

UNIV. PROF. DR. JÁN STANISLAV

PO STOPÁCH PREDKOV

ŠTÁTNE NAKLADATEESTVO V BRATISLAVE

UNIV. PROF. Dr. JÁN STANISLAV

PO STOPÁCH PREDKOV

1948

Š t á t n e n a k l a d a t e ľ s t v o v B r a t i s l a v e

Všetky práva vyhrazené.

Predslov.

Táto čítanka je určená pre žiakov stredných škôl, ako aj pre tých, ktorí majú radi svoj slovenský jazyk a chcú poznať staré a najstaršie prejavy ním zapísané.

Do XV. stor. nemáme súvislých textov, napísaných slovenským jazykom, ale máme veľké množstvo osobných a miestnych mien, zaznačených pri rozličných príležitostiach. Osobné a miestne názvy sú tiež veľmi dôležitým jazykovým materiálom. V mnohých z týchto mien poznávame aj kultúrny život našich dávnych predkov. Podľa nich môžeme sledovať aj hláskoslovný vývin nášho jazyka. Veľmi slušný počet slovenských osobných mien máme už z IX. storočia. Slovenské mená v Evanjeliu Cividalskom predstavujú nám prvú slovenskú jazykovú pamiatku, pochádzajúcu z IX. a čiastočne z konca VIII. stor. V neskorších storočiach sa mená vyskytujú vo veľkom množstve. Celý tento vzácny slovenský jazykový materiál nie je ešte spracovaný. Donášame z neho niekoľko ukážok. Bude to prvý raz, čo aj náš žiak strednej školy, resp. širšie kruhy našej inteligencie budú môcť poznať osobné mená našich pradedov. Nimi sa tiež preukazuje vývinová nepretržitosť slovenského jazyka. Hoci nemáme súvislých textov z najstarších storočí, máme predsa len jazykový materiál, siahajúci až do IX. stor., podľa ktorého si môžeme urobiť predstavu o stave nášho materinského jazyka v tom dávnom veku.

Nesmie nás mýliť, že sa tu uvádzajú aj mená zo Zadunajska a Zatišia; tieto kraje boli voľakedy tiež zväčša slovenské.

V listoch a zápisoch atď. od XV. stor. môžeme už poznať celú sústavu nášho jazyka; v nejednom, najmä stredoslovenskom zápise, môžeme priamo vychutnávať jeho krásu. Tieto listy a pod. hovoria aj o živote po našich mestečkách a dedinách; mnohé z nich sú dnes naozaj veľmi zaujímavé.

Pripojujeme aj niekoľko ukážok zo staročeských literárnych pamiatok. Pozorujeme na nich veľkú vyspelosť českej literatúry

a českého jazyka v XIV. stor. a súčasne vybadáme spoločné i odchodné jazykové zjavy medzi starou a novou češtinou a medzi slovenčinou.

Záujem o život starých Slovanov a Slovákov je u nás vždy veľký. Podávame niekoľko prekladov správ o ich živote a dejstvení. Takýchto správ je oveľa viac.

Donášame aj ukážky textov nášho prvého spisovného jazyka, súc toho názoru, že náš inteligent má mať predsa len aspoň nejakú predstavu o tomto jazyku.

Želáme si, aby táto čítanka vzbudzovala záujem o jazyk a 1100-ročnú kultúru nášho národa, a to v tom smysle, aby sa o týchto otázkach nielen hovorilo, ale aby sa aj poznaly. Láska k národu má vychodif z dokonalého poznania histórie jeho jazyka a národného žitia.

I. ZPRÁVY O STARÝCH SLOVANOCH A SLOVÁKOCH.

Prokop Cezarenský.¹

(R. 551—554.)

Tieto národy Slovanov a Antov² neovláda jeden muž, ale oddávna žijú demokraticky, a preto i príjemné i ťažké veci sa vždy spoločne prerokujú. Oba tieto barbarské národy spravujú si aj všetky iné veci podobne. Uznávajú, že je len jediný boh, tvorca blesku a pán všetkého a obetujú mu býky a rozličné obetné zvieratá. Osud vôbec nepoznajú a vôbec neuznávajú jeho moc nad človekom. A keď im hrozí smrť, či už chorobou postihnutým alebo na vojnu sa chystajúcim, sľubujú, že ak ostanú nažive, hneď prinesú bohu obeť za svoje zachránenie. Vyviaznuc z nebezpečenstva, obetujú, čo sľúbili a myslia, že si touto obetou zachránili život.

Ale uctievali aj rieky a nymfy a niektoré iné božstvá a pri obetiach konajú veštby.

Bývajú v chatrných búdach, roztrúsení ďaleko od seba, a všetci obyčajne menia miesto svojho bývania. Keď sa púšťajú do boja, postupujú najviac pešo na nepriateľa, nesúc v rukách malé štíty a oštesy. Panciere na seba nikdy neberú. Niektorí ? nich ani chitónov (košiel), ani plášťov nenosia, ale iba nohavice, siahajúce až po bedrá, a tak sa dávajú aj do bitky proti nepriateľovi.

¹ Prokopios (koncom V. stor, v Caesarei, prímorskom hl. meste provincie Palestína I.), grécky dejepisec. Hlavný jeho spis sú Dejiny vojen cisára Justiniána v r. 527—554 (8 kníh). Písal tu aj o Slovanoch, s ktorými Byzantínci mali vtedy po prvý raz styky na dolnom Dunaji. U neho prvý raz v gréckom dejepisectve čítame meno Sclvarov.

² Anti, pod týmto menom uvádzajú grécki a latinskí spisovatelia VI. a VII. stor. chrabré východoslovanské kmene na sev. od Čierneho mora a medzi Dneprom a Dnestrom. Záp. kmene volajú Slovienmi (Sclaveni, Sklavénoi). Meno Antov zaniklo.

Obidva (kmene) majú jeden jazyk veľmi nevzdelaný. Ani podobou tela sa od seba neodlišujú. Lebo všetci sú urastení a mocní. A čo sa týka kože a vlasov, nie sú ani celkom bieli alebo plaví, ani naopak zas celkom čierni, ale všetci sú červenkastí.

Vedú drsný a zanedbaný život (podľa iného prekladu: požievajú drsné a zle pripravené jedlo), ako Massageti³ a ako títo sú vždy plní nečistotou⁴.

Vôbec nie sú zlí ani zlomyseľní, lež úprimní, podobne ako hunský národ.

Prv mali Slovania a Anti aj jedno meno. Oba voľakedy volali Spórami, myslím preto, že bývajú v roztrúsených a po krajine porozhadzovaných domoch. Tým sa tiež stáva, že bývajú v rozsiahlom kraji a najväčšia časť zeme na druhej strane Istru (Dunaj) je nimi obývaná. Tak asi je to s týmto národom.

Maurikios (Strategikon)⁵

(Koniec VI. storočia.)

Ako treba bojovať so Slovanmi, Antami a podobnými národmi?

Slovanské a antské národy majú rovnaký spôsob života a rovnaké mravy. Sú slobodné, nijako sa nedajú prehovoriť, aby otročili alebo boli poddané; najmä vo svojej vlastnej zemi sú početné a vytrvalé, znášajú ľahko horúčosť i zimu i dážď i nahotu i nedostatok potravín.

K cudzincom sú láskaví a priateľsky ich dopravujú s miesta na miesto, kde si len želajú, takže, ak sa stane, že cudzinec hosťiteľovou nebalosťou utrpí škodu, ide na vojnu proti nemu ten, kto mu ho sveril, pokladajúc za posvätnú povinnosť pomstiť cudzinca.

³ Massageti bol staroveký kočovnícky národ asi mongolského plemena; býval na stepiach sev. od Aralského jazera.

⁴ Zpráva o nečistote týka sa prostého ľudu. Také zprávy sú aj napr. o Germánoch; nemeckým Friesom Slovania vyhýbali pre ich zápach. (Niederle, *Slovanské starožitnosti* I. 2, str. 127 a nasl.)

⁵ Maurikios (Mauricius), východorímsky (byzantský) cisár od 582—602 (nar. 533), ktorý mnoho bojoval proti Slovanom, Avarom atď. Chcel zachovať dunajskú pohraničnú čiaru ofenzívou do Zadunajska. Napísal spis o stratégii v 12 knihách.

Tých, čo sú u nich v zajatí, nedržia v ňom neohraničený čas ako ostatné národy, ale ustanovia im určitý čas, dávajú im na výber, či sa chcú vrátiť domov za nejakú náhradu a či ostanú tam ako slobodní ľudia a priatelia.

Majú hojnosť všelijakého statku a plodín, uložených na hŕbu, najmä pšena (dvoch druhov). A ich ženy sú počestné nad všetku ľudskú prirodzenosť, ba zväčša pokladajú smrť svojich mužov za svoju vlastnú smrť a obesia sa dobrovoľne, nepokladajúc vdovský stav za život.

Bývajú v lesoch, pri riekach, močiaroch a neprístupných jazerách a robia si mnohé východy pri svojich príbytkoch pre nebezpečenstvo, ktoré ich, ako je prirodzené, obkolesuje. Potrebné veci zahrabávajú na tajnom mieste, nemajúc vonku nič zbytočného. A pretože žijú lúpežnícky život, radi robia útok na svojich nepriateľov na hustých, tesných a skalnatých miestach.

Zručne používajú úklady, prepadnutie a lesť, vytvárajúc si mnohé spôsoby v noci i vo dne. Vedia preplávať rieky ako nik a dlho vydržia pod vodou, takže často niektorí z nich, keď sa zdržujú vo svojich sídlach a sú prekvapení nebezpečenstvom, potopia sa vo vode do hĺbky a držia vo svojich ústach dlhé trstiny, ktoré sú na ten cieľ ustrojené, pozdĺžne prevŕtané, a siahajú až na povrch vody. Ležiac naznak v hĺbke, dýchajú nimi a vydržia to mnoho hodín, takže niet na nich nijakého podozrenia; lež ak azda trstinu zvonku vidno, myslia tí, čo o tom nevedia, že narástla vo vode. Preto tí, čo poznajú túto obyčaj, poznávajú trstinu podľa rezu a polohy, alebo prebívajú im ústa tými trstinami alebo, vytrhujúc ich, donucujú ich vyjsť z vody, lebo vo vode ďalej nemôžu vydržať.

Každý mužský býva ozbrojený dvoma malými oštepami, niektorí z nich aj peknými štípmi, ale ťažko prenosnými. Používajú aj drevené luky a krátke šípy, napustené jedom, ktorý hneď účinkuje, ak sa poranený nezachráni pitím protijedu alebo inými prostriedkami, ktoré lekárska veda pozná, alebo okamžitým vyrezaním rany, aby sa jed nerozšíril i do ostatného tela.

Pretože vlády nad sebou nestrpia a navzájom na seba nevražia, nepoznajú ani vojenského šíku, ani sa neusilujú bojovať

v hustých radoch alebo ukazovať sa na holých a rovných miestach. A ak sa stane, že sa v príhodnom čase odhodlajú na bitku, vyskajú a zároveň sa trochu napred hýbajú. A akže pred ich krikom ustúpia tí, čo stoja proti nim, ženú sa na nich prudko, ak však nie, tým istým spôsobom sa obracajú, netúžiac skúsiť bojom zblízka moc svojich nepriateľov, ale utekajú do lesov, kde majú veľkú ochranu, lebo v tesných miestach vedia zručne bojovať. Lebo často korisť so sebou vezú, keď sa trochu naľakajú, opovrhnu ju a ujdú do lesov, a keď tí, čo prichodia, behajú okolo koristi, pohodlne povstanú a uškodia im. A to robievajú všelijakým spôsobom a naschvál na prilákanie svojich odporcov.

Sú vierolomní v každej veci a nestáli v smluvách, povoľujú skôr zo strachu ako pre dary. Keď medzi nimi zavládne rôznosť mienok, alebo sa nedohodnú, alebo ak sa dohodnú, druhí usnesenia prasto prestupujú, lebo všetci na seba vzájomne nevražia a nikto nechce druhému ustúpiť...

Výpravy proti nim treba robiť v zimnom čase, keď nemôžu tak ľahko ostať nezbadaní, lebo stromy sú holé, ba čo viac, sneh prezrádza stopy utekajúcich a ich majetok sa zmenšil skoro v nič, a keď okrem toho rieky ľahko možno prejsť pre mráz...

Ale, pokiaľ možno, treba sa vystríhať toho, aby sa výprava nerobila v neschodných alebo husto porastených krajoch v letnom čase, a to neopatrne, ako sa príhodi, najmä ak sú nepriatelia shromaždení; skôr ich treba vyhnať pechotou alebo jazdou...

Pretože u nich jesto mnoho kráľov a medzi sebou sú nespojení, odporúča sa získavať si niektorých z nich alebo prehováraním, alebo darmi, a to hlavne tých, čo sú blízko hraníc, a na ostatných dotierať, aby všeobecné nepriateľstvo nezavinilo sjednotenie alebo jedynovládu. Takzvaných ubehlíkov alebo prebehlíkov, ktorí sa ponúkajú, že ukážu cestu a niečo vyzradia, treba pozorne strážiť. Lebo stávajú sa z nich časom Romeovia⁸ a zabudnú na svojich, viac si cenia lásku k nepriateľom; ak budú zachovávať vernosť, treba im robiť dobre, ak sa však budú zle držať, treba ich trestať.

⁶ Romeovia (gréč. Romaioi), byzantskí Gréci.

Korist', ktorá sa nájde v zemi, nech najbližší bez potreby nespotrebuje, ale treba sa usilovať o to, aby sa dopravila do vlastnej krajiny na zvieratách i na lodiach. Keďže sa rieky samy vlievajú do Dunaja, doprava na lodiach je ľahká...

Pretože krajiny Slovanov a Antov všetky ležia popri riekach a tak spolu súvisia, že medzi nimi niet prázdneho miesta, ktoré by stálo za reč, a pretože les a bariny a trstie je blízko nich, stáva sa obyčajne na výpravách proti nim, že pri prvej ich krajine nastane zastávka a že tam je zamestnané celé vojsko, ale ostatné kmene, pretože susedia a lesy majú blízko, pozorujú ich pohyb zblízka, pohodlne uniknú tomu, čo ich čaká. A ich mladí mužskí, súc neohrození, len čo uvidia príhodnú chvíľu, nebadateľne dorážajú na našich vojakov, takže preto nemôžu nič veľkého robiť na škodu nepriateľov tí, čo podnikajú výpravu proti nim...

A na takýchto výpravách nesmú sa nechávať nažive nepriatelia, ktorí sa môžu stavať na odpor, ale musia sa zabíjať všetci, ktorí sa nahodia, a treba, aby postupovali a nezdržovali sa s nimi hlavne tí, čo razia priechod a aby príhodnú chvíľu vyhľadávali.

Z Leonovej Taktiky.⁷

Aj Slovania bývali kedysi za Istrom, ktorý voláme aj Dunajom. S nimi bojovali Rimania, podnikajúc vpády do ich územia, keď Slovania žili ešte kočovným životom, prv ako prekročili Istros a pod jarmo rímskej vlády sklonili svoju šiju.

Slovanské národy ako životom, tak svojimi mravmi si boly veľmi podobné a slobodné, a poslúchaly do tej miery, aby sa o nich mohlo povedať, že boly otrokmi, najmä kým bývalý ešte vo svojej domovine za Dunajom. Keď sa odtiaľ presťahovali sem a pritom sú prinútené prijať jarmo poddanstva, nejavily ochotu poslúchať cudzincov, ale akosi len seba; lebo pokladaly za lepšie trpieť útlaky od vladyku vlastného kmeňa, ako byť poddané a podrobovať sa rímskym zákonom. Tí však medzi nimi,

⁷ Leo, východorímsky (byzantský) cisár r. 886—912. Napísal spis *Vojnová taktika*, v ktorom píše aj o Slovanoch a Maďaroch, ktorých volá Turkami. Svoj spis osnoval podľa starších prameňov.

ktorí prijali sviatosť spasiteľného krstu, až po naše časy, pokiaľ môžu, žiju podľa spôsobu dávnej slobody.

Tieto národy boli početné a v útrapách vytrvalé, znášajúc ľahko horúčosť, zimu, dážď, nahotu a nedostatok potravy.

Tieto národy pohol Basileios,⁸ z božej milosti náš otec a rímsky cisár, aby zanechali svoje staré zvyky, a pogrécťiac ich, podriadil ich vládarom podľa rímskeho vzoru; a obdarujúc ich dobrodením krstu, vyslobodil ich z poddanstva ich vlastných vládarov a naučil ich bojovať proti kmeňom, bojujúcim s Rimanmi, venujúc tejto veci všemožnú starostlivosť; tým tiež zabezpečil pred častejším odbojom Rimanov, ktorí za starých čias museli od nich znášať časté útlaky a vojny.

(Ďalej rozpráva o spôsobe ich života a vojenčenia podobne ako Maurikios).

(Český preklad od Fr. Qroha. Niederle, Slovanské starožitnosti. Život starých Slovanu I. 1, 25-36).

O Pribinovi a Koceľovi.

Zo spisu Libellus de conversione Bagoariorum et Carantanorum z r. 871.

Kap. 10. Po takomto usporiadaní týchto vecí Ratbod" prevzal ochranu hraníc.¹⁰ V tom čase istý Pribina, vyhnaný Mojmirom, kniežaťom Moravanov nad Dunajom, prišiel k Ratbodovi.¹¹ On ho hneď predstavil pánovi nášmu, kráľovi Ľudovítovi¹² a na jeho rozkaz ho vyučili vo viere a pokrstili v kostole sv. Martina

⁸ Basileios, východorímsky (byzantský) cisár (867—886); z obyčajného bojovníka makedónskeho pôvodu stal sa cisárom. Doba jeho vlády je časom rozkvetu a organizácie. Za jeho vlády nadobudly veľký rozsah cirkevné spory (Fotios - cirkevný rozkol). Známý je zo života sv. Metoda, ktorý ho prišiel z V. Moravy navštíviť do Carihradu v nov. alebo dec. 881.

⁹ Ratbod bol Geroldovým nástupcom vo Východnej prefektúre. Spomína sa r. 833 až do 856, keď na jeho miesto nastupuje Karlman (Kos 72—73).

¹⁰ Stalo sa to po Geroldovi, správcovi tejto oblasti, ktorý sa tu spomína po nov. 831, t. j. bol tam ešte asi aj r. 832 (Kos 72).

¹¹ To sa mohlo stať najskôr r. 833, keď sa prvý raz v prameňoch spomína prefekt Ratbod (Kos 73).

¹² „Náš kráľ" značí „bavorský kráľ". Ľudovíta zvolili za bavorského kráľa r. 817, nastúpil r. 826, v júni 833 sa stáva východofranským kráľom. Pôvodca tohto spisku bol Bavorčan, preto ho volá „naším kráľom". Predstavenie sa stalo niekde v Bavorsku, najskôr v Rezne (Regensburg — pri Dunaji), a to r. 838 alebo málo potom (Kos 73—74).

v mieste, menovanom Treisma, patriacom totiž odnedávna k salcburskej stolici.¹³

Pribina aj potom súc sverený Ratbodovi, bol s ním nejaký čas. Medzitým vzniklo medzi nimi nejaké nedorozumenie, ktorého sa Pribina bojac, utiekol i so svojimi do krajiny Bulharov a jeho syn Koceľ s ním." A onedlho prišiel od Bulharov na územie kniežaťa Ratimíra.¹⁵

V tom istom čase Ľudovít, kráľ Bavoranov, poslal Ratboda s veľkým vojskom, aby porazil knieža Ratimíra.¹⁶ Ratimír, nedôverujúc si, že by sa mohol obrániť, dal sa na útek i so svojimi, ktorí vyviazli z krviprelievania. A spomenutý Pribina ostal a so svojimi prešiel rieku Sávu,¹⁷ a tu, prijatý grófom Salachom,¹⁸ pomeril sa s Ratbodom.¹⁹

Kap. 11. A medzitým, použijúc nejakú príležitosť, spomenutý kráľ, na prosbu svojich verných, oddal Pribinovi nejakú časť dolnej Panónie do léna popri rieke, ktorá sa volá Sala.²⁰ Vtedy

¹³ Dnešný Traismauer (pri Dunaji, od Viedne trochu na záp.). Pôvodca chce tu dôrazniť, že salcburská diecéza bola tá, ktorá Pribinovi sprostredkovala kresťanský krst a môže teda z toho vyvodzovať dôsledky pre budúcnosť, lebo Traismauer spadal pod salcburskú diecézu a to od r. 960 (Kos 74).

¹⁴ Pribina bol podriadený Ratbodovi a asi preto vzniklo medzi nimi nedorozumenie, a preto utiekol do Bulharska, ktorého hranice siahaly po Tisu a Dunaj a ešte do časti Slavonie a Srijemu (Kos 76).

¹⁵ Ratimír bol bulharským vazalom (poddaným) v Sávskej Panónii, ktorú Frankovia (bavorskí Nemci) pokladali za svoju oblasť (Kos 76).

¹⁶ Bolo to roku 838. Ľudovít chcel vyhnať Ratimíra z tejto oblasti.

¹⁷ Bol teda v dnešnom Chorvátsku alebo Slovinsku na sever od Sávy (Kos 76).

¹⁸ Salach bol jedným z franských grófov-úradníkov na východe. Kde to presne bolo, nevieme, ale asi v dnešnom Chorvátsku alebo Slovinsku na juh od Sávy (Kos 76).

"Tieto udalosti — poddanosť Pribinova Ratbodovi, spor s Ratbodom, útek k Bulharom a k Ratimírovi — možno datovať do r. 834, 835, 836, 837 a 838 (Kos 76).

²⁰ Bolo to okolo r. 840. Stalo sa to na základe nejakej listiny, ktorá nám je dnes neznáma. Nemohlo to byť r. 838, lebo vtedy Pribina bol u Ratimíra v Posávsku. Bolo to pred 847, lebo vtedy dostal túto krajinu do vlastníctva (Kos 78). Rieka Sala je dnešná Zala, vlievajúca sa do Blatenského jazera na jeho juhozáp. okraji.

on tam začal bývať a pevnosť stavať v ktoromsi háji a močiari rieky Saly a so všetkých strán shromažďovať ľudí a veľmi sa rozmáhať²¹ na tej zemi.

(Ktorému voľakedy arcibiskup Adalram za Dunajom na jeho majetku v mieste menovanom Nitrava vysvätil kostol.)²²

Ale potom, keď spomenutú pevnosť vybudoval, postavil v nej najprv kostol, ktorý arcibiskup Liupram, pretože v tom kraji právom vykonával kňazský úrad, príduc do toho hradu, vysvätil k úcte sv. Rodičky Božej Márie, a to roku 850.

Boli tu prítomní Kocel, Unzat, Chotemir, Liutemir, Zcurben, Siliz, Wlkina, Witemir, Trebiz, Brisnuz, Zuemin, Zeska, Crimisin,

²¹ Zdalo by sa, že Pribina prvý kolonizoval túto krajinu. Nie je to tak. Tento kraj bol kolonizovaný a kultivovaný už od dávnych čias. V území dnešnej Fenék-puszta pri Blatenskom jazere stálo rímske mesto Mogentiana, ktoré sa udržalo so svojim čiastočne románskym obyvateľstvom ešte do konca VI. stor. Bezprostredne na neskororímsku dobu nadväzuje avarská (oborská). Obe sú dosvedčené bohatými vykopávkami. Avarské vykopávky, nájdené v okolí dnešného Keszthelyu (so sloven. Kostel) pri Blatenskom jazere (juhozáp. okraj), sú také význačné, že v archeológii hovoríme o osobitnej keszthelyskej kultúre. Avarské sídliská jestvovaly nejaký čas popri ešte románskych (neskorolatin-ských). Avari si Románov podmanili a čiastočne od nich prevzali neskororímsku kultúru. Vojnami na prechode VIII. a IX. stor. a sústavným vyhladzovaním Avarov tieto kraje časom úplne spustly a zamočiarily sa. Až Pribinova kolonizácia ich zasa oživila (Kos 77). Pribinov hrad Blatnohrad, nem. Mosa-burg, stál najskôr na mieste dnešného Zalaváru na juhozáp. okraji dnešného Malého Blatenského jazera, ktoré je veľmi blatisté. Maďarské meno Balaton pochodí zo sloven. *Blahn**. Keby toto meno bolo juhoslovanského pôvodu, muselo by v maďarčine znieť *Baláton*.

²² Zvesf o Nitre je tu vsunutá do súvislého rozprávania o iných udalostiach a v iných krajoch. Predpokladá sa, že túto vetu asi vpísali až neskoršie. — *Nitrava* je starší tvar mena Nitry. Je to pôvodne meno rieky. Meno je neslovanské, asi germárskeho pôvodu, *-ahwa* (z čoho v sloven, *-ava*) značí v germánčine „rieka“. Základ *Nitr-* nie je jasný. — Adalram bol salcburský (soľnohradský — Salzburg v záp. Rakúsku) arcibiskup od 1. dec. 821 do 4. jan. 836. — Kos (75—76) predpokladá, že Pribina — ešte pohan — postavením kostola v Nitre hľadal oproti Mojmirovi oporu v kresťanstve v Salzburgu a že z politických príčin, namierených proti Mojmirovi, dovolil príchod salcburského arcibiskupa a vysvätenie kresťanského kostola na svojom území, ale sa napokon vo svojej politike prepočítal a musel hľadať v úteku pred moravským kniežaťom strechu u tých, ktorí ho ešte ako pohana podporovali.

Goimer, Zistilo,²⁸ Amalrih, Altwart, Wellehelm, Fridepercht, Scrot, Gunther, iný Ounther, Arfrid, Nidrih, Isanpero, Rato Deotrih, iný Deotrih, Madalperht, Engilbast, Waltker, Deotpald.

Tí videli a počuli dorozumenie 'medzi Liupramom a Pribinom v ten deň, keď ten kostol vysvätili, to jest 24. januára.

Vtedy Pribina dal svojho kňaza, menom Dominika, do rúk a do moci arcibiskupa Liuprama a Liupram tomu kňazovi dal povolenie spievať omšu vo svojom biskupstve, odovzdajúc mu kostol a ľud do opatery, ako to vyžaduje kňazský stav.²⁴

Ten istý veľkňaz a s ním Kocel, vracajúc sa odtiaľto, posvätil kostol kňaza Sandrata,²⁵ ktorému Kocel v prítomnosti spomenutých mužov odovzdal pozemok, les i lúky, a povodil ich po ich chotári.

Vtedy Kocel odovzdal aj kostol kňaza Ermpërhta, ktorý spomínaný arčipastier vysvätil, ako tu mali Engildeo a jeho dvaja synovia i kňaz Ermpërht, a povodil spomentých mužov po jeho chotári.²⁸

Keď prešli asi dva alebo tri roky v Salapiugin²⁷ vysvätil k úcte sv. Hrodbertha²⁸ kostol, ktorý Pribina so všetkým majet-

²³ Vysvetlenie mien vid' tu nižšie pod nadpisom *Pribinovi veľmoži*. Nasledujúce mená sú nemecké a sú to najskôr nemá ľudí zo sprievodu arcibiskupa Liuprama (Kos 81). Slované mená sú zväčša západoslované, t. j. tu slovenské. Liupram umrel 14. okt. 859.

²⁴ Dominik bol od 10. dec. 840 do 18. aug. 841 notárom v pisárni kráľa Eudovíta-Nemca. Patril do diecézy v Rezne (Regensburg v Bavorsku). 15. sept. 844 dostáva od kráľa majetok v kraji Brunnaron (dnes Lebenbrunn) pri potoku Sevira (dnes Zôbernbach) v Panónii, t. j. na severozápad od dnešného Kószegu (nem. Gúns) v Železnej stolici (maď. Vas megye) na západnej maďarskej hranici. Do Pribinových služieb prišiel pred r. 850. Pretože bol kňazom rezenskej diecézy, potreboval slúžiť sv. omšu v cudzej, salcburskej diecéze. Bol prvým Pribinovým kňazom v Blatnohrade (Kos 79—80).

²⁵ Nevieme, kde to bolo.

²⁶ Nevieme, kde to bolo. Bol majetkom spomenutých ľudí (Kos 90).

²⁷ Salapiugin je podľa niektorých učencov dnešný Zalabér, ktorý leží v Zalánskej stolici na veľkom ohybe rieky Zaly. *Sala-* je *Zala-*, — *piugin* patrí k dnešnému nem. *beugen* „ohnúť“, *Beugung* „ohyb“. (Kos 82). Lenže „ohyb, zákрут“ je v maď. *szeg* a tu na Zale je mesto *Zala-Egerszeg*.

²⁸ Svätý Rupert, podľa podania salcburskej cirkvi apoštol Bavorska (umrel ok. 716).

kom oddal Bohu a sv. Petrovi i sv. Hrodbertovi na večité užívanie pre salcburských božích mužov.

Potom zas arcibiskup Liupram na Pribinovu prosbu poslal majstrov zo Salcburgu, murárov i maliarov, kováčov a tesárov,²⁹ ktorí vo vnútri Pribinovho hradu postavili úctyhodný kostol, ktorý sám Liupram začal stavať a umožnil v ňom vykonávať služby Božie. V tom kostole pochovaný odpočíva mučeník Hadrián.⁸⁰

Na tom istom hrade stojí vysvätený i kostol sv. Jána Krstiteľa⁸¹ a mimo hradu v Dudleipin,³² v Ussitin,³⁸ v Businiza,³⁴ v Bettobia,³⁵ v Stepiliperc,⁸⁶ v Lindolveschirichun,⁸⁷ v Keisi,³⁸ vo Wiedhe-

²⁹ Je to prvá zpráva o umeleckej tvorbe u Slovanov (Kos 83).

³⁰ Ostatky sv. Hadriána alebo ich časť pravdepodobne preniesli z Ríma. Salcburskí arcibiskupi Liupram a Adalvin dali preniesť z Ríma do Salcburgu ostatky niekoľkých svätých (Kos 84—85). Kostol sv. Hadriána na Blatnohrade sa spomína v listine na r. 890 ako opátstvo. Listina je falšovaná r. 970—977, ale jej obsah je hodnoverný. Pretože ide o opátstvo, bol to kláštorň kostol. Pod „službou Božou“ (lat. officium ecclesiasticum) treba rozumieť kláštorňú bohoslužbu alebo inštitúciu kolegiátnej kapituly, ktorá sa práve IX. stor. začala šíriť po Európe (Kos 85). Teda išlo alebo o kláštorň, alebo o kanonický kostol. Kostol sv. Hadriána v Zalavári sa spomína aj neskoršie (J. Melich, *Szláv jövevényaszavaink* II, 72—73).

³¹ Bol to asi krstiteľský kostol, aké v dobe krstenia nájdeme často popri hlavnom a farskom kostole. Aj v Salcburgu bol kostol svätého Jána Krstiteľa (Kos 85).

³² Dudleipin — comitatus (stolica). Dudleipa sa spomína na slovinskom území v prameňoch od konca IX. stor. napred. Kladie sa na dnešné graško-lipnické pole pri starovekej Flavii Solve (Kos 86).

³³ Ussitin — asi *WisHindorf* pri rieke Lafnitz (mad. Lapincs, slovan. Labnica) pozdĺž štajersko-madarskej hranice (Kos 86—87).

³⁴ Businiza — podľa niektorých učencov slovinská *Pesnica* v Slov. Goriciach, podľa iných je totožná s dokladmi obce Železnej stolice Bozynch r. 1366 alebo Bosincz (Kos 87).

³⁵ Bettobia — dnes *Ptuj* v Slovinsku.

³⁶ Stepiliperc — nevieme, kde.

³⁷ Lindolveschirichun — asi dnešná *Dolnja Lendava* (mad. Alsó-Lendva) v juhozáp. časti Zalánskej stolice.

³⁸ Keisi — dnes mad. *Köszeg*, nem. *Giins* (zo slovan. *Kysin* ako v *kys-lý*) v Železnej stolici na severe, alebo podľa iných dnešná Kenese (vyslov Keneše, zo slovan. Knäža „kňazia“) pri Blatenskom jazere na jeho severnom okraji vo Vesprímskej stolici (Kos 88).

reschirichun,³⁹ v Isangrimeschirichun,⁴⁰ v Beatuseschirichun,⁴¹ v Quinque basilicas⁴² boli vysvätené kostoly za času Liuprama; aj v Otachareschirichun⁴³ a v Paldmunteschirichun⁴⁴ a na ostatných miestach, kde si to žiadali Pribina a jeho ľudia. Tieto kostoly postavili za Pribinových čias a vysvätili ich salcburskí arcipastieri.

Kap. 12. Prišlo teda na vedomie pobožného kráľa Ľudovíta, že Pribina bol oddaný službe Božej a jemu; na častejšie upozornenia niektorých svojich verných oddal mu všetko, čo prv mal v léne, do majetku⁴⁵ s výnimkou vecí, o ktorých sa zdalo, že patria biskupstvu salcburskej cirkvi, to jest sv. Petrovi, kniežaťu apoštolov a blahoslavenému Hrodbertovi, ktorý v nej telesne odpočíva, kde teraz na tento čas, ako je známo, úctyhodným pastierom je arcibiskup Liupram.

V tom smysle ustanovil náš pán senior kráľ, aby majetky, ktoré sa v tom čase v tých krajoch nadobudly pre samo arcibiskupstvo a ktoré sa časom Božou pomocou môžu aj zväčšiť, bez protirečenia kohokoľvek, mohli bez súdneho potvrdenia nerušene k samým miestam spomenutých svätých večne prináležať.

Prítomní boli podľa mena títo: arcibiskup Liupram, biskup Erchanbertus, biskup Erchanfridus, biskup Hartwigus, Karolomanus, Ludvik, Ernest, Ratpod, Werinheri, Pabo, Fritilo, Tacholf, Deotrih, Waninc, Gerolt, Liutolt, Deotheri, Wolfregi, Iezi, Egilolf, Puopo, Adalperht, Megingoz, iný Adalperht, Odalrih, Pernger, Managolt.

Dané na verejnom mieste v Regensburgu, roku Pána 848. V indikcii 11., dňa 12. októbra.

A kým on (t. j. Pribina) žil, cirkevné veci v ničom neukrátil, ani nič neodňal z práva spomenutej stolice, ale na arcibiskupov

³⁹ Wiedhereschirichun — nevieme, kde ležal — je z nem. osobného mena *Wiedheri*, známeho medzi Bavorcami (Kos 88).

⁴⁰ Isangrimeschirichun — hľadá sa dakedy na juh od Kenese (viď poznámku 30).

⁴¹ Beatuseschirichun — neznáme.

⁴² Pätkostolie, mad. Pécs, nem. Fünfkirchen, v juhových. Zadunajsku.

⁴³ Neznáme.

⁴⁴ Neznáme.

⁴⁵ R. 847.

príhovor, nakoľko mohol, hľadel ho zveľadiť, lebo na povznesenie služby Božej zprvu po smrti kňaza Dominika Swarnagal, kňaz a preslávný učiteľ, bol ta poslaný s diakonmi a klerikmi.

Po ňom zas Liupram poslal ta kňaza Altfrida, majstra všetkých umení, ktorého tu Adalvin, Liupramov nástupca, ustanovil za arcikňaza, oddajúc mu kľúče cirkvi a starostlivosť o celý ľud. Podobne po jeho smrti ustanovil za arcikňaza Rihpalda, ktorý sa tam po ňom zdržiaval dlhý čas, vykonávajúc právom svoj úrad, ako mu to povolil jeho arcibiskup, až kým akýsi Grék, menom Metod⁴⁶ novovynájdеныmi slovanskými písmenami latinskú reč, rímske učenie a oprávnené latinské písma filozoficky obídúc, pred celým obyvateľstvom znehodnotil omše i evanjeliá, ako aj cirkevnú službu Božiu tých, čo ju odbavovali po latinsky. Čo on nemôžuc zniest', vrátil sa do mesta Salcburgu.

Kap. 13. Potom roku 865⁴⁷ úctyhodný salcburský arcibiskup Adalvin odbavoval narodenie Pána na Kocel'ovom hrade, novšie menovanom Mosaburg,⁴⁸ ktorý mu pripadol po smrti jeho otca Pribinu, ktorého Moravania zabili.⁴⁹ Tam v ten deň odbavovali i cirkevnú bohoslužbu a nasledujúceho dňa^{b0} na majetku Viti-míra⁶¹ vysvätil kostol k úcte svätého Štefana, prvého mučeníka. Potom dňa 1. januára⁵² vysvätil kostol k úcte svätého Michala

⁴⁶ R. 869, keď sa Metod, vracajúc sa z Ríma, zastavil u Kocel'a. Slovan-ské písmo bolo Panónii známe od prvej náštevy Cyrila a Metoda u Kocel'a roku 867.

⁴⁷ Pretože sa nový rok v Salcburgu začínal vianočným dňom, bolo to v pondelok 25. dec. 864 (Kos 97).

⁴⁸ Mosaburg je meno, ktorým nemeckí kolonisti začali volať Blatnohrad (Kos 97). Je to presný nemecký preklad slovanského mena.

⁴⁹ 20. febr. 850 bol Pribina na dvore kráľa Ludovíta v Rezne (Regens-burg), 21. marca 861 sa Kocel' spomína už ako knieža. Pribina teda umrel medzi týmto časom (Kos 96). Pribina ako prívrženec kráľa Ludovíta bojoval proti spojencom Rastislavovi . a Karlmanovi. V tejto súvislosti je jeho smrť (Kos 96).

⁵⁰ V utorok 26. dec. 864.

⁵¹ Nevieme, kde to bolo; asi blízko Blatnohradu (Kos 97). Myslí sa na Gétye (slovan. pôvodne *Gate* „hate“), prv Svätý Štefan (tamže).

⁵² R. 865 (pondelok).

Archanjela v Ortahu,⁵³ na Kocel'ovom majetku. Toho istého roku dňa 13. januára⁵⁴ vysvätil kostol na Weride⁵⁵ k úcte svätého Pavla apoštola. Toho istého roku dňa 14. januára vysvätil kostol vo Spizzun⁵⁶ k úcte svätej panny Margaréty. V Termperch⁵⁷ vysvätil kostol k úcte svätého Laurinca. Toho istého roku vysvätil kostol vo Fizkere.⁵⁸ A pri každom kostole ustanovil vlastného kňaza.

I nasledujúceho času, príduc zas do tohto kraja birmovaf aíkázat', prišiel do miesta, ktoré sa volá Cella,⁵⁹ to jest na majetok Uznata,⁶⁰ kde bol prichystaný kostol na vysviacku. Zasvätil

⁵³ *Ortahu* — myslí sa nesprávne na Ortaháza pri Čerte na západ od Blatnohradu alebo na Orda na južnom brehu Blatenského jazera (Kos 97). Je to však nemecké meno (J. Melich, *Szláv jôvevénysszavaink* I, 30). Michal-Archanjel bol vtedy obľúbený patrón ako taký, ktorý zabíja „pohanského hada“ (Kos 98). Kostol Michala-Archanjela sa napr. už r. 1079—80 spomína vo Vespríme (J. Melich, *Szláv jôvevénysszavaink* II, 74).

⁵⁴ R. 865.

⁵⁵ ...ad Weride — patrí k starohornonemeckému *werid, warid, Wörth* „ostrov“; možno teda, že to bol nejaký ostrov alebo polostrov pri Blatenskom jazere alebo pri nejakej rieke Kocel'ovej krajiny (Kos 98). Najskôr to bude dnešný *Tihany* (meno je zo sloven. *Tichoň*), ktorý leží na polostrove pri Blatenskom jazere a v stredoveku sa skutočne volá *insula* „ostrov“ (Csánki, Magyarországtörténelmi földrajza — Historický miestopis Uhorska — III, str. 25).

⁵⁶ Spizzun — neznáme miesto; myslí sa na *Tihany* pri Blatenskom jazere (Kos 98), čo nebude správne; viď pozn. 55.

⁵⁷ Termperch — myslelo sa na obec *Sv.Laurinec* (matf. Szent-Lórincc) pri Pátikostolí — maď. Pécs (Kos 99). Je to nem. *Terberg* (porov. Melich, cit. dielo I, 31). Nem. *Terme* znamená medzník, hraničný stĺp; mohlo by to teda byť dnešné mesto *Szabar*, zo slovan. *stobor* „stĺp“, neďaleko Zalaváru na juhozápad.

⁵⁸ Fizkere — súvisí s nem. Fisch „ryba“; myslí sa, že ide o obec pri rybolovnej vode, možno vraj pri Zale alebo Blatenskom jazere (Kos 99). Obec s menom tohto významu je v Zalánskej stolici pri rieke Marcale a to Csab-Rendek z pôvodného *Rybník* (Csánki III, 98).

⁵⁹ Cella — myslelo sa na *Celej* na sever od Moháča pri Dunaji celkom na juhu. Cella je obvyklé meno v ranom a vysokom stredoveku na nemeckom území (Kos 100). Mesto Celí je v severových. časti Železnej stolice.

⁶⁰ *Uw.šah* ku koreňu *un-* „dobrý“ (porov. sloven. obce *Unovce, Unín*). Dve obce s menom od tohto koreňa sú v Zelezaej stolici na ľavom brehu rieky Ráby *Unyom* z pôvodného *Uñim*. Je to približne v tom istom kraji ako Cell.

ho k úcte svätého Petra, kniežaťa apoštolov, a ustanovil tam vlastného kňaza. A kostol v Ztradach⁶¹ vysvätil k úcte svätého Štefana. Tak isto sa zveľaďuje kostol vo Weride, zasvätený k úcte svätého Petra, kniežaťa apoštolov.

Neskôr vysvätil tri kostoly, jeden v Quartinaha⁶² k úcte svätého Jána Evanjelistu, druhý v Muzzilicheschirichun,⁶³ tretí v Ablanza,⁶⁴ ktorým ustanovil vlastných kňazov.

...Toto sa tu teda vykonalo, kým neskrsla nová náuka filozofa Metoda.

(Upravený preklad A. A. Baníka, Kultúra 1933, str. 565—571. Poznámky podľa diela Milka Kosa, *Conversio Bagoariorum et Caratanorum*. Ljubljana 1936).

Spisok *Libellus de conversione Bagoariorum et Caratanorum* (Knižka o obrátení Bavoranov a Korutáncov) vznikol r. 871. Pôvodca nie je známy. Bol v najužších stykoch so salcburským arcibiskupom Adalvinom (859—873). Možno, že žil v samom Salcburgu a bol kňazom. Pôvodom bol Bavorčan. Svoj spis napísal ako obhajobu práv salcburského arcibiskupstva v Panónii (Zadunajsku), kde sa práve vtedy ujíma svojej moci sv. Metod a šíri sloviensku bohoslužbu. Pôvodca upotreboval rozličné pramene, a to listiny, letopisy a pod., z ktorých niektoré dnes už nie sú známe. Upotreboval aj ústne podanie, všeobecné vedomosti a pod. V tomto spisku je jediná zmienka o postavení kostola v Nitre. Tu sa dozvedáme podrobnosti o živote a diele kniežat Pribinu a Koceľa. Spisok je teda veľmi dôležitý pre poznanie našich dejín IX. stor.

⁶¹ Ztradach — sa hľadá vdnešnej Baranianskej stolici — v úseku medzi Dunajom a Drávou — v obci Darda (Kos 100), čo nie je správne, lebo Darda je zo slovan. *Tvrda*.

⁶² Quartinaha k latin. menu *Quartinus* sa hľadá v osade *Koroknya* (zo sloven. *Krokyňa*) v Šomodskej stolici na juh od Blatenského jazera (Kos 100).

⁶³ Muzzilicheschirichun je kostol nejakého Muzzilicha. Podľa inej mienky je to chybný zápis namiesto Murzilicheschirichun a hľadá sa v hornom Štajerskú (Kos 100). Možno, že tu je meno *Marcal* zo slovan. *Mi,rseh*. Mesto tohto mena (Marcali) je blízko Blatenského jazera na juh (Šomodská stolica). V Zalánskej a Vesprímskej stolici je aj rieka tohto mena.

⁶⁴ Ablanza — je *Jablonica*. Potok *Ablánc* z *Jablonec* je v Železnej stolici blízko Kószegu (nem. Oúns — zo slovan. *Kysiri*) na severovýchod. (Porov. Kos 100!)

Rastislav a Svätopluk

podľa Fuldských letopisov.

Fuldské letopisy, čiže letopisy Východnej franskej ríše sa delia na päť častí: 1. Seligenstadská: 714—838, autor Einhard, 2. Fuldská: 838—863, autor Ruodolf, 3. Mohučská: 864—887, autor Meginhard, 4. Pokračovanie Rezenské: 882—897, 5. Pokračovanie Altašské: 897—901. Rozprávajú okrem iného o udalostiach na Veľkej Morave. Písali ich Frankovia, a preto najmä o Svätoplukovi, ktorý ich neraz tvrdo porážal, píše miestami so zlosťou. Aj tak sa však dozvedáme z nich veľa o živote našich predkov.

Slovenský preklad urobil prof. Zl. Sýkora.

Užilo sa vydanie Fr. Pertza, *Annales Fuldenses...* Hannover 1891. Stranu uvádzame vždy na konci citátu.

1. Fuldské letopisy • Seligenstadská časť. Autor: Einhard.

Rok 827. Medzitým Bulhari, prepraviac vojakov na lodiach cez Drávu, ničili Slovanov, usídlených v Panónii, ohňom a mečom, a po vyhnaní ich vodcov ustanovili nad nimi bulharských správcov (25).

2. Fuldská časť. Autor: Ruodolf.

Rok 846. Potom sa Ľudovít Nemeč rozprával s Lotarom, chcúc ho udobriť s Karolom. Keď však toto bolo bezvýsledné, podnikol asi v polovici augusta (r. 846) výpravu proti Moravským Slovanom, ktorí sa pokúšali o odboj. Po nastolení poriadku a keď veci zariadil podľa svojej vôle, ustanovil im za knieža Mojmirovho synovca Rastica. Odtiaľto sa za veľkých ťažkostí a s veľkými stratami vo vojsku vracal cez Čechy domov (36).

Rok 855. Kráľ Ľudovít sa vypravil k Moravským Slovanom proti ich kniežaťu Rasticovi, ktorý bol proti nemu povstal. Pretože sa vojenská výprava viedla s malým úspechom, vrátil sa bez víťazstva, dajúc prednosť radšej na ten čas opustiť protivníka, opevneného vraj veľmi silnými hradbami, než svoje vojsko v ľútom boji vyložiť pohrome. No jednako Ľudovítovo vojsko spustošilo veľkú časť krajiny plienením a pálením, a aj veľa nepriateľov, chcúcich napadnúť kráľov tábory, úplne zničilo, ale nie bez-

trestne, lebo po kráľovom odchode Rastie, sledujúc ho so svojimi (vojakmi) až za Dunaj, vyplienil veľa susedných krajov (45—46).

Rok 858. Keď sa cisár o potrebách ríše so svojimi mnoho radil a dával úpravy, vtedy tiež rozhodol, že pošle tri vojská na obranu hraníc rozličných častí svojej ríše: Jedno pod vedením svojho najstaršieho syna Karlmana poslal na Moravské Slovanov (in Sclavos Margenses) proti Rasticovi; druhé pod vedením mladšieho syna Ľudovíta proti Bodrom a Linonom, tretie pod vedením Thachulfovým proti Lužickým Srbom, pretože sa zdráhali poslúchať jeho rozkazy, aby takto po zvládnutí vzbúr vonkajších protivníkov ľahšie mohol spravovať vnútorné veci štátu (49).

Rok 863. Medzitým kráľ sossbieral vojsko, naoko ako by sa vraj bol chystal pokoriť Rastica, knieža Moravských Slovanov, za pomoci Bulharov, prichádzajúcich od východu, v skutočnosti však sa chcel zmocniť syna Karlmana, skrývajúceho sa u Korutánco (56).

3. Mohučská časť. Autor: Meginhard.

Rok 864. Kráľ Ľudovít v auguste 864, prejdúc za Dunaj so silnými vojenskými sbormi, v istej obci, ktorá sa v reči tamojšieho ľudu volá Devín (Dowina), Rastica obkolesil. No keď sa Rastie neopovážil pustiť do boja s kráľovským vojskom a keď videl, že niet východiska, okolnosťami donútený dal toľkých a takých rukojemcov, ako kráľ rozkázal; okrem toho prisahou sa zaviazal aj so všetkými veľmožmi, že ostane navždy verný kráľovi. Toto, pravda, najmenej dodržiaval (62).

Rok 866. (Ľudovít II., brat Karlmanov) Heinrika, náčelníka svojej družiny, poslal k Rasticovi, dôrazne ho prosiac, aby jeho prisahanie neodmietol podporiť (65).

Rok 869. Slovania, čo sa volajú Česi, znepokojujú častými prepadmi hranice Bavorov a po vypálení niektorých osád odvliekli odtiaľ ženy do zajatia. Proti nim kráľ Ľudovít poslal nateraz len obrancov týchto krajov, kým by sa sám v príhodnom čase chytil zbrane proti zbehom, aby pomstil krivdy vlastných ľudí. Karlman sa srazil dva razy s Rasticovými vojskami a ostal víťazom, získajúc nie malú korisť, ako sám píše v liste, adresovanom otcovi

Keď sa Lužickí Srbi a Suselci boli spojili s Čechmi a s ostatnými okolitými susedmi, prejdúc staré durínske hranice, veľmi mnohé kraje spustošili a niekoľkých, ktorí sa s nimi neopatrne srazili, pobili.

Oundakar, Karlmanov vazal, ktorý mnohými zradami a zradnými činmi sa sta! Ludovítovi a jeho synom často neverný a opustiac vlastného pána, prešiel k Rasticovi, chcúc ako Catilina bojovať proti vlasti, bol zabitý. Hovorí sa, že (Gundakar), keď sa Karlmanovi vojvodcovia ponáhľali na miesto zápasu, povedal tým, ktorým ho Rastie postavil na čelo, toto: „Bojujte udatné a bráňte svoju vlasť. Ja vám v tomto zápase nápomocný nebudem, lebo sv. Emerám a ostatní svätí, na pozostatky ktorých som prisahal, že zachovám vernosť kráľovi Ludovítovi a jeho synom, zadržujú mi oštep a štít, ruky mi nadol tlačia a so všetkých strán ma držia ako by sputnaného remeňmi, takže ani ruku nevládzem k ústam zodvihnúť.“

Medzitým čo tento nešťastník toto hovoril, keď ho naši neočakávame zastihli, zomrel, lebo Pán Boh mu udelil hodnú odmenu za jeho nevernosť. Keď sa toto kráľ dozvedel, rozkázal z príležitosti nepriateľovej smrti všeobecné vzdanie vďaky Bohu za hlaholu zvonov všetkých kostolov v Rezne.

V auguste (869), nahromadiac zásoby, kráľ Ludovít rozdelil svoje vojsko na tri časti; svojho menovca (Ludovíta III.) určil bojovať s Durínčanmi a Sasmi na potlačenie odvážnych (Lužických) Srbov. Bavorom rozkázal pomôcť Karlmanovi, chcúcemu bojovať proti Svätoplukovi, synovcovi Rasticovmu. Pre seba si nechal Frankov a Alamanov, chcúc s nimi bojovať proti Rasticovi. No keď už mal vyraziť, ochorel, a preto okolnosťami donútený postavil na čelo tohto vojska Karola, najmladšieho zo svojich synov, poručiac vec do rúk Božích.

Keď Karol so svereným mu vojskom prišiel k oným Rasticovým nepopísateľným a zpomedzi všetkých najstarších nepodobným hradbám,* spoliehajúc sa na pomoc Božiu, spálil všetky hradby v tomto kraji, a čo bolo poskrývané v lesoch a na poliach zapané, ponachádzal a so svojimi rozchválil. Mnoho útočiacich ne-

* Devín.

priateľov alebo zahnal, alebo pobil. Nie menej aj krajinu Rasticovho synovca Svätopluka bol Karlman spustošil ohňom a mečom. Po spustošení celej krajiny stretli sa bratia Karol a Karlman, aby si blahoželali k víťazstvu, ktoré im poslalo nebo (67—69).

Rok 870. Svätopluk, Rasticov synovec, sledujúc vlastné záujmy, poddal sa Karlmanovi aj s krajinou, nad ktorou vládol. Preto sa Rastie na synovca veľmi nahneval, tajne mu stroji úklady a rozkázal ho na hostine, nič zlého netušiaceho, zavraždiť.

Milosťou Božou sa však od smrti zachránil, lebo prv, ako jeho vrahovia do domu vstúpili, vstal od stola, keď mu to naznačil ktosi, kto bol zasvätený do tejto lesti, a predstierajúc lov so sokolmi, vyhol sa strojeným nástrahám. Rastie vidiac, že jeho zámery sú prezradené, dal sa prenasledovať svojho synovca s vojskom, aby ho dostal do svojej moci. Avšak, podľa spravodlivosti Božej, sám sa chytil do osídel, ktoré inému nastrojil. Lebo synovec ho chytil, poviazal a poslal Karlmanovi. Tento ho, aby neušiel, poslal v sprievode vojakov do Bavorska, kde ho vrhli do žalára a držali v ňom až do kráľovho príchodu.

Karlman však, keď sa mu nikto nepostavil na odpor, vtrhol do jeho krajiny a podrobil si všetky hrady a zámky (civitates et castella). Po usporiadaní vecí v krajine, dosadiac ta svojich ľudí, vrátil sa (domov) aj s ukoristenými kráľovskými pokladmi (70).

Rok 870. Keď sa kráľ Ľudovít zdržoval v paláci v Cáchach, prišli k nemu z Talianska vyslanci cisára Ľudovíta, ako aj vyslanci pápeža Hadriána II., ktorých po výsluchu prepustil.

Krátko potom, asi 1. novembra, odcestoval do Bavorska. Tu po rozhovoroch so svojimi dal si predviesť Rastica, sputnaného v ťažkých retaziach, a podľa rozsudku Frankov, Bavorov, ako aj Slovanov, prišlých z rozličných krajov s darmi ku kráľovi, rozkázal ho na smrť odsúdeného iba pozbaviť svetiel očí (72).

Rok 871. Svätopluka, Rasticovho synovca, obvineného u Karlmana zo zločinu nevernosti, vrhli do žalára. Moravskí Slovania, nazdávajúc sa, že ich vládca zahynul, ustanovili si za vládcu jeho pokrvného, akéhosi kňaza menom Slavomíra, vyhrážajúc mu smrťou, ak neprevezme vodcovstvo nad nimi. Slavomír, okolnosťami do-

nútený, súhlasil, že proti Engelšalkovi a Viliamovi, vojvodom Karlmanovým, rozpúta boj a že sa vynasnaží vyhnúť ich z obsadených (hradov). Títo však proti nepriateľovi bojovali s rovnakým zámerom a pobijú niekoľkých z jeho vojska, jeho samého na útek zahnali (73).

Rok 871. Medzitým Svätopluka, keď mu zločiny, z ktorých ho obžalovali, nikto nemohol dokázať, Karlman prepustil na slobodu, a kráľovskými darmi poctený vrátil sa do svojej krajiny, vedúc so sebou Karlmanovo vojsko pod zámienkou, ako by chcel bojovať proti Slavomírovi. Takto totiž lestivo sľúbil Karlmanovi, že urobí, ak sa mu umožní návrat do vlasti.

Ale, ako obyčajne, domýšľavých a neobozretných stihne poputa, tak sa prihodilo aj jeho vojsku, lebo kým ostatní táborili, Svätopluk odišiel na Rasticov starodávny hrad (Devín) a podľa slovanského zvyku hneď sa stal vierolomným a zabudol na svoju prísahu.* Nesnažil sa už zmocniť sa Slavomíra, ale všetko úsilie vynaložil na pomstienie urážky, ktorú mu Karlman zapríčinil. Napokon Bavorov, nič zlého netušiacich a málo sa majúcich na pozore, s veľkým vojskom, shromaždeným v tábore, napadol. Mnoho z nich zajal, ostatných skoro všetkých pobil, okrem tých, čo sa boli už prv z tábora ostražito vytrahli. A tak veselosť Norikov (Bavorov) po mnohých víťazstvách obrátila sa na smútok a nárek.

Keď sa Karlman dozvedel o záhube svojho vojska, veľmi bol zdesený, a okolnosťami donútený rozkázal všetkých rukojemcov, čo boli v jeho krajine, sossbierať a Svätoplukovi vrátiť. Sám však ledva jediného muža, menom Ratboda, a aj to polomŕtveho, odtiaľ dostal (73—74)...

Medzitým Moravskí Slovania robili svadbu, vedúc (domov) nevestu, dcéru ktoréhosi z českých vojvodov. Keď toto spomenutí mužovia, t. j. Am a iní, čo boli s ním (t. j. Ludovítom), zbadali, chopiac sa zbrane, hneď prenasledovali nepriateľov. Títo sa

* Tu a na iných ešte miestach vidíme, akú zlosť mali Frankovia zo Svätoplukových úspechov. Iný kronikár — Regino — hovorí o Svätoplukovi, že bol medzi svojimi nad iných múdry a vynikal vynikajúcim svojím rozumom.

však rozutekali a nevedomky prišli k spomenutým hradbám, kde, pretože priestor bol úzky*, zanechajúc kone a zbrane, sotva s holým životom ušli.

Keď ta naši (t. j. Bavori) prišli, našli po nich 644 koni aj s uzdami a sedlami a tiež toľko štítov, ktoré utekajúci nechali. Toto všetko sobrali bez toho, žeby im bol niekto v tom prekážal, a veselo sa vrátili späť do tábora (75).

Rok 872. Proti Moravským Slovanom (Ľudovít) vyslal v máji Durínčanov a Sasov. Pretože kráľ nebol s nimi a medzi sebou sa nemohli dohodnúť, pred nepriateľom utiekli a s veľkými stratami sa hanebne vrátili. Niektorí účastníci tejto výpravy vraj keď utekali, tamojšie ženské ich bičovali a kyjakmi s koni srážaly na zem. Proti spomenutým Slovanom z Francka poslali na pomoc Karlmanovi niekoľko vojsk. Iní boli určení proti Čechom (75-76)...

... Ale kým Karlman vraždil a ohňom pustošil v krajine Moravanov, Svätopluk poslal tajne silné vojsko, ktoré Bavorov, čo ostali strážiť lode na Dunaji, sa zmocnilo, pobilo, alebo v rieke potopilo. Zo všetkých vyviazol len Embricho, biskup rezenský a ešte niekoľkí (76).

Rok 873. Tiež akýsi Alaman z Alamanie menom Berechtram, ktorý predošlého roku bol zajatý u Moravských Slovanov, Svätoplukom prepustený na slobodu prišiel s posolstvom ku kráľovi, v ktorom (Svätopluk) sľuboval, že sa bude spravovať podľa toho, ako sa bol prv prisahou zaviazal (78).

Rok 874. (Ľudovít Nemeč), vracajúc sa odtiaľ (z Talianska) stretol sa so svojimi synmi Karlmanom a Ľudovítom vo Forchheim a tam prijal aj Svätoplukových vyslancov, ktorí prosili o mier a ponúkli vernosť.

Vedúcim tohto posolstva bol kňaz Ján z Benátok, ktorý, odstrániac akúkoľvek dvojsmyseľnosť, aby mu kráľ veril, čo hovoril, aj sviatosťami dosvedčoval, že by totižto Svätopluk ostal kráľovi verný až do smrti a že by aj ročný poplatok, ustanovený kráľom, platil, keby mu len dožičil v mieri a pokojne žiť.

* Pri Devíne je naozaj veľmi úzky priestor medzi Dunajom i Moravou a vŕškami. J. S.

Kráľ tu vypočul aj posolstvo Čechov a (po vypočutí) ho prepustil. Potom sa odobral do Bavorska (82—83).

Rok 884. Cisár na hraniciach Norikov (Bavorov) mal rozhovor so Svätoplukom (101).

4. *Rezenské pokračovanie.*

Rok 882. Kráľ (Karol III.) sa zdržiaval v Germánii a pred Vianocami mal ríšsky snem vo Wormse. Tu prijal a vypočul rozličných poslov Moravanov a (poslov) iných národov. Po zariadení vecí vrátil sa do Alamanie (109).

Rok 884. Panóniu stihla veľká pohroma. O tom, čo toho bolo príčinou, zmienime sa v hlavných črtách.

Keď dvaja bratia Viliam a Engelšalk kráľom, t. j. Ľudovítom starším (Nemcom), sverenú im východnú hranicu Bavorska proti Moravanom strážili a keď vraj pri obrane vlasti veľa podstúpili, zotrvať až do svojho posledného dňa vo svojej vôli nepoddajní, ale ich synov touto hodnosťou obišli, lebo Aribo na kráľovo želanie stal sa markgrófom.

Toto nedospelí synovia a pokrvní spomenutých mužov s opačnými pocitmi prijímajúc vyhlásili, že jedno z dvoch sa stane: alebo Aribo, ak neustúpi z markgrófstva ich otcov, alebo oni mečom zahynú. Touto vyhrážkou Aribo naľakaný nadviazal priateľstvo so Svätoplukom, kniežaťom moravského ľudu, a keď medzi sebou uzavreli smluvu, pousiloval sa dať ako rukojemcu svojho syna. Ale aj spomenutí mladíci sa radili s niektorými bavorskými náčelníkmi a po sídení sa pokrvných a po nahromadení všelijakých zásob dosť veľké vojsko na ten čas postavili. Markgrófa, ustanoveného kráľom, potupne vyhnali a markgrófstvo si pre seba uchvátili.

Toto sa stalo po smrti kráľa Ľudovíta (Nemca) a jeho synov Karlmana a Ľudovíta (III.), zpomiedzi ktorých najmladší brat Karol (III.) ostal na tróne. Karol hneď, ako bol predtým ustábil, Aribovi spomenuté markgrófstvo vrátil. Ale ako sa to stalo, ako sme povedali, že Panónia utrpela škodu, môžeme vycítiť zo štyroch veršov, vpletých do prózy na spriemnenie čitateľovi!

*Ježiš vraví, že nie je nijaké kráľovstvo stále,
všetko, čo dá sa deliť a roztrhať, to nie je pevné.
Z tohto ti, krásna krajina, kedysi Panónia šťastná,
vzniká nástraha, úzkosti, z tohto ti námaha vzniká **

V tom istom roku, keď si títo mládenci vymohli, že spomenutý markgróf, t. j. Aribo, bol kráľovských pôct pozbavený, Svätopluk, knieža Moravanov, majúc na mysli samú leš' a klam, nezabúdaj na dve veci: koľko vytrpel od predkov týchto mladíkov aj so svojím národom, kým strážili bavorskú hranicu, ale hlavne majúc na mysli priateľstvo a prísahu s Aribom, šiel sa pomstiť a pomstu aj vykonal. Za Dunajom chytenému Werinhárovi, druhorodenému z troch synov Engelšalkových, ako aj vojvodovi Wezilionovi, ich pokrvnému, odťali pravú ruku, jazyk a — taká ohavnosť — prirodzenie, takže mu nezostával ani znak mužnosti. Niektorí ľudia vrátili sa bez pravice a ľavice. Vojaci na kniežaťov rozkaz ničili všetko ohňom, ba čo viac vyzvedači, poslaní za Dunaj, kdekoľvek našli majetok spomenutých mladíkov, bez meškanie ho spálili. Hrôzu, zapríčinenú v dôsledku detského zámeru, bolo cítiť cez celý rok. Je to odplata mladíkov, neuznaných kráľom, za zločin, spáchaný proti Aribovi. Ustúpili a pridali sa k Arnulfovi, synovi kráľa Karlmana, ktorý v tom čase ovládal Panóniu.

Keď sa toto knieža Svätopluk dozvedel, poslal k nemu poslov s týmto odkazom: „Mojich nepriateľov podporuješ, ak sa ich nevzdáš, nebudeš ma mať s tebou smiereného.“

Aj pri druhej príležitosti mu oznámil: „Tvoji ľudia sa spojili s Bulharmi, kujúc pikle o môj život a krajinu.“ Títo pred rokom jeho krajinu boli spustošili.

„Chcem, aby sa mi toto prísahou dokázalo ako nepravdivé.“ Arnulf vyhlásil, že ani jedno, ani druhé nikdy neurobí.

* Doslovný preklad:

Ježiš hovorí, že žiadne kráľovstvo nie je trvalé
vo vnútri rozdelené, a nič deliteľné nie je pevné;
Tu úklady, tu núdza, krásna zem,
Tu pre teba zrod útrap kedysi šťastná Panónia.

Preklad v hexametre je od Dr. M. Okála.

A tak knieža so sbormi Slovanov, sosbieranými nie dlho a so všetkých strán, s veľkým vojskom napadol Panóniu, spustošiac ako vlk bezohľadne a surovo jej väčšiu časť ohňom a mečom, takže nie nadarmo som o tejto biede napísal tento veršík:

Toto bedákanie je aj smutným pohrebom vlasti.

Po takomto utrpení pre spomenutý už zámer mladíkov, keď knieža (Moravanov) za rok nebol porazený, vrátil sa aj s vojskom domov. Ostatne v nasledujúcom roku knieža, znova shromaždiac veľký sbor, nepriateľské vojsko nepriateľsky do Panónie privádza, takže ak prv niečo bolo ostalo, teraz sfa vlčím spôsobom zhltol všetko.

Tak totiž bolo veľké jeho vojsko, že cez jedno miesto pochodovalo od svitu do mrku. S týmto ohromným vojskom plienil 12 dní v ríši Arnulfovej; nakoniec, ako chcel, vrátil sa domov neohrozený.

Potom nejakú časť svojho vojska poslal za Dunaj. Keď sa to dozvedeli najstarší synovia Engelšalkovi a Viliamovi, Meningoz a Papo, hľadajúc záchranu v úteku, zahynuli v rieke, ktorá sa volá Rába. Brat grófa Bertholda aj s mnohými inými bol Slovénmi (a Sclavanis) zaskočený.

Nech počujú, posúdia a porovnajú nežičlivci pravdy a tí radcovia, ktorým sa prvopočiatok tohto stavu vecí alebo zámeru páčil, nech sa im páči aj bezprostredné zlo! Hanili mier, ktorým bola zachovaná Panónia zachránená. Porušením však tohto mieru bola Panónia za 2 a pol roka východne od Ráby celkom zničená.

Otrokov a slúžky s malými defmi zajali. Popredných mužov alebo zajali, alebo pobili, ale čo bolo smutnejšie, niektorých, keď im odťali ruku, jazyk a prirodzenie, prepustili. Toto zaiste sa dialo alebo z milosrdenstva, alebo z hnevu Božieho. Hnev Boží voláme však spravodlivou pomstou, o ktorej veríme s istotou, že prichádza, len keď je spravodlivá.

Cisár cez Bavorsko odchádza na východ a príduc k rieke Tuhn, na vršku Komian* (Viedenský les) mal rozhovory. Sem medzi inými prišiel knieža Svätopluk so svojimi náčelníkmi, kde, ako bolo

* Dnes Kaumberg.

zvykom, podaním ruky stal sa cisárovým vazalom, potvrdiac mu vernosť prísahou a prísľubom, že kým Karol (III.) bude žiť, nikdy s vojskom nevkróčí do jeho ríše s nepriateľskými úmyslami. Potom prišiel knieža Braslav, ktorý v tom čase vládol medzi Sávou a Drávou, pripojil sa ako poddaný k jeho družine.

Kráľ sa potom cez Korutánsko vydal do Talianska. Šťastlivo strávil Vianoce v Pavii (110 — 113).

Rok 890. V polovici Veľkého pôstu kráľ odcestoval do Panónie, kde mal schôdzku s kniežaťom Svätoplukom na mieste, ktoré sa ľudovo volá Omuntesperch.* Tu medziiným spomenutý knieža, požiadaný pápežom (Štefanom VI.), horlivo prosil kráľa, aby prišiel do Ríma navštíviť chrám sv. Petra a aby prinútiť ráčil italskú ríšu, vyrvanú zlými kresťanmi a hroziacimi pohanmi, aby sa držala jeho diela. Ale kráľ rozličnými vecami zaneprázdnený, hoci nerád, žiadosť odmietol (118).

Rok 892. Po víťaznom návrate z Franska do Alamanie kráľ strávil Vianoce na kráľovskom dvore v Ulme. Odtiaľto odcestoval na východ, dúfajúc, že mu knieža Svätopluk príde naproti. Knieža však podľa svojej obyčaje odmietol prísť ku kráľovi a predtým sľúbenú vernosť zaprel.

Pohoršený kráľ mal rozhovor s kniežaťom Braslavom na Hengisfelde,** kde medziiným hľadal čas a miesto, ako by mohol vtrhnúť do zeme Moravanov. Dohodli sa, že s troma vojskami túto krajinu napadne. Kráľ, soberúc so sebou Frankov, Bavorov a Alamanov, prišiel v júli na Moravu. Tu sa zdržal 4 týždne s toľkým vojskom a aj s Maďarmi, ktorí k nemu boli prišli s výpravou, a celú túto krajinu ohňom ničil.

V septembri poslal s darmi svojich ľudí k Bulharom a ich kráľovi Vladimírovi, aby obnovili starý mier a so žiadosťou, aby nepredával soľ Moravanom. Keď však pre Svätoplukove nástrahy pozemnou cestou nemohli ísť, z ríše Braslavovej plavbou sa do

* V *-munt-* môže byť základ *-mpf-* ako v dnešnom *-mut-*, mútif! Takéto meno je *Metóc* pod Neziderským jazerom. J. S.

** Meno poľa pri údolí Hengstberg v prostriedku Štajerskej provincie.

Bulharska dostali riekou Odagrou* až ku Gulpe,** potom prítokmi Sávy. Tu ich kráľ s poctou prijal a tou istou cestou, ktorou prišli, sa v máji s darmi vrátili (121—122).

Rok 893. Pred Veľkým pôstom kráľ, aby sa pomodlil, pocho-
dil všetky kláštory a biskupstvá v západnej franskej provincii. Engel-
šalk, muž mladistvej odvahy, ktorý po únose dcéry kráľovej mi-
lenky načas sa bol utiekol k Moravanom, potom zakrátko sa do-
stal do kráľovej milosti a stal sa markgrófom na východe. Tu
odvážne konal proti bavorským náčelníkom a vo veciach jemu
sverených na ich popud, keď sa neopatrne dostal do kráľov-
ského paláca v Rezne bez toho, žeby bol kráľovi predstavený,
oslepili ho. Aj Viliama, syna jeho strýca, poslavšieho poslov ku
kniežaťu Svätoplukovi, uznali za vinného proti Veličenstvu a sťali
ho. Jeho brata, skrývajúceho sa u Moravanov, na nástrahy knie-
žaťa aj s premnohými inými zavraždili (122).

Rok 894. Svätopluk, knieža Moravanov, nádoba každej viero-
lomnosti, zomrel nešťastlivo, keď všetky jemu susedné štáty les-
ťou, úskokmi, prelievaním ľudskej krvi si bol obišiel, napokon
povzbudzoval svojich, aby neboli priazniví mieru, ale aby boli
nepriateľmi susedom.

Avari, čo sa volajú Hungari (Maďari), v týchto časoch sa do-
stali za Dunaj, dopustiac sa veľa poľutovania hodných vecí. Lebo
starcov a stareny celkom pozabíjali, mladé [devy ako statok len
na ukávanie vášni so sebou ťahali. Celú Panóniu až do úplného
zničenia spustošili. V jesenný čas sa uzavrel pokoj medzi Bavor-
mi a Moravanmi (125).

Rok 895. Avarov (Maďarov), prepádajúcich bulharské hranice,
Bulhari zaskočili a veľkú časť ich vojska pobili.

V polovici júla bol v Rezne všeobecný snem. Prišli sem zo
Slovanska (Sclavania) všetci vladkovia Čechov, ktorých knieža
Svätopluk zo spoločenstva a nadvlády Bavoranov bol násilne po
dlhých priet'ahoch vymanil. Keď ich vedúci, Spytihnev a Vitislav,
prišli ku kráľovi, a slávnostne ich prijal, podaním ruky, ako bolo
obyčajou, dobrovoľne sa poddali kráľovskej moci (126).

* Riečka Odra.

** Kulpa.

Rok 896. Konečne, keď sa v lýcho končinách nahromadily roztržky, cisár sveril na ten čas ochranu Panónie s mestom (hradom) Blatnom svojmu vojvodovi Braslavovi (130).

Rok 897. Cisár prežil Vianoce na kráľovskom dvore v Ottingu, kde prišli k nemu poslovia Moravanov, ktorí pre udržanie mieru žiadajú od cisára, aby ich zbehom neposkytoval útulok. Len čo ich kráľ vypočul, hneď ich aj prepustil a bez zdržania sa dovolil im odísť. On sám po odbavení snemu v meste Regino pre ochorenie rozhodol sa prezimovať na tajnom mieste v Bavorsku. Veľký hlad zaľahol na celú bavorskú krajinu, takže mu mnohí podľahli (130).

Altašské pokračovanie.

Rok 897. Za takéhoto stavu vecí sa prihodilo, že k cisárovi Arnulfovi, ktorý sa v tom čase zdržiaval v meste Rezne, prišli náčelníci kmeňa Čechov, darujúc mu kráľovské dary a žiadajúc ochranu jeho a jeho verných proti svojim nepriateľom, (to jest) Moravanom, ktorí ich často, ako sami dosvedčili, najtvrdšie utlačali. Teda týchto náčelníkov kráľ a cisár láskavé prijal a slová útechy hojne im vložil do srdca a potešených a darom poctených do ich vlasti im dovolil odísť. Celú jeseň toho roku zdržiaval sa v severných krajoch Dunaja a Ymbra s úmyslom, aby so svojimi vernými bol pripravený, ak by sa ukázala potreba pomôcť spomenutému kmeňu (131).

Rok 898. Potom roku Pána 898 medzi oboma bratmi moravskými, t. j. Mojmirom a Svätoplukom, ako aj ich národom vznikol nesúlad a veľmi ťažká neshoda, a to natoľko, že ak by bol jeden z nich dostal do svojej moci druhého, bol by ho dal usmrtiť (131 — 132).

Rok 899. V krátkom čase Bavori znova prešli hranice Moravanov a čo len mohli, uchvátili a zničili. Chlapca Svätopluka, syna predošlého kniežaťa Svätopluka, a jeho ľud z hradného miesta* pre nútené práce, v ktorom boli zatvorení, sobrali a samotný hrad pritom vypálili, a z milosrdenstva na hranice jeho vlasti so sebou odviedli (133) . . .

* Boly to možno Zbehy, lebo *izbéga* značí 'trestanec'. Zl. Sýkora preložil: z obce, kde bol tábor...

. . . Biskup Engilmarus z Patavie umrel. Na jeho miesto nastúpil akýsi Alaman Wiching, ustanovený prv pápežom, s kráľovým súhlasom, proti ustanoveniam otcov, za moravského biskupa. Avšak čoskoro ho arcibiskup Deotmarus'a jeho ostatní sufragáni proti kráľovej vôli podľa kanonického práva shodili a Rihharia v tom istom čase na tento biskupský stolec posadili (133).

Rok 900. Bavori cez české územie, soberúc so sebou aj ich (Čechov), vtrhli do krajiny Moravanov, kde tri týždne ohňom ničili všetko. Predsa sa však so všetkým úžitkom vrátili domov (134).

Rok 901. V Rezne bol všeobecný snem. Medzi inými prišli sem aj poslovia Moravanov, aby žiadali o mier, ktorý im hneď bol udelený a prísahou potvrdený. Odtiaľto v tej istej veci biskup Richarius a gróf Udalricus boli poslaní na Moravu, aby, ako sa v Bavorsku dohodlo, samo knieža a všetkých jeho náčelníkov prísahou zaviazali, že budú tento mier zachovávať (135).

Zo Životov Konštantína a Metoda.

(Panónskc-moravské legendy.)

Rastislavovo posolstvo.

a) *Podľa Života Konštantínovho (XIV. kap.):*

(Así r. 852.)

Keď sa radoval v Bohu Filozof, opäť druhá vec prikvitla a starosť nie menšia ako predošlé. Lebo Rastislav, knieža moravské, Bohom povzbudený, radu učinil s kniežatmi svojimi a s Moravanmi, a poslal (posolstvo) k cisárovi Michalovi, hovoriac: „Keďže ľud náš od pohanstva sa odvrhol a kresťanského zákona sa drží, učiteľa nemáme takého, ktorý by nám v našom jazyku pravú vieru kresťanskú vysvetlil, aby sa aj iné strany, to vidiac, pripodobnily nám. Tak pošli nám, vladyka, biskupa a učiteľa takého, lebo od vás na všetky strany vždy dobrý zákon vychádza.“

Shromaždiac radu cisár, privolal Konštantína Filozofa a dal mu počuť reč túto. I riekol: „Viem, že si ustatý, Filozof, ale treba ti ta ísť, lebo tieto veci nemôže nikto iný vykonať ako ty.“

Odpovedal Filozof: „I ustatý súc, i chorý telom, s radosťou pôjdem ta, ak majú písmeňá v jazyku svojom.“

I povedal cisár k nemu: „Ded môj i otec i iní mnohí hľadajúc toho, nenašli, akože teda ja môžem to nájsť?“

Filozof riekol: „Ktože môže na vodu reč napísať a meno heretika si utfížiť?“

Odpoval mu opäť cisár i s Bardom, ujom svojím: „Ak ty chceš, tak môže to tebe Boh dať, *ktorý i dáva všetkým prosiacim bez pochybovania, a otvára klopajúcim.*“ (Luk. 11, 10.)

Odídúc Filozof, podľa starej obyčaje, modlitbe sa oddal i s inými pomocníkmi. Čoskoro sa mu zjavil Boh, vyslyšajúc modlitby svojich služobníkov, i hneď složil písmená, a začal písať slová evanjelia: *Na počiatku bolo Slovo, a Slovo bolo u Boha, a Boh bol Slovo* (Ján 1, 1) a ostatné.

b) Podľa Života Metodovho (V. kap.):

I stalo sa v tie dni: Rastislav, knieža slovienske, so Svätoplukom poslali (poslov) z Moravy k cisárovi Michalovi, hovoriac takto: „Božou milosťou zdraví sme; i prišli k nám učítelia mnohí, kresťania z Vlách, i z Grécka i Nemiec, učiac nás rozlične. Ale my Slovieni prostý ľud (sme), a nemáme, kto by nás vyučil v pravde a smysel (t. j. Písma) vyložil. Tak teda, vladyka, pošli takého muža, ktorí nám vštepí všetku pravdu.“

Vtedy cisár Michal riekol k Filozofovi-Konštantínovi: „Či slyšíš, Filozof, reč túto? Iný tohoto veru nemôže učiniť okrem teba. Hľa, na ti dary mnohé, a pojmúc brata svojho, opáta Metoda, choď, lebo vy ste Soluňania, a Soluňania všetci čisto sloviensky rozprávajú.“

Vtedy nesmeli odrieknuť ani Bohu, ani cisárovi, podľa slova svätého apoštola Petra, lebo riekol: *Boha sa bojte, cisára ctite* (I. Petr. 2, 11), ale veľkú počujúc reč, v modlitbu sa pohrúžili i s inými, ktorí boli tohože ducha, akého i oni.

A tu zjavil Boh Filozofovi slovienske písmo a hneď ustrojac písmená a reč sostaviac, vydal sa na cestu moravskú, pojmúc Metoda. I začal opäť, s pokorou podrobujúc sa, slúžiť Filozofovi a učiť s ním.

Príchod na Moravu.

(R. 863.)

(Zo Života Konštantínovho, XV. kap.)

Keď prišiel na Moravu, s veľkou ct'ou prijal ho Rastislav, a učeníkov shromaždiac, oddal im ich učiť.

Čoskoro celý cirkevný poriadok preložiac, naučil ich raňajšej službe božej, hodinkám, nešporom, večernej službe a obradom sviatostným.

/ otvorily sa, podľa slov prorokových, uši hluchých, aby počuly slová písma, a jazyk zajakavých jasným sa stal. (Iz. 34,5; 32,4.)
Boh zaradoval sa tomu, a diabol zahanbil.

Odporcovia slovienskej bohoslužby.

(Zo Života Konštantínovho, XV. kap.)

Keď rástlo božie učenie, zlý závistník odprvu, prekliaty diabol, netrpel tohoto dobra, ale vojdúc do svojich nádob, začal mnohých popúdzaf, hovoriac im: „Neoslavuje sa Boh týmto, lebo keby mu to milé bolo, tak či by nebol mohol učiniť, aby i títo od začiatku písmenami píšuc reči svoje, slávili Boha? Ale len tri jazyky vyvolil: hebrejský, grécky a latinský, ktorými sa sluší slávu Bohu vzdávať.“

I boli toto hovoriaci latinskí duchovní, arcikňazi, kňazi a učeníci. Boriac sa s nimi, ako Dávid s cudzozemcami, (i) slovami Písma porážajúc ich, navzal ich trojjazyčníkmi (a pilátnikmi), lebo Pilát bol tak napísal na nadpise Pánovom.

U Koceľa.

(R. 867.)

(Zo Života Konštantínovho, XV. kap.)

Štyridsať mesiacov pobudnuvší na Morave, išiel svätiť učeníkov svojich. Prijal ho, idúceho, Kocel', knieža panónske, a obľúbac si veľmi slovienske knihy, aby naučil sa im, dal (mu) do päťdesiat učeníkov učiť sa im. A veľkú úctu mu preukážuc, vyprevadil ho.

Nevzal však ani od Rastislava, ani od Koceľa *ani zlata, ani striebra* (Mat. 10, 9), ani iné veci, podajúc slovo evanjelia *i bez*

pláce (Mat. 10,10), ale vyprosiac len od oboch deväťsto zajatcov, prepustil ich.

V Benátkach.

Obhajoba slovienskeho jazyka v bohoslužbe.

(Život Konštantínov, XVI. kap.)

Keď bol v Benátkach, shromaždili sa proti nemu biskupi a kňazi i mnísi, ako havrany proti sokolovi, a vyzdvihli trojjazyčný blud, hovoriac: „Človeče, povedz nám, prečo si učinil teraz Slovienom knihy a učíš ich, ktorých nikto iný predtým nevynášiel, ani apoštolovia, ani rímsky pápež, ani Gregor Bohoslovec, ani Jeroným, ani Augustín? My len tri jazyky poznáme, ktorými sa sluší v knihách sláviť Boha: hebrejský, grécky a latinský.“

Odpovedal im Filozof: „Či *neprichádza dážd' od Boha na všetkých rovnako? Alebo či slnce tak isto nesvieti na všetkých?* (Mat. 5, 45.) Či nedýchame na vzduchu rovnako všetci? A tak vy nehanbíte sa, tri jazyky len uznávajúc a prikazujúc, aby všetky ostatné národy a plemená boli hluché? Povedzte mi, Boha robíte bezmocným, že nemôže toto dať, alebo závistlivým, že nechce? My však národov mnoho poznáme, knihy majúcich a Bohu slávu vzdávajúcich každý svojim jazykom. Ako je známe, sú to tieto: Arméni, Peržania, Abazgovia, Iberi, Sugdí, Góti, Avari, Tyrsi, Kozari, Arabi, Egyptania, Sýri a iné mnohé* Ak nechcete podľa tohoto pochopiť, aspoň z Písma poznajte sudcu. Lebo Dávid volá, hovoriac: *Spievajte Hospodinu všetka zem, spievajte tiospodinu pieseň novú* (Žalm 95).

* To sú východné národy, z ktorých niektoré dnes už nejstávajú. — *Abazgovia* (Abaskovia), staroveký národ v Kolchide (Kolchis) — krajina na vých. pobreží Čierneho mora a na sev.-záp. svahu čiernomorského Kaukazu. Ich meno možno poznať v dnešných kaukazských Abcházoch. — *Iberi* (Iberes, Iberi), takto volali Rimania Oruzincov (Byzantínci volali ich krajinu Oeorgia), zakaukazský národ (médsko-perzský kmeň) v južnom SSSR. Kresťanstvo im vraj ok. r. 30 hlásali apoštolovia Andrej a Šimon. Do r. 1801 boli samostatným kráľovstvom. — *Góti*, germánsky národ, ktorý vraj prišiel zo Škandinávie; najstaršie nám známe sídliská boli na dolnom toku Visly, odkiaľ koncom II. stor. po Kr. tiahli na juhovýchod a osadili sa pri Dolnom Dunaji, Dnestri a Dnepri. Biskup Ulfilas (nar. 310 alebo 311, zomrel 381

Konštantín a Metod v Ríme.

R. 867.

(Život Konštantínov, XVII. kap.)

A dozvediac sa o ňom (Konštantínovi) rímsky pápež, poslal po neho. A keď prišiel do Ríma, vyšiel sám Apoštolský Hadrián oproti nemu so všetkými mešťanmi, sviece nesúc, lebo i svätého Klimenta ostatky prinášal, mučeníka a pápeža rímskeho.

A hneď Boh zázraky preslávne učinil tu, lebo šľakom porazený človek sa tu uzdravil a iní mnohí z rozličných neduhov sa vyliečili, ako aj zajatí, Krista vzývajúci a sv. Klimenta, zbavili sa tých, čo ich zajali.

Prijmúc pápež knihy slovienske, posvätil ich a položil v chráme svätej Márie, ktorá sa volá Fatné,* i spievali nad nimi svätú liturgiu.

Potom prikázal pápež dvom biskupom, Formosovi a Gondrikovi, vysvätiť slovienskych učeníkov.

A keď boli vysvätení, hneď spievali liturgiu v chráme svätého apoštola Petra slovienskym jazykom a v druhý deň spievali v chráme svätej Petronely a v tretí deň spievali v chráme svätého Andreja. A potom zas v chráme veľkého učiteľa sveta, Pavla apoštola; a celú noc spievali, chválorečiac sloviensky, a ráno opäť liturgiu nad svätým hrobom jeho, majúc na pomoci Arsenia biskupa, jedného zo siedmich biskupov (rozumej: rímskych) a Anastázia, bibliotekára.

A Filozof neprestával dôstojnú chválu Bohu vzdávať so svojimi učeníkmi za to.

v Carihrade) im urobil abecedu a preložil sv. Písmo. — A v a r i (Obri), tureckotatársky národ, podobný Hunom. Začas žili na vých. od Volgy v poddanosti tureckého chána; vymaniac sa z nej, prešli Volgu a išli na západ. V Európe sa zjavili r. 558 po Kr. ako beženci pred Turkami. Pokorili si Slovienov v Zadunajskú a medzi Tisou a Dunajom a utvorili silný štát, ktorý rozbil Karol Veľký v bojoch r. 791—799. — K o z a r i (Chazari), kaukazský národ na pobreží Čierneho mora, pokrvný s Arménmi alebo Gruzíncami. Úpadok ich ríše sa začína v druhej polovici IX. stor. — S ý r i, sýrsky jazyk bol popri gréčtine a latinčine najdôležitejším jazykom Východorímskej ríše. Najstarší preklad sv. Písma do sýrskeho jazyka z hebrejského (azda v Jeruzaleme) sa volá Pešitto, t. j. jednoduchá.

* „U jasličiek“, dnes bazilika Santa Maria Maggiore.

Preklad sv. Písma do slovienskeho jazyka.

(Život Metodov, XV. kap.)

A potom odlúčiac sa od všetkého huku a starosť svoju na Boha poručiac, najprv však z učeníkov svojich ustanoviac dvoch kňazov, skoropiscov dobrých, preložil v krátkom čase všetky knihy (Písma) — všetky úplne, okrem Makabejských — z gréckeho jazyka v sloviensky, za šesť mesiacov, počnúc od marca mesiaca do dvadsiateho šiesteho dňa októbra mesiaca.

A skončiac, dôstojnú chválu a slávu vzdal Bohu, dávajúcemu takú milosť a prispenie. A sväté vyzdvihnutie sviatosti s duhovenstvom svojim vykonajúc, oslávil pamiatku svätého Dimitra.* Lebo len žaltár a evanjelium s apoštolom** a s vybranými službami cirkevnými bol s Filozofom preložil prvej. Teraz však i nomokanon, to jest pravidlo zákona, a knihy otcov preložil.

Metod ustanovuje Gorazda za svojho nástupcu.

(Život Metodov, XVII. kap.)

I opýtali sa ho (Metoda), hovoriac: „Koho čuješ, otcé a učiteľu ctihodný, medzi učeníkmi svojimi, aby v učení tvojom tebe nástupcom bol?“

I ukázal im jedného zo známych učeníkov svojich, nazývajúceho Gorazdom, hovoriac: „Tento je vašej zeme slobodný muž, učený dobre v latinských knihách, pravoverný. To buď Božia vôľa a vaša láska, ako i moja.“

Smrť sv. Metoda.

A keď sa shromaždil v Kvetnú nedeľu všetok ľud, vojdúc do kostola a nevládajúc (slabosťou), požehnal cisára i knieža i všetok ľud a riekol: „Strežte ma, deti, do tretieho dňa.“

Ako sa i stalo.

Keď svitalo tretí deň, riekol naposledok: „*V ruky tvoje, Pane, dušu svoju skladám.*“ (Vid': Luk. 23, 46.)

* Sv. Dimitra Solúnskeho.

** Knihy apoštolské.

A na ťukách kňazských dokonal šiesteho dňa mesiaca apríla, v tretej indikcii, roku 6393 (885) od stvorenia sveta.

I uradiac sa učeníci jeho a dôstojné úcty mu vzdajúc, službu cirkevnú latinsky i grécky i sloviensky vykonali a uložili ho v katedrálnom chráme.

I pripojil sa k otcom svojim i patriarchom i prorokom i apoštolom, učiteľom, mučeníkom,

A ľud, nesčíselný zástup, shromaždivší sa, odprevádzal so sviecami, plačúc, dobrého učiteľa a pastiera — mužské pohlavie i ženské, malí i veľkí, bohatí i chudobní, slobodní i poddaní, vdovy i siroty, cudzinci i tuzemci, neduživí i zdraví, všetci, *lebo pre všetkých stal sa všetkým, aby všetkých získal* (I. Kor. 9, 22).

Život Konštantínov (Cyrilov) a Život Metodov, spoločným menom P a n ó n s k o - m o r a v s k é legendy, hovoria o živote slovanských apoštolov a ich účinkovaní vo Veľkomoravskej ríši. Vzniklý v IX. stor., a to Život Konštantínov po smrti sv. Cyrila (869) a Život Metodov zas po smrti sv. Metoda. Nevieme, kto ich napísal. Predpokladá sa, že ich zostavil Kliment, slávny žiak sv. Metoda, ktorý účinkoval na Veľkej Morave a r. 885 ho s ostatnými Metodovými učeníkmi z Moravy vyhnaní. Odišiel do Bulharska, kde sa stal biskupom; umrel r. 916 (viď tu *Život Naumov*). Životy boli napísané staroslovienskym jazykom. Do slovenčiny ich preložil Ján *Stanislav*, Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda (Praha 1933, 2. vyd. 1934).

Qorazd bol žiakom sv. Metoda a pochodil z Veľkej Moravy. Bol vysoko-
učeným človekom. Účinkoval najskôr v Nitre. Mal veľké spory s nemeckými kňazmi a najmä s nitrianskym nemeckým biskupom Vichingom (od r. 880) o starosloviensky bohoslužobný jazyk a o spor o ‚filioque‘, t. j. či Sv. Duch vychádza len z Otca a či aj zo Syna.

List pápeža Hadriána II.* z r. 869, ktorým potvrdzuje slovienske bohoslužby.

(Život Metodov, VIII. kap.)

Hadrián, biskup i služobník Boží, k Rastislavovi i Svätoplukovi i Koceľovi.

Sláva na výsostiach Bohu a na zemi pokoj, v ľud'och dobrá vôľa. (Luk. 2, 14.)

Keďže sme o vás duchovné (veci) počuli, teraz zažiadali sme

• Pápežom bol r. 867-872.

si s vrúcnosťou a modlitbou vaše spasenie, (dozvediac sa), ako Pán povzbudil srdcia vaše hľadať ho a ukázal vám, že nielen vierou, ale i dobrými skutkami prislúcha slúžiť Bohu; *lebo viera bez skutkov mŕtva je* (Jakub2,26), abľudia tí, ktorí myslia, že Boha poznajú, a skutkami sa ho odriekajú. Lebo nielen u tejto Svätej Stolice prosili ste o učiteľa, ale aj u pobožného cisára Michala. A poslal vám blahoslaveného Filozofa Konštantína i s bratom, keď sme my nestihli. Oni však dozvediac sa, že k apoštolskej Stolicy prislúchajú krajiny vaše, proti kánonu neučinili ničoho, ale k nám prišli, i svätého Klimenta ostatky nesúc.

A my trojnásobnou radosťou naplnení určili sme, pouvažujúc, poslať Metoda, vysvätiac ho s učeníkmi, syna nášho, do krajín vašich, muža dokonalého umom a pravoverného, aby vás učil, ako ste prosili, vykladajúc Písmo v jazyku vašom, podľa všetkého cirkevného poriadku, úplne, i so svätou omšou, to jest službou, i s krstom, ako začal Filozof Konštantín Božou milosťou a na prímluvy svätého Klimenta.

A tak iste, ak (aj) kto iný bude môcť dôstojne a pravoverne vykladať, nech (to) bude sväté a požehnané Bohom i nami i celou katolíckou a apoštolskou cirkvou, aby ste sa ľahko prikázaniam Božím naučili.

Tú však jediná zachovávajúte obyčaj, aby ste pri omši najprv čítali apoštola a evanjelium rímsky a potom sloviensky, aby sa vyplnilo slovo Písma: *Chváľte Pána všetky národy* (Ž. 116, 1), a inde: *Všetci budú hovoriť rozličnými jazykmi veľké veci Božie, ako Duch svätý dal sa im vysloviť.* (Ap. 2,11 a 4.) Ak však niekto zo shromaždených u vás učiteľov a lahodiacich ušiam, a od pravdy k bludom odvracajúcich, opovážil by sa inak vás rozvracať, haniac knihy jazyka vášho, nech bude vylúčený nielen od prijímania, ale i z cirkvi, kým sa nenapraví. *Lebo tí sú vlkmi, a nie ovcami, ktorých po ich ovoci treba poznať* (Mat. 7,15—16), a chrániť sa ich.

Vy však, dietky milované, počúvajte učenie Božie a neodmietajte nariadenia cirkevné, aby ste sa stali pravými ctiteľmi Božimi, Otca nášho nebeského so všetkými svätými. Amen.

List Jána VIII. Svätoplukovi z júna 880.

Pápež Ján VIII. odporúča Svätoplukovi, moravskému kniežatovi, Metoda, ktorého uznal za pravoverného a potvrdil v hodnosti arcibiskupa moravskej cirkvi. Popri Wichingovi, ktorého sám vysvätil za nitrianskeho biskupa, nariaďuje ustanoviť ešte jedného Metodovho sufragána. Dovoľuje služby božie konať slovienskym jazykom, ak sa bude pre väčšiu úctu čítať evanjelium najprv latinsky.

„Milovanému synovi Svätoplukovi (Sfentopulcho), slávnemu kniežatovi.

Bedlivosti tvojej (*Industriae tuae*) chceme dať na známosť, že skrze spolubrata nášho Metoda, naj dôstojnejšieho arcibiskupa svätej cirkvi moravskej, ktorý prišiel spolu so Sémiziznom, verným tvojím, k podnoži svätých apoštolov Petra a Pavla pred našu pápežskú tvár, a prehovoril jasnou rečou; dozvedeli sme sa o úprimnosti tvojej pobožnosti a o prosbe celého tvojho národa, ktorú máte k apoštolskej stolici a našej otcovskej láske (*circa... nostram paternitatem*). Lebo vnuknutím božej milosti opovrhnuť inými veku tohoto kniežatami, vybral si si so vznešenými a vernými mužmi svojimi a s celým národom zeme svojej, z najvernejšej lásky sv. Petra, vládca apoštolského poriadku a jeho vikára (námetníka), za ochrancu a vo všetkom pomocníka a obrancu, a pod jeho a vikára jeho ochranou šiju skláňajúc, túžbou pobožnou, s pomocou božou, túžiš najoddanejším synom ostať až do konca. Za túto takú veľkú vieru a pobožnosť tvoju a národa tvojho objímame ťa ako jediného syna s otvoreným náručím nášho apoštolstva, s vrúcnou láskou a so všetkými vernými tvojimi prijímame ťa do nášho lona otcovského ako stádo Pána nám sverené a chovať vás chceme štedro pokrmom života a budeme sa snažiť odporúčať ťa v našich ustavičných modlitbách všemohúcemu Pánovi, aby si premohol, ochraňovaný zásluhami svätých apoštolov, všetky protivienstvá sveta tohoto a aby si neskôr jasat' mohol v nebeskej krajine s Kristom Bohom našim.

Teda tohoto Metoda, ctihodného arcibiskupa vášho, opýtali sme sa pred ustanovenými (*positis*) bratmi našimi biskupmi, či pravovernej viery Symbol [„Verím“] tak verí a spieva pri svätej slávnosti omšovej, ako je známe, že zachováva svätá rímska cir-

kev, a je vyhlásené a podávané vo svätých šiestich všeobecných synodách svätými Otcami podľa evanjelského ustanovenia Krista Boha nášho.

On však vyznal, že verí a spieva podľa učenia evanjelií a Apoštola, ako svätá rímska cirkev učí a Otcami je podané. My však zistiac, že on je vo všetkých cirkevných učeniach a službách [podľa Palackého má byť: pravdách, t. j. veritatibus m. utilitatibus; G. Friedrich, I, 20] pravoverný a užitočný, poslali sme vám ho znovu, aby spravoval sverenú mu cirkev božiu, a rozkazujeme, aby ste ho prijali ako pastiera [svojho] vlastného s dôstojnou cfou i úctou a radostnou myslou, pretože podľa rozhodnutia našej apoštolskej moci sme mu privilégium jeho arcibiskupstva potvrdili a ustanovujeme, aby ostalo naveky pevné s božou pomocou, ako mocou predchodcov našich práva a privilégiá všetkých cirkví božích ustanovené a potvrdené zotrávajú. Tak, pravdaže, aby podľa kanonickej tradície sám mal starosť o všetky povinnosti cirkevné a tieto vyplňoval, ako by Boh skúmal; lebo národ Pána sverený mu bol a za ich duše on bude vydávať počet.

A toho kňaza, menom Vichinga (Uuichinus), ktorého si nám poslal, vysvätili sme [ako] vyvoleného biskupa svätej cirkvi nitríanskej, ktorému rozkazujeme, aby bol poslušný vo všetkom svojmu arcibiskupovi, ako sväté kánony učia. A chceme, aby si rovnako nám poslal v príhodnom čase so súhlasom a opatrným výberom (providentia) samého arcibiskupa ešte iného spôsobilého kňaza alebo diakona, ktorého by sme v inej cirkvi, v ktorej uznáš, že je potrebná biskupská starosť, ustanovili za biskupa, aby s týmito dvoma nami vysvätenými biskupmi spomenutý arcibiskup váš podľa apoštolského dekrétu mohol potom vysvätiť na iných miestach, na ktorých biskupi čestné miesto majú alebo môžu byť.

Nariaďujeme, aby kňazi, diakoni alebo akíkoľvek iní duchovní, či už Slovieni alebo hociktorej národnosti, ktorí žijú v hraniciach tvojej krajiny, boli podriadení a poslušní vo všetkom už spomenutému spolubratovi nášmu, arcibiskupovi vášmu, aby vôbec nič nerobili bez jeho vedomia.

Ak však sú odbojní a neposlušní a opovážili by sa urobiť

nejaké pohoršenie alebo rozkol, a po prvom a druhom napomenutí by sa ani trochu nepolepšili, nariaďujeme, aby ako rozsievачi plevelu z cirkvi a krajín vašich mocou našou ďaleko boli vyhnatí, podľa smyslu listiny (capitulorum), ktorú sme jemu (t. j. Metodovi) dali a vám poslali.

Písmo konečne slovienske (litteras denique Sclaviniscas), Konštantínom Filozofom kedysi vynájdené, aby nimi chvály Bohu povinne znely, právom schvaľujeme, a rozkazujeme, aby v tom istom jazyku sláva a skutky Krista Pána nášho vypravované boli (Sk. 2, 1). Lebo nielen troma, ale všetkými jazykmi Pána chváliť sme napomínaní svätou mocou, ktorá prikazuje hovoriac: „Chváľte Pána všetky národy a pochváľte ho všetci ľudia" (Ž. 116, 1). A apoštol, naplnený Duchom Svätým, hovoril všetkými jazykmi o veľkosti božej. Preto i Pavel, nebeská trúba, zvučí napomínajúc: „Každý jazyk nech vyzná, že Pánom je Ježiš Kristus, v sláve Boha-Otca" (Filip. 2, 11).

O týchto jazykoch aj v prvej epištole ku Korinťanom dosť a zreteľne nás napomína, aby sme jazykmi hovoriac cirkev božiu budovali (I. Kor. 14, 4).

Ani zdravej viere alebo náuke sa nijako neprieči, či už omše v tomže slovienskom jazyku (Sclavinica lingua) spievať alebo sväté evanjelium, alebo čítanie božieho Nového a Starého zákona dobre preložené a vysvetlené čítať alebo všetky ostatné hodinové služby (hodinky) spievať, pretože kto utvoril tri hlavné jazyky, to jest hebrejský, grécky a latinský, sám stvoril i všetky ostatné na česť a slávu svojmu.

Nariaďujeme však, aby vo všetkých kostoloch zeme vašej pre väčšiu úctu evanjelium sa latinsky čítalo a potom na sloviensky jazyk (Sclavinica...) preložené do uší ľudu, latinským slovám nerozumejúceho, sa hlásalo, ako, zdá sa, v niektorých kostoloch sa robí.

A ak tebe a sudcom (veľmožom; iudicibus) tvojim páči sa skôr omše latinským jazykom počúvať, nariaďujeme, aby sa pre teba slávnosti omšové latinsky odbavovali. Dané v mesiaci júni, indikcie XIII." (Pastrnek, Dějiny 255—7, Friedrich, Cod. Dipl. I, 19—21.)

O Metodovi, Svätoplukovi a Borivojovi.

Z Kristiánovho Života sv. *Ludmily* a sv. *Václava* z konca X. stor.

1. Morava, slovanská zem, za starých čias, ako pripomína povesť, (ako) sa verí a vie, prijala Kristovu vieru za čias vraj vznešeného učiteľa Augustína. Bulgri alebo Bulhari však dávno predtým dostali vraj tú istú milosť.

Lebo akýsi Cyril, pôvodom Grék, tak v latinskom ako a) v samom gréckom písme vyučený, keď Bulhari uverili, prišiel v mene sv. Trojice a nerozdielnej jednoty aj spomenutému národu, na Morave bývajúcemu, vieru Pána nášho Ježiša Krista kázať.

A prispením božej milosti, keď ich Kristovi získal, aj nové písmo čiže písmená vynášiel, a Starý a Nový zákon a mnohé iné z gréckej alebo latinskej reči preložil do slovanského jazyka. Okrem toho ustanovil, aby omše a ostatné cirkevné hodinky verejným hlasom v kostole zaznievaly, čo sa podnes v slovanských krajinách zväčša vykonáva, najviac v Bulharsku, a tým sa mnohé duše získavajú Kristovi Pánovi.

Keď v ktoromsi čase spomenutý Cyril pre modlitbu z pobozhnosti do Ríma bol prišiel, najvyšší kňazi a ostatní mudrci a riaditelia cirkvi ho pokarhali, že sa proti cirkevným predpisom opovážil ustanoviť, aby sa omšové slávnosti spievaly latinským jazykom.

Dávajúc im pokorne zadost'učinenie a nemôžuc ich celkom učičíkať, silne uchopil žaltár a čítal v prostriedku žalmistov verš, v ktorom sa hovorí: „Chváľ každý duch Hospodina" (Ž. 150, 6).

A on na verš narážajúc, povedal: „Ak každý duch má chváliť Hospodina, prečo mi, otcovia vyvolení, zakazujete omšovú bohoslužbu čítať po slovansky? alebo aj iné (veci) z latinskej alebo gréckej reči prekladať do ich jazyka? Ak by som sa dajako bol mohol dostať k tomu národu ako druhým národom jazykom latinským alebo gréckym, nijako by som sa to nebol opovážil. Ale vidiac tvrdohlavý ľud a úplne nevedomých a nepoznajúcich božích ciest, vnuknutím Boha všemohúceho do srdca môjho našiel som len tento prostriedok, ktorým som mu aj mnohých získal. Preto odpusťte mi, otcovia a páni, veď aj sv. Pavol, učiteľ národov, v liste

ku Korint'anom hovorí: „rozprávať jazykmi im nezakazujte“ (1 Kor. 14, 39).

A oni to počujú a obdivujú (usilovnosť a) vernosť takého muža, svojou mocou ustanovili a potvrdili, aby sa menovaným jazykom v tých krajinách spievaly omšové slávnosti a ostatné cirkevné hodinky.

Sám však sv. Cyril tam ostanúc (a) mníšske rúcho prijímuc zavŕšil ostatný deň, nechajúc v spomenutých krajinách svojho brata menom Metoda, muža horlivého a všetkou svätosťou ozdobeného.

A ten, keď mnohých sluhov do ovčince Krista Pána shromaždil, samým kniežaťom, ktorý vtedy v tých krajinách panoval a vládol ako vznešený vládca celej zeme, bol postavený za najvyššieho kňaza, majúc pod sebou sedem biskupov tej istej svätosti.

Ale pretože od samého počiatku sveta, keď prvý človek okúsil horkosť zakázaného ovocia, nepriateľ ľudského pokolenia až doteraz neprestáva rozsierať semeno rozkolu medzi pokoru a pýchu, medzi lásku a nenávisť, a medzi ostatné vonné čnosti i zárodok nerestí, a ľudujú, že ľud vždy podrobený jeho otroctvu od neho sa uchýľuje a pravému kráľovi Kristu Pánovi sa získava, ozbrojený všetkými zbraňami ničomnosti, pridal nových zbrojnošov, (ne)vediacich bojovať za toľkú ošemetnosť. A nasial otráveného semena rozkolu medzi samých predných (mužov) a vládcov (a) ohnivé strely pýchy a lakomstva nastrojil natoľko, že Svätopluk, ktorý bol vnukom pobožného kniežaťa a či kráľa a ktorý bol dobrotivým zakladateľom a kormidelníkom celého kresťanstva a náboženstva, svojho vlastného ujca úkladne pozbavil vlády, pripravil o zrak a život jeho pokúsil sa vziať jedom. Ale on, napijúc sa otráveného nápoja, súc ochraňovaný božou milosťou, nič zlého neutrpel.

Potom ujmúc sa vlády Svätopluk, rozniety pýchou nadutosťou, s druhmi jeho službu konajúcimi, medotokú kázeň biskupa Metoda takrečeno odvrhol a najsvätejšie napomínania nie úplne prijal, ba údov svojich, to jest ľud a národ svoj nechal slúžiť jednak Kristovi, jednak diabľovi.

Preto jeho krajina (a zem) s obývajúcimi obyvateľmi meno-

vaným biskupom blahoslavenej pamäti bola daná do kliatby, s poľami svojimi a plodinami rozličnými pohromami postihnutá až do dnešného dňa je oplakávaná.

Daná je totižto na plienenie a do zajatia a na lup a púšť a na posmech každému človeku, idúcemu cez ňu (porovn. Jer. 18,16).

Lebo niet jednoty medzi svetlom a tmou, ani spojenia Krista s Beliálom (2. Kor. 6, 14—15). Tieto príklady, zdá sa, týkajú sa aj nás, ktorí tými istými krokmi začíname kráčať. Lebo kto uvidí, že dom jeho suseda horí, má byť starostlivý o svoj.

2. Avšak českí Slovania, položení tiež na severe, oddaní modloslužobníctvu, ako bezuzdný kôň bez zákona, bez akéhokoľvek kniežaťa alebo vládcu alebo mesta ako hlúpe zvieratá sem a ta sa túlajúc len po vidieku bývali.

Napokon ničení nešťastiami moru išli k akejsi veštkyňi, ako rozpráva povesť, žiadajúc od nej radu a prorockú odpoveď. Dostanúc ju, postavili mesto a meno mu dali Praha.

Potom nájdu akéhosi veľmi obozretného a múdrego muža, ktorý mal len poľnohospodárske zamestnanie, podľa výpovede veštkyne si ustanovili za knieža čiže vládcu, volaného menom Přemysl, spojac ho v manželstvo so spomenutou veštkyňou pannou.

Takto od pohrôm a všelijakého moru boli konečne pozbavení.

Potom od menovaného kniežaťa — z potomstva jeho — si ustanovili vládcov alebo vojvodov, slúžiac modlám a bezbožnými obradmi sláviac obeť, kým konečne panovanie nad touto krajinou sa dostalo jednému, ktorý pochodil z tých istých kniežat a volal sa Bořivoj.

Tento skvejúc sa veľkou krásou tela a kvetom vzácnej mladosti, ktoréhosi času pre vec svoju a národa sebe svereného prišiel k svojmu vojvodovi alebo kráľovi Svätoplukovi na Moravu, ktorý ho prívetivo prijal a vzal spolu s ostatnými na hostinu.

No miesto na sedenie medzi kresťanmi ani najmenej mu nebol dané, ale podľa pohanskej obyčaje kázali (mu) posadiť sa pred stolom na dlážke. Nad touto nespravodlivosťou zľutujú sa biskup Metod, povedal mu vrah: „Ach," povedal, „ty taký a toľký nehanbíš sa byť odohnatý od kniežacích sedadiel, keď aj

sám máš v moci vojvodstvo, ale radšej chceš pre bezbožnú modloslužbu s pasákmi na zemi ležať?"

Ale on povedal: „Aké nebezpečenstvo mi hrozí pre takúto vec? Alebo čo dobrého mi prináša kresťanský obrad?"

„Ak sa odriekneš," odpovedal biskup Metod, „modiel a v nich bývajúcich zlých duchov, pánom pánov tvojich sa staneš a všetci tvoji nepriatelia poddaní budú tvojmu panstvu. A tvoj rod sa bude každodenne rozmnožovať ako rieka veľmi veľká, do ktorej sa vody rozličných potokov stekajú."

„A ak sa," odpovedal Bořivoj, „vec tak má, načo treba odkladať s pokrstením?"

„Netreba," povedal biskup, „len ochotný buď z čistého srdca veriť v Boha Otca všemohúceho a v jeho jednorodného syna, Pána nášho Ježiša Krista a Ducha svätého, osvecovateľa všetkých verných, nielen pre svetský statok, ale aj pre obsiahnutie spásy tvojej duše a pre obdržanie slávy večnosti, spolu tiež aby si sa dostal do spoločnosti svätých a ich nevysloviteľnej radosti."

Týmto a podobným medetokým povzbudzovaním sa roz-nietila myseľ mládenca (a) zatúžil prijať milosť krstu. A aby sa nijaké meškание nerobilo, so všetkými svojimi, ktorí ho sprevádzali, pokľaknúc na zem k biskupovým nohám, snažne (ho o to) žiadali.

Čo viac? Keď nastalo ráno, vojvodu s jeho tridsiatimi (mužmi), ktorí s ním prišli, vyučiac základom viery, vykonajúc podľa obyčaje slávnostný pôst, presvätým žriedlom krstu (ho) obrátil, a úplne ho vo viere Kristovej poučiac a mnohými darmi obdarovaneho dovolil vrátiť sa domov, prideliac mu kňaza ctihodného života, menom Kajicha.

Tí, vrátiac sa domov na hradisko, ktoré sa volalo Hradec (Levý Hradec), menovaného kňaza ustanovili, založiac kostol na česť sv. Klimenta, pápeža a mučenika, zapríčinili mnohé ujmy satanovi (a) získali mnoho ľudí Kristu Pánovi.

To vidiac bezbožný ten diabol, chytil sa vlastných zbraní (a) začal staré vojny. Celý český národ do besnenia podráždil proti kniežaťu, lebo vraj opustil otcovské mravy a prijal nový a neslýchaný zákon svätosti kresťanov. Povstali proti nemu jed-

nohlasne a z tej istej podstaty, a pokúšali sa ho vyhnať zo zeme, ba usilovali sa vziať aj (jeho) vlastný život.

To poznajúc, knieža sám od seba sa od nich vzdialil a opäť sa vrátil ku kráľovi Svätoplukovi a či biskupovi Metodovi na Moravu, ktorí ho najskvelejšie, ako sa patrí, prijali a nejaký čas u nich žijúc, dokonalejšie si osvojil učenie Kristovo.

Avšak spomenutý ľud v neprávosti svojej ostávajúc, akéhosi vojvodu Strojimíra, ktorého meno do latinského jazyka sa prekladá „stroj mier," ktorý u Nemcov vo vyhnanstve žil, uteknúvši zo svojho národa, poslanými poslami opäť domov priviedli a ustanovili si za knieža.

Ale pretože pravda ani trochu neklame, ako hovorí evanjelium: „Každá bylina, ktorú nesádzal otec môj nebeský, s koreňom bude vypletá" (Mat. 15, 13), vlastným prispením úmysel pochabých chytro bol rozmetaný. Lebo hoci ten ich vyvolený vojvoda pochodil z toho istého národa, predsa dlhé jeho vyhnanstvo pozbavilo ho výrečnosti vlastných úst* Preto ho jeho voličia zavrhli, obžalovávajúc predovšetkým sami seba, že totižto takého vyvolili, ktorého ani hlas, ani reč nemohli rozumieť, lebo zvuky nevedely preniknúť jeho uši, nepoznajúce svojho jazyka.

A pretože spravovaním Prozreteľnosti božej menovaný knieža Bořivoj mnohých priateľov, keď odchádzal, zanechal, urobilo sa na ich radu, že sa myseľ besniaceho ľudu oproti dobrotivému vládcovi utíšila, a oproti nevernému útočníkovi sa celou silou podráždila až k vražde. Ale pretože priveľký počet neverných žičil vládcovi, obe strany sa ushovorily, že vyjdúc z hlavného mesta Prahy na polé, preskúmajú, čo majú urobiť. Ale zradná strana neverných mrzko konajúc, donesúc so sebou tajne na to pole zbrane a brnenia, proti strane pobožných ushovorila medzi sebou tajné znamenie vraždy, to jest keby tu (tí), čo boli na strane kniežaťa Bořivoja, nechceli s nimi súhlasiť, aby ktokoľvek z nich pozdvihnutým hlasom vykrikol vprostriedku tajné heslo, hovoriac: „Premeňme sa, premeňme sa!" a tak už odetí brneniami a prilbami, ktoré ukryté niesli, oštepami pobili všetkých svojich protivníkov.

* T. j. zabudol český jazyk.

Tento veľmi mrzký ich úmysel ani trochu neosta zatajený Bořivojovej strane. A tak aj oni, odetí v brneniach pod šatami, prišli na pole na ustanovenie kniežaťa.

A keď sa Strojimírovej strane nepáčilo usnesenie Bořivojovej strany, jeden z nich, hlas vysoko vyzdvihnúc, zakričal: „Hľa naši, premeňme sa!“ Keď ten hlas počuli a poznali, Bořivojova strana, ktorá tiež pod šatami obrnená prišla, „dobre,“ povedala, „dobre si povedal, hľa, teraz v rozličných farbách pozmenený sa nájdeš.“ A prebodnúc ho mečom, všetkých jeho druhov prinútili dať sa na útek, a ich nepravé knieža vyhnali z vlasti.

Poponáhľajúc sa potom na Moravu, nazad priviedli predošlého vojvodu a postavili (ho) zas na vlastné miesto.

Pretože toto knieža, na Morave prebývajúc, všemohúcemu Bohu sa zaslúbilo sľubom, to jest, ak ho Pán nazad privedie k svojim so cťou, že postaví chrám na česť blahoslavenej Rodičky Božej a večne Panny Márie, vrátiac sa bez meškania sľub svoj snažil sa splniť v tom istom meste Prahe.

Tento je prvým zakladateľom svätých miest a shromažďovateľom kňazov a zavádzateľom náboženstva, ktoré vtedy bolo skromne (rozšírené).

3. Mal aj manželku menom Ľudmilu, dcéru Slaviborovu, lecha z kraja Slovanov, ktorý sa oddávna volal Pšov, teraz novšími podľa mesta nove postaveného sa volá Mélník. Táto ako rovná mu bola v blude rodovej pokrvnosti, obetujúc modlám, tak aj v kresťanskom náboženstve (ho) napodobňujúc, ba prevyšujúc čnosti svojho muža, stala sa pravou služobnicou Kristovou.

A často spomínaný knieža splodil s ňou troch synov a aj toľko dcér. A ako mu sv. Metod prorockými ústami predpovedal, vzrástol sa stálym rastom s celým svojím národom a dŕžavou.

A keď uplynul beh jeho času, po naplnení dní a dobroty, posledný deň dokončil, dožijúc sa tridsaťpäť rokov svojho života.

Kristián bol český kronikár v druhej pol. X. stor.

Jos. Pekár, *Nejstarší kronika česká*, Praha 1903, *Die Wenzels- und Ludmilallegenden und die Echtheit Christians*, Praha 1906. *Život a umučení svätého Václava a báby jeho sv. Ludmily die sepsáni Křiřtanova*. Preložil Ant. L. Stříž, Praha 1921.

Slovieni pozdĺž Dunaja, ich pokrstenie a vpád Maďarov.

(Staroruský Nestorov Letopis z r. 1116.)

Po dlhom čase *Slovieni* sa osadili *pozdĺž Dunaja*, kde je teraz Uhorská a Bulharská zem (krajina). A od týchto Slovienov rozišli sa po zemi (krajinách) i pomenovali sa svojimi menami, kde sa osadili, na ktorom mieste. Ako tí, čo príduc osadili sa na rieke, čo sa volá Morava, aj nazvali sa Moravou, a iní Čechmi sa pomenovali, a to tiež Slovieni — Bieli Chorváti a Korutani . . .

Slovieni však, ktorí príduc osadili sa na Visle, pomenovali sa Lachmi, a od tých Lachov nazvali sa Poľanmi, iní Lachmi, Lutičmi, iní Mazovšanmi, iní Pomoranmi.

Taktiež aj Slovieni, ktorí príduc osadili sa na Dnepre, nazvali sa Poľanmi, iní však Drevľanmi, lebo osadili sa v lesoch. Iní sa osadili medzi Pripiafou a Dvinou a nazvali sa Dregovičmi. Iní sa osadili na Dvine a pomenovali sa Poločanmi, podľa riečky, ktorá ústi do Dviny a volá sa Polota . . .

Slovieni však sa osadili okolo jazera Ilmena a nazvali sa vlastným (svojím) menom a vystavili hrad, ktorý pomenovali Novgorod.

A iní sa osadili po Desne a po Semi a po Sule a nazvali sa Severmi.

A takto sa rozišiel sloviensky národ . . .

Uhri, príduc z východu, vrhli sa cez veľké vrchy, ktoré pomenovali uhorskými vrchmi, a začali tu útočiť na tu žijúcich Vlachov a *Slovienuv*, lebo sídlili tu najprv Slovieni a Vlasi, a vzali *Sloviensku zem*.

Nato Uhri zahnali Vlachov a Slovienuv a podržali si tú zem a osadili sa so Slovienumi, podrobiac si ich. A od tých čias pomenovala sa Uhorskou zemou . . . a začali útočiť na Moravu a Čechov.

Bol jeden národ sloviensky: Slovieni, ktorí sedeli pozdĺž Dunaja, ktorých si podrobili Uhri, i Morava i Česi i Lachovia i Poraní, ktorí sa teraz volajú Rusou.

Keď Slovieni a ich kniežatá boli pokrstení, Rastislav i Svätopluk i Kocel poslali (poslov) k cisárovi Michalovi, hovoriac: „Zem naša pokrstená (je), i niet u nás učiteľa, ktorý by nás napomínal a poučil nás a preložil sväté knihy, lebo nerozumieme ani gréc-

kemu jazyku, ani latinskému; lebo tí nás inakšie učia a oni inakšie. Preto nerozumieme obrazu Písma ani jeho sile. I pošlite nám učiteľov, ktorí by nám mohli povedať slová Písma a smysel ich."

Toto počujúc cisár Michal, sozval všetkých filozofov a povedal im celú reč slovienskych kniežat.

I povedali filozofi: „Je muž v Solune, menom Lev, a má synov, rozumejúcich jazyku slovienskemu, chytrých dvoch synov."

Toto počujúc cisár, poslal po nich do Soluna ku Levovi, hovoriac: „Pošli k nám skoro svojich synov Metoda a Konštantína."

Toto počujúc Lev, skoro poslal ich, i prišli k cisárovi, i povedal im: „Hľa poslala ku mne *Slovienska zem*, prosiac učiteľa seba, ktorý by mohol im preložiť sväté knihy, lebo toto (si) želajú."

I uprosení boli cisárom, a poslali ich do *Slovienskej zeme* k Rastislavovi i Svätoplukovi i Koceľovi.

Keď títo prišli, začali zostavovať písmená abecedy sloviensky, i preložili Apoštola i Evanjelium. I radi boli Slovieni, keď počuli veľkosti Božie svojím jazykom . . .

A sloviensky národ i ruský jedno je, lebo od Variagov nazvali sa Rusou, ale prv boli Slovienmi. Ak sa aj Poľanmi zvali, no reč slovienska bola. Poľanmi prezvaní boli, pretože v poli sídlili, ale jazyk sloviensky bol im jeden.

Text je miestami porušený, ale inak podľa vedeckého bádania (Nikol'skij a i.) tieto údaje spočívajú na veľmi starých prameňoch.

Nestorov letopis je staršie pomenovanie Prvého ruského letopisného svodu, vrlaného teraz Prvotným (základným) letopisom alebo Prvým kijevským letopisným svodom alebo aj Letopisom Nestorovsko-Silvestrovským. Je to staroruská pamiatka, rozprávajúca o ruských a slovanských dejinách. Je to svod rozličných starých letopisných zápisov. Hovorí o sídliskách starých Slovanov, o Cyrilovi a Metodovi, o krste kňažnej Oľgy, o obrátení na kresťanskú vieru ruského kniežata Vladimíra', o smluvách ruských kniežat s Grékmi atď. Upotrebuje bulharské a byzantské kroniky a spisovateľov, ústne podania, vlastné

Oľga, manželka kniežata Igora (912—945), matka ruského kniežata Svjatoslava (f 972), otca kn. Vladimíra. Vladimír bol po otcovej smrti najprv kniežatom v Novgorode, potom od 980 samovládcom. Priklonil sa ku gréckemu kresťanstvu; k jeho menu sa pojí prijatie kresťanstva u Rusov. Stalo sa to po dobytí Chersonu (na Kryme) r. 988, keď dostáva za ženu Annu, dcéru byzantského cisára Basilia II. Umrel r. 1015.

skúsenosti atď. Myslelo sa, že ho napísal Nestor. Isté je však, že ho složilo niekoľko osôb. Nestor bol mníchom v Kijeve (vo Feodojevskom Pečerskom kláštore) na konci XI. a začiatku XII. stor. Mních Silvester dokončil letopis r. 1116.

Poloha Moravy

podľa „Opisu Európy“ od anglického kráľa Alfréda Veľkého.

(871—901.)

Anglický kráľ Alfréd Veľký prekladal historické dielo sevilského (Španielsko) kňaza Paula Orosia, ktorý svoje dielo písal na zač. V. stor. V I. knihe a 2. kap. tohto diela P. O. opisoval zemepis Európy. Kráľ Alfréd, vidiac, koľko sa od tých čias zmenilo, sám tu podal zemepis svojej doby. Podávanie úlomok o položení Moravy.

Potom na sever od žriedla Dunaja a od Rýna na východ bývajú východní Frankovia, a od nich na juh bývajú Švábi po druhej strane Dunaja. A odtiaľ na juh a východ bývajú Bavori, v tej časti kraja, ktorá sa volá Regensburg (Rezno). A prosto na východ odtiaľ bývajú Česi a na severovýchod Turynkovia a na sever odtiaľ bývajú starí Sasi, a odtiaľto na severozápad bývajú Frýzovia.

Na západ od starých Sasov je vtok Labe a Frýzlandsko. Odtiaľto na severozápad je kraj, ktorý volajú Angliou (Angle) a Seelandom (Sillende) a časť Dánska. A na sever odtiaľ (od starých Sasov) je kraj Obodritov, a na severovýchod Wylteovia, ktorých volajú Haveldanmi.

A na východ odtiaľ je kraj Vinedov (Wineda), nazývaný Sysyle. A na juhovýchod, trochu opodiaľ, sú Moravania (Maroaro). A títo Moravania majú na západ od seba Turynkov i Čechov i časť Bavorov, a na juh od nich, po druhej strane rieky Dunaja je Korutánsko, rozprestierajúce sa na juh až po hory volané Alpy. Po tie isté hory rozprestierajú sa hranice Bavorov a Švábov. Potom na východ od Korutanska, s tamtej strany pustatiny je kraj Bulharov, a odtiaľ na východ je Grécko. A na východ od Moravy je kraj Visľanov (Wisle-land), a na východ odtiaľto Dácia, kde prv boli Góti.

Na severovýchod od Moravy sú Daleminci (Dalamensan) a na východ od Dalemincov Chorváti (Horithi) a od Dalemincov na

sever Srbi (Surpe), a na západ od nich Syseli (Sysele). Na sever od Chorvátov je kraj devíc (Maegtha-land) a na sever od kraja devíc je Sarmatsko až po Ryfejské hory. . . .

Od Dalmácie na sever je Bulharsko a Istria a od Istrie na juh je Stredozemné more (časť), ktoré sa volá Adriaticum, a na západ hory, ktoré volajú Alpami, a na sever je tá pustatina, ktorá sa rozprestiera medzi Korutánskom a Bulharmi.

Aug. B i e l o w s k i, *Monumenta Poloniae historica. Pomniki dziejowe Polski*, Lwów 1864, I, 12—13. *A magyar honfoglalás kútfoi*, Budapest 1900, 314-5.

Svätoplukove prúty.

(Konštantín Porfyrogenitos, O spravovaní ríše; r. 950—1.)

13. kap.: . . . O národoch, susediacich s Turkami (Maďarmi). S Turkami však susedia tieto národy: na západe Franksko, na sever Pacinakia, na juh Veľká Morava, t. j. ríša Svätoplukova, ktorú Turci úplne zničili a obsadili. Chorváti však susedia s Turkami pri vrchoch.

Z 38. kap.: . . . Turci (Maďari), dajúc sa na útek, hľadali krajinu, kde by sa osadili, a vyženúc tých, ktorí bývali vo Veľkej Morave, osadili sa v ich zemi a tam bývajú až po dnešný deň.

Zo 40. kap.: . . . Potom pri výtoku rieky je Sermion (Sriem), na dva dni cesty od Belehradu, a potom je Veľká Morava nepokrstená, ktorú Turci tiež zničili a kde predtým panoval Svätopluk . . .

S Turkami hraničia: na východ Bulhari, od ktorých ich oddeľuje rieka Istros, ktorú volajú aj Dunajom, na sever Pečenehovia, na západ Frankovia, na juh Chorváti . . .

41. kap.: . . . Treba vedieť, že vládár Moravy Svätopluk bol hrdinský a stal sa obávaným pred susednými národmi. Tento Svätopluk mal troch synov. Keď sa blížila jeho smrť, na tri časti rozdelil svoju ríšu, a každému synovi dal po časti, najstaršieho ustanoviac za veľkého vládkára, tak aby druhí dvaja boli závislí od najstaršieho syna.

Napomenul ich, aby sa nedali zviest' k nesvornosti a ukázal im to nasledujúcim príkladom. Dal priniesť tri prúty a sviažuc ich,

dal ich najstaršiemu synovi, aby ich zlomil. Keď tento nevládal, dal ich druhému a tretiemu. Potom ich rozviazal a dal všetkým trom po jednom. Kázal im, aby ich zlomili, čo ľahko urobili.

A z tohto príležitostného príkladu napomenul ich slovami: Keď budete zotrvať v láske a svornosti, vaši nepriatelia vás nikdy nepremôžu a do zajatia neodvedú. Ak však z nesvornosti a žiarlivosti rozdelíte sa na tri vlády, neposlúchajúc najstaršieho brata, zničíte sami seba, i susední nepriatelia vás znivočia do základov.

Po smrti tohto Svätopluka (894), jeden rok ostali v pokoji, potom vznikol spor a vzbura medzi nimi, a keď občiansku vojnu viedli oproti sebe, Turci (Maďari) sem prišli ich od základov úplne znivočili a podmanili si ich krajinu, kde aj teraz bývajú. Zvyšky národa rozpŕchnuc sa utiekly sa k susedným národom, t. j. Bulharom a Turkom a Chorvátom a k iným národom.

42. kap.: . . . Treba vedieť, že od Soluna k rieke Dunaju, kde je hrad Belehrad, je osem dní cesty, keď sa nie veľmi chytro, ale oddychujúc cestuje. Za riekou Dunajom však bývajú Turci (Maďari) v Moravskej krajine. Bývajú však aj s tejto strany medzi riekami Dunajom a Sávou.

Konštantín Porfyrogenitos (,narodený v purpure'), nar. 905, zomrel 4. XI.959. Bol byzantským cisárom, synom cisára Leona (Leo). Celých 47 rokov (912—959) bol cisárom len podľa mena. Celý svoj život zasvätil štúdiu. Zaoberal sa rozličnými vedami, ale hlavne dejinami. Najdôhžitejšou jeho prácou je tá, ktorú napísal pre poučenie svojho syna Romana, ako má vládnuť (O *spravovaní ríše*). V tejto sa zaoberal vonkajšími pomermi svojej ríše a v tejto píše o našich predkoch. Napísal ju r. 950—951. Svoje údaje čerpal z rozličných prameňov. Možno, že poznal aj slovanské pramene. Jeho rod pochodil z Macedónie, a preto je možné, že poznal aj slovanský jazyk. Dakedy sa myslí, že bol slovanského pôvodu. Bol to veľký učenec, ktorý sa náhodou stal cisárom, na čo nemal chuti a ani nadania.

Pekná epizóda o troch prútoch (paliciach) je umelého pôvodu. O tom V. Tille, *Povídky o smrti Svätoplukovi*, Čes. čas hist. V, i77—178. Václav No votný, *K tradici o smrti Svatop'ukové*, Čas. pro moderní filologii I, 1911, 10—14. Napomínanie k svornosti môže však byť historickou udalosťou. Porov. tu údaj na r. 895 v Rezeň, pokračovaní Fuldských letopisov.

O Svätoplukovej smrti.

(Kosmas, Česká kronika — Chronica Bohemorum.)

Roku od narodenia Pána 894. bol pokrstený Bofivoj, prvé knieža svätej viery katolíckej. Toho istého roku Svätopluk, kráľ moravský, ako sa napospol rozpráva, zprostred svojho vojska zmizol a nikde sa neukázal. Ale vpravde vtedy, obrátiac sa do seba, keď spoznal, že pozdvihol zbraň proti svojmu pánovi, cisárovi a krstnému otcovi Arnulfovi nespravodlivo a akosi zabudnúc na dobrodenia — ktorý mu nielen Čechy, ale aj iné krajiny odtiaľto až k rieke Odre a odtiaľ do Uhorska až po riek Hron podrobil — dojatý ľútosťou, v polnočnej tme, nikým nepozorovaný, sadol na koňa, a prejdúc svoj tábor, utiekol na miesto, ležiace na stráni hory Zuboru, kde kedysi traja pustovníci vo veľkej a ľuďom neprístupnej hore jeho podporou a pomocou postavili kostol.

A keď ta došiel, na skrytom mieste v tej hore koňa zabil a meč svoj do zeme zahrabal. A keď za úsvitu prišiel k pustovníkom, a oni nevedeli, kto je, bol ostrihaný a do pustovníckeho rúcha oblečený.

A pokiaľ žil, od všetkých nepoznaný ostal. Len keď už zbadal, že umiera, mníchom sám seba prezradil, kto je, a hneď umrel.

(Jeho kráľovstvo za krátky čas, ale menej šťastlivo, držali jeho synovia, pretože ho zčasti Uhri rozptýlili),* zčasti Nemci, zčasti Poliaci až do základov spustošili.

(Prameny dejín čes. II, 1, str. 27.)

Kosmas (1045—1125) bol kanonikom u sv. Víta v Prahe. Českú kroniku začal písať r. 1119 a dokončil ju v rok svojej smrti ako osemdesiatročný. Poznal legendy o slovanských a českých svätých, čítal latinských klasikov, stredovekého kronikára Reginona atď. Zúčastnil sa na diplomatických rokovaníach v Nemecku a Taliansku.

Po jeho smrti sa kronika odpisovala a dopĺňala. Prvými pokračovateľmi boli **kanonik Vyšehradský** (1125—1142) a **Sázavský mních** (1125—1162); Sázavský mních má prídavky z domácich pamätí o Sázavskom kláštore a o slovienskej bohoslužbe v ňom. Druhými pokračovateľmi sú na konci XIII. stor. **duchovní pražského kostola** (kapitulného.)

Kosmas bol na Slovensku r. 1099 s biskupom Hermanom. Povest' o

* Neskorší prídavok.

Svätoplukovi na Zubore mu vraj rozprával nejaký Maďar. O tom V. Chaloupecký, **Kosmas a Slovensko**, Čes. čas. hist. 30, 1924, 374 n.

Český preklad vydal Karel Hrdina, *Kosmova Kronika česká*, Praha 1929.

O Svätoplukovi, Metodovi a Bořivojovi.

Příbík Pulkava z Radenína, *Kronika česká*.

Bořivoj, český vojvoda, pokrstený je so ženou svojou Ludmilou sv. Metodom, moravským arcibiskupom, za tých čias,¹ v ktorých Arnulf bol cisárom. A ten istý krst návodom kráľa Svätopluka na Velehrade v tom meste sa stal. Lebo toho času český vojvoda bol pod moravským kráľom. Za tých istých čias pod moravským kráľom boly tieto dve zeme, to jest Poľsko a Rusko. A treba tiež poznamenať, že za tých čias Velehrad bol hlavou celej moravskej zeme.

Stalo sa však v tom roku, že kráľ Svätopluk nespravodlivo boj pozdvihol proti pánovi a kmotrovi svojmu cisárovi Arnulfovi. Preto (cisár) s vojskom všetkých nemeckých zemí na jednej strane a s Uhrami na druhej strane proti nemu shromaždil veľké vojsko. Avšak kráľ Svätopluk vidiac, že cisárovi nemôže odoporať, na poli v prostriedku všetkého (svojho) vojska ukradomky preč postúpil, a tak tajne sadnúc na svojho koňa, odtiaľto sa bral preč. A prišiel k jednému miestu na vrch jednej hory (v čes. prekl.: vysokej), ktorú volajú Sombor (v čes. prekl.: Rembot);² na ktorom mieste prebývali v tom čase traja pustovníci. Preto kráľ Svätopluk, aby mohol byť zatajený a nepoznaný, zabil svojho koňa a meč zakopal do zeme. (A príduc k spomenutým pustovníkom nepoznaný, bol nimi za druha prijatý a za spolupustovníka postrihnutý),³ pustovnícke rúcho na seba vzal a ostal tam s nimi, kým nepocítil, že prišlo nebezpečenstvo smrti a tá hodina.

Vtedy sa len spomenutý kráľ tým pustovníkom zjavil, kto je (v čes.: že je kráľ), a potom čoskoro umrel.

Jeho kráľovstvo (čes.: po jeho smrti) synovia jeho krátky čas a dosť nešťastlivo držali. Lebo jeho syn, ktorý po jeho smrti

¹ V latin. texte sa udáva rok 894, správne: okolo 874.

² Dnešný Zobor (lepšie Zubor) nad Nitrou.

³ Takto v latin. texte.

(lat.: po ňom) kráľovstvo spravoval, v ktorýsi sviatok chcjúc poľovať blízko obce Velehradu v hore, ktorá sa volá Kfěčín (v lat.: Greczen),⁴ odkázal arcibiskupovi sv. Metodovi, aby ho s veľkou omšou čakal, kým sa nevráti.

Blahoslavený arcibiskup ho čakal až blízko k poludniu, a keď sa obával, aby služby božie nezameškal, začal slúžiť svätú omšu, na kráľa vôbec nečakajúc.

Keď sa však kráľ vrátil z poľovačky a počul, že arcibiskup slúži omšu a že telo Pánovo pozdvihoval, nahnevaný so psami a poľovníkmi vojdúc do kostola, urobil veľký krik a huk trúbami poľovníkov a štekotom psov. A takto až k oltáru prišiel a vysmieval sa arcibiskupovi svätému Metodovi a vyšiel zo spomenutého kostola.

Pre toto posmievame a rúhanie, skončiac omšu, arcibiskup dal do kliatby spomenutého kráľa, vydal kliatbu a zákaz služby božej po celom moravskom kráľovstve.

A keď to urobil, pobral sa do Čiech k vojvodovi Bofivojovi, ktorého bol pokrstil. Toho vtedy aj vo viere utvrdiac, odtiaľto šiel do Ríma, kde našiel brata svojho Cyrila, ktorý bol pokrstil prv predtým predrečeného kráľa moravského Svätopluka a celé kráľovstvo moravské a toho istého sv. Metoda po sebe ako arcibiskupa tamže nechal.

Ten istý sv. Cyril na vieru obrátil Moravu a mnohé iné slovanské krajiny. Sám aj telo sv. Klimenta, pápeža, učeníka sv. Petra apoštola, z mramorového kostola, ktorý mu voľakedy anjeli na mori postavili, ale pre hriechy ľudské, keď to morské miesto preschlo, telo sv. Klimenta z hrobu vezmúc, priniesol so sebou na Moravu.

A potom, keď z Moravy odchádzal, šiel do Čiech, telo sv. Klimenta so sebou nesúc. To sväté telo na Vyšehrade v kostole za tri roky (miesto: dni) choval. Potom prišiel do Ríma so spomenutým telom a tu vyprosiac si dovolenie od pápeža založil kostol na počesť sv. Klimenta v Ríme a tu telo sv. Klimenta uložil.

⁴ Dnešný Haranč (vrch) pri Nitre, pôvodne *Hričen* (ako *Hričov*) a to z *Gričen*, *Vugril*, *víšok*.

A v lom istom kostole sám so svojim bratom Cyrilom bol pochovaný. A od toho istého kostola až do dnešného dňa jeden kardinál sa píše.

Ten tiež sv. Cyril voľakedy, vidiac tvrdosť a neverenie Moravanov a Slovanov, prosil apoštolského, aby ráčil pripustiť a dovoliť, aby omšu a iné služby božie mohli slúžiť v slovanskom jazyku. Lebo nevedel, ako by sa inakšie mohli vo viere utvrdiť. Tú prosbu pápež mal na smiech. A keď vo sbore kardinálov a mnohých biskupov mal o tom mnohé reči a porady, hneď zaznel hlas s nebies, hovoriac: *Každý Duch chváľ Hospodina a každý jazyk nech vyznáva jemu.*

Vtedy pápež počujúc tento div, naveky ustanovil, aby sa v slovanskom jazyku omše a iné služby božie mohli odbavovať.

A tak po arcibiskupstvách a provinciách (oblastiach) Splitskom, Dubrovnickom a Jadranskom, a po všetkých ich biskupstvách a po mnohých iných biskupstvách tak arcibiskupmi ako aj kňazmi omše a iné služby božie sa až podnes v slovančine odbavujú.

O skaze a konci moravského kráľovstva i stoličného mesta jeho a tiež o opravení toho kráľovstva a o prevedení do Čiech po mnohých rokoch.

Keď spomenutý kráľ, syn menovaného Svätopluka, voľakedy moravského kráľa, daný do kliatby sv. Metodom, spomenutým arcibiskupom, ako sa hovorí, malý čas žil, stratil svoje moravské kráľovstvo, ktoré tak bolo premrhané. Lebo roztrhali ho čiastočne Uhri, čiastočne východní Nemci, t. j. Rakúšania a čiastočne Poliaci (a) rozdelili po kusoch medzi sebou s veľkou mocou. A takto moravské kráľovstvo úplne bolo zničené, poplienené a roztrhané a Velehradské mesto bolo od základov rozbúrané. A odvtedy kráľ a kráľovstvo i arcibiskupstvo na Morave celkom zaniklo a prestalo viac byť.

Avšak predsa potom moravské kráľovstvo po 192 rokoch, to jest roku 1086, Henrichom III., cisárom tým menom menovaným, so súhlasom⁵ cisárskych kniežat bolo navrátené (reintegratum est) a do Čiech prenesené. Lebo ten istý cisár (Henrich)

^a... de consensu, čes. s povolením a s radú...

vojvodu českého Vratislava urobil kráľom a Čechy ustanovil kráľovstvom, urobiac z moravského kráľovstva markrabstvo. A to isté markrabstvo s kniežatstvami a zemami, t. j. Poľskom, Ruskom a mnohými inými vojvodstvami a zemami, ktoré prv, za čias Svätoplukových, ostatného kráľa Moravy, prislúchaly k moravskému kráľovstvu, podriadil kráľovstvu a českej korune (v čes.: poddal a podrobil), ako potom po navrátení a prenesení (čes.: toho kráľovstva) takto v nasledujúcich (t. j. statiach), t. j. v kapitole o živote a kráľovaní Vratislava, prvého českého kráľa, úplnejšie sa bude rozprávať.

Pomiešané sú tu údaje o Svätoplukovi II. a o Svätoplukovi I. Tak isto Metod nemohol v Ríme nájsť živého Cyrila. Nemohol na pražskom Vyšehrade chovať tri roky telo sv. Klimenta. Nezaložil, pravdaže, kostol sv. Klimenta v Ríme. Cyril, pravda, vôbec nebol arcibiskupom atď.

Miroslav Jerábek (Čes. čas. hist. X, 1904, 412—13) uvád/a tieto miesta a hovorí, že Pulkava vedel o ríši Veľkomoravskej ešte niečo iného ako Dalimil (viď text tu ďalej). Zmienka o vyvrátení Velehradu a rozprávanie o poľovačke vedie podľa neho k domnienke, že tu ide o nejakú miestnu tradíciu.

Pulkava napísal svoju kroniku najprv la'insky a potom ju preložil do češtiny; miestami ju skrátil, častejšie však rozširoval.

Bol majstrom slobodných umení, rektorom kolegiátnej školy u sv. Egida v Prahe r. 1373—1378, potom r. 1378 dostal faru v Chudeniciach, hoci nebol kňazom. Umrel r. 1380.

Kroniku vydali J. Emler a J. Oebauer v *Pramenech dějin českých* V, Praha 189!.

Najstarší latinský rukopis je z r. 1370—1374.

Starí Slovania a Svätopluk podľa arabských a perzských prameňov.

Podávame zprávu o Slovanoch podľa arabského spisovateľa Ibn-Rosteha (píšu ho aj Ibn-Dasta), ktorý napísal svoje dielo pred r. 913 alebo 914 a opieral sa najskôr o veľké dielo Džaihāniho zpred r. 907.

Rukopis Ibn-Rosteha je zachovaný v prepise z r. 1254-5. Pri odpisovaní vniklo do textu mnoho chýb.

V poznámkach uvádzame podobný text od perzského spisovateľa Gurdéziho, ktorý písal svoje dielo r. 1051 alebo 1052. Gurdézi tiež čerpal z Džaihāniho. Miestami má podrobnejšie zprávy ako Ibn-Rosteh. V poznámkach uvádzame hlavne odchodné čítania v porovnaní s Ibn-Rostehom.

Slovania.¹

1. Medzi krajinou Pečenehov a Slovanov je vzdialenosť desať dní cesty. Na začiatku slovanskej hranice leží mesto menom Vă-i.² Cestou, ktorá ťa povedie, treba ti prejsť veľmi rozsiahlymi, neschodnými územiaми. Cestou sa stretneš s potokmi a hustými lesmi. Slovanské územie je rovinaté a lesnaté. A oni bývajú v nich (lesoch a rovinách).

2. Vinohradov a oráčin nemajú. Majú z dreva urobené akési stojany,³ do ktorých sú prevrtané diery pre včely a med. A tieto drevené nádoby volajú *úlišče*. Z takejto drevenej nádoby dostane sa medu vo váhe desať mier, volanej *abārik* (funt).⁴

Pasú si svine rovnako tak ako ovce.

3. Ak zpočiatku nich dakto umrie, toho spália v ohni. A ich ženy, ak niekto z ich rodiny umrie, nožom si porežú ruky a tvár.⁵

Nasledujúci deň po spálení mŕtveho prídu (na pohrebište), tam shrnú popol a dajú ho do nádoby, ktorú potom uložia na kopci. O rok po smrti nebohého vezmú so sebou asi dvadsať alebo viac alebo menej úľov na kopec, kde sa síde rodina nebohého, a tam jedia a pijú, a potom sa vrátia domov.⁶

4. Ak nebohý mal tri ženy, to tá z nich, čo si myslí, že ho ona ľúbila najviac,⁷ vezme si pri jeho mŕtvoľe do rúk dva kusy dreva, vbíja ich stojmo do zeme, potom tretí kus dreva kladie popriečky na ne a naprostred toho uväzuje silný povraz, ktorého koniec si uviaže okolo hrdla, potom si stane na stoličku, a keď

¹ *Saklabijja*.

² Chvoľson (28) prepisuje *Vă-i* a na str. 125 hovorí, že to nemôže byť Kijev, ako sa nazdával Harkavy. Podľa neho prvé písmeno môže byť *v*, *b*, *r*, *d*, druhé *a* alebo *I*, jedna z dvoch nasledujúcich *i* alebo *j*, druhá *b*, *t*, *n*.

³ Gurdézi: Majú stojany, skladajúce sa z drevených nádob a v nich veľmi mnoho medu majú.

⁴ Gurdézi: Stáva sa, že sa z jedného úľa dostane päťdesiat, šesťdesiat, ba sto *menov* medu. - V arabčine *men* by bol dva funty, t.j. kg, ak perzský *men* má rovnakú váhu ako arab. *mannun*. Kuun prepisuje *ibrik*, Bakoš *abārik*.

⁵ *Zvyk, známy a v Starom zákone (Chvoľson 128)*.

⁶ Gurdé/-í: „rodina mŕtveho sa síde a vyjdú navrch kopca, jedia med a potom idú domov“. Podobná zpráva je v staroruskom Nestorovom Letopise z ok. r. 1110.

⁷ Podľa Kuunovho prekladu: že muž ju ľúbil najviac.

toto všetko urobila, stoličku zpod nej vytiahnu a ona obesená visí, kým sa nezadusí a neumrie. Keď umrie, jej mŕtvolu hodia do ohňa a zhorí.

5. Oni všetci sú uctievatel'mi ohňa.⁸

Z ich obilnín najčastejšie je pšeno. A keď príde čas žatvy, vezmú pšenového semena, dajú ho do dierkovanej kaňvice a pozdvihnú ho k nebu, hovoria: „Oh pane, ty si ten, ktorý nám dávaš pokrm, uchovaj nás ním teraz v plnej miere.“⁹

6. Majú rozličné hudobné nástroje, ako lutnu, bubon, lýru, a ich lýra je dlhá dva lakte, ich lutna je hudobný nástroj s ôsmimi strunami.¹⁰

Ich nápoj sa robí z medu.

Počas spaľovania mŕtveho hrajú (na hudobný nástroj) a nazdávajú sa, že sa im treba radovať, že ho boh vzal na milosť.¹¹

Len málo statku chovajú. Koňa má len vznešený muž.¹²

Ich zbraňami sú kopija na hádzanie, štít, oštep, a okrem týchto inej zbrane nemajú.¹³

7. Vladára si volajú *županom* (subandž) a tohto poslúchajú a od jeho slova závisia.¹⁴ Vladárovo sídlo je v prostriedku džžavy.

⁸ V rukopise je „býka“, čo podľa Chvoľsona nie je správne. U Šukrallacha (Chvoľson 133) na tom istom mieste je, že „uctievajú oheň“. U Gurdéziho je: „Uctievanie býka.“ - Uctievanie býka bolo rozšírené vo viacerých národoch. Východní Iránci mali „svätého býka“, známeho z Avesty.

⁹ Gurdézi: Oh pane, urob toto pre nás prvým dňom roku, zabi hada, oh stvoriteľa všetkého.

¹⁰ Gurdézi: „Majú rozličné hudobné nástroje, ako lutnu, bubon, flautu a im podobné. Dĺžka ich flauty je dva arasy. Lutna je zvučný hudobný nástroj a rozšírený.“ — Teofilakt a Ibn-Fodlan spomínajú husle (Chvoľson 133); Chvoľson miesto „bubna“ prekladá „husle“. Slovo *aras* je aj v sanskrite; turecky je *aris*.

¹¹ Gurdézi: Majú obyčaj, že keď spaľujú mŕtveho, robia to s hudbou a hovoria: „Radujeme sa, že milosť na neho sostúpila.“

¹² Gurdéz: Majú málo koni. Ich odevom je *imeg*. Crievice majú a ich črievice sa ponášajú na tabaristánske, čo je preto, lebo si držia tabaristánske ženy. Spôsob ich života je skromný, práve nie hojný.

¹³ Gurdézi: Zbrane, ktorými bojujú, sú: krátka, ostrá kopija, štít, oštep.

¹⁴ Gurdéz* Ich vladár si položí korunu na hlavu a každý ho poslúcha a podľa jeho rozkazu robí. Väčšieho vládcu volajú *Svätoplukom* (*Svjtmlk*) a jeho námestníkom je *župan* (*svjh*).

Najvznešenejší, najznámejší z pomedzi nich, ktorého nazývajú vladárom vladárov, volá sa Svätopluk (*Svjitbik, -bilk, •balk, -bulk*),¹⁵ a tento je väčší a mocnejší ako župan (subandž), ktorý je jeho námestníkom. Tento vládca má aj kone a živí sa výlučne kobilím mliekom. Má prekrásnych obrnencov, ktorí sú aj mocní, aj statoční. Mesto, v ktorom býva, volá sa *Džarádíst* (alebo *Džarádúst*),¹⁶ a v ňom sa odbavujú mesačné trhy, trvajúce tri dni, na ktorých kupujú a predávajú.¹⁷

8. Veľká zima panuje v ich dŕžave, a je taká veľká, že si ľudia pod zemou vykopú jamu, a nad ňou si urobia drevenú, končistú strechu, podobnú kopule kresťanských kostolov; potom na strechu nahádzu zem. Do tohto podzemného domu sa nasťahuje každý so svojou rodinou a vezme so sebou dreva a niekoľko kameňov. Potom pália oheň do tých čias, kým sa kamene nerozohrejú do červená. A keď sa kamene rozžeravejú na najvyšší stupeň, polievajú ich vodou, čím sa rozšíri para a príbytok natoľko zohreje, že si složia odev a v takom príbytku ostávajú až do samej jari.¹⁸

¹⁵ Druhú časť Svätoplukovho mena spojovali Arabi so svojim substantívom *mlk - malik*, čo znamená „kráľ“ (Chvoľson 140) a tak sa potom u niektorých arabských a perzských spisovateľov pokladá za osobné meno iba prvá časť mena. Tak v perzskom Modžmel-et-Tavarich je sľ. t. (v r. 1125*, u Šukr-allacha *Svit*, u Muhamed el-Katiba *Svist*, u Hadži Chalfu *Srtáb* (Chvoľson 141). Chvoľson (140) hovorí, že je to všeobecne známy veľkomoravský Svätopluk, ktorého meno bolo slávne od krajných hraníc Germánie po Carihrad.

¹⁶ Chvoľson (132) číta *Džervab*, Kuun *Dsirváb*. Chvoľson (142) myslí, že by to po úprave zápisu mohlo byť *Chorvát* alebo pokazený zápis mena *Morav* (t. j. Morava), alebo že je to poka/ené *Gradista*, čo by podľa Chv. mohlo byť *Hradistje*, volajúce sa teraz *Gradišče*. Forma na *šf* v tej dobe u nás nie je možná — Podľa čítania prof. Bakoša Svätoplukovo sídlo sa u lbn-Rosteha volá *Džarádíst* alebo *Džardúst*. U Gurdéziho podľa čítania prof. Bakoša je *Džiravat* alebo *Džaravat*, podľa Kuuna *Dsiravet* (čítaj *Džiravet*).

¹⁷ Gurdezi: „Vladárovo sídelné mesto volajú *Džiravat* (alebo *Džaravat*). V tomto meste majú mesačné trhy, ktoré trvajú tri dni, kde sa kupuje všeliaký tovar.“

¹⁸ GurdezT: Stavanie hradu je u nich zákonom. Všade sa viacerí sídu a stavajú hrady (hradištia), pretože ich Maďari ustavične prepadávajú a napádajú. Maďari ich premôžu a Slovania sa utiekajú do hradov (hradišť), ktoré

9. Kráľ každoročne vyberá od nich dane. Kto má dievča, povinný je dať (kráľovi) raz do roka po jednom parádnom obleku. A kto má aj syna, z jeho oblekov povinný je dať tiež raz do roka jeden parádny oblek. A kto nemá ani syna, ani dievčaťa, ten je povinný dať parádny oblek zo šiat svojej ženy alebo služobnice.

Keď prichytia zlodeja, kráľ ho dá alebo zadusiť, alebo ho dá pod dozor niektorému vládcovi najvzdialenejších svojich oblastí.¹⁹

(U Gurdéziho nasleduje ešte):

Smilstvo sa medzi nimi nevyskytne. Keď si žena obľúbi muža, pristúpi k nemu a jeho ruku vezme do svojej ruky. Ak dve noci obcovali, vezme si ju za ženu. Ak sa to nestalo, prepustí ju,²⁰ a takto jej povie: „Ak si v sebe našla svoje šťastie, dávala si na seba prísny pozor. Ak sa vydáš, ži svojmu domu.“ Kto spácha smilstvo, toho zabijú a jeho ospravedlnenie neprijmú.

Nápoja a medu majú mnoho. Jesto aj takí medzi nimi, čo majú sto veľkých nádob medoviny.

(Or. Ku u n Oéza, *Keleti kútfók*, A magyar honfoglalás kútfói, Budapest 1900. Redigovali Pauler Gyula a Szilágyi Sándor. — D. A. Chvoľson, *Izvéstija o Chozarach, Burtasach, Madjarach, Slavjanach i Russach Abu-Alf Achmeda Ben Omar Ibn-Dasta, neživého došle arabského pisateľa začala X veka, po rukopisi Britanského muzeja, S.-Peterburg 1869.*)

U Kuuna je aj Gurdézi. Popri arabskom s perzskom texte je tu aj maďarský preklad. Chvoľson má ruský preklad na str. 28—34. Slovenský text podávame podľa týchto prekladov; za presnosť neručíme.

J. S. p. univ. prof. Dr. Ján Bakoš bol taký láskavý a prepísal mi hlavne osobné a miestne mená.

Život Naumov.

(Podľa rukopisu Prológu Zografského kláštora na Athone. Rkp. je z XV. stor.)

Mesiaca decembra 23. pamäť ctihodného Otca nášho Nauma.

A hľa, bratia, aby neostal bez pamiatky brat tohto blaženého si postavili. Cez zimu sa najviac zdržiavajú v hradoch (hradištiach), v lete však v horách. Zima je u nich veľká.

¹⁹ Gurdézi: Keď prichytia zlodeja, jeho imanie odoberú a potom ho pošlú do krajného miesta dŕžavy a tam dostáva prísny trest.

²⁰ U Kuuna (179): predá ju.

Klimenta, druh a spolutrpiteľ, s ktorým aj pretrpel mnohé biedy a strasti od kacírov, Naum kňaz.

Keď vysvätili za biskupa Klimenta, vtedy pravoverný cár Simeon¹ ustanovil Nauma, druha jeho, na jeho miesto na učiteľstvo.² A tento také isté námahy z lásky činiac prebýval, panenstvo zachovávajúc od detstva až do skončenia, utvoril si kláštor na východ od Bieleho jazera,³ kostol svätých archanjelov a pobudnúc v učiteľstve 7 rokov,⁴ sprostil sa učiteľstva a idúc do kláštora, požil 10 liet, a na koniec (života) svojho prijal mníšsky obraz. Tak spočinul v Pánovi s pokojom mesiaca decembra dvadsiateho tretieho. A toto nech je vedomé: pred šiestimi rokmi spočinul Naum, kňaz biskupa Klimenta. A toto vedomé buď všetkým čítajúcim, ako sme prv napísali, že kacíri tí mučili mnoho a druhých predali Židom za cenu, kňazov i diakonov. Tí Židia pojmúc viedli (ich) do Benátok. A keď predali ich, božím prispením prišiel vtedy cisárov muž do Benátok z Carihradu, cisárovo dielo vykonávajúc. A dozvediac sa o nich, i vykúpil ich cisárov muž a tak ich pojmúc, odviedol do Carihradu a povedal o nich cisárovi Bazilovi. A postavili ich nazpät do ich úradov a hodností, za kňazov a diakonov, ako aj prv boli.

Aj platy dali, nikto v rabstve neumrel, ale títo v Carihrade cisárom chránení pokoj prijali, oní do Bulharskej zeme príduc s veľkou cfou pokoj prijali.

A Moravská zem, ako bol predpovedal svätý Metod, arcibiskup, za bezzákonia pre diela ich i kacírstva a za vyhnanie pravoverných otcov a za strasti, ktoré prijali od kacírov, ktorým oni verili, čoskoro pomstu prijali od Boha. Nie po mnohých ro-

¹ Bulharský slávny cár Simeon, ktorý vládol v r. 893—927. Jeho sídlo bolo v Prieslavi (vých. Bulharsko).

² Bolo to r. 893. Vtedy sa Kliment stal biskupom.

³ Ochridské jazero na albánsko juhoslovanských hraniciach. Tu sa uchýlilo veľa žiakov sv. Cyrila a Metoda. Vznikla tu celá literárna škola. Najväčšími osobnosťami boli tam Kliment a Naum.

⁴ Naum bol teda v Prieslavsku v r. 886—893, potom do r. 900 miesto Klimenta a napokon do r. 910 žil v kláštore sv. Archanjela v Ochride. Umrel 6 rokov pred Klimentom (f 916). Porov. Jordán Ivanov, *B-dgarski starini iz% Makedonija*. Sofija 1908, str. 56—57.

koch prišli Uhri, peónsky⁵ národ, a poplieniili zem ich a spustošili ju.⁶ Ktorých však nepoplieniili Uhri, to do Bulharska bežali. A ostala zem ich pustá Uhrom v moc.

A' ja, bratia, nešťastlivý mnohú starosť (som mal) a pre patriatku blažených Otcov našich chcel som najst' žitie ich všetko napísané, ktoré by od začiatku vedelo celý život ich, ako dlho a do konca, i nenašiel som. Lebo ja som málo vedel, čo mi sami blažení otcovia povedali, i usiloval som sa to napísať a nepovážil som sa, chcúć viac najst' napísané, že ak niekto ešte najde inými napísané, aby nezazrel nás úbohými a hrubými. Lebo viem, že viac ako toto urobili Otcovia, i znamenia učiniać mnohé, ale toto nám len povedali, a iné zatajili pre pokoru ich.

Tohto sám som sa domohol, viac ma prehováral vladyka, ktorý tiež tohto blaženého Klimenta učeníkom bol, Marko, biskupom súć v devolskom biskupstve; štvrtým biskupom slovienskeho národa bol v Devolách. Lebo úfali sme sa⁷ od blažených týchto Otcov modlitby a milosrdenstvo prijať, a milosť i odpustenie hriechov od milostivého Boha nášho, ktorý riekol: prijímajúć proroka v mene prorocóm, mzdu prorociu prijme, a prijímajúć spravodlivého v mene spravodlivého, mzdu spravodlivého prijme (Mt. 10, 41). A zas povedal boží apoštol Pavol: Spomínajte na vodcov⁸ vašich, ktorí vám hovorili slovo božie, na ktorých hľadiac do konca života, pripodobnite sa im vierou (Žid. 13, 7).

Preto aj my, bratia, pripodobnime sa blažených týchto dobremu životu, ktorí panenstvo a čistotu všetku zachovali, mnohé biedy a pokušenia vytrpeli pre pravú vieru božiu, aby sme i my dosiahli večného blahoslavenstva, skrze Krista Ježiša Pána nášho, ktorému je sláva Ocu i Synu i Svätému Duchu i teraz i vždycky i na veky vekov. Amen.

⁵ Má byť: panónsky.

⁶ V pôvodine je: „opustiše ju“, čo môže znaćif „opustili ju“ aj „spustošili ju, zničili ju“.

⁷ Tu je duál (dvojné číslo); rozumie sa teda Marko a autor legendy.

⁸ V pôvodine: igumeny.

Obrana slovienskeho písma.

Mnich Chrabr, O písmenách.*

Prv Slovieni nemali písmen, ale črtami a rezami čítali a hádali, ešte súc pohania. Pokrstiac sa, rímskymi a gréckymi písmenami snažili sa (písať) sloviensku reč bez ustrojenia. No ako možno napísať dobre gréckymi písmenami *bog** alebo *živofc* a iné slová podobné týmto.

A tak bolo po mnohé roky. Potom však človeka milujúci Boh, spravujúci všetko a nenechávajúci ľudský rozum bez poznania, ale všetko k poznaniu privodiac a k spaseniu, zmilujúc sa nad rodom slovienskym, poslal im svätého Konštantína-Filozofa, nazývaného Cyrilom, muža spravodlivého a pravého. A zostavil im 38 písmen, jedny podľa spôsobu gréckych písmen, druhé podľa slovienskej reči.

Jedni povedia: načo že sú slovienske knihy, lebo to Boh nestvoril ani anjeli, ani nie sú od počiatku, ako židovské i rímske i grécke, ktoré od počiatku sú a prijaté sú Bohom. A druhí mienia, že Boh stvoril písmená a nevedia, čo hovoria, nešťastlivci. A že troma jazykmi kázal Boh písať knihy, ako v evanjeliu je napísané: a bola doska napísaná židovský i rímsky i grécky. Ale sloviensky niet tu, preto nie sú slovienske písmená od Boha. Tým čo povieš? Alebo čo povieme takým nerozumným? — Oproti tomu povieme: zo svätých kníh že naučili sme sa, že všetko rad-radom býva od Boha, a nie inakšie, lebo Boh nestvoril židovského jazyka prv, ani rímskeho, ani gréckeho, ale sýrsky, ktorým hovoril aj Adam . . .

Ale slovienske písmená zostavil jediný svätý Konštantín, nazývaný Cyril. I písmená zostrojil i knihy preložil v málo rokoch, kdežto oni mnohí za mnohé roky . . .

Preto slovienske písmená svätejšie sú a ctihodnejšie, lebo svätý muž ich zostavil, kdežto grécke Heléni — pohania.

Akže niekto povie, že ich nesostavil dobre, pretože ich oprá-

* Mnich Chrabr bol asi Naum, žiak sv. Metoda, ktorý po odchode z V. Moravy žil pri Ochridskom jazere na juhoslovansko-albánskej hranici. Táto pamiatka vznikla krátko po smrti sv. Metoda (885) a odchode jeho učeníkov na slovanský juh.

vujú ešte, odpoveď povieme týmto: aj grécke tak iste opravovali Akyla a Simmach a pomnohí iní. Lebo lepšie je neskoršie tvoriť, ako prvý raz stvoriť . . .

Akže sa opýtaš slovienskych zákonníkov: kto vám písmeňá stvoril, alebo kto knihy preložil? To všetci budú vedieť a odpovedajúc rieku: svätý Konštantín-Filozof, nazývaný Cyril; ten aj písmeňá stvoril i knihy preložil, a Metod, brat jeho, lebo sú ešte živí, ktorí ich videli.

Ak sa opýtaš, v ktorom čase, to vedia a povedia, že v čase Michala, cisára gréckeho, i Borisa, kniežaťa bulharského, i Rastica, kniežaťa moravského, i Kocela, kniežaťa blatenského, roku od založenia sveta 6363 (863).

Sú aj iné odpovede, ktoré inde povieme, ale teraz niet času.

Taký um, bratia, Boh daroval Slovienom. Ktorému sláva i česť a moc i klaňanie, teraz i vždycky i na veky vekov. Amen.

(Zo starej slovienciny preložil J. Stanislav.)

Legenda o sv. Svoradovi (Andrejovi) a Beňadikovi.

(Biskup Maurus r. 1064—1070.)

(Úryvok.)

Akou skrušenosťou srdca a trýznením tela seba tu trápil, nakoľko som to z rozprávania jeho učeníka bl. Benedikta, ktorý s ním obcoval, počul, rozhodol som sa niekoľkými slovami predložiť.

Ja totižto Maurus, teraz z Božej milosti biskup (na Panónskej hore), vtedy však školský chlapec, toho dobrého človeka som videl, ale ako žil, nie z videnia, ale z počutia som sa dozvedel.

Do nášho teda kláštora, zasväteného blaženému biskupovi Martinovi, spomínaný mních Benedikt často chodil a mne, čo nasleduje, o jeho ctihodnom živote rozprával.

Keď ten úctyhodný muž Andrej utiahol sa do pustovníckej samoty, na veľké síce trápenie tela, ale na posilnenie duchovného života, vždy zachovával pôst. Cez tri dni od všetkého, čo možno jesť, sa zdržoval pre lásku milosti toho, ktorý pre ľudí stanúc sa človekom, postil sa štyridsať dní. Keď však mal prísť čas štyridsaťdenného pôstu, na vzor rehoľného poriadku, podľa kto-

rého žil opát Zosimas, kde štyridsaždenný pôst každý odbavil so štyridsaťiatimi datľami, sám od otca Filipa, od ktorého mal rehoľné rúcho, dostal štyridsať orechov a na tomto jedle žijúc s radosťou očakával deň svätého Vzkriesenia.

V tieto dni, ale aj v iné, hoci jedlo nestačilo nielen na osvieženie tela, ale aj ducha zoslabovalo, vyjmúc čas modlitby, robiť nikdy neprestal, ale soberúc sekeru, zašiel pracovať do samoty lesnej.

Keď tam jedného dňa, prílišnou robotou a pôstom zmorený na tele i na duchu zamretý, ležal, prišiel k nemu nejaký mladík, na pohľad krásny a anjelského výzoru, a naložiac ho na vozík, zaviezol ho do jeho cely. No, keď sa vychytenie, v ktorom bol, pominulo, keď prišiel k sebe, poznal, čo s ním spravilo milosrdenstvo božie, priznal sa spomenutému učeníkovi svojmu Benediktovi, ktorý mu to rozprával, a prisahou ho zaviazal, aby o tom pred smrťou nikomu nič nepovedal.

Po dennej robote doprial svojmu telu taký odpočinok, ktorý skôr možno nazvať trýznením a trápením ako odpočinkom. Okresaný dubový peň totižto ohradil plotom a na tento plot so všetkých strán pripevnil ostré trsti. Sám sediac na pni, na osvieženie tela užil takú polohu, že keď jeho telo, premožené spánkom, naklonilo sa na ktorúkoľvek stranu, ostrou trstou poranené, precitlo.

Okrem toho dal si na hlavu drevenú korunu, na ktorú so štyroch strán zavesil štyri kamene, takže, keď sa ospalá hlava na ktorúkoľvek stranu naklonila, udrela sa o kameň...

Tieto veci dozvedel som sa od spomínaného učeníka jeho Benedikta, ktorý po smrti svojho otca (Andreja) aj sám rozhodol sa bývať na tom istom mieste. Keď za príkladom svojho učiteľa, cez tri roky žil v prísnosti, napadli ho zbojníci, a úfajúc sa, že má veľa peňazí, priviedli ho na breh Váhu, poviazali a hodili ho do vody.

Keď jeho telo dlho hľadali a nenašli, cez celý rok vídali orla na brehu Váhu, ako nejakého pozorovateľa, sedáť. Ním upozornení na telo, dali sa jednému ponoriť do vody a tak našli ho celé, ako by bol nedávno umrel.

Pochovali však Benedikta tiež tam v chráme bl. Emeráma

(t. j. v Nitre), mučeníka, v tom istom hrobe, kde odpočívajú kosti svätého otca, ctihodného Andreja, ktorý mi o onom ctihodnom všetko, čo som napísal, už porozprával.

Ale, čo nasleduje, o tom mi rozprával opát Filip, keď ma ustanovil za opáta.

Keď teda blížil sa čas rozkladu jeho tela, oznámiač to tým, orí boli prítomní, rozkázal, aby nebol vyzliekaný ani z jednej šaty svojho obleku, kým nepríde opát Filip, po ktorého poslal. Ktorý otec príduc, keď ctihodné telo už mŕtve ležalo, vyzlečúc ho, aby ho umyl, našiel kovovú reťaz, ktorá sa už vnútornosťou dotýkala. Ó podivná a neslýchaná vec! Reťaz, ktorá zvnútra mäso rozkladala, zvonku bola kožou obtiahnutá.

Ale nebol by býval zbadaný tento spôsob mučeníctva, keby nad pupkom neboli zazreli uzol sviazaného kovu. Keď však rozviazanú reťaz ťahali z tela, silne bolo počuť zvuk lámaných rebár.

Polovicu tej reťaze, ktorú som od toho opáta vypýtal, a podnes opatrujem, dal som najkresťanskejšiemu vodcovi Gejzovi, ktorého prosbe, keď ju túžobne odo mňa žiadal, odoprieť som nemohol.

Aj to, čo som sa z rozprávania opáta Filipa po pochovaní tela blahoslaveného muža dozvedel a zdalo sa mi hodné pamiatky, zapísal som.

Istého času zbojníci, ktorých spoločnosti z väčšej čiastky obývajú púšť, v hore sa sišli. Keď sa potýkali, jedného z nich veľmi poranili. Po skončení srážky, keďže druhovia toho poraneného ním nechceli opustiť v hore, poradiac sa, usniesli sa zaniest' h' do cely spomenutého muža Andreja, o ktorého povesť kažaý vedel.

Ale od miesta boli ešte ďaleko, keď zbojník na ceste zomrel. Prinesúc však jeho telo do cely a složiac ho v nej, už o polnoci, keď kosti chceli pochovať do zeme, mŕtvy zrazu začal dýchať a vstávať. Keď však tí, čo tam boli, náramne sa naľakali a zo strachu utekali, ten vzkriesený volal ich nazad, hovoriac: Nebojte sa, bratia, ani neutekajte! Svätý Svorad ma totižto vzkriesil z mŕtvych k životu. Im však, ktorí od radosti plakali a prosili ho, aby s nimi šiel, povedal, že nikdy z tej cely neodíde, ale

navždy tam Bohu a svätému Svoradovi slúžiť bude. Učinil teda, čo sľúbil, a ostal tam až do svojej smrti.

Ani iný zázrak nechcel som nijako zmlčať, o ktorom som sa dozvedel z rozprávania toho istého Filipa opáta.

V meste Nitre obesili istého odsúdeného zločinca. On potom, z milosrdenstva božieho odviazaný, prišiel k opátovi Filipovi a rozprával, ako bol skrze zásluhy blahoslaveného muža Andreja vyslobodený. Povedal totižto, že keď bol odsúdený, vždycky vzýval jeho meno; a keď ho dvíhali na šibenicu, blahoslavený muž Andrej ho hneď svojimi rukami držal. Keď však oni, pokladajúc ho za mŕtveho, vrátili sa domov, tento ho svojou rukou odviazal a prepustil.

(Preložil A. Miškovič, Čítanka...
19-21)

Svorad pochodil z kmeňa Poľanov (Poľsko). Do Nitry prišiel asi po r. 1002—3. O Benediktovom pôvode sa nevie nič istého. Meno Andrej prijal Svorad, keď bol vstúpil do kláštora sv. Hypolita na Zubore.

Maurus študoval asi na Panónskej hore (Panonhalma) v Zadunajsku v Rábskej stolici. Na Slovensku asi nikdy nebol. Tu na Panon. hore videl Svorada. Maurus bol biskupom v Pätikostolí (maď. Pécs) od r. 1036, potom bol opátom na Panónskej hore. Umrel asi r. 1070. — Filip bol opátom na Zubore. — Oejza dostal do údelu Nitriansko ok. r. 1064, kráľom sa stal r. 1075. Legenda bola napísaná medzi r. 1036—1070 (event. 1075).

(Rudolf Holinka, Sv. Svorad a Benedikt, svätci Slovenska, čas. Bratislava, VII, 1934, 304-352.)

II. UKÁŽKY ZO STAREJ SLOVIENČINY.*

Prívet k svätému Evanjeliu.

Blahoslaveného učiteľa nášho Konštantína Filozofa slovo.

Toto je prívet k svätému Evanjeliu. Ako proroci predpovedali voľakedy: Kristus prichádza národy shromaždiť, lebo je svetlom celého sveta. Lebo povedali oni: *slepí uvidia, hluchí uslyšia slovo písma. Boha budú poznať, ako sa svedčí.*

Preto uslyšte Slovieni všetci,
bo dar tento je od Boha daný,
dar Boží pravej časti je,
dar Boží dušiam nikdy nehynúci,
dušiam tým, čo ho prijímú.
Toto je dar: Matej, Marek, Lukáš, Ján —
učia každý národ hovoriac,
všetku krásu svojich duší
vidte, ľúbte i radujte sa,
všetku tmu hriechov chcú odvrhnúť,
a sveta tohto záhubu odložiť
a celý život rajský nájsť,
a uniknúť od ohňa horúceho.
Dávajte pozor z celého umu.

* Ukážky podávame jednak transliterované, t. j. prepísané písmeno za písmenom, ako je to v pôvodine, a jednak transkribované, t. j. prepísané podľa pravdepodobnej výslovnosti. Ukážky z Kijevských listov a Ctčenáša sú transkribované. Ukážka zo Života Metodovho je jednak transkribovaná a jednak rekonštruovaná, t. j. zachovaný text je odpísaný až neskoršie, a preto má aj neskorší jazyk. Takýto text sa vedecky rekonštruuje — obnovuje — do znenia, aké by mal v IX. stor. Ostatné ukážky sú transliterované. Treba dať pozor najmä pri *é*, ktoré sa najmä po samohláske čítava ako *ja* (*moe* — *moja*); *é* sa číta ako mäkké *a* po spoluhláske, ako napr. *vole* = *voľa* ‚vôľa‘. Slovák sa tu ľahko vyzná, pretože v takýchto prípadoch má *a*. Napísané *e*, keď stojí na začiatku slova a po napísanej samohláske, číta sa ako *je* (*ego* = *jego*). Napísané *i* najmä po samohláske sa má čítať ako *ji* alebo *ji*> podľa pôvodu; to je pre neodborníka už ťažšia otázka.

Slyšte Sloviensky národ všetok,
 slyšte, bo Slovo od Boha prišlo,
 Slovo, čo kŕmi duše ľudské,
 Slovo, čo silí srdcia a umy.
 Toto Slovo povolane Boha poznať.
 Lebo ako bez svetla radosť nebude
 [Aj keď oko vidí Božie dielo všetko,
 ale všetko ani krásnym, ani viditeľným nie je],
 tak aj duša každá bez písmen,
 nevidiaca Božieho zákona dobre,
 zákona knižného, duchovného,
 zákona raj Boží zjavujúceho.
 Lebo ktorý sluch, nečujúc hrom búrky,
 môže Boha báť sa?
 A ako nozdry, kvet necítiace,
 porozumejú Boží zázrak?
 A ústa, čo sladkého necítia,
 ako kamenným robia človeka.
 Najmä však duša neznalá písmen
 mŕtvou sa javí v ľudoch.
 O tomto všetkom my, bratia, rozmýšľajúc,
 obraciame sa k vám s radou,
 schopnou oslobodiť všetkých ľudí
 zo života skotského a neresti.
 Aby ste v cudzom jazyku počúvajúc Slovo,
 nesrozumiteľné pre rozum,
 vnímali viac ako len medeného zvona hlas.
 Preto svätý Pavol kázal,
 modlitbu svoju vzdávajúc Bohu:
 ,Chcem radšej slov päť vyriečiť,
 aby všetci bratia rozumeli,
 než hŕbu slov nesrozumiteľných,
 ktoré človek nerozumie . . .

Túto skladbu složil sv. Cyril a uvádza ňou preklad staroslovienskeho evanjelia. V pôvodine sa volá *Proglas svqtaago Evangelija*. Píše o ňom Roman Jakobson v štúdií *První československá báseň* (čas. Kvárt. roč. 4, č.

3—4, str. 239—241). Hovorí: „Márne by sme hľadali v iných zemiach stredovekej Európy obdobu priebornej básne, literárnu pamiatku pokrvného obsahu.“ Táto skladba skrsla na Veľkej Morave. Prvok nášho jazyka bude vo výraze: *člověky milujoštemu* ‚ľudí milujúcemu‘ — na konci skladby, ktorý tu už nepodávame. — Vydal La vr ov, *Materiały...* 196—8.

Svadba v Káne Galilejskej.

(Z evanjela Mariánskeho. Ján II.)

1. I v h tretii denb brak-b byst' b v-bKana Galileiscéi. i bé mati ls(uso)va tu. 2. Z-bvan-b že byst' b i I(su)s-b. i učenci ego na brak-b. 3. I nedostavbšju vinu. g(lago)la mati ls(uso)va k-b nemu. vina ne imoťb. 4. G(lago)la ei I(su)s-b. čo est' b mbné i tebé ženo. ne u pride godina moé. 5. G(lago)la mati ego slugarm>. eže aste g(lago)let-b vanrb sttvorite. 6. Bé že tu vodonos-b kaménb šestb lež^št b. po očišteniju ijudeisku. v-bmést^št b po dbvéma li trem-b méram-b. 7. G(lago)la im-b I(su)s-b. napl-bnite vodonosy vody. i napl-bniš^ j^ do vrbcha. 8. I g(lago)la im-b. počrbpéte nyné i prineséte ar'chitriklinovi. i prinés^ . 9. Éko že vbkusi architriklin-b vina byvhšaago oťbvody. i ne védéaše oťb kšdu est' b. a slugy védéchQ počr-bp-bšei vodQ. priglasi ženicha architriklin-b. 10. i g(lago)la emu vbsék-b čl(o)v(é)k-b prézde dobroe vino polagaat' b. i egda upijjt-b s^ togda tačéé. ty že s-bbljude dobroe vino doselé- 11. S-btvoři nač^tok-b znameniem-b I(su)s-b. v^ Kana Galileiscéi. i évi slavQ svojq. I vérovaš^ vo nb učenci ego.

1. A v tretí deň svadba bola v Káne Galilejskej. I bola matka Ježišova tu. 2. Pozvaný však bol aj Ježiš a učenci jeho na svadbu. 3. A keď sa nedostávalo vína, povedala matka ležišova k nemu: Vína nemajú. 4. Povedal jej Ježiš: Čo je mne a tebe ženo? Ešte neprišla hodina moja. 5. Povedala matka jeho sluhom: Čokoľvek povie vám, urobte. 6. A bolo tu nádob kamenných šesť podľa očisfovania židovského, do ktorých sa vmestilo po dvoch alebo troch mierach. 7. Povedal im Ježiš: Naplňte nádoby vodou. A naplnili ich do vrchu. 8. A povedal im: Načrite teraz a prineste starejšiemu. A priniesli. 9. A keď okúsil starejší vína, stavšieho sa z vody, a nevedel, odkiaľ je, ale sluhovia vedeli, načrevší vodu, zavolať ženícha starejší. 10. a povedal mu: Každý človek najprv dobré víno dáva, a keď podnapijú sa, vtedy horšie, ty však zachoval si dobré víno dosiaľ. 11. Učinil začiatok divov Ježiš v Káne Galilejskej a zjavil slávu svoju; i uverili voň učenci jeho.

Mariánske evanjelium je prepis zo staršieho rukopisu Evanjelia.

Prepísané bolo koncom X. stor. v starom Srbsku (asi v sev. Macedónsku). Rukopis je písaný hlaholským písmom. Teraz je v Moskve (Leninova verejná knižnica).

Ježiš sa zjavuje apoštolom.

(Z evanjeliára* Assemaniho. Ján XX, 19—31.)

19. Sqšii pozde vb tb dbtib v edirfb SQborfb. i dvbrerm>zatvorenorb, ideže béachtj učenici ego sbbbrani za strachb iju-deisk-b. pride I(su)s-b i sta po srédé učenikb svoich-b. i g(lago)la im-b mir-b vanrb. 20. i se rekb pokaza im-b rcjcé i nodzé i rebra svoé. vbzdradovaš^ že učenici vidévbše Q(ospod)a. 21. Reče že im-b paky mir-b vam-b. éko že pos-bla m^ o(tb)cb. i azb SbljQ vy. 22. i se rek-b dun(j i g(lago)la im-b. Priiméte D(u)ch-b S(vš)tb. 23. I imbže otpustite gréchy otpušt^fb sq im-b. i im-bže dr-bžite dr-bž^t s^ im-b. 24. Toma že edin-b ot oboju na desíte naricaembi bliznecb ne bé tu sb nimi egda pride l(su)s-b. 25. G(lago)laš\$ emu drudzii učenici. vidéchom-b G(ospod)a. on-b že reče aste ne viždQ na rQku ego. ézvy gvozdiinyj^ i v-bložQ pr-bsta moego v-b ézvQ gvozdiin(jjj, i vbložjQ rtjkQ mojQ vb rebra ego ne imQ véry. 26. i po osmi denb paky béachQ učenici ego i Toma sb nimi. pride že J(su)s-b dvbrem-b zatvorenom-b. i sta po srédé ich-b i g(lago)la im(-b) paky mir-b vam-b. 27. Potom že g(lagol)la Tomé. princí prbstfb tvoi sémo i vižd-b ršcé moi. i prinesi rQk\$ tvoj\$. i vbloží v-b rebra moé. i ne bodi nevéren-b. n-b véren-b. 28. Ot-bvéštavb že Toma reče emu. G(ospod)b moi B(og)-b moi. 29. G(lago)la emu l(su)s-b. éko vidév-b m^ vérova. blaženi ne vidévbšii i vérovavbšii. 30. Mnoga že znameníe s-btvori I(su)s-b prédb učeniky svojimi. éže ne SQfb pisana v-b kbnigach-b sich-b. 31. Si že pisana byš^ da vérQ im(a)te. éko l(su)s-b estfb Ch(ristosh) S(y)n-b B(o)žii. i da vérujQŠte. život(-b) věč-bny imate v-b im^ ego.

Keď bolo neskoro v ten deň, v jednu sobotu, a dvere byly zatvorené, kde boli učenici jeho shromaždení, pre strach židovský (pred židmi), prišiel Ježiš a postavil sa medzi učeníkmi svojimi, i povedal im: pokoj vám. 20. A to povediac, ukázal im ruky i nohy i rebrá (bok) svoje. A zaradovali sa učenici

* Evanjeljár obsahuje výňatky z evanjelií, ktoré sa čítajú každý deň pri sv. omši.

videvší Pána. 21. Povedal im potom: pokoj vám, ako poslal ma otec i ja posielam vás. 22. A toto povediac dýchol a povedal im: Prijmite Ducha Svätého 23. a ktorým odpustíte hriechy, odpustia sa im, a ktorým zadržíte, zadržia sa im. 24. Tomáš však jeden z dvanástich, nazývaný Blíženec, nebol tu s nimi, keď prišiel Ježiš. 25. Povedali mu druhí učeníci: Videli sme Pána. On však povedal: Ak neuvidím na rukách jeho jazvy klincov a nevložím prstu môjho do jazvy klinca, a nevložím ruku moju do rebra (boku) jeho, neuverím. 26. A po ôsmich dňoch zas boli učeníci jeho, a Tomáš s nimi. A prišiel Ježiš dverami zatvorenými, a postavil sa medzi nimi a povedal im zas: Pokoj vám. 27. Potom však povedal Tomášovi: Vlož prst tvoj sem a viď ruky moje, a zodvihni ruku tvoju a vlož do boku môjho, a nebuď neveriaci, ale veriaci. 28. Odpovediac však Tomáš, povedal mu: Pán môj, Boh môj. 29. Povedal mu Ježiš: Že uvidiac ma, uveril si. Blahoslavení nevidevší a uverivší. 30. A mnohé znamenia učinil Ježiš pred učeníkmi svojimi, ktoré nie sú napísané v knihách týchto. 31. Tieto však boli napísané, aby ste uverili, že Ježiš je Kristus Syn Boží a aby ste uveriac, život večný mali v mene jeho.

Assemaniho evanjeliár pochodí z rozhraničia X.—XI. stor. Je to prepis zo staršieho rukopisu. Našiel ho kanonik Jozef Assemani, knihovník Vatikánskej knižnice, r. 1736. Je to hlaholský rukopis. Písaný je úhľadným písmom macedónskej písárskej školy, ktorú založil Kliment, žiak sv. Metoda. Je vo Vatikáne.

Omša na deň sv. Klimenta.

(Úlomok z tzv. Kijevských listov.)

1. V-b 23. dbtib Klimenta.

B(og)-b, iže ny léta ogrj^dQcja blaženago Klimenta mQČenika tvojego i papeža čbstbjQ veselíši, podazb milostivhjb, da, jehože čbstb čbstim-b, silojg ubo mgčenija jeho nasledujeme, g(ospodb)mb.

Na 23. deň Klimenta.

Bože, ktorý nás, keď prejde rok, tešíš sviatkom svätého svojho mučenika a pápeža blaženého Klimenta, daj nám milostivo, aby sme aj silou mučenickou nasledovali toho, ktorého sviatok ctíme. Skrze Pána.

2. Nad-b oplat(-b)mb.

Rovaniqj, g(ospod)i, prinesenyj^ svj^ti i chodataj^cju blaženumu Klimentu mpčeniku tvojemu simb ny oťb gréch-b skvrbnostijb našich-b očisti, g(ospodb)mb.

Nad oblátkou.

Dary, Pane, prinesené posväť a za prostredníctva blaženého Klimenta, mučenika tvojho, pre ne nás očisť od našich poškvín hriechov. Skrze Pána.

3. Prefacijska do „večbn-bjb b(o)že.“

Čbštbnago Klimenta zakonbnika i mQČenika čbsti čbstj^ce, iže utj^že byti blaženumu apostolu tvojemu Petru vb inokosti podrugb, v'b ispovedi učenik-b, **vb** čbsti naměstbnik-b, **vt** mpčē-niji naslédbnik-b, ch(ríst'b)mb g(ospodb)mb naš(i)mb.

Prefácia, do „večný Bože“.

Čtného Klimenta kňaza a mučenika sviatok svätiac, ktorému sa podarilo byť blaženého apoštola tvojho Petra vo vyhnanstve druhom, vo vyznaní učenikom, vo cti námestníkom (nástupcom), v mučení nasledovníkom. Skrze Krista, Pána nášho.

4. Po **vbSQdē**.

Télese svj^tago i prédragyj^ krbve naplbneni vblitija pro-sim-b, g(ospod)b b(o)že našb, da, ježe milostivaja obécjanija no-sim>, résnativbnaja izdrěšenija obbmetT'b, g(ospodb)mb.

Po prijímaní.

Tela svätého a predrahej krvi naplnení obeťou, prosíme, Pane Bože náš, aby sme to, čo nosíme ako milostivé obecania (sľuby), prijali ako ozajstné vykúpenia. Skrze Pána.

Codex Padovanus D 47.

VIII. Kal. Dec.

Sancti Clementis Papae.

1. Deus qui nos annua beati Clementis martyris tui atque pontificis solemnitatem laetificas, concede propitius, ut cuius natalitia colimus uirtutem quoque passionis imitemur, per dominum.

Super oblatam.

2. Munera domine oblata sanctifica, et intercedente beato Clemente martyre tuo per haec nos a peccatorum nostrorum maculis amunda, per dominum.

Praefatio.

3. Ut aeternae Deus. Veneranda Clementis sacerdotis et martyris solemnitas recurrentes, qui fieri meruit beati Petri in peregrinatione comes, in confessione discipulus, in honore successor, in passione secutor, per Christum.

Ad complemendum.

4. Coporis sacri et pretiosi sanguinis repleti libamine quaesumus domine Deus noster, ut quod pia deuotione gerimus, certa redemptione capiamus, per.

Kijevské listy sa našly v Jeruzaleme, teraz sú v knižnici Akadémie náuk v Kijeve. Obsahujú úlomok omšovej knihy podľa západného obradu. Je to 38 krátkych modlitieb. Ich jazyk je veľmi starobylý a obsahuje prvky jazyka Veľkej Moravy. Napísané sú hlaholským písmom a to veľmi starobylým. Zachovaný rukopis pochodí z druhej polovice X. stor. Je to prepis zo staršej predlohy. Táto pamiatka bola preložená z latinčiny. Preklad

vznikol najskôr po ceste sv. Cyrila a Metoda do Ríma (869.) Je to jediná staroslovienska pamiatka, preložená z latinčiny pre bohoslužobné potreby Veľkej Moravy.

Ukážka je prepísaná (nie transliterovaná) podľa predpokladanej výslovnosť. Český preklad podal B. Havránek, Čsl. vlastiveda, rada 11, Praha 1936, str. 6.

Slovo *rovaniq* sa dakeďy doplna na *darovaniq*, inokedy sa myslí, že skutočným tvarom bol nedoplnený zápis a že je to slovo, prevzaté z nemčiny.

K tvaru *podazh* „podaj“: je to starší tvar rozkazovacieho spôsobu. Porovnaj dnešné čes. *jez*, sloven. *jedz*. Spoluhláska *z* by ukazovala tu na český pôvod pamiatky; v slovenčine by bolo *dz*. Lenže na Devíne, kde sa táto pamiatka najskôr užívala, bolo v takýchto polohách tiež najskôr *z* (porov. *cuži* miesto *cudzí* a pod. dodnes v okolí Bratislavy; porov. aj meno obce *Boleráz* pri Trnave namiesto *Bolerádz*.)

Spovedná modlitba sv. Emeráma.

G(ospod)i B(o)že vsemogy. tebé b^dQ az-b ispovédén-b. vsécht moich-b gréch-b. i moego lichá s-btvorenié sego, eže koliž-bdo izgla(gola)ch-b, i lichó s-btvorich-b, i lichó myslích-b, g(lago)Ionib li délomb, li pomyšleniemb. vsego eže az-b pombnjQ ljubo né pombnjQ, éže az-b s-bvédy s-bgréšich-b ljubo ne s-bvédy, n^ždej^ ljubo nen^ždejQ, s-bp^ li bbd^, lichó kl^tvy, i It>ž, i vb pomyšlenbi nepravedbné, pustoši i bl^di. ékože az-b koliž-bdo s-btvorich-b, i vsé iz lichá, vb édenbi. i v pitbi. i vb nepravedbnémb s-bpanbi.

Moljg t^ g(ospod)i B(o)že moi, da ty mi račil-b živoťb i milostb podati, da i az-b ne posramlen-b préd-b očima tvoima b^dQ, i da az-b ešte na semb svété moich-b gréch-b pokajQ s^, i dostoino pokaanie iméti mogQ, ékože tvoje, štedroty sgt^b. vsevl(lady)ko g(ospod)i, troice B(o)že vsemogy, b(?di mi pomoštnik-b. i bcjdi mi podavbi SÍIQ i mQdrostb, i pravbdem> zamysl-b, i dobrej voljQ, s-b praved-bnojQ vérojQ, na tvojj služ-bbQ, g(ospod)i. ty edin-b na SĚ> svét-b pride gréš-bnikb izbaviťb. b(jdi m^ s^("b)p(ajs-b i izbavi mq g(ospod)i B(o)že s(y)ne g(ospod)i. ékože ty chošťaši, ékože ti ljubo, s-btvori s^b mnojQ rabomb tvoimb, milostivbi, g(ospod)i B(o)že, rači mi pomošti, tvoemu rabu. ty edin-b vési g(ospod)i, kaky mojQ SQ^b bédy. v-b tvojj mil(o)sib prédajQ az-b moe sr(-b)d(b)ce, i mojQ myslb. i mojQ ljubovb, i moi život-b. i moj^ gréchy. oťb-loží moé slovesa, i moe délo okonbčai, g(ospod)i. i tvojjQ mi-

l(os)tb v-b mné gréš-bné rabé tvoimb avi. i izbavi m[^], g(ospod)i, oťb vsego z-bla nyné i prisno i vb véky vékom(-b).

Pane, Bože všemohúci, tebe sa ja budem spovedať zo všetkých mojich hriechov i mojich zlých činov (zločinov) (a) zo všetkého, čokoľvek som (zlého) vyslovil a zlého urobil a zlého myslel, slovom alebo činom alebo myšlienkou, (zo všetkého), na čo sa pamätám alebo nepamätám, čo som ja vedomky zhrešil alebo nevedomky, z potreby alebo bez potreby, spiac alebo bdiac, (z) krivej prisahy alebo lži, a v myšlienke nespravodlivej, pletiche a táraní, čokoľvek som ja urobil, a nadovšetko oveľa viac v jedení a pití a v nespravodlivom spaní.

Prosím Ťa, Pane Bože môj, aby si mi ráčil život a milosť dať, aby som i ja nezahanbený pred očami tvojimi bol a aby som i ja ešte na tomto svete z mojich hriechov pokajal sa a dôstojné pokánie mať mohol, lebo tvoje sú štedroty, vševládaru Pane, Trojica, Bože všemohúci, buď mi pomocníkom a buď mi dávajúcim silu a múdrosť a spravodlivý rozum a dobrú vieru s pravou vierou na tvoju službu.

Pane, ty sám si na tento svet prišiel hriešnikov spasiť, buď mi spásou a spas ma. Pane, Bože, Syn Pánov, ako ty chceš, ako ti (je) ľúbo, urob so mnou, služobníkom tvojím, milostivý, Pane Bože, ráč mi pomôcť tvojmu služobníkovi. Ty sám vieš, Pane, aké sú moje biedy. V tvoju milosť odovzdávam ja moje srdce i moju myseľ i moju lásku i môj život i moje hiechy, odlož (namiesto: i telo, porov. Frizin. III, 65) moje slová i moje dielo. Ukonč (nechaj), Pane, i tvoju milosť vo mne hriešnom služobníkovi tvojom. Zjav a zbav ma (iste miesto: ráč ma zbaviť), Pane, od všetkého zla i teraz i vždycky i na veky vekov.

Táto pamiatka je preložená zo starej hornej nemčiny. Preklad vznikol očividne na Veľkej Morave. Nachodí sa v pamiatke, ktorú voláme Euchologiom Sinajským; je to najstaršia hlaholská modlitebná knižka. Rukopis, ktorý sa nám zachoval, je z konca XI. stor. Je to prepis zo staršej pôvodiny.

Sv. Emerám, bavorský svätý, bol pôvodne biskupom v Poitiers (Francúzsko), potom chcel ísť kázat' Avarom, ostal však v Rezne (Regensburg v Bavorsku), kde ho r. 652 (715?) zavraždili. Na jeho počesť založili kláštor sv. Emeráma v Rezne. Pribinov kostol v Nitre bol zasvätený tiež sv. Emerámovi.

Rastislavovo poslanstvo. Zo života sv. Metoda.

V. kapitola*

(Rekonštruovaný text.)

Priluči že S[^] v-b ty dbni Rastislavb k-bn[^]dzb slovénbsk-b S[^] Sv[^]-
toplbbkomb pos-blaste iz Moravy k-b césarju Michailu, glagol-
jQŠta tako: „jako božbjejQ milostbjQ s-bdravi jesm-b, i sgťb v-b ny

* Slovenský preklad medzi ukázkami zo Životov Konštantína a Metoda (b).

vbšbli učiteľa m-bnodzi chrbstbjani iz Vlach-b i iz Grbk-b i iz Né-
 mbCb, učešte ny različb, a my Slovéne prostá č^db i ne imam-b,
 iže by ny nastavili) na istinQ i razunrb s-bkazol-b. To dobré, vla-
 dyko, pos-bli tak-b mgžb, iže ny ispraviťb vbsjakg pravbdQ". T-bgda
 césarb Michail-b reče k-b filozofu Konstantinu: „Slyšiši li, filozofe,
 réčb sbj(?? in-b sego da ne možeťb s-btvoriti, razvé tebe. Té na ti
 dari m'bnodzi, i pojbtb-b bratrb svojb igumen-b Methodbjb, idi že;
 va bo jesta Solunjanina, da Solunjane vbsi čisto slovénsky be-
 sédujQťb." T-bgda ne sméste s^ ot-brešti ni Boga ni césarja, po
 slovesi sv^tajego apoštola Petra, jakože reče: Boga bojite s^, césarja
 cbtíte; n-b veliký slyšav-bša réčb, na molitvQ s^ naložiste i s-b iné-
 mi, iže béachQ togože ducha, jegože i si. Da tu javi. Bog-b filo-
 sofú slovénbky k-bnigy. I abbje ustrojivb písmena i besédQ
 s-bstavľb, pQtí s? j^t-b Moravbskajego, pojbm-b Methodbjb. Nač^t-b
 že paky s-b pokoromb povinuj^LS^ služiti filozofu i učiti S^ nimb.

Ukážka evanjelia v slovanských rečiach.

Evangelium Jánovo I. 1—8.

Staroslo viensky:

1. Iskoni bé slovo, i slovo bé u Boga, i Bog-b bé slovo. 2. Se
 bé iskoni u Boga. 3. Vbsja témb byš^, i bez nego ničesože ne
 byst'b, ježebyst'b. 4. V-b tomb živoťb bé, i živoťb bé svet* človekom*:
 i svétb vb tmé svbtit-b i tbma jego ne ob^ťb. 6. Byst'b človék-b
 pos-blan-b ot-b Boga, im^ jemu loan-b. 7. Sb pride v-b s-bvédéteľb-
 stvo, da s-bvédéteľbstvujet-b o svété, da vbsi vérQ impťb jemu.
 8. Ne bé ťb svétb, n-b da s-bvédéteľbstvujet'b o svété.

Novobulharsky:

1. V-b načalo bé slovo to, i slovo-to bé u Boga, i slovo-to
 bé Bog-b. 2. To v-b načalo bé u Boga- 3. Vsičko črész-b nego stane?,
 i koeto e stan^lo, ništo bez-b nego ne stanp. 4. V-b nego bé ži-
 voťb, i živoťb-t-b bé vidéľina-ta na čelovéci-té. 5. I vidéľina-ta svéti
 v-b tbmninQ-tQ, i tbmniria-ta jQ ne obzé. 6. Imaše čelovék-b provo-
 den-b ot-b Boga, ime-to mu Ioann-b. 7. Toj dojde v-b svidéteľstvo,
 da svidéteľstvuva zaradi vidéľinp-tQ, za da povéruvat'b vsički

črész-b nego. 8. Ne bé toj vidélina-ta, no da svidételstvuva za vidélinQ-tp.

Srbo-chorvátsky:

1. U početku bješe riječ, i riječ bješe u Boga, i Bog bješe riječ. 2. Ona bješe u početku u Boga. 3- Sve je kroz nju postalo, i bez nje nije ništa postalo, što je postalo. 4. U njoj bješe život, i život bješe *svjetlo ljudem*. 5. I svjetlo se svietli u tami, i tama ga neobuze. 6. Posla Bog čovjeka po imenu Ivana. 7. Ovaj dodje za svjedočanstvo, da svjedoči za svjetlo, da svi vjeruju krozanj. 8. On nebješe svjetlo, nego da svjedoči za svjetlo.

Slovinšký:

1. V začetku je bila beseda, in beseda je bila pri Bogu, in Bog je bila beseda. 2. Ta je bila v začetku pri Bogu. 3. Vse je po njej postalo, in brez nje ni nič postalo, kar je postalo. 4. V njej je bilo življenje, in življenje je bilo *luč ljudem*. 5. In luč v temi sveti, in tema je ni zapopadla. 6. Bil je človek poslan od Boga, kateremu je bilo ime Janez. 7. Ta pride na pričevanje, da priča za luč, da bi vsi verovali po njem. 8. On ni bil luč, nego da priča za luč.

Česky:

1. Na počátku bylo Slovo, a to Slovo bylo u Boha, a to Slovo byl Buh. 2. To bylo na počátku u Boha. 3. Všecky věci skrze né učinény jsou a bez něho nie není učinéno, což učinéno jest. 4. V něm život byl, a život byl *světlo lidí*. 5. A to světlo v temnostech svítí, ale tmy ho neobsáhly. 6. Byl člověk poslaný od Boha, jemuž jméno bylo Jan. 7. Ten přišel na svědectví, aby svědčil o tom světle, aby všiekní uvěřili skrze něho. 8. Nebyl on to světlo, ale přišel, aby svědectví vydával o světle.

Slovensky:

1. Na počiatku bolo Slovo a Slovo bolo u Boha a Bohom bolo slovo. 2. To bolo na počiatku u Boha. 3. Všetko skrze neho sa stalo a bez neho nič sa nestalo, čo sa stalo. 4. V ňom bol život a život bol *svetlo ľudom*. 5. A svetlo vo tmách svieta a tmy ho nepochopily. 6. Bol človek od Boha poslaný, ktorému

meno bolo Ján. 7. Ten prišiel na svedectvo, aby svedčil o svetle, žeby všetci verili skrze neho. 8. Nebol on svetlom, lež aby svedčil o svetle.

Pol'sky:

1. Na poczqtku bylo Slowo, a Slowo bylo u Boga a Bogiem bylo Slowo. 2. To bylo na poczqtku u Boga. 3. Wszystko si? przez nie stalo, a bez niego nie si? nie stalo, co si? stalo. 4. W nim byt żywot, a život byl *światłością ludzi*. 5. A światłość w ciemnościach świeci, a ciemności jej nie ogarn?ly. 6. Był człowiek posłany od Boga, któremu było imi? Jan. 7. Ten przyszedł na świadectwo, aby dał świadectwo o światłości, aby przezeń wszyscy wierzyli. 8. Nie był on światłości[^], ale izby świadectwo dał o światłości.

Lužicko-srbsky:

We spočatku bé to slowo, a to slowo bé pola Boha, a Boh bé to slowo. 2. To same béše we spočatku pola Boha. 3. Wšitke wěcy su přés to same činene, štož činene je. 4. We nim bé žiwjenje, a to žiwjenje bé *čłowjekow-swětlo*. 5. A to swětlo swěceše we čémnosći, a čémnosč neje jo zapřijala. 6. Čłowjek bé wot Boha poslaný, s menom Jan. 7. Tón přindže na swédčenje, zo (žo) by swédčil wot teho swětla, zo (žo) bychu wšitcy přés njeho wérili. 8. Tón samy nebé to swětlo, ale zo (žo) by wón swédčil wot teho swětla.

Rusky:

1. V načalé bylo Slovo, i Slovo bylo u Boga, i Slovo bylo Bog. 2. Ono bylo v načalé u Boga. 3. Vse proizošlo čerez nego, i bez nego ne načalo bytb ništo, čto proizošlo. 4. V nem žiznb, i žiznb byla *svet čelovekov*. 5. I svet vo tbme svetit, i tbina ne obijala ego. 9. Byl čelovek, poslannyj ot Boga; imja emu Joann. 7. On prišel dlja svidetelbstva, čtoby svidetelbstvovat'k o svete, daby, vse úverovali čerez nego. 8. On ne byl svet, no byl poslan, čtoby svidetelbstvovatb o svete.

Ukrajinsky:

1. U počýni buló Slóvo, i Slóvo buló v Bóha, i Boh buló Slóvo. 2. Vonó buló v počýni u Bóha. 3. Vse nym stálosja;

i bez ného ne stálosja niščó, ščo stálosja. 4. U jómu žitfébuló: i žitfé buló *svítlom Ijúdjam*. 5. I svitlo u témrvavi svítlytb, i témrvava johó ne obnjala. 6. Buv čolovik pósłanyj vid Bóha, imjá jomú Ioán. 7. Sej prijšóv na svídkuvánňe, ščob svídkuváty pro svitlo, ščob usí víruvaly čeréz ného. 8. Ne buv vin svitlo, a ščob svídkuváty pro svitlo.

III STARÉ SLOVENSKÉ JAZYKOVÉ PAMIATKY.

aj Osobné a miestne mená.

Z mien slovenských návštevníkov severotalianskeho kláštora v IX. stor.

(Z Cividalského evanjelia.)

Uvádzame podľa fólií (listov) (f.):

- f. 3- boselisa. sobemuscla sclauuena
Bošeliša Sobémysla Slovénfbjka
- f. 4'. szuenteipulc. szuentezizna predezlaus.
Svqtéplhk(h) Svqtéžizna Prédéslav(o)
- f. 5'. eban prebrassclava pressoboda mutacus
(J)eban(h)(?) pre^l Braslavh pre Soboty^l
préShbgdhf(?)
- f. 5'. perinsuin. isac. stamer. penebod. semidraga.
Stamer(h) p (r)é Nebgd(o) Semidraga³
- f. 5'. Memento dominefamulorum famularum... uuitgauo cô adalpert
Vitfo, éjgov
- reginuart austregaus immo. paltilh. bribina terpimer. petrus. maria.
Pribina Tr(b)pimér(t)
- dragoiud sables pizeden . . . nisl. benedictus.
Dragovid('b) Sobéš('b) Pbzbdenfoj⁴ mysl(?)
- straha. petro. bedoslau. mihahel. siliz. coten. kanei.
Strachu Bédoslav(i>) Žilic(b) Koten(t>) Kanéjb
- drisimer. engildeo. amulpirc. irnpurc. kissiperga. ernipurc.
Drbžimér(?->)

Sedobra dragoroc. moeta. couar... arcumis...
 Čädobrf>(?)^r Dragorog('b) Mojqta Kovar(b) Jar(b)komysl(?>)(?)
 saba. cafrat. iob. estimer. radasta. ado. eginolt. uuihheri.
 Soba (J)äzdimér('b) Radosta
 irminolh. ratpir hantuni
 Rat (i)pir (?>)"

f. 6. radozlau et ego indignus liuprih pbr. estemir. zizemir.
 Radoslavfi>) (J)äzdemír(v) Židemír(τ>)
 pensezi. moislaica. iohannes filius ip...
 Pezbcb^l Mojisla(v)bka

f. 6. uincamere et filius eius lihamere.
 Vqcemérrf Lichomér "o

• f. 6'. adeluinus menedraga. trebelio. gomer. merisclafa.
 (Adalvinus) Mbnédragf> Trébelb Go(ji)mér(ft) Mérislavt
 souuinnao. rastisclao. pudaram. citamuscle gonimer.
 Sobina Rastislava Podaromt Č'btomysl'b Gonimérft>)
 Žitomyslt(?)
 rasmene. nitrabor. kasno. uuitamusclo. musclonna.
 Razmenb Nitrabor('<>) Razf'bjno Vitomyslt> Mysloña
 Myslorl'b(?)

negot. lala. stranamer trebenna
 Négotfi>)⁹ Lala Stranomér{o) Trébeña

f. 6'. doblisclaug godesclagua zelesclauua lieh.. abraam
 Doblislavfo)¹⁰ Godéslava Želéslava Lieh—
 Godéslav~b(?) Zeléslavb(?)

teuderic uualderahť. gonťerahť soguigai ermescuent
 Sobégojt¹¹ (J) är('b)mésvqt(o)
 semia preselauonte preselauonte ezamus qulo dabra-
 Sémbja pre Slavtp¹² (J)ežemyš('b) Kult^{xz} Dobro-
 Ježemys(l'o)? Kula(?)

muselo romald gon...
 mysl 7>

f. 6'. ludino soguaselaua
 Ludina Sobéslava
 Ludim>(?) Sobéslavt>(?)

nem. Ludino(?)

- f. 6'. scriben. sebeteh. primusl
Skr7>ben("o) Sebétéch('b) Primysl(i>)
- f. 6'. felix pbr. billo. bernardus. sonderade. anna. ratperga.
Byla Sgdérado
Byl'bf?)
 sinderade
Sgdérad'ii
- f. 6'. colotec. . . dego dehi____bla camere oge capontemere
Kolotéch(o) Déva(?) Déjb(?) Čamer^u Capgtémér<>^{IS}*
Kalotech(~o)(?)
 (koniec VIII. stor).
- f. 7. zillizio.. enstabeda. nazamyr. brazena
Žilicb¹⁹ (V)eštábéda(?)¹¹ Nosomirfo) Brafena¹⁸
- f. 13. cano. dragamer. genenta. nazisir. cano. ponete. seue-
Kan ~>> Dragomér(o) Ženeta Nosišir(7>) Kan(n) Panqta Sebe-
muscle. semina hobiit. nedauid. ceco cete
mysli) Sémina NedávidCh) Čäk~> Céta
SéminM?) Čekn
- f. 14'. oimucle dabraua. dequodesca. misticlau. gehifred.
(V)ojimysl> Dobrava Dévodésa Mbstislav(b)
Dévodeš"o(?)
- Cerna. quocili. priuuinna. gostidrigo. semmemuscle. paridra.
Črtna Kocblb Pribina Oostidrigo^ Sémémyslt> PorbdrhTM
Por?>dra
- zidana. pilende. seuella millas. soidrigo.
Žbdanaf?)²⁰ Pilqda Sebéla Miloš(b) S(v)ojidrigo'o
Žbdan(b?) Pil^dM?) Sebélof?)
- randeco ceresulla sinata. soltin. prémii. luban
Rqd~oki> Čérésula Synota Žlbtinfr>) Prémii (7>) Luba n (z)
Čeresulfv)
- f. 98'. +olodrag + oiomerjE *- + I pigimer + cotes
(V)olodrag('b) •(V)olomer() B-bdimér(t)^ Koteš(b)^*
 + sitigoj + mirogoj
ST)digojb Mirogojb
Žitigojb

- f. 102'. zidizlau pbr. rihpert pbr. altrih pbr. paldmunt pbr.
S7>dislav(i>)
 rodun pbr. zabau. liutisti. munemer. ratolf. altfrid.
Radun(f>) Sobov(b) Lutist'b Mbnémér(~o)
Radun('b)?
 liutolt. sepino. sirnamus. mirona dobrodeï. priuuigor.
Sebina Cr'bnamyš('b) Mirona Dobroděj'b Pribygor(b)
Sz>pina(?)
 zla. nazzeg.
ZCb)l(o) Nazbk(T>)
Z(/b) la Naštkt(t)?
NosKk-b?
- f. 213'. prenenon. milei. pomego. dobrosisne. isaika.
pre Nénp²³ Miléjb Pomégo(j'b)? Dobrožiznh¹⁴ Ižajbka
 trehenta. deoste. sesite trebenna. stram. semigir
Trébqla Dé(v)osla Čäzilft²⁵ Trébeña Stramfo)TM Zemiži(r'b)
Čäžita ŠmižirfT>)
 musclasete sal. lucä.
MyslosétéQbj²⁷ Žal(t>) Luka²⁸
- f. 236'. 237. ratgoi et uxor eius reginsunda. patricus. bri-
Rat(b)gojb Pri-
 bislau. martinus. todoro kameraz. georgius
byslav(t)) Komérač(W²³
 pacemira
Pačemira
Pačemiťb(?)
- f. 238. sebedrac
Sebédrag(t>)
- f. 268'. degodelka. dallimere. bellica. filius eius. minidrigo.
Dévodél(b)ka Dalimérb Bélbka Mbnidruga
 iohannes. cerelulla. filia eius. thesconna.
Čerélula Téšoňa
- f. 270'. nenadei. glauoz.
Nenadejb³⁰ G la voš(b)

Naše kniežatá a iní naši predkovia chodili na konci VIII. a v IX. stor. na púte do ktoréhosi severotalianskeho kláštora. Chodili sem aj pútnici z Ne-

mecka, Slovinska, Chorvátska, Srbska a Bulharska. Svoje mená zapisovali alebo dali si zapísať na okrajoch pergamenového evanjelia, ktoré samo pochodí zo VI. stor. a dnes je uložené v kláštore v Cividale (slovin. Čedad) blízko slovinských hraníc. Podrobným rozborom sa ukázalo, že Slovákom z týchto mien patrí najpravdepodobnejšie 276 a 3 úlomkovité. Niektoré mohli patriť rovnako Slovákom ako Chorvátom a Slovincom; takých jc 37 a 6 ne-
 jasných. Chorvátskych alebo slovinských zápisov mien je tu veľmi pavdepo-
 dobné 23, chorvátskych 14, slovinských 11, bulharských 6 a srbské 1.

¹ f. 5'. predložka *pre* je stredoslovenská; — ² K Siðorf?. porov. sloven. miestny názov *Zbudza* zo *Sbud-*; — ³ *Sčmidrag** patrí k sem', rodina, a *drago*, drahý; — ⁴ *PbZbdem* má koreň s významom „mrzký“; — ⁵ *Čádobn.* k *čajati* „čakať“ alebo *Sedobn?*-, — ⁶ *Raiipin* k *rath* „vojna,“ *pin*-, hostina, porov. srbch. *rat*, vojna, sloven. miestny názov *Pirovská* (okres Krupina), chorv. *pir*, svadba; — ⁷ f. 6. *PqZCb* n'e je celkom jasné; porov. rus. priezv. *Pjazin-*, — ⁸ *Vqcemén* má západoslovenské *c*; — ⁹ f. 6'. *Négoh-* patrí k *nega*, neha; ¹⁰ f. 6'. *Dobl'islavmá* epentetické *l'*, a preto je to juhoslovenský názov; — ¹¹ *Sobego/b* v tej istej skupine bol už Slová, lebo južní Slovania nemajú zám. *sobč* s *o*, ale pôvodne *sebe*, teraz *sebi*; stará sloven. mala aj *sobe*, napr. turčianske *Sebeslavce*, majú v stredoveku aj doklady s *-o-*; — ¹² *pre* je tu stredoslovenské; — ¹³ k menu *Kula* porov. priezv. *Kulík* a pod.; — ¹⁴ *Čamén* viď vyššie; — ¹⁵ *Capotémén.* — prvá časť je v názve hory na vých. Slovensku, od Košíc na juh: *Caponta* (špec. mapa 12-XXIV, 4667), čo je starosloven. *Capota* a to pôvodne ako osobné meno; nikde u Slovanov doteraz sa nenašiel názov, presne takto utvorený; preto možno predpokladať, že táto skupina mien patrí Slovákom; zápis je z konca VIII. stor.; mali by sme tu prvé známe slovenské mená; ¹⁶ f. 7. *Žitie* bol Pribinov veľmož; slovenskosť sa prezrádza koncovým *c*, ktoré je za praslovan. **tj*; meno je aj v *Conversio Bagoariorum et Carantanorum* z r. 871 v zápise na 24. jan. 850; toto meno podnes žije ako meno kraja od Blatenského jazera na juhových.; dnes maď. *Zselic* (vyslov *Želic*); v stredovekých listinách XIII. stor. atď. sú zápisy s *-i-* — v prvej — *i* druhej — slabike;

¹⁷ *Vqštabela* (*Vqšte-*) by svojim *št* za praslovan. **tj* by bolo bulh. meno; —

¹⁸ *Brafena* pre svoje *r'* je slovenské meno; — ¹⁵ f. 14'. *Pon>dn* patrí k *ndn*, červený; porov. zardieť sa, začervenat' sa; — ²⁰ k *Žbdan*porov. rus. *zdat'*, čakať, sloven. priezv. *Ždán*, obec *Ždaňa* a pod.; — ²¹ 98'. *B.-d'imén,-pigimer* svojim *d'* ukazuje na záp. Slovanov, t. j. zrejme Slovákov; — ²² ku *Kotešb* porov. sloven. obec *Kotešová*, ku *kot*, mačka; — ²³ 213'. *pre Nenq*, k menu *Néna*; porov. sloven. Nenince, aj na Žitnom ostrove bola osada *Néna*; — predložka *pre* hovorí o slovenskom pôvode; — ²⁴ *Dobrožizw*, — všimnime si, že starí Slováci mali slovo *žiznb*, život, ako podnes Rusi; porov. tu *Svqtežizna*, Svätoplukova žena; — ²⁵ *ČāžiH* k *čajati*, čakať; — ²⁶ k *Strami* porov. čes. priezv. *Stramik*, srbch. *sram*, hanba; — ²¹ *sétéjb* je k *set-*, pamäť; porov. srbch. *setiti se*, pamätať sa, sloven. priezv. *Setej*; —

²⁸ *Luka* je cyrilometodejská, staroslovien. forma mena *Lukáš*; *Luka* prešlo k nám z gréčtiny, *Lukáš* z latin.; — ²⁹ f. 236'. 237. Ku *Komérač*i. porov. sloven. *Komoč*in, *Komoč*ov, rus. osobné meno *Komok*, *Kom*ina, a sloveso *ráči*t, ktoré je západoslovanské; — ³⁰ f. 270'. *Nenadej*>. patrí k nášmu slovu *nádej*-, juhoslovan. je *nada*l meno je teda západoslovanské, t. j. tu očividne slovenské.

Pribinovi veľmoži.

(De conversione Bagoariorum et Carantanorum r. 871.)

Dňa 24. januára 850 arcibiskup Liuprammus vysviaca Pribinovi kostol Panny Márie na jeho hrade pri Blatenskom jazere. Pri tomto akte boli prítomní Koceľ, Pribinovi veľmoži a sprievod arcibiskupa Liupramma. Conversio píše:

Ibi fuerunt praesentes		Chezil,	Unzat,	Chotemir,	
		<i>KocblCb)</i>	<i>Un(b)šat(h)</i>	<i>Chotémirfo)</i>	
Liutemir,	Zcurben,	Siliz,	Wlkina,	Witemir,	Trebiz,
<i>Lutémir('b)</i>	<i>Snben('ó)</i>	<i>Žilic('b)</i>	<i>Vfačina</i>	<i>Vitémir(h)</i>	<i>Trébic(b)</i>
<i>Lutomir(t) ?</i>				<i>Vitomir(i>)</i>	
Brisnuz,	Zuemin,	Zeska,	Crimisin,	Goimer,	
<i>Prisnot'bc</i>	<i>Zemin('b)?</i>	<i>Čáč'bjka</i>	<i>Kr?>mt>än(~<>)</i>	<i>Gojimei(t>)</i>	
	<i>Sémin (o) ?</i>	<i>Čečib)ka</i>			

Zistilo...

ČbStilO

a nasleduje ešte 15 nemeckých mien.

...Indeque rediens idem pontifex et cum eo Chezil conse-

KocUb

cravit ecclesiam Sandrati presbyteri...

Sgdérad(o)

Mená *Zcurben^Sknben(o)*, *Siliz=Žilic(b)*, *Zuemin* (v inom rkp. *Zemin*)=*Zemin(-o)* alebo skôr *Sémin(-<>)*, *Sandrat=Sgdérad(.,)* sú aj v Ev. Civ. (viď predošlú kap.) Meno *Zcurben* patrí ku *skn.bb* „starosť“, slovin. *skrb* „sta“ rosť“; porov. čes. *skrblik*, miestny názov *Skrbeň* (Morava). *Semin*•• patrí k *sému* „rodina“. *Sodéradn* skladá sa zo sorf?. „súd“ a *rád*.

Z gréckej listiny sv. Štefana pre mníšky vesprímskej doliny v Zadunajsku.

. . . Pred r. 1002.

. . . král . . . Besprém . . . — butzarin (enan), „debnára jed-
kráľ^x Bezprém² bran-
ného” . . . — Polosniku . . . Mama . . . Sandru . . . Knésa . . .
Plaznik³ Mama⁴ Šandr-⁵ Knáža⁶
 Tcítum . . . Padrugu . . . Orintzari . . .
Cétun⁷ Podrug Qnw>čarfi

Túto listinu potvrdzuje kráľ Koloman r. 1109 — latinsky. Mená sú tieto:

. . . de monasterio bezpremensionum monialium . . . bezpremeni
Rez pre m² Bezprém
 episcopi . . . Tercia uilla est mama. quarta scondur. quinta kinessa.
Mama⁴ Šándor[^] Knáža⁶
 sexta citun. In istis IIII^{or} uillis. mama. scondur. kinessa.
Céturú Mama⁴ Skodar-⁵ Knáža⁶
 citun . . . Octaua uilla est podruc in qua uilla habet filius
Cétun⁷ Podrug
 podruc . . . Nona uilla est grincear . . . Et inuilla polosinic . . . in
Podrug⁸ Gr^l>ni>čar-⁰ Plaznik³
 portu modocea.
Madáča¹⁰

¹ Meno *král* je tu vo svojom vlastnom význame; z neho je potom maď. *király* ‚kráľ‘; — ² *Bezprém* je složené z predložky *bez* a *prém* ‚priamy, rovný‘; porov. stč. *bezpriemný* ‚nerovný‘. Je to dnešný Vesprím, maď. *Veszprém*; — ³ *Plaznik*, dnes maď. *Paloznak* pri Blatenskom jazere. Mohlo by sa myslieť aj na slovo *polaznik* ‚vianočný vínšovník‘, ale v neskoršom čase je aj doklad *Ploznic* (1086 falsum XIII. stor.); — ⁴ *Mama*, dnes obec *Máma* vo Vesprímskej stolici pri Blatenskom jazere; patrí k menu *mama* ‚matka‘; — ⁵ *Sandr*, dnes *Šándor*, vo Vesprímskej stol., na brehu Blatenského jazera; pochodí zo severotalian. *Sandro* ‚Alexander‘; zo sloven. prešlo do maď.; — ⁶ *Knáža*, dnes *Kenese* vo Vespr. stol.; patrí k menu *kňaz*-, — ⁷ *Cétun*, dnes. *Csitény* vo Vespr. stol. Porov. sloven. riečka *Cetínka*, srbch. *Cetinje* a pod.; — Stará maďarčina nemala spoluhlásku *c*, a preto slovanské *c* nahrádzovala spolu hláskou *cs* (č); — ⁸ *Podrug*, dnes *Padrag* vo Vespr. stol. Porov. *sth podruh*, nájomník; — ⁹ *Grnčari*, dnes *Gerencsér* vo Vespr. stol.; — ¹⁰ *Madača*, dnes *Madocea* v Tolnianskej stol. Porov. *Madáčany*, spisovne *Madočany* v Liptove, priezv. *Madačov*.

Zo zakladacej listiny tihanského opátstva.

R. 1055.

... in loco qui uulgo dicitur tichon super balatin . . . lacu
Ticho ñ *Blatbn(t)*
bolatin . . . inter putu uueieze et knez . . . adcastelic . . . ad
Blat'-nfr) *Knäz* *Kpstel<>c(0)*
kaztelic . . . adbagat mezee . . . Signum Woiteh comitis ... Signum
Kos'el'-cf) *Bogat* *Vojtech*
Nane agasonis . . .
Nana

Z listiny Gejzu I., ktorou zakladá a obdarúva opátstvo sv. Beňadika na Hrone.

R. 1075 (prepis 1217).

. . . flumen, quod vocatur Oran . . . villam de Borsu, Braian
Gron¹ *Boris²* *Brajany³*
nomine . . . ad verticem montis plesi uice . . . ab inferiori parte
Plěšivice⁴
ecclesie beate uirginis de uilla knesecz riuulus sarraczka, decurrit
Knāžic(i)^ (Sárocska)
in aquam sitouam, . . . caput est riuuli, nomine fenio saunicza, . . .
Zitava *Ščavnica*
prope uillam, nomine Baka . . . ad montem chus, . . . riuulo pre-
Baka⁶ *Chýš* ?
stucz . . . Dedi eciam uillam piscatorum super ripam gran, nomine
Gro n¹
talmach, . . . in riuulo, qui dicitur gai, . . . itur ad Bors, . . . deinde
Tlmač(i) *Gáj⁷* *Boris²*
sulko diuiditur;. . . iuxta uillam braian . . . Intra quos . . . est uilla
Šulko? *Brajany*
kouachi; . . . riuulus, nomine tapla . . . usque ad riuulum rad-
Kováči *Topia* *Rad-*
Teplá
mera . . .; riuulus autem radmera terram sancti Benedicti
méra⁸ *Radmera*

diuidit ab aliis. Deinde illius riuuli caput, quod in monte
 wydriczki est, signum est; . . . aliam terram, nomine sikua . . .
Vydrieky[^] *Žikava*
 et riuulum sikua . . . Dedi . . . uillam bissenorum . . ., nomine
Žikava
 tazzar, super sitoua . . . In uilla pagran . . . In taina . . . In uilla
Tesár (i) *Žitava* *Pogran(ici)* *Tajna*¹⁰
 ludan . . . Dedi . . . uillam Semlar . . . super aquam compa In
Ludan⁻¹¹ *Žemlár(i)* *Kopa*
 kokot dedi X domus nautarum . . . Iuxta siluam nažal dedi unum
*Kokot(y)*¹² *Nosál*
 aurificem, nomine nesku, cum fratribus suis . . . Ultra Danubium . . .
Než (e) k
 in kestelci VII uineas . . . Infra wag uero dedi uillam nomine
*Kostelci*¹³ *Vág*
 samko . . . In camarum . . . Iuxta wag dedi uillam Gegu no-
Komarn^{(“J”¹⁴} *Ďédž*[^]
 mine . . .; nam pars tertia est abbatisse de tornowa. In confinio
Trnava
 Bichor ciuitatis dedi uillam, que rikachi artand uocatur . . . Dedi...
Bychori[<] *Rékáci*
 terram . . . circa aquam . . . tiza . . ., super quam terram est uilla ...
 (Tisa)
 (Cháni) . . . habens ecclesiam parochalem constructam in hono-
Čáň
 rem . . . crucis ihu. xpi., . . . In eadem autem terra ex utraque
 parte tize sunt piscine, quarum hec sunt nomina: Ostrá, Wolue . . .
 (Tisa) *Ostrá* *Volové*[”]
 Huius terre termini hii sunt: Piscina zirega . . . iuxta uillam . . .
Sirega
 deucha . . . Item de michaeli quodam wztura signum diuisinis
*Ostrá*¹⁸
 est alia piscina wolue . . . Item a fluuio hucu, qui separat
Volové
 cernigradenses . . . Item eunutou, que est in parte saneti Bene-
*Černýgrad*¹⁹

dicti cum geghi, super ripam tize... Postea cum Beche, fratre
Ďédéi (Tisa) *Beča*
drusba . . .; unde et sulko diuiditur in duas partes, . . . ubi fini-
Družba *Šulko*
untur partes cernigradensium, in uia zounuk; Exinde uero cum
Černýgrad *Stavnik²⁰*
zezin, qui equos regis custodit . . .; unum hudwornicum meum,
dvorník
Bocz nomine; . . . quasdam piscinas . . ., quarum nomina sunt
Boč
hec: kustiza . . . ac fluuium tiza . . . Terram pelu . . . Postea sepul-
Kostica (Tisa) *PilTM*
tura uetudi est in ualle Zebeli . . .; Terram sapi . . ., quam cir-
Sebél²² *Šúp²³*
cumtenet aqua . . . cundura, usque ad curice flumen . . . In caz-
Kurica^{2}*
tech VII domos dedi . . . Vltra siluam . . . turda . . . Tributum . . .
Tvrda
unius mercati, quod vocatur hungarice Zobuzlou wasar . . . Tri-
Sobéslav (vásár)
butum super aliam aquam . . . curicea . . . Super fluuium . . .
Kuriča
cryz, in uilla . . . duboz, trres domus seruorum, porcos sancti
(KrižJ 25) *Dubás^{2*}*
Benedicti custodiencium, dedi . . . Tributum in Borsu et in om-
Boriš 27
nibus foris eiusdem ciuitatis, necnon et aliis tribus uillis, scilicet
Goznucha, Gelednuk et kerestur . . . In lelu super danubium . . .
Gvozdnic²⁸ *Gliník* *Lél-²⁹*
Et parochiam, ecclesiam uidelicet beate marie semper uirginis, de
uilla knesech, quam antea, dum capella lignea esset, habuit, quia
Knážic(i)
regalis fuit, habeat . . . (Monumenta eccl. Strigoniensis 1, 53-60).

¹ Oran — Oron, Hron; — ² Borsu — z osobného mena Boriš (ako maď. társ z tovariš) a je to Tekovská stolica; — ³ Braian — Brajany zanikly; —
•* Pléšovice, dnes Plešovica; — ⁵ Knážici, dnes Kňazice; — ⁶ Baka je alebo

Pukanec, maď. Bakabánya, alebo Prandorf; — ⁷ Gai — Gáj, t. j. Háj, dnešný Rybnický potok medzi Tlmačmi a Rybníkom; na sever odtiaľto je Starý háj; — ⁸ Radméra, pôvodne Radomera, dnes Chotárny potok medzi Lado-merom (z Radomer) a Vieskou; — ⁹ Vydričky, potok pod Hron. Sv. Krížom, na mape Varaliska; — ¹⁰ Tajna zanikla; ¹¹ Ludan-ice; — ¹² Kokoty, t. j. Kohúty, je dnešný Parkan; — ¹³ Kostelci, maď. Kesztdölcz, pod Ostrihomom, sloven. obec; — ¹⁴ Koman.ni., Komárno; — ¹⁵ Dědž neskôr Dédtelek; Sabolč. stol.; — ¹⁶ Bychor, maď. Bihar v Zátíši; — ¹⁷ Ostrá a Volové (ja-zero), pri Congrúde; koncové -é ukazuje tu na západných Slovanov, lebo v južnej slovančine by bolo -o: — ¹⁸ Ostrá, dnes Osztora, chotárny názov, pri Szentesi v Čongrád. stol.; — ¹⁹ Černý grad, Čongrád; — ²⁰ Stavník, dnes Szolnok na Tise; — ²¹ Pél — znamená ‚bahno‘; — ²² Sebél je osobné meno; — porov. sebé, sobé; — ²³ k menu Šáp porov. čes. priezv. Šapek; ²⁴ Kuriča, dnes Kúrca, rameno Kôrôša v Zátíši pri Szentesi; — ²⁵ Križ je Kôrôš, názov neslovan. pôvodu, ale prevzatý do slovan., čo dosvedča -ž, resp. -š (porov. Ježiš, pôvodne Ježuš z latin. Jesus); zo slovan. prešlo do maď.; ²⁶ Dubás je lokál plur. k Dubany (porov. čes. *Turany*, lok. *Tufás*, nemecky *Turas* pri Brne); dnes Doboz pri Cabe v Zátíši a pod Marošom; — názov svedčí o Slovákoch, lebo nemá /- epentetické, t. j. nie je z Dubľany, čo by bolo pri Juho-slovan. alebo ruskom pôvode; — ²⁷ Borsu — Boriš, Starý Tekov; — ²⁸ Ovozdnica, Hvozdnica (okr. Nová Baňa); — ²⁹ Lél; dnes Lél, okr. Komárno; porov. čes. priezv. *Lelek*.

Z listiny Belu II. špánovi Šárovi.

(Okolo 1131.)

Bela II. potvrdzuje listinu sv. Ladislava, podľa ktorej 23 obce majú dodávať soľ bakoňbélskemu benediktínskemu opátstvu v Zadunajskú.

. . . Quorum diffinicione interfuerunt principes fonsol scilicet palatinus comes. Mutmer. Mahal. Janus. Marcus. Pristaldus
*Mut(i)mér MachalfP*¹
uero Butca extiti qui predictas mansiones iussu regis deo et beato
Budka(P)
Mauricio reddidit. Testes autem hii sunt. Budusa. Marcus. Lauren-
Buduša(-išaP)
cius. vros iudex. Constantinus. Samudi. et hec sunt nomina predic-
Uroš2
tarum familiarum. Jan. Paulus. Martinus Negus. Nesinc.
*Ján Néguš Néžinf-Jkf*⁷)[^]

Nanasca. Sacan. Walen. Desce. Lawa. Beta Badadi. Kasudi.
Nanaša⁴ Čakan Valen Deska^b Léva(?) Béla(?)

Zagordi. Zachan. Michael. Cuna. Cunej. Onenu. Keta. Zaut.
Zagor¹ Sočan(?) Kuna Kunej Kvéta?

Scichul. Boguta. Rescadi. Nomina autem seruorum regis quibus
Boguta

capita tonsa sunt iussu sar comitis. sunt hec. Luta. *Keta.*
Luta Kvetá?

Taluta. Janca. Rodoan.
Taluta⁶ Janka Radovan

(Jakubovich-Pais, O-magyar olvasókönyv, Pécs 1929, str. 27.)

¹ *Mahal — Machalf?*); porov. čes. priez. Máchal; — ² *Uroš* je známe v srb. (z turečtiny?); — ³ *Néguš* patrí k *nega*, *neha*, a tak isto *Néžimkf*, — ⁴ *Nanaša* patrí asi k *Anna(?)*; porov. stč. Nanišé, Nanka, srb. Nanota (Moroškin, Slavjan. imenoslov 134); — ⁵ *Desce — Deska* patrí najskôr k menám ako *Desislav*, *Desimír*; porov. *Desko* (Moroškin 70).; — ⁶ k *Taluta* porov. sloven. Talčík, čes. priez. Talich; — ⁷ V mene *Zagordi* je *-di* maďarské vo význame asi nášho *-ec*.

Z mien zamestnancov na majetkoch prepoštstva v Dimiši (Dômôs) pri Ostrihome.

(R. 1138; prepis r. 1329.)

In villa Cuppan... Bodor, ...Hurcík, Sípus, ...Jutomuz..., Kaku,
Bodor¹ Horčík Šípoš Kok²

Isep..., lapuh, ...Widuta, Mícula, Salín, ... Madasa..., Numel
Ižipi Japuch⁴ Viduta⁵ Mikula⁶ ? Madača Nemil

Budísa..., Remeň, Benía, Emun, Selez, Sene, ... Puke, Merasa,
Budiša Remeň Beha Jemin⁷ Žilic? Sena⁸ Puka Méraša
Méroša

Dume, Vrbas, ...Patkan, ...Tulohí, ...vlos, ...Selle, ...Kutos,
Doma Vrbas Potkan Tuloch⁹ Vlas Žela Kutoš^{ia}
Kutaš?

Baka, Bata, lapuh, ... Macharí...
Baka¹¹ Bata¹² Japuch⁴ Machar

In villa Durugsa... Saslau,... Inque,... Grab, Weices,... Wadis,
Drugša Čáslav Inka¹³ Grab Vojteš Vadiš

Kracín, Pucít, ...vros, ...Toluha.
K/ačín Pucik?^u Uroš¹⁵ Tolucha?¹⁶

In villa .. Clemens, ... Benete, Peta, Kotu, Bulgan, Sebe, Damian,
Beňäta Peta KoW Vlkan? Sebow

Nasa Koidí...
Nosa ?

In villa Hust: ...Scemet, ..Braňa, ...Bodus, Scemet, Mahal, ...
*Sémet Braňa BodišTM Sémet20 Machalf?)
 Boduš?*

Legá...
Léga²¹

In villa Kalsar. ...: Jereslau, Kepís, Gudí, kaka, Janís,
Järéslav²² Kepiš^{2^} Gud²⁴ Koka" Janiš

... Kazmer...
Kaz (i) m ér

In alia villa Kalsar: ...Gorsu, ...Petuse, ...vta...
Gorša, Goreš Petuša Uta²⁶

In villa B(oti)... Aburían ...Vza, Huala, ...Beneta, Dume, Nanaí,
*č/ia²⁷ Chva'a Beňäta Doma Nanaj
 Nanéj?*

Scecu, Sebu, Bena...
Šeb Bena

In villa Fekete: Japusa, Seccen, Ceuenez, ...Bucicu, ...vros
Japuša²⁸ Sečen Bučik? Uroš¹⁵

In CiuitateNaugrad:Stephan,Sokol,Kenesu, Seznete cum fratresuo.
Novgrad²⁹ Sokol Kňáz Žizňäta³⁰

In villa Geu hec sunt nomina seruorum ... Sobolcí, ... vlcan,
Sobol(e)c Vlkan

...Cosu, ...Cencu, ...Zadar, . .Bula, ...Boion, ...Zeha, Hwruat,
Kos? Čenk(a) Zadar³¹ Bula Bojan Čecha Chrvat

Hualata, Maglov, Maraut, ...Jakau, ...Tuca, ...Weiteh
Chvaläta Maglov³² Moravec Jakov³³ Tuka Vojtěch

In villa Tapai: Bogín, ...Sotu, Morau, ...Basa, ...Jakau,
Tapaj³⁴ Bod'in³⁵ Sot- Mrav Basa³⁶ Jakov³³

Japuh, Cracín, ...Gube, Hoduka, vetus, Mortin, Cosu...

*Japuch*²⁸ *Cračin* *Guba* *Chodyka*^ *Vétuš*TM (*Martin*) *Kos*?

In villa Lingu...: ...Haladan, Puci, Zadar, Kínis, ...Babísa,

Chladoň? *Puc*³⁹ *Zadar* *Knáz* *Babiša*

Dubur, Silte, Bedus, ...Demus, Dumku, Budí,... Benus, Dímisá,

*Dobor*⁴⁰ *Žlta* *Béduš* *Demuš*⁴¹ *Domk-* *Bud-* *Beňuš* *Dimiša*⁴²

Cepis, Quadan, Tuma, ...Cubos, Guden, ...kusti, ...vthoris,

Kepiš *Kadan*⁴³ *Toma*⁴⁴ *Kuboš* *Goden*⁴⁵ *Kost* *Utoriš*⁴⁶

alter Dimus, ...Miscu, Sene, Suda...

*Dimuš*⁴⁷ *Mišk-* *Sena* *Suda*⁴⁸

In villa Bata:... Weitech,... Mírasa,... Kuecte,... Tama,... Mahali,

Bata *Vojtech* *Miroša* *Kvéta?* *Toma*⁴⁴ *Machal?*

Stamer...

*Stamér*⁴⁹

In villa scer...: ...Budus, ...Cetin, ...Beris, ...Soina, ...Selez,

Buduš *Cetin*⁵⁰ *Beriš* *Svojina* *Žilic?*

Budiš?

... Sidemer

Židémér

In Cetihida: Cotu, Jacau, Iruge...

Kot *Jakov*³³ *Jaruga*

(*Jo-ryga*?)⁵¹

In villa Babusa: ...Wanis ...Pazarí, Fikura...

Babica *Vaniš*⁵² *Pasár* *Fikura*

Figúra

In villa Simur...: Sidemer, ...Dume, ...Saba, ...Buba, vsa...

*Židémér*⁵³ *Doma* *Soba* *Buba* *Uža*²⁷

Boba

In villa Tamach: ...Suda, Tumas, Bolosoy, ...Pateneg, Silte,

Tlmač(i) *Suda* (*Tomáš*) *Blažej* *Žlta*

... Crachín,... Tume, Tusedi, Martin Suente, Tosu, Tuke,... Behu,

Kračin *Toma*⁴⁴ *Tuséd-?* *Sveta* *Toš-?*⁵⁴ *Tuka* *Beh-55*

vdelen, Perluka...

Odolen *Préluka*

Priluka

In villa Botí: Fabian, Kerehu, Jerasa, Vbes- In villa Kana: Sebedí,
*Krech*⁵⁶ *Järoša Ubiš* *Seba?*

Haladí, Obus...
Chlad? *Obyš*⁵⁷

In villa Kalsar: ...Cítar, Dubos... circa Ticiam. In villa Kerudí:
*Ščítar Dubas*⁵⁸ (*Tisa*) *Chrud-59*

... Weiteh, Vara, ... Dersí, ... Dimiter, Finta, ... Wensu, Mawag,
*Vojtech Vara*⁶⁰ *Drž* *Dimiter*

Kuecte, (Knauz: Kuette)
*Kvetá?*TM

In villa hedegcut: Cesar. In villa Hedelen: Kínis, Gonoídi. In
*César*⁶² *Kňáz*

Strigonio: Milost. In uilla Eneg: Cazmer. In Dímís: Cígu.
Strégomtä Milost *Kaz(i)mér* *Dimiš*⁶⁴

...In villa Kucev: ...Vros, Lipe. In villa Cuppan: Moiscín. In
Uroš Lipa *Mojišín*
Lépa ?

Babísa: ...Mícusa... In Dimis: Cipcu, Jeraslau, Scura. In uilla
Babica Mikuša *Dimiš*⁶⁴ *Čipk- Jaroslav Šura*⁶⁵

Kurtu filius et fráter vrbaz.
Vrbas

In uilla Morustí: Weiteh, ...Nemerat, Banus... In uilla Atíla:
Vojtech Nemerad Baniš
Banuš

Deuecher, Telhe, ...Zuan...
Dévičar *Zván*⁶⁶

Hec sunt nomina agasonum, qui fratrum equos custodiunt:
 Jarundi cum filio suo.
Jarond(a)?

...In uilla Durusa: Ruki, Guden, vzarí, ...Weiteh...
Družá *Goden Usar*⁶⁷ *Vojtech*

In Gedas: Weiteh, Alekal, Nemcím.
Vojtech *Nem čin*

...In uilla Nagasu: Bosa, Wisalau... In Dímís: ... Hurnete,
Boža Vyšeslav *Dimiš*⁶⁴ *Chorňäta*

Huruat, Bene, ...Wetíkín.
Chrvat Bena *Vétikin?*

... In uilla Asavfeu: Buda, Budusov, ... Kínis, Cracín, ... Kua...
 Búda Budušov Kňáz Kračin Kova?
 Budišov?

In uilla Marout: Cetku, ... Pucí...
 Moravc(i) Četk- Puc^{bs}
 Cetk- ? Puk

Hec sunt nomina Piscatorum: In villa Helenba: Blascu, Milata
 Chleba™ Blaž (b)k(-o) Milo ta
cum fratre suo. Perbuse cum filio suo. Malcu, Wieneg, Michal,
 Prébyša Malfojkfo Vojnik (Michal)

Miloša, Milgozt, Kuker, Matheus, Babita, Sumku, Wersun,
Miloša Milgost Babita Sum('b)k(T>)¹⁰Vršin

Tusica, Namest, Nauasal, Mogdí, Selpe, Boín, Šedín, vloscína,
Tužica Namest Nevažal Magd-? Šelpa^{1^} Boj in Sédin Vlaščina?
Tužika? -a- Vlašina?

Bata, Pucíca, Berís, Budmer, Dalasa, Begus, Werete, Nauasa,
Bata Pučica Beriš Bud(i)mérDolaša Béguš Véraťa Navaša⁷²
 No vaša

Worca, Nímiga. Locus autem piscacionis est in flumine Ipul, scilicet
Varka^{1^}Némiga Ipel

de Damasa usque ad Bela Patak... Hfj Piscatores cum terra et magna
Domaša Bela (potok)

silua et cum Tana predicta in Ipuli flumine dati sunt... In vbadí est
Tona Obod(y)

viuarium, quod est commune cum Abbate Pastuhiensi. Circa
Pastuch

Cris est viuarium, quod dicitur quhtí, quod est commune cum
(Križ)⁷⁴ Kúty?

Luca filio Apati. In villa Ingu est Stangnum(!), quod vocatur Curisa,
Luka⁷⁵ Kuriča

in quo nullus preter Dimisiensem habet partem. Iuxta villam Tapaí
Dimiš Tapapb

est viuarium, quod dicitur Cíteí, in quo viuario terciám partem
debet habere Comes Cerungradiensis...

Černgrad⁷⁷

In uilla Sahtu...: Subu ...Iwanus ...Tuda ...Custí. ...Istí per
Sob Ivaniš Toda⁷⁸ Kost
annum sexies redeunt de vltrasiluanis...

In ultrasiluanis partibus sunt mansiones, que Sal dare debent
...Nomina autem mansionum sunt: ...Kinís, Besedí, Senín, Sokol,
Krláz Beséd- Sénin Sokol
Lesín, ... Both, Kosu, ... vza, ... Emís, viuscíj, Halisa, ... Čestí,
Lésin Bor Kos? Uža Jemiš⁷⁹ Chvališa Čest
Souník, ...Wasil, ...vtos, Címa.
Solnik? Vasil Uroš Číma

In villa Ľuba...: Gure, Pucu, Guden, Vkledi, Desíner, vlastí, Sila.
Ľuba Gora⁸⁰ Puk Ooden⁸¹ Desimér? Vlast Sila
Puc Žíla?

In Cepel X vínee sunt cum X vinitoribus: ...Turdí, Wagín,
(Čepel) 82 Tvrd- VadiaTM
... Sírna, Bahaan... in villa Subram sunt III^{or} molendarij...: Sata,
Šíma^{8} Bohán Satas**

...Sanka. In uilla Cobu...: ...Zima. ...Saba. ...In uilla Kalsar...
Sanka Sob Zima Soba
Číma, Š-?

nomina liberorum: Selle, ...Secte... In uilla Kerbuí: Tocu,...Klanda
tela? Sétéj?⁸⁶ Klanda

...In villa Morustí: ...zbud, Celgu. ...In uilla Kalsar: Louku,
Zbud⁸⁷ Čelk- Lavk-

Boscu, Selle, Lazar. ...In uilla Geijka: Selle..., Kanda, Kuene,
Božk- Žela? Žela Kanda

sonuk. In uilla Damag: Scidu, Zahu, Celkes, Cuner, Mícula, Buhte.
Domok Žid? Zach? Koňär? Mikula Buchta
...predium, quod vocatur M(?) ...udí...: Sebe, ...Polan, Kusidi.
Seba Poľan

Chehti, ... Sokol, Kurbes... (In) villa Cepel(?) VI. aratores sunt,
Čecht- Sokol Krbeš⁸⁸ Čepel⁸²

quorum nomina sunt Poneth, ...Doman, Sueij, Pentha, venda.
Ponät Doman

... In uilla (Kesehdi ?)... cum V. vinitoribus, qui erant seuí Jacusa. In
Jakuša

Wadashu...: Cimuz, Sobu, Bogu, Buda, Alup, Wensu, Izadi, Wadí,
Sob Bog Buda Olup Vad
 Hozudi, Leweme, Obudi, Sacas, Zahu, Vzdi, Ruos. ...Isti debent
Obud? Sokač? Zach
Zo ch?

operari véneas Jacuse, que sunt in Kesehdí.

Jakuša

In uilla vduornic sunt XX. mansiones seruorum Kíhaní, quorum

Dvorníky

Kychan

nomina sunt: ...Mogu, Jeraslo, ...Damíge, ...Sehune ... Kanus

Mog? Jaroslav Domiga Séchuna Koňuš

Séchyňa?

...In uilla vten...: Mircu, Imanus, Wolfart, Suhul, ...Rezcu, ...Begu,

Mirk- Imanuš⁸⁹ Rčzk- Beg

Celeí,... Cemeí,... Wetus,... Cirun,... Cračín, Zolku,... Iardan,

Čelép⁰ Černejú Vétuš Čiruň Kračín Zolk-⁹² Jar(o)dan«3

Čiroň ?

Jordán ?

...Micus... In uilla Machala...: Iutu, Simun, Cazmer, ...vlcov,

*Mikuš⁹**

Jut(a)

Kaz(i)mér

Vlkov

Puríc, ...Besudí, Dersí, ...Nezdá...

Beséd-

Drž

*Než(*b)da^*

(Szabó Dénes, *A domósi prépostság adománylevele, Magyar Nyelv*, 1936, 54, 130, 203. Knauz, Mon. ecl. Strigoniensis I, 88—97.)

¹ *Bodor*, menný tvar so sloven. *-o(r)*, bodrý; porov. *Bodor-ová* v Turci; —

² Ku *Kok* porov. čes. miestny názov *Kokovice*, sloven. *Kokava*; — ³ *Žip* (sloven. *Ižipovce*, *Žipov*, priezv. *Ižip*) pochodí zo severotalian. *Iseppe*, 'Jozef'; je dokladom našich starých kultúrnych stykov so sev. Talianskom, kam chodili naši činitelia IX. stor. na púte (viď *Evanjelium Cividalské*); v inej forme máme to isté meno ako Jozef'; — ⁴ *Japuch*, porov. *ne-jap-nýl* — ⁵ *Viduta* patrí k v/d-ief; — ⁶ *Mikula*, Mikuláš; — ⁷ *Jemin*, k *jem-* 'vziať'; — ⁸ K *Sena* porov. sloven. *Senkovci-*, — ⁹ K *Tuloch* porov. *tálí, túlal-*, ¹⁰ *Kutoš, Kutaš?* porov. strus. osobné meno *Kutaš* (Moroškin), sloven. *kutiť* — ¹¹ *Baka*, porov. srbch. *Bakič*, rus. *Bakunin, Bakuta* (Moroškin); — ¹² *Bata*, porov. poľ. *Batowski*, čes. *Bata, Batik* (Moroškin); — ¹³ K *Inka*, porov. rus. *Inka, Inko* (Moroškin); — ¹⁴ *Pucik* je v strsb. (Moroš.); — ¹⁵ *Uroš* je známe v srb. z turečtiny?; — ¹⁶ *Tolucha*, porov. *Tolimír, Tolislav, Toligneu, Toliša* a i. (Moroš.); — ¹⁷ *Kot*, rus. *kot* 'mačka', sloven. *kotiť* — ¹⁸ *Šeba*, sloven.

dnes Šebo, k Šebastián; — ¹⁹ *Boduš*, porov. sloven. *Bodovice*, *Bodice*. k *Bodá*; — ²⁰ *Sémet*, k *séms* sloven. obec *Semet* na Žitnom ostrove; — ²¹ *Léga*, porov. strus. *Legoš* (Moroš.); — ²² *Järésrav*, stpoľ. *Jerostaw* (Taszycki, Najdawn. pol. im. os.); — ²³ *Kepiš*, porov. poľ. *Kiepara*; — ²⁴ *Ku Gud* porov. sloven. *Hud-ec*; rus. *Gudov*, *Gudy*, chorv. *Gudimir* (Moroš.); v Novohrade je chotárny názov *Gud* i *Gond* z *God*; — ²⁵ *Koka*, viď *Koku* — *Kok*; — ²⁶ *Uta* má význam ‚kačka‘, rus. *Vtin* (Moroš.), *Utkin* a pod.; — ²⁷ *Via*, slovin. *uža*, had; — ²⁸ *Japuša* k *ne-y'ap-ný*; - ²⁹ *Novgrad*, dnes Novohrad; — ³⁰ *Žiznáta* k *žizn* ‚život‘; — ³¹ *Zadar*, azda k *zad-ný?*; — ³² *Maglov*, rus. *Maglavit*, nejasné; — ³³ *Jakov*, byzantskoslovan. tvar. ‚mena ‚Jakub‘; — ³⁴ *Tapaj* v *Zátiši* asi k *táp-at*; — ³⁵ *Boďin* k osob. menu *Boda*; porov. u nás *Bodice*, *Bodovice*; — ³⁶ *K Basa* porov. čes. priez. *Bašek*, srb. *Bašič* (Moroš.); — ³⁷ *Chodyka* je aj v strus. (Moroš.), ku *chod-it'*; - ³⁸ *Vénuš*, k *vét-iti*, od-veť-it'; — ³⁹ *Puc*, známe v srb. (Moroš.); — ⁴⁰ *Dobor*, z *dobn*., ako *vietor* z *vétin*; je to stredosloven. tvar; — ⁴¹ *Demuš* patrí k *Demeter*-, — ⁴² *Dimiša* patrí k *Dimiter*-, — ⁴³ *Kadan*, porov. sloven. priez. *Kadanec*-, — ⁴⁴ *Toma* je ‚Tomáš‘ v staroslovienskej forme; — ⁴⁵ *Gođen*, hoden; so sloven. -e-; — ⁴⁶ *Utoriš* patrí k *utor*- ‚druhý‘, porov. *utorok*-, — ⁴⁷ *Dimuš* patrí k *Dimiter*; — ⁴⁸ *Suda* je známe na starom Slovensku, stč. *Suda*-, sem patrí novohradský názov *Sanda* z *Soda* s nosovkou; — ⁴⁹ *Stamér* je známe na Slovensku už IX. stor. (Ev. Civ.); — ⁵⁰ *Cetin*, porov. sloven. *Cetin(ka)* (potok), srbch. *Cetinje* a i.; — ⁵¹ *Iruga* — *Jaruga* alebo *Jaryga* (v rus. je *Jaryga*) s maď. zmenou *Ja-* v */-*; v tejto listine je aj zápis *Jerugdi* (in uilla Oalhan Mon. Strig. I, 93), čo je *Jaruga* alebo *Jaryga* s maď. príponou *-di*; — ⁵² *Vaniš* patrí k *Ivan*; — ⁵³ *Židémér* je známe u nás v IX. stor. (Ev. Civ.); ku koreňu *žid-*, čakať; — ⁵⁴ *Toš-*, porov. rus. *Tošij*, bulh. *Tošo*, k *Todar* (Moroš.); — ⁵⁵ *Behu* — *Béh-*, ak je výklad takýto, mali by sme tu prvý doklad na *-i-*; viď aj *Bohán*; potvrdzoval by to aj doklad *Begu* — *Bég* v Dvorníkoch v tej istej listine; — ⁵⁶ *Krech*, asi kratší tvar mena *Krešimir* a pod.; porov. čes. *Krech* 1437 (Moroš.); — ⁵⁷ *Obyš*, porov. *Obyšovce*.; — ⁵⁸ *Dubas* k *dub*, porov. rus. priezvisko *Dubasov*; — ⁵⁹ *Chrud-* (porov. čes. *Chrudim*) je Heréd v Novohrade; — ⁶⁰ *Vara* je skrátené *Varnava* ‚Barnabáš‘; je to byzantskoslovenský tvar, akým je aj *Dimiter*; — ⁶¹ *Kuecte* vo vydání Szabóvom, *Kuette* vo vydání Knauzovom; Szabó opravuje Knauza; stredoveké c a f sa píšu podobne, takže často ich nemožno rozlíšiť; ak tu máme *Kvéta*, mali by sme doklad slovenskosti (porov. sloven. *kvét*, juhoslovan. a rus. *cvét*); — ⁶² *César* je starší sloven. tvar; porov. sloven. priez. *Ciesar*; dnešné *cisár* má svoje *•/-* z čes.; — ⁶³ *Strégom*, Ostrihom; — ⁶⁴ *Dimiš* k *Dimiter*, dnes maď. *Dömös* neďaleko Ostrihomu; — ⁶⁵ *Sura* znamenalo v slovan. ‚švagor‘; — ⁶⁶ *Zván* je ‚Ján‘, prišlé k nám severotalianskym prostredníctvom; — ⁶⁷ *Usar* k us ‚fúz‘; — ⁶⁸ *Puk* i *Puc* bývajú u starých Slovanov; porov. sloven. obec *Puc-ov*; — ⁶⁹ *Chleba* ‚vodopád‘, dnes je pri Helembe dolina *Chleba* (špec. mapa). — ⁷⁰ *Sumi.ki*; porov. *sumec*; — ⁷¹ *Šelpa*, porov. *Šelpice*; — ⁷² *Nauasa* je

najskôr *Novaša*; porov. stpoľ. *Novoš*; — ⁷³ *Varka*, porov. vyššieC⁶⁰) pri *Vara*; — ⁷⁴ *Križ*, dnes *Kôrôs*, rieka v *Zátiši*; — ⁷⁵ *Luka* je *Lukáš* v staroslovienskej forme; — ⁷⁶ *Tapaj* (v *Zátiši*), porov. azda po-föp-af; — ⁷⁷ *Černgrad*, *Congrád* na *Tise*; — ⁷⁸ *To da* patrí k *Teodor*; — ⁷⁹ *Jemiš* k *jem-* ‚brat‘; — ⁸⁰ *Gora* patrí k *hor-iet*. Priezvisko je ešte dnes v okolí *Parkana* medzi maď. obyvateľstvom (zistil *Domasta*); — ⁸¹ *Goden*, *hoden*; — ⁸² *Čepel* leží pod *Pešfou* (meno je asi z turečtiny — osman. *čäpäp*, ‚tmavý, mrzký‘ — ale u Slovanov známe); — ⁸³ *Vaďirt*, mäkké *d* dosvedča *Slovákov*; južní Slovanovia by tu mali *d*; — ⁸⁴ *Šima* patrí k *Šimon*; — ⁸⁵ *Sata*, porov. sloven. priezv. *Satin(ský)-*, — ⁸⁶ *Setej* (u *Knauza*: *Sette*) by patrilo k *set-* ‚pamäť‘; — *„Zbud*, porov. sloven. obec *Zbudza*; *Szabó* neuvádza, je len v *Knauzovom* vydaní; — ⁸⁸ *Krbeš*, porov. bulh. *Knbam*; — ⁸⁹ *Imanuš* by patrilo k *imam* ‚mám‘; porov. sloven. *imanie-*, — ⁹⁰ *Celej*, porov. obec *Čelovce*, maď. *Čelej*, — ⁹¹ *Čeměj*, porov. *Černice* v *Liptove*; — ⁹² *Zolk-* by patrilo k *zly*, — ⁹³ *Jar(o)dan*, porov. sloven. (*Jardanovce-*, — ⁹⁴ *Mikuš*, k *Mikuláš*“, — ⁹⁵ *Nežda*, k *ži,d-* ‚čakať‘; porov. sloven. obec *Ždaňa*, priezv. *Ždán*; obec *Nežda* bola pri *Blatenskom jazere* na vých. (dnes *Nyést*, *Nyézsdei erdő*, les).

Zo Žitného ostrova.

(Okolo roku r. WIM.)

...Item Alexander de villa Concol idem. Thomas et Paradan
Kokoř *Prodan*
 de Aba idem... Item de villa Gothouch... Wid pro se et pro
Godov(e)c²
 fratre suo Ochuz idem. Lampertud pro se et pro Chena fratre
Ochuš³ *Čena*
 suo... Item iobagiones de Kamarun, Bobas clericus... de
Komar(b)n(f>) *Bobaš⁴*
 Solga geur, Wancha. Iwan... Pouka, curialis comes de Kamarun...
Vanča⁵ *Ivan^{li}* *Pavka⁶* *Komar(b)n(i)*
 Iwan de Louth... et Leustachio de Scemera... Dyonisius de
Ivan *Łovcfi¹* *Sefđjmera*
 Bosteh... pro Iwanka de Tholma... Item Demeter pro tota villa
Bož(e)réch *Iwanka¹⁴* *Demeter¹⁵*
 Gormoth... Job de Sancto Paulo. Scemeyn sacerdos idem... Item
 (Ďarmat) *Séméjin⁸*
 Iwan pro tota villa Nandur... Item de villa Zakalus... Muca.
Ivan *Sokol-* *Muka*

Cana. Chodov clericus, Marcus, vbus idem. Item de Megerch,
Kaňa Chodov(?) Ubiš⁹ (Mederč)
 Nolcha. Cozma. Turey... Item Bech et Jona de Leal idem Item
Nalča¹⁰ Turej Beč Jóna¹¹ Lél-
 de alia villa Leal Iwanka... vgocha pro villa Oucha idem. Item
Lei¹² Ivanka¹⁴ Ugošča Olša
 Wida de Nema, pro Luca et Moysa fratribus suis idem...
Vida Nema Luka¹³ Mojša

(O-magyar olvasókönyv 98—9.)

¹ Dnes *Konkol'* zo slovan. *kokoh, kúkol'*. — ² Dnes *Hadovec*. —
³ *Ochuz—Ochuš*, porov. stč. *Ochuz — Ochuš* 1217 (Moroškin, Slavjan. ime-
 noslov 146). — ⁴ K *Bobaš* porov. srb. *Bobeša* (Moroškin 13). — ⁵ *Vanča*,
 dnes priez. *Vančo*, patrí k *Ivan*. — ⁶ *Pavka* k *Pavol*, sloven. ľudové *Pav-*
ko. — ⁷ K *Louth — Lovci*: stará maďarčina nemala c, a preto ho nahradzo-
 vala spoluhláskami *t a č*. — ⁸ *Séméjin* patrí k *sem*, rodina; porov. aj obec
Semet na Žitnom ostrove. — ⁹ K *Ubiš* porov. stpol'ské *Ubiš* (Moroš. 196),
 čo je skrátenejší tvar k *Ubyslav*. — ¹⁰ K *Nalča* porov. srb *Nalk*, rus. *Nalec*
 (Moroš. 134). — ¹¹ *Jóna* je *Jonáš*; prvé je zo starej slovienčiny, druhé
 z prostredia latinskej cirkvi. — ¹² K *Lél-* porov. čes. priez. *Lelek* a pod.;
 názov znel v sloven. asi *Lély*, maď. dnes *Lél*. — ¹³ *Luka* je *Lukáš*; prvé
 je zo starej slovien. (viď doklad aj v Ev. Civ. f. 213), druhé z latinskej
 cirkvi. — ¹⁴ Mená *Ivan, Ivanka, Vanča* patria tiež do okruhu staroslovien. kultúry.
 — ¹⁵ *Demeter* je z latin. prostredia, kým *Dimiter* (viď tu mená v lis-
 tine z r. 1138) je zo starej slovienčiny.

Z Liptova.

Okoličné (Vrbica) v Liptove. (R. 1248.)

...populi de Luptou, Bosyn, Koyzlov, Punak, Mylath
Lubtov¹ Bozin?² Kojislaw Punák³ Milat
Bošin ?

Bohutha et Bohurad... inter villas Verbicha et Ocolychna... co-
Bohuta Bohurad Vrbica Okolična
 miti Mykou de Zolum... a fluvio Vag, Chevniche... ad metas
Miko Zvolen Vág Ščävnicä
 comitis Bogumerii...
Bogumér

(Húščava, *Archív zemianskeho rodu z Okoličného*,
 Bratislava 1943, 3—4.)

¹ Dnešná forma *Liptov* je novšia a je najskôr maďarskou zmenou *lu*

v // . — ² *Bozin* patrí k *bozkať*. — ³ *Punák*, porov. rus. osobné meno *Patia* v r. 1499—1500 (Maroškin, Slavian. imenoslov 160). — Tak isto sú tieto mená zapísané v listine z r. 1276 (tamže 7).

Okoličné 1297? a 1297.

...Okoliczna de Liptov... filii Mytra,... comes Mytrus de
Okolična *Mitra*¹ *Mitra*
 Liptou...
 ...filiis comitis Bogumerii,... fratre Botyz, domino de Werbicza
Bogumér *(Batiz)* *Vrbica*
 simui cum jobagionibus suis de eadem Motunc (!) et Ladislao,
Martink-² *Ladislav*
 item filiis Stoysa et filiis Bosey... et comite Yruslao, homini et
Stojša *Božej* *Jaroslav*
 officiali de Liptov magistri Benedicti de Zolum... de Alpibus a
Zvolen *(Tatry)*
 parte Dunagéc... per unum potok Bahno... ad arborem smrek
Dunajec *potok Bahno*³ *smrek*
 ..a filiis Moysa...
Mojša

¹ *Mitra* patrí k *Dimiter*. — ² V inej listine 1297 je Mortunk (Húščava 21); tak aj 1326 (26). — ³ Správne „Reuchne“ (Šmilauer, Vodopis 39, Húščava 18—19).

Skoro tie isté mená sú v listine z 1326, ale už neraz s maďarským hláskoslovným vývinom:

...Okoliczna et Cherpna, in Lyptouia... de Alpibus a parte
Okolična *Črmno*
 Dunaych... per unum pothok Reuche... ad arborem scemeryk...
Dunajec *potok* *smrek*
 a filiis Stoysa... ubi sunt distinciones metarum Mortunk et
Stojša *Martink*-
 Laad(!)... ad fluvium Werbyche... filiorum Bosoy... comitis
Lád *Vrbica* *Božej*
 Bogomerii... Cherpna(!)... a fluvio Lubule... in quoddam
Bogumér *Črmno* *Lubela*
 mochaar... ad praturn Tornaluca...
močár *Třnia Lúka* (Húščava 25—26.)

Lubeľa (Liptov) 1300.

... in possessione... Libele... ad... arborem smrek...
Lubeľa *smrek*

ad unum potok Jelhi potoka vocatum.

Jeli potok

(Húščava 24.)

b) *Súvislé texty, listy a zápisy.*

1.

Mariánska pieseň.

Zapísaná 21. augusta 1380.

Maria matko, racz prossyty zato,
Bych ya hrziessne nebozatkan
mohl sye swych hrziechow pokaty
a posskona(n)y tebye ssye dostatý.
Maria matka...

Je v kódexe *Manipulus florum* vo františkánskej knižnici v Bratislave, od r. 1918 vo františkánskom kláštore v Szombathelyi v Maďarsku. (Literárno-historický zborník IV, 1947, 161—163.)

2.

UHERSKÉ HRAD/ŠTE, 24. MÁJA 1429.

Petr Roman z Vítovic, hajtman na Hradišti, osvedčuje, že Jíra Kuchár s táboritmi nič nemal.

Já Petr Roman z Witowicz, hauptman na Hradissczy, vyznám tímto listom obecné pfědo všemi, ktož jej čisci neb slyžeti budú, že Gira Kucharz, ukazatel tohoto listu, jěst sé zachoval dobré a nikdy k táborskéj straně přichylen nebiel; protož vás všech vôbec prosím aneb každého zvláščia, abyste jemu radni i pomocni bieli pro mú službu, jest-li že bie jemu toho potfěbie bielo.

Dátum Bladiss feria III. post festum individue Trinitatis anno domini M^oCCCC^oXXIX sub sigillo proprio apposito.

(Pôvodina v archíve mesta Bratislavy. V. Chaloupecký, *Stredoveké listy ze Slovenska*, Bratislava-Praha 1937, 4.)

List je z Moravského Slovenska. Všimnime si, že sú tu niektoré slovenské zjavy: *Hradissczy=Hradišči* so skupinou *šč*, ktorá asi do XIV. stor. bola

aj v celej slovenčine a češtine, teraz v západnom a východnom slovenskom nárečí; — *listom* so sloven. *o* miesto čes. a zápsloven. *e*; — *predo*, čes. *přede*, sloven. *predo*; — *čisci*, čítať, so zmenou *r* v *c*, ktorá na Moravskom Slovensku bola známa (porov. glosy Václava z Bzenca z r. 1335 a u Martina zo Strážnice r. 1379). Táto zmena bola známa aj v severnejšej vých. Morave; máme ju v stč. legende o Kataríne; — *slyžeti*, čítaj *slyšeti*; — *nebiel**=nebyl so zmenou *y* v *ie*; táto je aj ďalej: *bieli*, *bie*, *bielo* = *byli*, *by*, *bylo*; — *zvláščia* = *zvlášča*, starší tvar bez prehlásky, dnes v čes. *zvláště*; — *hajtman*, asi ako náčelník, úradník, predstavený, pôvodne vojenská hodnosť, neskôr politicko-administratívna.

3-

ČACHTICE ASI V POLOVICI XV. STOR.
(NAJSKÔR R. 1444.)

Rychtár a konšelia mestečka Čachtíc — Bratislavčanom: prihovárajú sa za suseda svojho do zástavy vzatého.

Službu svú vskazujem, páni milí, nám priezniví! Spravení sme, kterak jest jeden náš sused (napísané: *sussed*) zastaven u vašem mėsce (napísané: *myesscze*) podlé koné tým obyčejem (napísané: *obyczeczem*), aby súkupa postavil pred vaši milostí. Račtež véděti, žef ten sused náš jest spravedlivý a tenf koník kúpil na trhu na svobodném u nás od usedlého človeka z Strazy.¹ A z Strazky člověk vyznal pred námi pod přísahú i z dôvodom svých sused, že jej kúpil u Petrzyka, mýtného Rarbosskeho.² A dále Petrzik praví, že když byli Plawczane³ s panem Orsagem v odpovedi na jeho zboží, v ty časy vzat ten koník a Petrzyk jej od Plawczan kúpil. Toť jest pred námi vyznáno.

Protož vašiej milostí prosíme pro naši zásluhu budúci a pro spravedlnost, af by náš sused svých peněz škoden nebyl, nebť jest kúpil za svú věrnú robotu. Tohof vašiej milostí mie-nímý zaslúžici.

Dátum Czechczin feria secunda in festo beatorum Petri et Pauli apostolorum.

Judex et jurati opidi Czechczin.

(Na rube): Circumspectis magistro civium, judici et juratis

¹ Myjavské Stráže pri Senici.

² Rarboč, okr. Malacky.

³ Plavecký hrad.

civibus civitatis Posoniensis, dominis .nobis favorosis presens assignetur.

(V. Chaloupecký, *Stredoveké listy ze Slovenska* 39.)

Konšel, smierči sudca, dôverník, predný správca mesta, radný pán, v obci úradník u richtára; — tvar *mešce*, meste, je západos'ov.; tu je zmena *t' v c* a podobne v slove *zaslúžici*, zaslúžiť (na konci listu); — *súkup*, spolukupec; — a tenť *koník* kúpil, a tento koníka kúpil, so starým aktizatívom; — v 1. os. pl. je *vskozujem* i *prosimy*.

4.

BUDAT/N, OKOLO 28.OKJ. 1450.

Mikuláš Švidrigal, knieža litovské — Kremničanom: o ich poddaných z Hornej Štubne; ďalej o porušení prímeria medzi Jiskrom a Pankrácom zo Sv. Mikuláša tým, že Jiskrov hajtman Valent Kamenický zajal služobníka Švidrigalovho.

Službuf svú vám vskazují, urození páni a prietelie milí! Jakoš mi všdy písété o ty lu(d)zi, o Stubnany, abych pro vás učinil, že bych s nimi milostivé naložil, však sem já dávno svykl činiti pro dobré lu(d)zi, jáf ješče pro vás to učiním; jáf sem dal tomu sleku, musel dáti, triccat siatych, to pro vás učiním, nechf mi dadie šestnáste slatých. A to nechf mi dadie bez meškanie. A také vám dávám vedeti, jakoš mám s vašim pánem prímerie i s vámi, a slíbil za ty všecy zámky, coš sú k nemu poddané, tak dobre za Walenta s Kamencza, jako od kterých svých zámkov; a kdy pojel služebník mój a on jej jal, Walent Kamenyczky. Ale okrom toho má glejtovný list pana Gyskrow, protož vás prosím, abyste sé k tomu pričini(i), aby mój služebník propuščen byl; neb f bych já nerád vašého pána napomínali?), neb jest on ubespečil a má jého list glejtovný. Protož vás prosím, abyste sé k tomu pričinili, aby mój služebník byl propuščen; neb f mi jest jal šest pacholkov, šest kuoní vzal. Neb byste vy rady pokorový, ale on kdykolvék prímerie se mnú má, tédy mé všdy utrehá.

Dátum in Budatin feria quarta. Mikolay Swidregal.

(Na rube): Urozeným pánóm meštanóm a konsulóm mesta Kremn(i)ze buď dán.

(V. Chaloupecký, *Stredoveké listy ze Slovenska* 37.)

Stubnany, čítaj Štubňany ku Štubňa (Turiec); — *svykl*, *zvykl*, *zvykol*: —

dadie = *dajú* podnes v sloven. nárečiach *dadia* \ — *ya*/=zajal; — *pojel*, pojal, prehlasovaný tvar; — *glejtovný*, sprievodný; — *utrehá*, utfha; — *konsul* (konzul)=konšel (viď č. 2).

5.

ŽILINA, 22. JAN. 1451.

Zápis pred radou mesta Žiliny o urovanie mešťanov z Bilska (Sliezske) so žilinským mešťanom Mikulášom Polákom.

My fojt Gal i boženíci, mister Andreas, Benedictus Nozer, Martin Messer, Zighel i jinší boženíci vyzná(vá)me všem, ktož toto bude čisti a neb čtúce uslyšé, že prišli jsú pred nás (pôvodne napísané: prišel jest) Peter Frulych z Belsska* a Peter Fywegher také z Belssa; a z druhéj strany Nikloss Polek (!), meščenin sused náš, z Martinem svým synom a Mikolassem Noskem, vyznal i rekel jest Peter Frulych, praví: milí páni, prišli sme od svéj nevesty, malženky bratra mého Hannuss Frolycha o neaké veci, což mal Hannes Frelych činiti s Polakem Niklossem o nekeraký tyss, o braky; a ona jest nám dala v ruce v našu moc, což kolvek my zjednáme s zvrchupsaným Niklossem, to má zjednané býti a ona má pri tém zóstatí a na tém dosti meti. A my zvrchupsaní Peter Frulych a Peter Fywegher za to zlibujeme, že to má pevne a tvrdé držané býti; i jest nám bóh pomohol, že jesme učinili úplnú úmlovu z Niklossem Polakem i z jeho synem Martinem a Mikolassem Nosskem, a dal jest nám Polak summu penéz LXVII zlatých v zlate uhorskej váhy za ty všicky braky tissové, což maly činiti z bratrem z našim z Hantiessom Frolichem a o jinšé všicky veci, což mali v jedno činiti.

Actum et factum anno domini M^o CCCC^o quinquagesimo primo feria sexta proxima ante festum saneti Pauli Conversionis. <K tomu je niečo neskoršie tou istou rukou pripísané.) A dále my Peter Frulych a Peter Fyueger zlubujeme Polakouy XVI fl. zastúpiti od Gloza s Tessina,** tak že má Polák tého prázen býti etc.

(V. Chaloupecký, *Kniha Žilinská* 103.)

fojt, richtár; — *boženik*, dôverník, prisažný; — *rekel*, západosloven. *riekol*; — *malženka*, manželka, starší tvar; porov. *Malženice* pri Trnave,

* Bilsko v Sliezske.

** Tešín v Sliezske.

poř. *malžonka*, manželka; — *braky tisové*, horšie kusy tisového dreva; — *meti*, čes. méti, sloven. mať; — *jesme*, sme, starosloviensky *jesmi*

6.

ŽILINA 1454.

Zápis pred radou mesta Žiliny o predaji domu Blažka Nedeckého, niekedy hajtmana v Žiline, a o nárokoch jeho manželky proti jeho bratovi Petrášovi a aj proti Pankrácovi z Lipt. Sv. Mikuláša.

My fojt Martin i všicka rada mésta žilinského, Kluoz, Polaczko, Mertlik, Prchala, Lelynsky, Wrtiak, Michal Hrziczowsky, Ryss, Propheta, Matey Sukennyk, Matis Swecz vedéti dáváme, kterak se bylo stalo, že jest by! Blazek Nedzeczky v Žiline haipímanem a měl mezi námi dóm a měl tri bratry nedielné: jeden Sander, druhý Caspar, trecí Petrass. A v tom jest Blazek umrel a ten duom, ktefýž měl mezi námi, po jeho smrti pfišel na jeho déti a na ty tri bratry nedielné svrchu psané. Tehda jeden bratr pana Blasskow, Zandr, kázal volati trhom po smrti pana Blasskowsky pred rokem, kto by chtél ten dóm kúpiti. A v tom Zandr také umrel. Tehda po smrti Zandrowey prizvali sme Petrassu pred se i fekli sme jemu: pane Petrassu, nechceme již dále trpéti, prodej dóm, anebo odbývaj. A v tom Petrass nás prosil, že bychme jemu dali den na porazenie k svéj nevěsté a k svým pfiatelóm. Tehda sme my jemu dali den za dve nedéli a v tých dvú nedélú Petrass opét pfišel pred nás i fekl, že by jemu pfiatelé pfiivolili, aby prodal; i kázal volat trhom. Tehda v jeden čas pfišel pfiéd nás z Swabom i fekl jest Petrass: milí páni, ted sem dal Swabowoy dóm svóy za jeho dóm a pridal mi XL zlatých hotových, jakož jich ted pfiéd sebú vidíte. Tehda Swab fekl: milí páni, ted já dóm svóy slobodný dávám Petrassowoy za jeho dóm a dávám pfiéd(avk)u XL zlatých a rád bych také, aby svóy dóm slobodii. A Petrass fekl, že: chcú slobodit i slobodím. Tehdy sme my fekli pani Blasskowsky: pani, máš-li ty co protiv tomu mluviti? Tehda ona fekla: já to znám, že sem pfiivolila, aby ten dóm Petrass prodal, ale tím obyčejem, jestli že ty peníze k méj ruce a k mým sirotám pustí. Tehda Petrass fekl pani Blasskowsky: ni, milá pani, necht ohledá právo, máme-li my bratia v tých penízích diel méti. Tehda pani Blasskowsky fekla: milí

páni, ponevadž oni nechtie tých peněz k méj ruce a k mým détom pustit, dajte mi den na porazenie. I dali sme jiej den do tretieho dne, i opét do tretieho dne, potretie opét do tretieho dne. A v tom jest šla do Slieska k svému synovi staršiemu, a když zase prišla, prišla pred nás i fékla: milí páni, byla sem v Ssliesku u svého syna a mój syn tak pravi: nechci já dáti dédictva svého večistého za nevečisté, nebo otce mého dóm jest kamenný a jeho drevený a moje děti ten kup vždy stavjí. Tehdy sme my jiej dali den do tretieho dne, ponevadž tvój syn stavuje, aby syna svého postavila pred právem; tehda tu nepostavila. I dali sme jiej opét dne do tretieho dne a tu také syna svého nestavela; dali sme jiej potretie do tretieho dne den, aby vždy stavala syna svého pred práva. Tu také nestavela a potom sme my dali za právo, ponevadž nestavela syna svého, že by kup pred se šel. Tehda sme my fekli: milá pani, nemôž to býti, dosti sme již odbývali, nemôžmé již tolik odbývati, necht právo ohledá, má li ten kup pred se jíti. Tehda právo dalo, že ten kup má pred se jíti, a má li kto co mluviti, necht mluví k penízom; a v tom sme my jim uložili den k právu. Tehda sé ona na ten den ustavila a v tom sme jí zaručili, že by konala právem a ty penieze, kteréž byly u Cziczkana u vernéj ruky, kázali sme položit. Tehda Cziczkan ty penieze položil pred nás. Tehda pani Blasskova fékla: milí páni, děti-li sú bližnie k tomu dédictvu, čili cuzí? Tehdy právo dalo, ponevadž se menily dóm za dóm, má kúpe pred se jíti a komu naše právo nelubo, onomu vyšie právo. Tehda ona uctivši naše právo, vzala se k vyšiemu právu. Tehda sme my jim fekli: komu ty penieze k vernéj ruce dáti? Tehda Petrass a Blasskova fekli společne: komuž by lépe dáti, než tomu, kto jich prvé mel. I dali jich Cziczkanowy k vernéj ruce. A potom vyším právom nekonala, vzala se na pána. A to stálo tak dlúho a nešlo k právu, že se pán dovedél i vzal těch peněz od vernéj ruky XL zlatých.

Acta sunt hec sub anno domini millesimo CCCC⁰ LIII⁰.

(V. Chaloupecký, *Kniha Žilinská* 109—110.)

Hrziczowsky = Hričovský k menu obce Hričov (Trenčianska stolica); — *Sivec* = Švec; — *Blazek* = Blažek — *Caspar* = Kašpar; — *třeci Petrass* = tretí

Petráš; — *volati trhom* = oznamovať po trhu, bubnovať; — *také* = |'ti| — *tehda* = vtedy; — *pred se* = pred seba; — *porazenie* = poradenie; — *dve nedeli, dvú nedelú*, tvary duálu (dvojného čísla); — z *Swabom* = so Švábom; — *ted* = čes. teď, teraz; *čncu* = chcem, starý tvar bez prehlásky; — *ni*, milá pani = nie m. p.; *ni* „nie“ je obvyklé okolo Lučenca a inde; — *pravi* = hovorí, vraví; — *nechci* = nechcem, tvar s prehláskou; — A: «p» = kúpa; — *či li cuzi* = alebo cudzi; — *nelubo* = nefubo, neľúbi, nepáči sa.

7.

ŽILINA, 6. FEBR. 1459.

Zápis pred radou mesta Žiliny a pokonaní medzi Mertušom Polákovi-com a jeho sestrou pani Dorotou.

My Petr Polak, fojt, i všechna rada mesta Zyline dole psaná, jakožto Michal Prchala, Martin Massar, Paul Srzelec, Barthoz Swiecz, Hannes Ryss, Propheta starý, Matieg Mandel, Hanuss Czakan, Matieg Swiecz, Hanzel Cloz, Thomas Wrtiak, Wanko Wagiczar, vyznávamy tiemto písmem, že jsú pred naši plnú radu pristúpivší opatrný muž Mertuss Polacowicz a ctná pani Dorotha Kozakowa, sestra jeho, i také Marfin, syn jěj, i vyznali sú dobrovolne z obojů stranů tak, že sé pani Dorotha z Marfinem, bratrem jěj, dobrovolne sami mezi sebů zmluvili (o) očiznu a o materiznu tiem obyčejem, že Martin, syn Polakow, jmá dáti Dorofie, sestre sviej, sto zlatých ve čtyrech rocéch; a Dorotha Martinowy, synovi svému, jest přízvolila sedemdesát zlatých a pét u Martina, bratra svého, vzdvichnúti, takže ta sumpma, co jmá Martin sestre svěj a synovi jěj dáti, udělá sto a LXX a pét zlatých.

Dátum feria III. in Carnisprivio anno domini M° CCCC⁰ LIX.

(V. Chaloupecký, *Kniha Žilinská* 113.)

Barthoz Swiecz, Bartoš Švec; — z *obojů stranů*, z oboch strán, duál; — *očizna, otčizna, materizna*, otcovský, materský podiel majetku; — *rocéch, rokoch*; — *sumpma*, summa.

8.

ŽILINA, 9. APR. 1469-

Zápis pred radou mesta Žiliny o dohode a pokonaní medzi Mikulášom Noskom a bratom jeho Ondrušom z Nededze.

My Martin (Medved), fojt žilinský, fečený Manko, a rada, jmenovitě Matieg Mithachrast, Michal Prchala, Melchior, Martin Massar, Ssimko Hrn, Barthoss Sswecz, Sstephan Krok, Matieg Sukennik, Matis Ssale, Petrass Thrusky, Martin Sswab tiemto

písmem zjevné oznamujem, že pristúpili jsú pŕed naši plnú radu opatrní muži, naši spolubožejníci, i susedé, jménem Matieg Súkennik, Martin Massar, naši spolubožejníci Martin Panko, Matieg Kothrsse, naši spolususedé, a vyznali jsú jednostajnú rečí k vífe a k duše s dobrým rozmyslem takto: že Mikulass, fečený Nosko, privolal jest nás a fekl jest k Ondrussowi z Nedieze, bratru svému vlastniemu, a fka: milý bratfe, vidieš, že jsem nemocen, protož učinva mezi sebú jednostajné dokonání teď pŕed dobrými lidmi, aby, jestli že by pán buoh na mne smrt dopustil, aby děti tvoje i ty s manželkú moji i s dítětem mým nesnázky a pŕécky nejméli. Tehdy Mikulass Nosko a bratr jeho Ondruss, napred jmenovaní, vo dětitství své a vo vsecky jinší věci mezi sebú tak jsú dokonali, že již jmenovaný Ondruss na očizne v Nediezy má v pokoji zuostati, takže manželka jeho, totiž Mikulassowa, a děti jeho, aby pokoj dali jemu v bydlení a požívání se všemi duochody, k též očizne v Nediezy pŕislušejících, a manželka také i dieté již jmenovaného Mikulasse v statku i v sbožie i v domu v Zilinie městé i ve všem k tomu pŕislušejícím toho času má též s pokojem a bez vseckéj nesnáze (napísané: neznage) zuostati od již jmenovaného Ondrusse z Nedieze, bratra již jmenovaného Mikulasse.

Stala se ta věc a zapsána léta od narození syna božieho M°CCCC° LXIX⁰ v nedéli první po Veliké noci.

(V. Chaloupecký, *Knihá Žilinská* 122—123.)

Z *Nedieze*, z *Nededze* (okr. Žilina); — *učinva*, učíňme; — *vajezduálu*; — *pŕécky*, pŕiečky, pŕieky; — *dětitství*, dedičstvo; — *očizna*, *otčizna*, otcovský majetok, poľsky *ojczyzna*, vlast'; — *k též*, k tejže, tej iste; — *bez nesnáze*, bez ŕažkosti.

9.

ŽILINA, 22. JÚNA 1477.

Zápis pŕed radou mesta Žiliny o ponose žilinského suseda Gabra na Matúša Vajčára o pozostalom majetku po jeho pokrvmom (šurovi, švagrovi) Jakšovi.

My fuojt Nikuss Massar i rada mesta Žiliny jmenovité Matieg Sukenik, Matieg Kotrssa, Michal Pŕchala, Blassko Rassowsky, Matieg Mithachrast, Dyuren, Martin Swab, Matieg Swecz, Matieg Kowacz, Martin Panko, Magister Johannes, Jeronimus Sutor známo činímé tiemto písmem, kterak pristúpil pŕed našu

plnú radu Mathuss Wayczar z jednéj strany, a Gabro svú ctú! (v pôvodine: cztu) Tysspierku z druhej strany, a Oabro žaloval jest tiehto obyčajem na Matussie Wayczarze: milí páni, žaluji na Mathussie Wayczarzie, jakož vašej milosti tajno není, kterak muoj šure (v pôvodine: ssurze) Jaksso umrel jest a Mathuss Wayczar pojal jest jeho ženu, a tu sú statky ostaly, kteréž on mél; proto, milí páni, rád bych se já dovédel, kde sú ty statky a kde sú ostaly, kteréž muoj šure Jaksso mél. A Mathuss Wayczar odpovédel: milí páni, já sem jeho ženu pojal, ale neviem, co téch statku bylo. A v tu pri vstúpili sú dobrí lidé a našli sú toho statku XII zlatých hotových. A to sú ti lidé tak prírekli, že materi Jakssoweg s tých XII zlatých (nasl. škrt: méli sú) IIII zlaté a nevésté IIII zlaté a tým sirotám, kteréž sú zóstaty, IIII zlaté; a ty IIII zlaté sirôt téch zóstaty sú u Mathusse Wayczarze a duom, kteříž byl Jaksso, dán jest daremno bez peněz, aby jedno od bývalo od neho.

A to sé stalo od narození syna božého anno millesimo quadringentesimo LXXVII dominico ante festum Johannis Bapstiste.

(V. Chaloupecký, *Kniha Žilinská* 129.)

Nikuss Massar, Nikuš (Mikuláš) Masár; — *Blassko*, Blažko; — *Dyuren*, Ďuren; — *šure*, staršie *šura*, švagor; — *svú ctú* miesto *svú tcú*, *dcú* k nominativu *dci*, dcéra; — *Jaksso*, Jakšo k Jakub.

10.

LIPTOVSKÝ SV. JÁN, 24. MÁJA 1480.

Neoverená kópia a preklad listiny z r. 1480, písaná asi v polovici XVI. stor.

Zemania Liptovskej stolice, z oboch strán za rozhodcov zvolení, urovnávajú všelijaké spory medzi rodinou Svätójánskych a Smrečianskych.

My Benedyck Klotnyczer, burgrab zámku Lykawy, Laczlaw z Gayu, Michal z Okoliczneho, Thomass z Tarnokw(P), Martin z Maleg Palwczki, Mateg wod Swateho Ondrege, Jakub Brozyk z Detrihoweg Wsy, Pawol Fyaczka, Benedyk Nemess s stolice Lypthowske a Martin Hwlak z Plossczyna, ukladače a přítelščí jednače skrze strany dolé zepsané vyvolení, všem vôbec tak nynejším jako (nasleduje prečiarknuté: przyduczym) potomejším tímto listom vyznáváme, jakkolvek mezi námeznými mužmi (napísané: meczy

nameznymy muznij) a pánmi Ssteffanom a Balassom Swethogenskymy z jednéj strany, a mezi (napísané: meczy — a tak vždy) Ssymunem, Petrom, Laczlawom a Michalom zo Smreczen, téš Thomassom a Pawlom z Trstheneho, téš Grehorom s Sszczewnyce, otčímom prednešených Thomasse a Pawla, zvády, nesnádky a oškliivosti posdvihly sú sé boly, a za dlhý čas zde v stolici súdobnéj tohoto vidíku i inde právem pohnutie (napísané: pohnútie) byvši, my pak obú strán pokow (napíš.;;: pokow) milujúce, chcejíc laby na delší takové hróznice mezi nimi uložené^boly a láska upfímá (napíš.: vprzyna) a braterská libost mezi nimi i jich potomky na delší a potomný čas trvati mohla, mezi stranami túto smlovu a pokoj učinili (napíš.: vczinil sme) sme a utvrdili:

Předkem všeliaká zváda, nenávisť, kerá by koli do tohoto času bola, ty sme zložili a urovnali.

Druhá také vec o list pánov Smreczenskich, keří novým dáním spraviti dali na statek svůj, a pánov Swetogenskych ven vynechali, aby ten list a tu novú donací dali popraviti tak, aby i pánov Swetogenskych do něj dali vložití a voni takie... (nečitateľné slovo: s..awow) jim pomocni mají býti.

Item listom dedičným, keří páni Swetogensscy mají na statek svůj, jakovým koli, druhý toho listu prepis pánom Smreczenskym dátí mají; rovne takže páni Smreczensscy a z Nadazdu listov svých dedičných, keré u sebe imají, pánom Swetogenskym druhý vydati mají.

Item o cestu, kerá vede z Nemeckzej Porwby k Swatemu Janu, jest takto dokonáno, že mají čtyr přísežných, dobrých lidí, voliti, dvě z Nemeckzej Porwby a dvě od Swateho Jana a z Uherskeg Wsy, a kde kolvek tí přísežní lidé niže vsi Swateho Jana najdú a ukážú, aby tam cesta bola a (proti) jejich dokonání zádny s pánov nemá nič mloviti, neš na jejich ukázání prestatí imají. Jest-li by pak tú cestú zemi pánov Swetogenskych čo se ujelo, páni Smreczensscy a s Trstheneho jim napraviti mají odmenov a vedlé cesty téj aby obi dve strany plod robily a držely.

Item jest-li by kteréj strane krivda sé zdála, v Nemeckkeg Porwbie, v Strbie, Wasczy, obi dvě strany aby sebe volily (napíš.: woly) dobrých lidí, jedna strana čtyr, druhá strana také čtyr, a tých

osem dobrých lidí mají pravú spravedlivost mezi nimi učiniti; a těch osem dobrých lidí zjednaní mají držeti a přijeti pod prepadkom a vinú dole zepsanú.

Item vodu, to již potok Stewnyczki řečený, páni Swetogensszy za svú vlasní mají držeti až po Vhersku Wes, a niže Vherskeg Wsy aby jim společne bola; i podaným svým, jest-li chtějí dopustiti, to jich pánov vůli bude státi.

Item hory stavné (horzy stawne) a všeliaké od hotáfe Plosthienskeho až do Wyslawcze Nyzneho páni Swetogensszy užívati budú; jest-li pak z jinších svaných (napíš.: swanich) vsí do těch hor chtěti budú choditi, teda ad sé najímají vod pánov Swetogenskych a z jich vůlí, aby slobodu meli choditi; (v) Wyslawczy pak řečenom obema stranom aby bola (mez) společná.

Item pánov Smreczenskych z Trstheneho chudým lidem z Nemeckeg Porwby, od Swateho Jana, z Wherskeg Wsy do hor předřečených (?) pánov k osohu jejich, aby svobodu meli.

Item o zahrady, které sú výže vsi, že tri zahrady, které jsú od stara dávna pánov Swetogenskych, aby i na delší jim svobodné byly, jiné pak zahrady sedlské, jest-li páni Smreczensszy svým poddaným chcejí dopustiti, tedá i (poddaným) pánov Smreczenskych a z Trsteneho af dopustí. Jest-li by sé pak v tom uhoditi nemohli, teda af je pustí pod (nasl. zvyšné: po) pastvu, vinema předřečená panské tri zahrady.

Item o stavy, sila v horách, af páni Swetogensszy starý zvyk zachovají; kde by bolo pak mestisko prázné, teda poddaní pánov Smreczenskych a z Trsteneho, po tými horami bydlící, mohú sila staveti.

Item prvšého zjednaní list stoličný, pod kterým kolvek spuobom bol by vyžel (napísané: wyzyl), i jiné listy z kerého koli místa byly by vybranie (wybranye) a vytáhnuné, poživatelné, posúdné, svedomie, prisúdené, pod jakovým kolvek ménom menovati by sé mohly, takové ničím sú učinené a žádněj moci af nemají, neš která by jich strana ukázala, aby téj strané škodlivie byly; a na toto zjednaní obi strany mají sobe nový list zjednati.

Item Jakub Czelen, poddaný pánov Swetogenskych, dlužen

budé vodu prevísti (napíš.: *prewysty*) do jēj spravdivého dríku (napíš.: *drykú*), aby na ďalej škody číniti nemohla.

Item Grehor Gyzdny panu Steffanowy kapustu aby zaplatil.

Item Grehorowy Stewnyczkemu, hnev keří mají proti nemu páni Swetogensszy, jemu dlužni (budú) vodpustiti i všem poddaným pánov Smreczenskych a z Trstheneho i na delší niakového hnevu zbuzovati (*zbuczowaty*) nemají, ani na delší napomínati k dosti učinení, které sé již stalo a dokonalo.

Item na delší, jest-li by sé jakovie krivdy mezi jejich poddanými zbehlý, právom aby uložené byly.

A toto nynejší naše zjednáni a zmierení upokojené, aby stálie, pevné a nerušitedlné zachovalé bolo s obú strán. Našli sme, kdyby kolvek kerá koli strana v tém státi nechtela a zrušiti by smela, ta jistá strana proti druhěj strané, kerá sé zachová v týmto našem zjednánie, aby prepadla dvanásté Budynskych hriven a mocne dolu položila prvéj (*przeweg*), neš by k právu pristúpiti mela.

Kteréšto naše zjednáni obi dve strané dobrú jich vůli zavázaly jsú sé pred námi pod predpsaným závazkem mocne a neružite-dlne zachovati, jenž jest dán u Swateho Jana v stredu mezi octávami Svätého Ducha (nasleduje prečiarnuté: bozyeho tyela) léta páne tisícého čtyristého osemdesátého pod pečetmi našimi potvrzený.

(V. Chaloupecký, *Stredoveké listy ze Slovenska* 183—185.)

Burgrab, purkrabie; — z *Tarnokwf?*), správne asi Tarnócu, Trnovca (Liptov); — z *Maleg Palwczki*, dnes Palúdzka pri Liptov. Sv. Mikuláši; — *Brozyk*, dnes je známe priezvisko Brózik, Brózka; — z *Detrihowej Wsy*, Detrichovej Vsi, dnes Beňadiková; — z *Plossczyna*, z Ploščina, dnes Ploštín; — *Swethogenskymy*, Svätojánskymi (Liptov. Sv. Ján); — *zo Smreczen*, zo Smrečian; — z *Trstheneho*, z Trsteného, dnes Trstené, ľudové Trstenuo pri Lipt. Sv. Mikuláši; — s *Szczewnyce*, zo Štiavnice pri Ružomberku; — *zvadý*, v Liptove správne *zvady*, — *zde*, tu; — *pokov*, správne *pokoj*-, — *hróznice*, dnes čes. ruznice, hnevy, *zvady*; — *kerá*, ktorá, dnes v Liptove *chtorá, torá* — *Smreczenskich*, dnes *Smrečianskych*; — *ven*, von; — *donaci*, donáciu, darovací list; — *Sivetogensszy*, Svetojenščí, dnes *Svetojanskí*; — *Smreczensszy*, Smrečenščí, Smrečianski; — z *Nadazdu*, maď. Nádasd, Trstené pri Lipt. Sv. Mikuláši; — *imají*, majú; — z *Nemeczkej Poruby*, dnes Závažná Poruba; — *k Swatemu lanu*, dnes Svätý Ján, ľudové *Svati lán*, Svetojan, do Svetojana, Svetojanec; — *prisežných*, dnes prisážných; — z *Uherskeg Wsy*, z Uhorskej Vsi, ľudové z *Uhcrskejsi*, *Uhorskéjsa*) — *plod*, plot; — v *Sirbie*, v Štrbe; — *Wasczy*, Važci, nom. Važec, ľudové v strednom Liptove Vážec, Vážci; — *to již*, totiž, stč. točíž; — *Stew-*

nyczki, Štiavnický; — Plossthienskeho, ploštinskeho; — do Wyslawcze, dnes Vislavce, do Vislavcov, hory medzi Sv. Jánom a Hrádkom; svaných, zvaných; — ad sé, af se, nech sa; — vinema, vynímajúc; — vyžeí, vyšel, vyšiel; — driku, drieku: — Gyzdny, dnes Jezný; — zmierení, dnes zmierenie.

11.

VELKÁ BYTČA, 21. FEBR. 1484.

Urovanie sporu o hranice medzi dedinami Chotešovou a Hlinikom prostredníctvom mestskej rady z Veľkej Bytče.

Waczlaw s Suloua, Petrass s Diuiny, Michal Luczansky s Rudiny, Pael Stupiczky, Caspar z Chotessowy, Jakub Bosman, foit podací toho roku, z Bytcze rada všicka, Mateig Striebny, Girzik Rozchodny, Matieg Ssarley, Sstefan Junák, Mathuss Krayczy, Girzik Sukenik, Valent Gelec, Meta Martin, Mikolass Soge, Diwczoboczko, Stupnyansky Petr na pamét dáváme tiemto listem všém nynějším i budúim.

Stalo sé léta od narození božieho tisíc čtyrstého osmdesátého čtvrtého v nedeli pred svätým Mathussem apoštolom a evangelistú, když panujieše na Hrziczowe a na Bytcezi urozený [pán Vilém z Tetoua, sebral jest nás Jan Thurek, purkrabie jeho na Bytcezi ten čas, z jednéj strany, z druhéj strany slovutný pán Mikulass Sswidrgal z Hlinika na jednu zemi blíž Vahu, o kerušto zemi od mnoho pomínutých času (písané: czasw) mnohé a veliké hnevy a nesnáze, svády byly sú mezi dédinú Chotessow z Hlinikem, k tomu také ztých dvou dédin rychtáři s všickú obcí, Ssawel, ten rok rychtáf z Hlinika, Starý Diurzo, Wlk Sstefko, Martinek, Ondrzey Chudo i napofád všichni, Valent Mozar, rychtáf ten čas v Chotessowe, bratr jeho Sstefan, Vanik Hrusska, Paloviczi porád všichni. i prosili sú již jmenovaný Jan Thurek, purkrabie z Bytcezi a pan Mikulass Sswidrgal z Hlinika, abychmy svedéli od těch dvou dédin, na čem by chtéli s obú strán ostati. I poslali srny jich, kdež sé odvolávali na svůj chotár, aby stáli, a tu smy, sé sniknúce my svrchupsaní, poradili takto: aby obé dédine svedomí své, ač keré mají, živé nebo listovné, okázali na svůj chotár. A když smy toho od nich jistotne méti nemohli, podávali smy jim přísahu neboli božbu, ale sé toho nestalo. I videli smy, že žádným svedomím

jistým mohli sú překázati (napísané: przekazati), než voláchu obe strane, fkúce: toto jest náš chotár! Tehdy my zniknúce sé, pošlemy k Chotessowczom kneze Benesse, faráfe tehdy Bytczanskeho, z Janem Turkem, aby jich se ptali, ponevadž žádným svedomím chotáre nemohú dosvéčiti, chtí-li na to od dobrých lidí rady a náuky a v tom státi a držeti, což by dobrí lidé o ty země mezi nimi vyikli. Ta dva človéky k nám sé vrátíce, povedie, že chtie. Pošleme jich k Hliniczanom ta dva človéky, aby jich také ptali, chtí-li i oni na dobré lidi spustiti reč (písané: rzech) svú a v tom státi a držeti neodvolane. Přivolili sú, najprvé pán jich dědičný i oni všichni.

Tehdy my naprostred pole toho stojíce a oni každý na své strane, kážeme slovutnému panoši Kasparovy z Chotessowi, jednému z nás, aby optal Chotessowczw mocným hlasem po prvé, po druhé, po tretie, pústějí-li tu při mocne, neodvolane, v dobré vůli na dobré lidi a chtie-li to zachovati. Ptal jich hlasem mocným. Odpovedéli sú zasé hlasem po prvé, po druhé i po tretie: dali sme i dáváme mocne, neporušene na vás na dobré lidi a, což mezi námi zjednáte, sľubujeme držeti, zachovati i našim dětom rozkázati zachovati. Ptal též slovutný Caspar druhéj strany Hliniczan po prvé, po druhé, po tretie hlasem mocným, chtí-li i oni spustiti na dobré lidi, což mezi nimi bude vyrčeno před nimi. Odpovedéli sú i oni hlasem mocným: dali sme, dáváme na vás na dobré lidi 0 ty země, což mezi námi uhodíte, sľubujeme zachovati, držeti 1 našim dietkám kázati zachovati.

A tu smy sé všichni spolu sešli a tu sú sobé obe strane ruce (písané: ruče) dávali přítelsky a susedsky. Tehdy smy vypovedéli svú radu, že smy to pole mezi jimi na pravé poly rozdělili; k tomu sú rádi přivolili obe strane a žádali sú nás sami, abychmy mezi nimi položili vinu pro lepší stálost. I položili smy zlatých padesát takto: ač by kdy Hliniczane na budúci čas směli porušiti to zjednánie, aby dali summu zlatých padesát pánu, ktož drží nebo držeti bude Chotessow. Takéž zasé, ač by kdy Chotessowczu porušili, aby tu summu zlatých dali pánu, ktož drží nebo držeti bude Hliník; a dotad žádná strana nebude moci súdu počieti žádného, dokadž prvé nevyplatí téj viny. A tu smy, pravým prostfedkem toho pole jdúce, bili kole a činili znamenie, na dvoje rozdělili;

a v lom smy šli k svému domu, rozkázavše obema dédinama, aby úterý (písané: wtery) najprvní, to jest na svätého Mathusse apoštola a evangelisty, prišli z pluhu a učinili chotár znamenitý. I stalo se ten den, sebravši se na to pole provazem, roztáhnúce (napísané: roztahnuče) přátelsky právě na dvoje, pustili smy dva pluhu, jeden z Hlinika, druhý z Chotessowi, vyrachli sú čtyry brázdy, počavši (napísané: poczaussy) od Vahu, (kde) stojí topol jedna zelená, právě konec chotáre, a málo dále do pole na pravú (napísané: na praw) stranu k Chotessowe stojí jeden ker léskový, tiež zelený, a tak pravým prostředkom zkrz(?) to pole až do jednéj starěj tóne (napísané: thone) na břeh. A odtad smy se brali do Bytceze, ten den svaíý byli smy v dome Czaychanoue a mnoho dobrých lidí tu bieše městských i z dédin, svláště slovutný panoše Waczlaw z Hraboueho, Ssandr, bratr jeho, slovutný panoše Mikulass Przielesky. Tehdy pan Mikulass Ssvidrgal z Hlinik(a) s svými lidmi jednu velikú konev vína a Chotessowczy druhú pred nás sú postavili, myslí a vólí dobrú, prosíce všech, ktož by tu byli nebo to víno pili, aby pamatovali, že smy vstúpili jedni s druhými v právě úmluvy a zjednanie o zemé a o chotáre dnejší den tak, jakže se v tomto listu píše.

To jest nám vedomo; a pro lepší jistotu pečeti naše, kterých užíváme, pro večnú trvalost kázali sme na tento list zavesiti, jenž jest dán a psán v Bytczy roku a dne svrchupsaného svätého Mathusse apoštola a evangelisty.

(V. Chaloupecký, *Stredoveké listy ze Slovenska*, Bratislava—Praha 1937, str. 142—144.)

Waclaw s Sulcua — Václav zo Súfova; *Diwiny* — Diviny; *Gelec* — Jelec; *na Hrziczowe* — na Hričove; *panujieše* — imperfektum ‚panoval‘; *purkrabie* — dnes čes. purkrabí; *o kerúšto* — o kerúžto, o ktorú; *svdý* — svady, zvady; *dvú (dédin)* — duál (dvojně čís.) ‚dvoch‘, dnes nářečove *dvúch* (Turiec); *Ssawil* — Šavel; *Diurzo* — Ďuro, Juraj; *abychmy* — aby sme; *s obú* — s oboch, duál; *obe dve dedine* — obidve dediny, duál; *ač keré maji* — ak nejaké majú; *méti* — čes. méti, sloven. maf; *volácliu* — volali, impeifektum; *obe strane* — obe strany, duál; *pošlemy* — pošleme; *tehdy* — vtedy; *chti-li* — ak chcú; *ta dva člověky* — duál nominatív; *chtie* — stč. tvar, novočes. chtí, sloven. chcú; *optal* — pýtal; *vyrčeno* — povedané; *ruce* — duál, ruky; *smy* — sme; *na pravé poly* — aj dnes sa povie: na dva poly, na dve polovice; *ač by kdy* — ak by dakedy; *dotad* - dotiaľ; *počieti* — počať, stč. tvar, novočes. počítí;

dokadž — dokým, pokým; *bili kole* — bili koly, nárečový tvar; *obema dedinama* — duál, obom dedinám; *vyrachli* — vyrátali; *léskový* — lieskový; *bieše* — imperfektum, bol; *dnejši* — dnešný.

12.

LEVOČSKÁ PRÍSAŽNÁ FORMULA Z R. 1552.*

Ja N. N. prýs&ham panw Bohw ie ieho szwetemu szlowu, sze chzem weren a poschluschen bytz Panu Richtarowy ie Radze tego to mýesta a ich tschestz ie poszýtek schukatz ie dzelacz ie schkodý ich warowathz a chzem kaschdemu prawa dopomotz vbogemu iako ie bogathemu tzudzemu iako ie domaschnemu a nechze tego ochabýcz dla prýiasny abo dla neprýiasný, abo dla darow, ale kaschdemu zprawedliwostzi dopomotz press omýeskanya a wdowý ie sýrothi bronýtz wedlug moýe nay wýsche moczý a szadne retzy nye sataýtz czo bi býla ku poschitkii abo schkodze tego to mýesta. Alýe panw Richtarowy ie Radze to oznamytz. Tak my Bug pomagaý ie iego swete slowo Amen.

Prepis:

Ja N. N. prisaham panu Bohu i jeho svetemu slovu, že chcem veren a poslušen byc panu richtárovi i radze tegoto miesta a ich česc i požitek šukac i dzelac i škody ich varovac a chcem každému prawa dopomoc—ubogemu jako i bogatemu, cudzemu jako i domašnemu. A nechcem tego ochabic dľa priazni abo dľa nepriazni, abo dľa darov, ale každému spravedlivosci dopomoc prez omeškania a vdovy i siroty broníc vedlug moje najvyše moci a žadne reči nezatajic, co by byla ku požitku abo škodze tegoto miesta, ale panu richtárovi i radze to oznamic. Tak mi Bug pomagaj i jeho svete slovo. Amen.

(Pôvodina u Dr. J. Mišianika, ktorý text aj odpísal; prepisuje J. Stanislav.)

Mesto Levoča bolo v tom čase v zálohe v Poľsku. Preto je tu niekoľko ráz *g* namiesto *h*, ale pritom ostáva aj *h*. Okrem toho sú tu aj poľské slová: *dľa*, sloven. *pre*, *bronic*, sloven. *brániť*, *vedlug*, sloven. *podľa*.

šukac — hľadať; *ochabic* — nechať; *prez* — bez; tieto slová sú i dnes v Levoči a vo vých. slovenčine vôbec známe.

Tunajšie nárečie nepozná dlhých samohlások. Za spisovné *ť* a *ď* je tu *c* a *dz*.

* Týka sa richtárov dedín, patriacich pod právomoc kráľ. mesta Levoče.

13.

PRÍBOVCE 8. X. 1566.

Juraj Hroznovský, cisársky rubčí pre Turiec a Oravu, oznamuje richtárovi Kremnice, že keď do 15 dní nebudú reštancie vyplatené, pôjde na biršáky.

Múdrym A opatrným pánom Rychtarowy a Rade mestha kremnicze it(em) pánom pritelom A susedom millym bud dan

Múdri a opaterni pani pritele bratri a susedi mne zachowaly zdrawy stesti y službu mu wassim milostem wskazugy, tedy wam posielam lyst panow- kamarassow zkomori Vherske snie^o wasse milost dobre wyrozumeti raczite, czose doticze tich dwu wassich wssi Horniey stubnie a sklene, ze as^o dotocho czasu precze wres-tanczie stogie o porub ge^o Ciesarske welebnosti, protos ga wassim milostem osnamugem do patnasteho dne odneska gestli ten porub od trechlet restanzie donatiu k rukám |mim nedáte ze wezmete škodu skerze birssagy a hlawni yspari to radi vdelay a stim was wdobre zdrawy biti zadam dan spribowecz 8. die octobris leta 1566.

Oyrik Hrosnowsky rubczy ge^o Ciesarske welebnosti wturczy a worawe

(D. Dubay, *Kremnické listiny*, Hr. 1566.)

ručí-rozpisovač daní (porov. *vyrubit' daň*) | *snie^o*-z neho; *dwu* — dvě, dvoch, dnes nářečově dvůch; *ge^o* — jeho; *Ciesarske* — Ciesarské, cisárskéj; forma na *ci-* je v sloven. bohemizmus; porov. sloven. priezv. Ciesar; stč. *ciesai*, nč. *cisaí*; *od trechlet* — od trech let, od troch rokov; *birssagy* — tresty, z maď.; *vdelay* — čes. udělají, ľudové *udélaj*.

14.

PRÍBOVCE 8. X. 1566.

Gašpar Benický, viceispán, nalieha, aby Sklené a Horná Štubňa zaplatily cisárske reštancie.

Múdrym Aopatrným Pánom Rychtarowy Rade Mesta Kremnycze it(em) pánom pritelom A Susedom milým Bud dan

Službu swu w. m. wskazugy Múdry A opatrný pani Susede milly Zdrawy ssczesty wsseho dobrého pral bych w. m. na dluhe czasy werne rad: Pany kamarasse vhorskey komory, menom, czysare pana nassho milostiweho: gehu welebnostj, mne napominay A roskazugy, reštancie kereby kolwek, tochtu roczne take prwssych rokov, od chudých lidy w. m. zwlasscze wsklenom

take w horney, Stubny nebolly do tochtu času wydane, aby ch na takowych bezewsseho oddalowany ssel na byrssagy protoz Ja w. m. menom gehu Jasnosti Czysarskey na pominam, abyste hnedky prykazalj swym poddaným, zwlascze wsklenom wStubny Hornye, y ginde aby swatomichalsky porub take prwsse Restancie tochtu roczne take prwssych rokov vplne krukam, gehu welebnostj Czysarskey Rubczemu vydati roskazalj gestli newidany Ja se mosym wedle gehu Jasnostj roskazany zachowatj, A na Byrssagy pugdeni tho sem chtel w. m. oznamitj, A wtom od w. m. odpowed zadam, Stým day se w. m. pan Buoh dobre metj Dan Z prybowecz 8 octobris Letha Panie 1566

Gašpar Benyczky wyczy Ysspan
wydieku Thureczkeho

(D. D u b ay, *Kremnické listiny*, Ben. 1566.1.)

vplne — úplne; *mosym* — musím, nářečove *mosim*.

15.

ŽABOKREKY 1567.

Juraj Žabokrecký svedčí, že Juraj Klobučický, ktorý je v Háji uväznený, je statočný človek.

Mudrim A opaternym Richtary y rade dedini Hay widieku Thureczkem pritelom nam milim bud dan

Pozdraueni a przitom take gineho wsseho dobrého toho bich wam vezrne rad pral, Jakosto swsedom swym milim: etc Dale mili pani aswsemi. Ted gest poslal, psanij kemne Gyrzik Klobučiczky rodem sklobwk, kerziz gest obiatelem zdeyssid od nekolika leth mezy nami, oznamugicz zeby bil wtesskem wazeni a wruku wassich wlapen, a zeby bil nany potuoren nejaký zboj, a zeby bil viznal nainekereho Gyrika Klobuckeho, neiaký laczlaw kerizbil wlapen keremuzto zbogy prani zebibilo na sedem leth, protoz zada, odemnie abich ja kwam psanim suim oznámil kterak se on zde na temto kragy aneb w temto pocztuieum mesteczku w zabokech zachoval od poznani gehu, protoz ja to wassim milostem oznamugy timto mim psanim, pod dobru wiru, ze on sluzyl w nebosczyka brattra meho slauney pamaty, wpana paula Zabokreczkeho, nekeri rok, azatim ytake wmnie za dwa roky, a zatim gest tomu nemali czas zese zde pozywal w tomto mesteczku vnas, y potomto kragy

okolo nas hodice zneyakim kramikem pomesteczkach okolnich, anighda sem nicz zlého doneho neuidal ani slychal nez zese zachowal wpczty wdobrote awsprawedliuosty zde wnas, j okolo nas name wedomi, Choualse a zachowal se wsudy dobre protoz ja tomuz Girikoui Klobuczycckemu keryz zde vnas bidlel dawam tento swoy list na suedomi ze ya okolonas ani wnas nicz zlého doneho neuim anisem slychal nez zese dobre zachowal, anato swoy sekreth pritlacity Chcy neb ja nicz zlého doneho neuim, aprotoz was j ia zato prosim a zadam abiste gemu kriwdy aneb nahlosty neczynily na gedneho zlého czloueka znani se nenahlyly neb nighdy geden zly czlouek dobrého potupity nemoze awtem verim zese take wtom zachowaty raczyte a stim dayse wam pan buoch zrawy asczessne mity list dan wzabokrech pred den su(a)-teho mateye apoštola wroku panie 1567.

Gyrik Zabokreczky
Zabokrek sluzebnik gehom^{ty} pana
stanislaua Thurzyho

(D. D u b a y, *Kremnické listiny*, Žab. 1567.)

Hay widieku Thureczkem — Háj, obec v Turci; *wezrne m.* — werzne, verne m. verne; *aswsedi* — a susedi; *ted* — čes. teď, teraz; *wtesskem wazeni* — v těžkém vězení, čes. vézení, slov. väzení; — *wlapen*, ulapen; — *nany potuoren*, naň potvoren, urobený; *zde* — tu; *w zabokech* — miesto w zabokrech, v Žabokrech, Žabokrekoch; *wmnie* — u mne, u mňa; *hodice* — chodíce, chodiac; *wpczty* — v počti, cti; *name wedomi* — na mé vedomí, na moje vedomie; *wsudy* — všudy, všade"; *tomuz* — tomuž; *Chcy* — čes. chci, chcem; *ivas j ia* — vás i ja; *dayse* — dajže; *aszessne* — a ščesne, štěstne; *gehomy* — jeho milosti.

16.

DEMÄNOVÁ APR. 1567.

Kubinsky podáva sťažnosť na Františka Paludzského pre rôzne škody.

1567 circa festum Judica ulapil ferencz paluczky zmaley paluczky¹ Jana Zeleneho komornyka meho zdemyanowey wsy² na czeste swobodney iducze zhory meg domuow: ulapywssy y zwezawssy gesscze gehu koleny tlaczyl byl do wezeny dal westi držal ho (v) wezeny wpalucze maley za trj dny to se stalo whotarj bodyczkom³ whore hore wodu paluczu⁴ na Korinczy wydieku lyptowskem tyto gehu podaný byly su... Štefan Kutka rychtar na ten czas, Mathusz Nowj kmet od bodycz oba dwa: spaluczky

maley ferencz baran komornyk Mathusz Kuchár tez gehu sylu a gwaltem. 1567 circa festum Judica ferencz paluczky zmaley paluczky nateyze czeste swobodnej hore wodu paluczu na Korinczy whore wchotarj bodyczkom. Ssel syn muoy Mychal Kubinsky tuze czestu swobodnu sretnuw se powedel mu tak ferencz paluczky ulapte kurwy materi sina y zabytye atakze hnaly won (s) sluzebnykj swjmy: sbaranczom ferenczom a druhi Mathusz Kuchár ... oba dwa sluzebnyczy gehu ze na druhu stranu prez wodu na demyanowensku stranu do czyernej hory ryekagj: na nass grunth sylu a gwaltem snatazenymj rucznyczamy sylu a gwaltem. 1567 den bozyeho stupený sla sluzebkyne moge Katrena komornyche zdemyanowej wsy swobodnym chodnykom yducz kbucz-kowmu mostu wchotarj maley paluczj wsi wydyeku liptowskem dal sylu a gwaltem wzeti snyey obrus: ktemu gey lal y sam y kuchár gehu Mathusz do kurew. 1567 ten tyden pret fassangom y pofassangu srny zhuor nassyeh silu a gwaltem zo sretka pryecz-neho skonskjeho zbabycze dyelu ... spolczeneho zluczek zwody wywyerany sczyernej kterezo horj lezi hore wodu paluczuow wchotarj wsj demyanowej wydyeku lyptowskem tyto sedlaczj gehu honyly te srny Štefan Kutka rychtar od bodycz Mychal dworsky Gyryk ožral, Mathusz Nowj kmet od bodycz, komornyczy Martin Munka, Jan Hrczeryk Jenczo druhy Hrczeryk, Jenczo Mastnyk Mathusz Kuchár gehu, ferencz baran spaluczky malej.

Na teto cztiri kusy rokowati ferencze paluczkeho zmaley Paluczky.

(Pôvodina v archive Liptovskej stolice, deponovanom v Levoči; VII, 170, II, 20, Odpísal Dr. J. Mišianik.)

¹ Palúdzka pri Lipt. Sv. Mikuláši. ² Demänová. ³ Bodice. ⁴ Paludza. *zwezawssy* — sviazavši, tamojšia výslovnosť *je sviazatʹ*, *koleny* — kolenami; *do wezeny* — do väzenia; *sretnuw* — stretnuv, v Liptove *sretníf*, *lal* — lál nadával; *zluczek* — z Lúčok, tamojšia forma: *z Lúiek*.

17.

MOŠOVCE 25. L 1568.

Richtár a rada Mošoviec zastávajú sa svojich poddaných.

Mudrim a Opp(a)trnym panum, panu Richtarzy a Radde mesta Kremnicze it(em) panum Susedom a nassim przitelom milim

Múdry a Oppatrný pany, pozdraweny y wssiho dobrzeho-
wtomto nowom Roku, yakssto Susedom, winssugeme. etc. Psany
wassiemu, ktereste wasse Oppatrnost vczynily knam welmy pylne
sme wirozumely, wkerem zminku czinite a primlowu strany pod-
daného wassieho, zeby se od nassich obiwateluow gemu siluow
a moczy rucznicze wzala na slobodneg czeste. My pak od wassich
obywateluow a hornikow sme wirozumely y zeby se gemu wnassich
horách y chotary wzala. Pak nadto nadowsseczko stalo se take
nasly nassim susedom, od wassich poddanich, naslobodneg czeste
gduczim giss domuow, ze hayczy zhorneg sstubne odgaly a siluow
vzely nassim susedom dwaczet saczkow a gedenjweliky sak, a ktomu
dwe sekery a wicze ness meru ryb. Protož nechtegcizce opowrczy
wassy prozbu pro dobre susedstwy nasse, gestly to raczite wasse
Oppatrnost vczynity, a prinitity, wassich poddanich, aby se nassim
obiwatelom to wsseczko zwrchu napsane nawratilo, ÍMy tolikess
chczeme pro was vczynity, a ruczniczy wassiemu poddanému
wnahle nawratity. Siczebichom tess nassich obiwatelow obranity
musely S tim was panu Bohu poruczime. Dan ZMossowiecz
25 January A° 1568.

Richtarz a Rada Mesta Moschowecz.

(D. Dubay, *Krennické listiny*, Moš. 1568.)

hayczy — hajči, živé slovo na strednom Slovensku, hájnik; *saczkow* —
sáčkov; *meru* — štyridsať; *opowrczy* — opovrci, opovrhnutí; *tolikess* — toli-
kěž, tiež.

18.

VYŠNÝ KUBÍN, PO 12. II. 1568.

Benedikt Kubínsky žaluje Juraja Paluckého pre*krádež dreva v jeho lesoch
v chotári demänovskom.

Rokuge benedyk Kubynsky Oyrzyka paluczkyeho zmaley. Pa-
luczky¹ roku 1567 circa festum inocentum puerorum poslawsse
týchto podaných swych od bodycz² Guryka: Ondrege Gembry-
chowych³ dal zarubajt od swej strany czestu swobodnu: na brodi
na porubcze⁴ na wode paluczky⁵ wdruhom miste tez dal zarubajt
tu ze czestu yducze hore woduou paluczou powysse wody wy-
wyerany kterussto czestu chodili sme swobodne y pretkowe nassy
do gruntow swych k demyanowey wsj⁶ przynalezyczych wtomto

wydyeku lyptowskem (lezy)czych jako do ostretku, do przyeczneho pod konskuo do martinowej do luczek do Stefanowych natoczysze⁷ y do gynych huor nassych po potrebe swey po drewo, kterussto czestu y podnes braný⁸ pred namy silu a gwalthem zbroynu ruku waruje skrze tey czesti zabraneny. Tento rok mame skodj za florenos centum okrem gwaltu.

Rokuge benedyk Kubynsky Gyryka Paluczkeho zmaley paluczky. Leta 1568 die 12 februarij poslawsse týchto zwrchu menowanych sedlekw swych od bodycz a dal pobratý a wozytj sylu gwaltem drewo moge ktere sem dal byl na pylu zhotowytj y tez na budowany brwna y sedlekw mych drewo zabraly do bodycz wozili zgrunthow mych kdemyanowej wsy... lezycznych wtomto lyptowskem wydyeku lezycznych jako zostretka sprzyeczneho, skon-skyeho, Zmartinowej, zluczek Stefanowych ztoczisz y zgynych huor nassih wtomze pobraný drewo (!) uczinil mi skodj za florenos centum skodj krom gwaltu.

(Pôvodina v arch. Liptovskej stolice, dep. v Levoči, VII, 170, II, 22. Od-písal Dr. J. Mišianik.)

¹ Palúdzka pri Lipt. Sv. Mikuláši. — ² Bodice tiež tam. — ³ Dnes mi je známe priezvisko Jambrich zo Závažnej Poruby v okr. Lipt. Sv. Mikuláš. — ⁴ Porúbka, zrejme nie obec, ale ako chotárny názov. — ⁵ Paludza. — ⁶ Demánová. — ⁷ Točišče, chotárny názov. — ⁸ Bráni.

19.

NOVÁKY 19. V. 1569.

Krištof Maytheni žiada Kremničanov, aby na pojednávanie ich vecí vyslali písára.

Múdrym a opatrným pánom Cremniczanom panu Rychтары y wsseczkeg Rade, pánom a pritelom asusedom mym bud dan

Múdry a opatrný pany, wassym milostem wskazugem pryzen aslužbu jako pánom a pritelom y susedom mym miljm wyrozumel sem listu wassyho welmy dobre wkerem my pyssete, Nyary peter bol vmne byly sme tak spolu dokonalj zasmese bolj malj tento prysslj pondelok zytj se wpressporku, protoss gyss on pryssel nahoru, atak powedel ze gyz stegto nedele nadol puogde, protoss tak sme snym dokonalj ze mame do widne ytj kezysary o wassu wecz nebo gestlj se wc^yl wassym weczom konecz nedokona

teda nykdj, protoss abiste poslalj pysare wuterek nebo wstredu welmy rano, a gestljbyon prwe pryssel tam aby nas czakal wpresporku, agestlj pysare nemôžete prepustitj teda gynsseho kery se wam zda meczy pany, atet posylam Nyary petrowj geden list abi stého mu poslalj kam nayskore muze bitj a zebymy od pysal jaku da nato odpowed A sluzebnyk wass powe reczu o gynsse weczj Stjm was panu bohu poruczem, Dan Znowak 19 dne mage leta pane 1569

Christophorus Maytenj

vice ysspan stolicze Thekowskeg

(D. Dubay, *Kremnické listiny*, *Mayt.* 1569.3.)

pryzen — čes. píizeň, sloven. priazeň; *vmne* — u mne, u mňa; *zasmese* — zas sme sa; *zytj* — *siti*, *sisf* sa; *do widne* — do Vidne, do Viedne; *yty* — íti, v nárečiach dodnes; *wczyl* — včil, teraz; *kery* — kerý, ktorý; *atet* — čes. a teď, a teraz; *abi stého* — aby ste ho; *muze* — muže, môže, nárečove múže; *powe* — povie.

20.

TREBOSTOVO // . XII. 1569.

Ladislav Revay sa ponosuje na Jonáša Kolba, ktorý mu ešte nezaplátil dlh za žito, a keď ho napomína, ešte „neslušne“ odpovedá.

Prudentibus ac circumspēctis d(omi)nis Judici Juratisq̄ ciuibus Cremniciensis d(omi)nis ac amicis obseruanssimis

Vroczeny pany prytele myly, prel bych w. m. sstesty zdrowy y gyneho fsseho dobrého na mnohé czassy, Dale oznamugem w. m. zze tomu gus dwa roky bvdv zze, pan Jonas Kôlb w mem dome zgednal odemne nykolko lvken pssenycze za hotowe penyze, ne menowawssy aby ake od dalowany melo byty tomv platv, ya som wzzdy skoro do roka ne napomynal zo (= ho) ktomv platv, oczekawagyz zze sam odsobe se domysly ktomv, Potom szom ho szkrze swe psany prosyl, y skrze swych poslow mnostwy krad, zze by my toho malého dlhv chtery gesste natodlvzzen ff 20. zaplatyl, neb ostatnye bol dal, ale mne do tochtu czassy len pekny my reczmy zbywal, czaszem pak takowe odpowedy my wskazoval chtere ne k ktakowemv czlowekv slusselo ako ge pan Kôlb, ya szom pak azz do tochtu czassv trpezlywe mvszel znassety od neho, gyzz pak y lyto sze my vydy y hanyba tolkorazow poszylaty a takowe protyvne odpowedy trpety kroz meho wlaszneho statkv,

geden raz szom y w. mylostem, z زالowal szkrze pacholka szweho, na to ste mne w. m. z zadney od powedy ne daly any szposzoby wdelaly, aczkolwek gdy bych bol dobrého prytelsztwa w. m. ne hledel bol bych szwe vmel dotahnvty, ale wzzdy som mel dowernost wtom zze w. m. mne szneho sposobyte, neb to ne mvozze reknvty zzebych ya gemv tak ako geho dobrý prytel dosty re czekal neb gyzz skoro bvdv dwa roky protozz proszym w. m. raczte mne szneho szposzobv vdelaty, neb gyzz mvsym swe dotahnvty na kom kolwek mvozzem, na dalssy w. m. mne ne raczte za zle mety, werym zze w. m. raczyte mne sposobyty szneho Ztym w. m. panv bohv poruczam, datu in Trebosto 11. die dece(m)bris An(n)o d(omi)ni 1569.

Ladislaus de Rewa.

(D. Dubay, *Kremnické listiny*, Rev. 1569.)

gus — juž, už; *Ivken* — luken k *lukno*, miera; *krad* — kráf; *chtery* — dial. chterý, chtorý, ktorý; *natodlvzen* — na to dlužen; *hanyba*, — hafiba (dial.), hanba; *kroz* — skrz; *mvozze* — muože, může.

21.

ORAVSKÁ LISTINA Z R. 1574.

My Jan sskrobak z Zaskalyczy, Jan mezyhradsky, z Mezyhradzy, Orawskey stolyce sluzny dworsczy. Oyrzyk skrobak z Zaskalyczy, teyze Orawskey stolyce prysazny, Mikolass Ziakowicz, Rychtarz Welyczanskj. Gyrzyk Dianyss, Rychtarz Kwbynskj, Gyrzik R. Twr dossanskj, Ondrzej R. Nyznianskj, Matieg R. Dluholwczkj, Qyrzik R. Parniczkj, a gyny mnozy, toho wydiekw Orawskeho zakupny Rychtarzy a Ssoltysy, gsauz z poruczeny Vrozeneho a Mnohomozneho pana, pana Ferencze Thwrzyho z Bethlemfalwa z& toho wydiekw Orawskeho, hlawnyho Ispana, a diediczneho pana, skrze Vrozeneho pana Jana Abbafyho. ten czass Vrzadnyka Zamkw Orawy, sebrany, A k prawa czyneny, stranam saudyczym se, w domu Mythnym pod Orawu Zamkem, Letha pane, 1574. mesycke Marcze 12. posadzeny. Známo czynime wssem, tymtho lystem nassym „ze gsauz przed prawo nasse postaweny, Oppatrný Peter Luther z Dubowey Walaskey Rychtarz, z gedney strany

Pothom Thomass Bacza vlastny brater Petrow k thomu Thomass schuwad, Gyrzyk melcher, a Syrothkj Gallowy, bratrzy stryczny Petrowy. thamze z Dubowey Walaskey, z druhey strany, kdeztho przedrzeczeny Peter Lutber, žiadal gest od Thomasse Bacze podlé dobrowolney smluwy a zapysw, který mezy sebau mely, dzyll Rychtarstwj toho Dubowskeho gemu postupyll, a pustyll, pothom tenze Peter Luther postawyll gest przed namy žalobu, na Thomasse Schuwada, Gyrzyka Melchera a Syrothy Gallowy, kterak by ony od nekolka leth, bez slussney przyczyny, mely se od nieho odtrhnuthy, a panu gehomilosti se poddathy, Czynzow a wssech roboth neb sluzeb powinnych se Zdalythy a gemu neplatythy, nad prawo vse, kterym bylj gemu z tymy powinnostmy poddaný, a z dowolenym gehti (čítaj: jeho milosti) pana, pana Ferencze Thurzy od nekolka leth, w mocz dany a pod ruku geho vwiedieny, Jakoz toho wsseho Peter Luther, na nych swedomym hodnowernym gesth dowedell przed tymze prawem nassym, Kdeztho my z wrchu dotczeny, gsauz na tho prawo, od gehomty (čítaj: jeho milosti) pana Wywoleny a od Vrozeneho pana Jana jAbbfyho Vrzadnyka posadzeny Wrozumegycz gednu druhu y trzety stranu, z gegych duowody, prokazowanym a swedomym, dotykagycze se nassych nayhlubssych rozumow a swedomy neb dussy nassych Vznali sme a vznawame za sprawedywe a prawe prawo bythy, Aby Thomass Bacha Petrowj Lutrowj bratru swemu vlastnymu, dzyllw toho Rychtarstwj, který drzell podlé smluwy dobrowolney a zapysu Z wrchu dotczeneho, bez wssey wymluwy postupyll, W ten spuosob aby Peter Luther Thomassowy Baczowj, tolkez wedle teyze smluwy a Zapysw, gyny stathek thak dobrý, a thak dobrze yak geho byli zbudowany, bez wssey wymluwy zgednall kaupil a dali, thym pak Thomass Bacza zbythy gsauz toho Rychtarstwj y potomkowe geho prázdny byly, Peter pak Luther vplneho Rychtarstwj zie wssemy geho nalezytostmy, jako geden w wydieku Rychtarz, podlé lystw toho, který od gehomty (jeho milosti) pana, pana Ferencze Thurzy, na thuož Rychtarstwj Wydany ma, sam vzywall, gehomylost pana sluzbamy na lezythemy a powynnymy aby odbywall, yakuož y przedtym odbywall gesth,

Czo se pak Thomasse schuwada, Gyrzyka melchera a Gallo-

wych syroth, dotycze, Thym totho prawo za spravedywe bythy vznawa, Aby ony Thotis Thomass schuwad Gyrzyk melcher a syrothy Gallowy, ponewadz, przednieyssym prawem pred nekolka leth, z wuly gehomtj (jeho milosti) pana z wrchu dothczeneho Thurzy ferencze, byly Petrowj Lutrowj w mocz dany. a z dankami a wssemy robothamy vrczenemy poddaný. Thak y ten czass, od dnie tohoto dneysnyho, aby byly poddaný geho posluchaiy, dankamy a robothamy aby gemu odbywalj, Zie pak bez wssey przyczyny a wyny se od nieho byly odtrhly a od nekolyk leth, any dany penezitych, any roboth neodbywaly a nieplatly. Tho wsse, kolko kolyk se tých leth nayde, aby do dnie pathnaczteho gemu zaplatly a s nym zrownalj aby na delsse o tho Žiadna pracza, wycze nebywala. K tomu gestlyze by przedrzeczeny Thomass schuwad Gyrzyk melcher a Syrothky Gallowy poddaný bythy, Cynzow platythy roboth vrczenych podstupowathy, Ano y toho czo gsau zadrzely a w robothach zmesskaly zaplatythy a naprawowathy nechtielj, swoboden bude Peter Luther, tých bratrov wssech z tých grunthow Rychtarstwj toho na kterych sedzy wybythy a wyplatythy, yak neylepsse bude rozumethy, Yakuoz y gehomylost pan k tomu gest swu wulj powolnu oddatj raczyl. kdyz nam tytho gegych rozepreanesnazewnasse rozsudzeny przypustythy raczyl. Thomu wssemu na swedomy a pro lepssy gystothu, lysth tento pod Vrozeneho pana Jana Abbafyho K tomu take y pod nassemu vlastnymy petczethmy z wrchu dotczenemu Petrowj Luthrowj Rychtarzy Dubowskemu gsme wydalj. Genz gesth dan a psan dnie y letha z wrchu psaneho, totyz Tysyczyho petysteho sedemdesateho cztwrtého Mesycze Brezna neb Marcze dnie Dwanaczteho: —

(Vydal L. Novák vo SMS XV, 1937, 172—4.)

dzylł — dził, diel; *Czynzow* — činžov, mask.; *Zdalythy* — vzdialit'; *gehitti* — jeho milosti; *wwiedieny* — uведенý; *gehomtty* — jeho milosti V *Vznali* — uznali; *drzell* — držel, držal; *tolkez* — tolkěž; *zbythy* — zbyty, pozbavený; *gsaucz* — čes. jsauc, jsouc, sloven. súc; *na thuoz* — na tuož, tože; *vzywall* — užival; *na lezythemy* — náležitými, náležitými; *yakuoz* — jakuoz; ako(že); *Thotis* — totiž; *z dankamy* — s dankami, daňami; *vrczenemy* — určenými, určenými; *dneysnyho* — dnejšniho, dnešného; *wycze* — více, viac; *sedzy* — sedzi, sedí; *rozepre* - rozepře, rozpory.

Peter Pongrác z Lipt. Sv. Mikuláša žaluje Štefana Pongráca pre rôzne škody a krádeže.

Pan Petr Pongracz od Swateho Mikulassa dal. gest rokowaty wedle starobileho obiczegze a zwiku stolycze teyto súdobney Liptowskey skrze mne N. Alexia zHuory,¹ naten czas slúžneho dworskeho wydyeka lyptowskeho, Pana Isstwana Pongracza od tehoze Swateho Mikulassa, na tu silu a na ten gwalt. Kterak tento Pan Isstwan Pongracz wtu nocz po swatem Mikulassy roku nyneyssieho 1577 animo deliberato et ex perconcepta malitia, ssiel gest do domu Múdreho a opatrného Marka Krala, poddaného tehoze Pana Petra Pongracza giss predmenowanego w Mesteczku u Swateho Mykulassa reczenem, wtemtoze Liptowskem wydieku suczeho a magiczeho messkagiczemu. Nayprwey dal gest sobe toczity a naliewaty tolko kolko se gemu dobre libilo,... wtemze domu magicze, tehoze Pana Petra Pongracza predpowedeneho, zmoczy azgwaltom. A na tem dosty nemagicz tenze Pan Isstwan Pongracz, tehoze czasu giss predmenowanego, ssiel gest do Pinwycze² tehoze Marka Krala zwrchumenowanego, wtemze dome giss predpowedenem magiczey, atam gest pobral tehoto Marka Krala husy kury a pol teletie wedle swey libosty, zmoczy azgwaltu. Inatem dosty nemage, tenze Pan Isstwan Pongracz, tehoze czasu giss zwrchumenowanego, a y wpitwore take wtemze dome giss predpowedenem wedle swey lybosty strielal gest zrucznicz, tak ze malo y newypalil gest tenze dom predpowedeny zmoczy a zgwaltu. Gesste y natem dosty nemage, tenze Pan Isstwan Pongracz, wtu nedely po Swatey Luczy wnoczy, roku nyneyssieho 1577 uderil gest zase na dom giss predpowedeny, tehoze Marka Krala zwrchumenowanego, poddaného tehoze Pana Petra Pongracza predpowedeneho, atam (w) dwore tehoze domu czasto grad³ predpowedeneho Marka Krala lamal gest a ktemu take tehoze Marka Krala zwrchumenowanego, hrozyl a usilowal se gest zabítý zmoczy azgwaltom. Wczemss wsseczkem giss predpowedenem (okrom gwaltow giss zwrchu wyczitanich) tenze Pan Peter Pongracz starssy poklada sobe a pred-

menowanemu poddanému swemu Markowy Kralowy sskodyakriwdi, skrze tehoze Pana Isstwana Pongracza uczineney sto zlatih.

Citacia tato stala se gest skrze mne Alexyho Zhuory¹ na ten casas slúžneho dworskeho wtu sobothu predetrymy Kraly roku 1578.

(Pôvodina v archíve Liptovskej stolice,
dep. v Levoči: VII, 170, III, 48. Odpísal
Dr. J. Mišianik.)

¹ Hôra, osada pri Jakobovanoch v okr. Lipt. Sv. Mikuláš. — ² Tvar pinvica je aj dnes v Liptove živý. — ³ Krát.

23.

ZO SLOVENSKOLUPČIANSKEHO PROTOKOLU 1589.

Acta sub judicatu Johannis Fabiani, anno 1589.

Pan Pavol Srnka a Lavro Tarnýk strany messtoka.

Povstala byla a vznikla niektereho času mezy nassymy Obyvatelmy nasseho Poctivého mesta Nesnatka a roztržitost, a obzvasstne, že sau sobe niektery nepoctive vecy na Očy držaly, yakžto zlodegstvy, koja vec doniesla se byla y pred Pana Eliase Saly, Urednyka toho času Zámku Lypče, což on dobrý pan viduce, že neny velmy poctivá vec, aby to mel gedem na sobe držeti, gestlyby nebyl vynovatym, y tikala se ta gysta vec pana Pavla Srnky a Lavra Tarnyka, totižto, že sau byli rečy zessly a slyssene zgevnem vssem y Panu, že by Pavol Srnka Lavrovy Tarnykovy (kdy pro vina na dol chodily jemu panu Pavlovy) odrezal byl nočného času vhospode naktorej byli Messtok spenezmy. To tedy pan Urednyk virozumevsse od niekterych dal na pravo Mestske, aby gestlyby byl Pavol Srnka takovým nalezen, toho Lavro Tarnyk gistym a hodnoverným svedomym (gestly muoze) aby dogistil a dosvečyl, a žatým pravo, nagduceho (Pavla Srnku) vtakovem skutku nepoocctyvem a nepobožnem (žeby prestúpil sedme Božy Prikazaný, kdež sam Buoch večný mlovy, Človeče ne pokradness) co by pohodlo a nasslo, toho aby potom Pavol Srnka trpel a užyl a pakly že by se dogistiti se nemohlo, co na neho mluveno bylo, tedy aby ty, ktery su nan takove neporadne rečy zniesly, sstraffany a trestaný aby byli. On pak Pavol Srnka aby pri sveg poctivosti nie menej, než jako prv byl, aby zusal, Pravo yak gim stalo, Lavro Tarnyk

stavel svedkov proti Pavlovy ktory, co by gym povedano bylo o tom mestcy pany Pravom pod Prysahuov (magice od pana Urednika rozkaz) povedali, nehledice na žadneho any na osobu, any na bohatstvy, než na samu Spravedlivost očom by vedeli. Svedkovia su pak tyto.

(Ján Mihál, SMS XIV, 1936, 190.)

messtoka — mešfoka, meštek, peňaženka; *mlovy* — *mlovi*, čts. mluví, hovori; *sstraffany* — liptov. *štrófaný*, trestaný, z nem.

24.

SPIŠ. KAPITULA, 30. NOV. 1592.

Ján Batyz, hospodársky správca biskupskej kurie v Spiš. Kapitule, objednáva u levočského richtára Šebastiána Kromera bočku piva.

Prudensac Circumspecte vir domine et Amice michi obseruan. Salutem et Seruitiorum meorum Comen.

Muoy Pan gehu Mylost roskazal mne zebych wassey Mylosty pisal, strany gedney pol boczky piua, zebyste gemu zgednaly za penize, czoby dobre bolo, neb velmy zada lewockeho pywa, a gezdlyze nemuozete nayty pol boczky, tedy celu zgednayte, wolakdekolwek naydete, lenby bolo dobre, giste zese wassey mylosty, Pan gehu Mylost oddá, neb nemuoze wino pity, a tet posielala swoge kone cztyry zwozom, werim ze to wassa Mylost pro meho pana udelaty raczite, a dobre pywo gemu wassa Mylost zgednate, neb zitra na obed mnoho hosty bude mety, atak prosim, zeby tento wuos neomesskaval se tam. Zato wassu Mylost, stim wassu Mylost Panu Bohu poruczam, Dat: Cur. praepositus Scepusien. In festo S. Andreae Apostoly Anno 1592.

Johan. Batyz prouisor Cur. Praepositus Scepusiensis.

(Na priloženom papieriku tou istou rukou): Dobreby bolo, kdibiste wassa mylost prosily Pana gehu Mylost do mesta na gednu malu colatiu, neb on nerád tam yde kde gehu nezadayu. Tuto posielam geden list, ktory prislúcha mytnykovy Jasowskiemu, dominus Philippus wie otem dobre, telko gemu wassa mylost dayte. Oto piwo prosim wassu Mylost, ze budete pilnost mety, ze zgednate czo dobrého, ya krásne zaplatím, czokolvek bude. Prosim wassu Mylost possli mne na panskú potrebu ffygy gr. 24,

a potem kastany za gr. 15 a... od pana lorincza rimara, ya gemu na cztwrtek zaplatím krásne a gezdly on nema tedy kúpíte ginde, a czokolvek wi date za ne krásne wassey Mylosty wratim.

(Na rube): Prudenti et Circumspecto viro Dno Sebastiano Kromer Jurato Ciui Ciuitatis Leuchowien Dno et Amico obseruand-[issimo].

(Pôvodina v levočskom mestskom archíve. Acta historica VI, 13/52. Odpísal Dr. J. Mišianik.)

tet — čes. teď, teraz; *nezadayu* — nežiadajú; *telko* — nárečový tvar *tel'ko*, *toľko*; *gezdly* — jestli, ak.

25.

„Z TÁBORA POD HATVANOM“, 22. VIII. 1595.

Žoldnieri mesta Levoče, Peter Dravecký a Lazar Szentandrassy, prosia svoje mesto, aby im alebo zvýšilo žold, alebo aby im zasielalo stravu, lebo je veľká drahota a prichodí im pomrieť hladom.

Salute et Servitiorum nostrum paratissima Commendatione praemissa. — Daley myly pani oznamujema nakratcze wassim Mjlostyam azemi zate penize sluzit nebudeme nebo tu nanas barzo draho, chleb jeden czo uwas wlewoczy za gr. 3 mi tu musime brať za f. 1 gr. 50, escze i po czerwenim zlatim, a tak wassu Milost prosime, raczte lebo naimu polepszit albo strawneho, chleba, obroku, piwa posilaf jako insze mesta posilaju, jeslize w. m. snas Husaro chzczete met, nebo mi tu sluhi y skonmi za ten najem od hladu nemôžeme pomorif, obroku kebi czerweni zlati dal za jeden korecz tediho nenayde a tak w. m. barzo prosime neraczte nas opuszczaf jeslize sluhu snas chzczete jmat. To sme w. m. na kratcze chzczeli oznamit Stim wassu mylost panu Bohu poruczama. Data Stabora Spot Hatwanu 22 die Augustj iuxta ...Anno 1595.

Post scripta. Jeslize nam w. m. naimu nepolepszite, abo strawneho, to jest piwa, chleba, obroku, neposzlete, tedi mi wisluziwszy te dwa tizne budema se kazdi osebe starat, a wa. m. sebe inszych husaro hledaite, czomu mi nemozema dla teho kone aj zbroju poutraczat. To sme w. m. chzczeli oznamit a inakshi neuczynima, czomu ne, jest recz podobná abi sme se zaten najem wichowat mohli iako tu na nas draho. Waszych Mylosti Siuzebniczi Lazar Szenandrassi, Petrus Draweczky.

(Na rube): Prudenti atque Circumspecto Domino Paulo Sturmio
Judici Civitatis Leuchowiensis Domino nobis charissimo. — Pe-
čiatka nečitateľná.

(Pôvodina v levočskom mestskom archíve. Acta
historica I, 17/45. Odpísal Dr. J. Mišianik.)

oznamujema, koncové -a je z duálu; podobné tvary sú známe v poľskom
jazyku; *barzo* — dnes, *bardzo* — veľmi; *naimu* — nájmu, nájem; *w. m.* — Vašej
Milosti; *snas Husaro chczece* — z nás husaró chcece; gen. plur. na -ó je
v Gemeri obvyklý; *sluho* — sluhó, t. j. sluhov, *recz* — vec, ako v poľ.

c) *Iné súvislé pamiatky.*

ZO ŽILINSKEJ KNIHY.

Preklad magdeburského práva.

(Podľa nemeckého textu z roku 1378, v Žiline zachovaného, urobený na
želanie pána Václava Pankráca od Svätého Mikuláša, z Branča a zo Strečna
Václavom z Kroměříža roku 1473. Vydal V. Chaloupecký, *Kniha Žilinská*.
Bratislava 1934.)

(§ 10.) O boženících.

Žádný bozejník nemá svéj ruky vykázat na žádného člověka,
ani cti utrhati žádnému, než má právu žalovati. Pakli by na to co
učinil kterým kusem, má odpověd dáti před právem a propadl
ortel větší než prostý člověk. A to má popraviti na něm rychtár
a všeccka rada.

(§ 11.) Item, který žaluje na duchovníem právé.

Již slyšte, který člověk obecný suseda svého obžaluje na právé
duchovníem pro dlhy, anebo pro taký kus, což by světský rychtár
mohl popraviti, a ten jistý, co žaloval, jestli přinese v škodu tohoto,
koho obžaloval, a bude-li tento škodný zase postiehati škody svéj
v právé světském, tedy napřed rychtářovi propadne osud a toho
škodného mosí s téj škody vypraviti, kteréj jej škodé pripravil,
lež pak abycho (napísané: abycho) tento škodný obraňoval byl
od putování, což by se tklo služby božie a mohl by to provésti.
(§ 12.) Kdež jeden člověk druhého v cuzém právé obžaluje.

Již se znamená, kdežto jeden člověk druhého obžaluje v cu-
ziem právé, a sedie obadva v jedném právé, a jestli přinese jeden

druhého v škodu a bude po tém obžalován, dobude na něm svojoj osud, a rychtár také, a musí ty škody oplatit, leč by mu prvé nechtěli práva pomoci, tedy muož svobodné tu žalovati, kdež muož práva požití.

(§ 35.) O ranách a bití palicemi.

Jestli by jeden člověk bojoval pro jednu ránu a onen by se obránil tomuto, tedy tomu jde o ruku a o smrt na hrdlo. A pakli byl jeden palicemi bitý na chrbeté, nebo po břichu, a ty rány budú černé a modré a také naduté, a muož-li on pak rychtáfe na svédomie míti a tých lidí, co sú to viděli a slyšeli, on jest blíže svú odporú proti svému protivníkovi, než onen člověk svým právem. A jestli by pak jeho v hlavu uderili a nebo po plecu, že by jinšieho provésti nemohl, onino lidé mohú to lépe tého posvéďšiti, lež by tento mohl nan to znésti vedlé práva. A jestli by pak oni poznali, tedy každý stratí osud svojoj a rychtár vyhrá svojoj osud. A jestli by pak ty rány smrtelné byly, tedy musí odpoviedati, kteříž o to žalovali. Pakli by nebyly smrtelné, tedy odpoviedá jeden vedlé osudu a jinší odejdú bez viny.

(§ 51.) O véno.

Již rozumějte, což muož každý člověk, kteříž jest fojtovského pokolenie, dáti svéj žené ráno, když s ní jde k stolu, pred jídlem bez erbovného slibu, tedy muož jí dáti jednoho pacholka a neb dievku, kteráž pod její rukú má býti a bez odmluvy a potcivého beze všie poškvrvny.

(§ 52.) Kterak žena má zachovati své véno.

Véno obdrží žena svátým duovodem, ač jest slíbila; a také obdrží její pastorek její radu po její smrti, jestli prvé umře, nežli muž, a neb toho muže máti. Ta máti jest host v synovém erbu a syn v matefiném erbu.

(§ 53.) O tých, kteříž véna nedávajú

Všeckni ti, kteří nejsou fojtovského pokolenie, ti nemohú dáti véna svým ženám, než ten lepší kuož, nebo to, což on má; véno jeho jest, že ženu dobre má chovati v svátosti bez svědkú.

(§ 63.) O ženskėj zbroji.

Již slyšte, co ženám sluší zbroje k ženskėj tvári, to činie všeckni božejnici; najprvé k ní pfiisluší všeckny šaty, co ženy nosí a jinšie pfiisluhy, což na ty šaty pfiisluší od zlata i od stříbra, což jest klejnot opravený, a což by ženu krásilo, to jest prstence, spinadla, pásy stříbrem pobité, medenice, podušky, prostíradla, polštáfe, obrusy, opony, koltry, patochy, sviecníky, len, pfeze, plátno, kteréž řezáno jest ženám k šatom, a knihy, v kterých ženy čítají, a truhlice, škfíné a každého kusu rúcho, pánvé a všeckno, což v domé potřebují, jako kotel a jinší sud, a neb nádobie, což ženám sluší. A pakli byl hospodár kramárem, a neb hostinský hospodár, a měl by postel, neb polštáfe, podušky, a neb stříbrný sud, což by svým hostem potreboval, a nebo kramár k svému krámu chtěl by prodati, to pfiisluší a erbuje mužovi a nie žené.

(§ 66.) O vojné.

Již s(1)yšte, kdež dva muži nebo tri k jednéj vojné pfiisluhají, tedy starší má děliti a mladší má voliti; tedy pfiisluhá k tému mužovi k jeho polepšení napřed kuoň osedlaný a jeho všiekna zbroje k jeho télu, a jeho vezdajší rúcho, a jejich lepší meč, a k tomu ubrus, ručník, polštár, dvě prostíradla, dvě slaniny a jeden malý kotlík, což by mohl na oslíka uvázati. A tak lidé všelikterakého rádu mají činiti vedlé svých statkův.

(§ 70.) O tém, což žené erbuje vedlé práva.

Každú ženu erbuje dvě vozú kola, a její vnuku, což po žené pfiisluhá, a ten erb na najbližního, bud žené nebo muži, kterýž od otce jest odlúčen. Každý muž, který jest rádu rytierského rodu, erbuje také dvě vozú kola, a ten erb na najbližšího svého pfirozeného pfiítele a k tomu meč. Než já mluvím o rytierském pfirození a ne o těch, což pfiisluhají k městskému ščítu; a to zústane po něm erb, když umře, bud kola neb jeho panstvie. A to jisté mají v ruce dáti rychtárovi, a nebo služebníkovi městskému, což zústane po třídásátku; k tomu má rychtár míti rok a den bez fortele, a má opatrili, jestli který s právem k tomu sahati bude. Potom pak obrátí to rychtár k svému požitku, bud on z jeho erbu

vítí, a s tím prázdnen nemuože býti, jestli mohú přesvědšiti jeden sám tretí, že on choval takový zvěf od toho času, že sú jemu škodu činili.

(§ 107.) O tém člověku, kteréhož za dlhy v ruce dadie.

Ktož dlžné své žádá pred právem na svém dlžníkovi, kteříž by nemohl zaplatiti, ani by mohl na to rukojmí dáti, tedy fojt toho člověka má dáti v ruce jistinníkovi za ty dlhy a ten má jeho držeti právě jako jinší svú čeled s jídlem a s robotu; a chce-li jeho pak na fetéz vzíti, nebo sputnat, to muž udělati, ale aby jemu v tom muky nedělal. Pakli bude svobodný z tých fefází a ujde (v pôvodine: vygde), tím nebude svobodný, dokadž to neoplatí; a ten skutek, dokad nedokoná, dodad bude vždy jeho základ.

UKÁŽKA PRAVOPISU PREKLADU MAGDEBURSKÉHO PRÁVA Z R. 1473.

(§ 202.) Kterak miesteczko gma páwowane byti.

Nema ani moze wedle prawa zadne miesteczko vstawiti nebo opraviti gedno od druhého blýz gedne mili. Take nemuoze zadne twrzy ani miesta zawrzeneho, zdý vtwrzeneho, neb parkanem ani na huorze osaditi, ani mezy wodami vstawiti, ani kapitule wktere wsy osaditi bez wuole rychtarze zemskeho; bez rychtarzowe wuole muoz dobrze kopati tak hlubocze iako by rylem nad se mohl klasti, aby w tom nevdieal zhromazdieni.

(§ 203.) O tom, kteryzto sskodu czini.

Ten czlowiek gma platiti sskodu, kteryzto swym chtienim czini sskody ginssim lidem budto na zemich, a nebo mostem czozby nechtiel opraviet, do kolena zwysse wysse zemie.

(§ 204) O czarodiegnicznych.

Kteryz krzestiansky czlowiek, muz nebo zena, czary by sie obchodila, a neb gedy, a wtom zpopaden bude, toho mági na leskach spaliti.

(§ 205.) O tom, ktoz pokog russi.

Gyz slysste, ktery muz druhého wedle boge prziwita, a nebo chce prziwitati, ten gma slussne prosyti rychtarze wedle ortyle, aby

sie wlozil w gehu neprzitele, czoz pokoj russi, tehdy to musy potom przigiti przed prawo; kdz gemu to bude nagdeno, ze on to dobrze muoz vdielati, tehdy otizess gehu podlé prawa, kterak sie gma gehu podgiti, ze by gemu mohlo ku pomoczy przigiti k gehu prawu a zwlasste swu hlavu, zanuz sie gehu podwazal. Tehdy gma zgewiti, procz sie ge(h)o podwazal, to muoz hned vdielati, acz chce, a neb muoz rzeczi mluwiti a powiedieti, ze gest na niem pokog russil na kralowske czestie...

(Fotografia u Chaloupeckého, č. 111.)

Prepis podľa Chaloupeckého:

(§ 202.) Kterak mestečko jmá pavované býti.

Nemá ani môže vedlé práva žádné méstečko ustaviti nebo opraviti jedno od druhého blíž jedné míli. Také nemuoz žádné tvrzi, ani města zavřeného, zdí utvrzeného, neb parkánem, ani na huofe osaditi, ani mezi vodami ustaviti, ani kapitule v které vsi osaditi bez vuole rychtáře zemského; bez rychtářové vuole muož dobre kopati tak hluboce jako by rýlem nad se mohl klásti, aby v tom neudělal zhromáždění.

(§ 203.) O tom, kterýžto škodu činí.

Ten člověk jmá platiti škodu, kterýžto svým chténím činí škody jinším lidem budto na zemích, a nebo mostem, což by nechtěl oprávé, do kolena zvýš výše země.

(§ 204.) O čarodějnicích.

Kterýž křestianský člověk, muž nebo žena, čáry by sé obchodila, a neb jedy, a v tom zpopaden bude, toho mají na léskách spáliti.

(§ 205.) O tom, ktož pokoj ruší.

Jíž slyšte, který muž druhého vedlé boje přivíta a nebo chce přivítati, ten jmá slušné prositi rychtáře vedlé ortýle, aby sé vložil v jeho nepřitele, což pokoj ruší, tehdy to musí potom přijíti před právo; když jemu to bude najdeno, že on to dobře muož udělati, tehdy otížeš jeho podlé práva, kterak sé jmá jeho podjítí, že by jemu mohlo ku pomoci přijíti k jeho právu a zvláště svú hlavú,

za nuž sé jeho podvázal. Tehdy jmá zjeviti, proč sé jeho podvázal, to muož hned udělati, ač chce, a neb muož rečí mluviti a povéděti, že jest na něm pokoj rušil na královské cestě...

Pozn. Pisáři obyčajne neoznačujú dĺžky samohlások. Viac ako pravdepodobné je, že pri čítaní tohto textu užívali domácu slovenskú kvantitu. Prof. Chaloupecký s prof. Ryšánkom pri prepisovaní textu užívali staročeskú kvantitu (o tom Chaloupecký na str. LVI). Ťažko tu nájsť správny spôsob.

erbovní, dedičský; — *erbovati*, dediť; — *koltry*, záclony; *préze*, priadza; *fortel*, úskok; — *božba*, prisaha; — *nedvéd*, medveď; — *dadie*, dajú, nárečove sloven. dadia; — *dodad*, dokiaľ; — *dotad*, dotiaľ; — *pavovati*, budovať, z nem. bauen; — po *ottnej* smrti, po otcovej smrti; — *božiti*, súdiť (sa).

Kázeň zo Spišskej Kapituly z r. 1479 -1480.

1 In nomine patris et filii et spiritus sancti amen.

Otecz syn duch swaty vse geden hospodyn racz s namy biti a raczy nam dati swe swate požehnane, mne ku wimolveny a wam ku poslušahaný. Bratrzy mily nebo sestrzy kterzi ste sie wtekly k teyto swatey msy, slusno wam zwedeti dnešsnye swathe cztene, kterež popsal g(es)t swaty J. w patym položený swich knech, a tak sie wiklada slowensky(m) yazyka(m) wedle tekstu: w ten czass etc.

2 Post evang.

Naymileyssi ted mate sprostny wiklath dnešesneho swathe(n)jo czetna, na keress bich wam rad malo czo powedel, czo bi bilo k wassem dussam polepsseny a wassym hrzechom od-pustzenu, ale ja sam thoho hrzeny nemôžem mety bez daru ducha swatheho, protoz naymileyssy vteczmy sie k mylostiwey pane marie, aza by ona raczela vprosty dar ducha swatheho mne k molweny a wam ku vslysseny, protoz posdrowmy ju pozdrowenym angelskym rkucz: zdrowa maria—yz do konca. Naymileyssy X-ane znamenugte sie znamenem swatheho krzicza, ze bi wam dyabel neprzekazil posluchaty slova bozeho.

3 Kazdy s was klaknete na sswa kolena, vczinte obecznu prosbu k milému spasitely, aby nas raczil vsslyssety w nassych prosbách, naperwe poproste pana buoha za mir, za pokoy, za

dobre powtrze, aby nam raczil mily pan buoh daczy mir, pokoy, w tey zemy y w ginich wsech zemech chrzestienskich.

4 Take kazdy s was nábožným serczem poproste milého pana buoha za dwa stawy, za swethsky y duchowny, nayperwe za otcza swathe(h)o papesse Sixtussa y za gehu cardinaly, patriarchy, legáti, za yarssyky, biskupy, za p(re)laty, plebany y za wsechny kneze y za saky sweczene, keryss za wass verne pana buoha p(ro)su we swich molidbach, p(ro)ste take za Staw swethsky, za nasseho krala mathyassa huerskyeho y za gehu wladky tegto korony, keriss o dobre pospolne praczuty, a s tym poruczam wsechny gynsse krale pany (w) w(a)ssu modlydbu chrestienskye, poruczam p(ro)ste za ne pana buoha, zet by gich mily pan buoh zaczył possility, p(ro)ste milého pana buoha za werne puthnyky, gesto puthuty k buozemv hrobu k sswa(temu) petru gdez koliwek w mene buoze, ze bi gich mily pan buoh zaczył we zdrawy.

Post sermonem.

5 Mate swedety dny swate tochtó tehodne. a tak nayperwe budete mety n(etc?). Gnssich swathkow nemáé tochtó tydna, nez su swatky na kozdy den, ty my odbywamy w swich hodzinach a za wass pana buoha prosicze, kazdy s wass poklaknite na swa kolena, vczinte obecnu ... kazdy s was poklaknete na swa kolena a vczynmy (inou rukou nadpísané: te) obecnu prosbu k mylemv spasitely aby nass raczil vsslysety w nassych prosbách. Nayperwe poproste milého pana buoha za mir a za pokoy, y za dobre powtrze, aby nam raczil mily pan buoh daty (predtým daczy prečiarknuté) mir a pokoy w teyto zemy y w ginssich chresstienskych zemach. a thake kazdy ss was nábožným a skrusenym serczem proste pana buoha za dwa stawy, to gest duchowny a swethsky, za nasseho swathe(h)o otcze papessa y za gehu cardinaly, patriarchy, legaty, yarssyky, biskupy, za plebany, za kneze, za zaky, gesto rano wstagy (va nad tým pripísané) a za wass werne pana buoha prosu, a swlacze za pastirze duss wassich, gesto sie o wasse spasene praczuty, a take za staw swethsky, za czissara, za nasseho krala mathiassa huerskeho y za wseczky gy(n)sse krale chrestienske, za wladky, za panosse,

kerizto obecne dobre si praczugi, aby gich milostiwý pan boh raczil w tym possility a gym rosúm dobrý daty. poproste milého pana buoh za werne puthnyky, který puthugy k buoze(m)v hrobu k sswethe(m)u petru nebo gdez kolywek w meno boze, ze by gich pan buoh raczyl we sdrawy nossity a ku domv przivesty s menssomy hrechy a zwathu radostzu. kazdy sam za sie poproste milého buoh za swe teske hrechy, zda ly by bil kery mezy wamy gesto by mel zgity tento den nebo tochtó messicza nebo thochtó roku, aby gemv mily pan buoh neraczil daty vedie gehó vyny ale pro swe swathe miloserdenstwe raczil gemv daty hrzecham odpustzene.

6 Giz srny za ziwe prosily, take mertwch nezapomynaymy, kazdy s was poprosy milého pana buoha za dussu otcza nebo mathky y ginich veschnych dobredegu swich, poproste milého buoha za ty wssechny dussicze czo su zesly od bozeho wstupa az do dnesseho dna, azda by sie byly thy dussicze (w) kterich hrzessech zde na tomto swete smeskaly, ale mily Jhu neracz gym daty wedle gegich winy, ale raczy gym daty nebezke kralesthwe.

7 Poproste pana buoha za ty dusse, kerez zesly na czestach nebo na wodach puthugiczy nebo bogucz (nad tým gicz) podlé swatheg korony, aby mily pan nebezky raczil nass vslisety w nassich prosbách, acz by byly w kterich mukach Racz ge mili X-e wiweczy a raczy gym daty przibitek w kralestwy nebeskym. A take kazdy s wass poproste pana buoh za ty dusse wssechny, gesto odpocziwagy gegich tela w tomto bozym domu nebo okolo tochtó bozeho domv, gdez kolwek w meno boze odpocziwagy azda by sie ty dussicze byly na tomto swete w hrezeh zmaskaly, ale mily Jesu X. neracz gich sudity podlé gegych zásluhy, ale racz gym daty p(ro) tewe swate miloserdenswe kralestwe nebezke. poproste milého buho za ty wsechny dusse, gesto sie poruczily w modlidby moge nebo phararzewy a take kerziz pomahaly almuznamy od meho zakowstwa, zdaly bich yagych nemohl menowaty každého swlacze, ale mily pane Issu X. raczi tym keriz gesu na tym swete, milost swu daty, keriz su zesly z tochtó sweta, racz gym daty kralestwe nebeske.

8 Kazdy poproste milého buoha za sweho otcza, za swu matku y za wsczky przietełe swe, zda by sie take ty dusse na tomto swete byly w hrzessech zamesskaly, ale mily Jesu X. pro twe swate miloserdenstwe racz gym daty przibitek w kralestwy nebezskym.

9 Poproste milého buoha za wssechne sire dusse nebo newolne gesto zde na tomto swete nemagy zadne pomoczy nez nasseg modlidby pospoleg zadagy a oczekawagy, A take X. nebesky zda by byly w nekerich mukach, raczy ge wywesty z muk a raczy gym daty pro twu swatu lásku przibitek w kralestwy nebezskym. Poproste milého buoha za ty wssechny keriz tento swaty dom nadaly ruchem, kelichy, knehamy, swethnyky, ktherimiss kolwek grussymy kleynoty kerzy su smerly, buoze gym day kralestwe nebezke, a kerzi su zywe a menu nadaty, pane Jesu X. racz ge na tom possilyty a zboza gym prispority a gych hrzechy odpusticzty na tom swete a potom kralestwe nebezke gym racz daty.

10 Protoz my Xe pro nasse prosby racz nass wslissety a racz nam daty milost swu, hrechom odpusczone, a mertwym kralestwe nebezke. Naymileyssy dla oderzena odpuskom klaknite na swa kolena muwte za mnw obcczu spowet, Ja hrzeny nebo ya hrzena Spowedam sie pan buohu, milostiwey pane marie, swathemv petru, swathemu pawlu, swathemv martinowy patronowy tochtu kostola y wsczkym bozym swatym y tobe otcze duchwny na bozym mezczy mogych wsech hrzechow.

(Prvý raz uverejnil olomúcky bibliotékar Alois *Muller* v Jagičovom Archíve I, 1876, 617—620. Znova ju vydal Frant. *Pastrnek* v Sborn. filologickom VII, 1922, 100—127; tu je rozbor pamiatky. Pamiatka je v Študijnej knižnici v Olomouci.)

Veršované Desatoro z r. 1532.

1.

Pan buoh nasz desetť svych prikazaný,
widal ýt nám kusprawowaný,/
srkze Moyžiesse swe^o,
sluzebnika werne^o
sobie take poslussneho-/

13.

Bohuow czyzich predemnu nemiway,
yatt sem sam yeden buoh twuoy to ty / znay,
poruczmi sobia wsse^o,
miluy mne z srdcze swe^o,
A posluchay hlasu meho/

3.

Neberz nadarmo ymena bozýho,
a delalitt kdo czo dobre^o,
neprýczytay to/ye\
Ale bohu same^v,
tto vsseczko spusobýczie^T. /

4.

Duchowne Zobothu masz swetyti,
ze od skutkuow swych masz pstatí/
bytt buoh swe w tobie delál,
spasený tve dokonal,
y on sam tobie sprawowal /

5.

Čzty a poslussen bud rodiczuow swych,
A hlediž (nikdy) neopúszczeti gych,
nez / o ne peczy mieti,
chczessli lett swych prodlieti,
a zloleczenstwý vyiti /

6.

Nehneway se, nezawid nemorduy
strpedliwost y dobrotu mey,
nepratelý / swe miluy,
mstytý se sam wzdy waruy,
nez bohu krywdu poruczuy/

7.

Malzenstwý tve czysté wzdy zachoway,
ani srdczem czyzych zen zaday, /

zywot swuoy w czystote mey,
smilstwe yey neposskwrney
A radne / se zachowaway

8.

Nekrad nelup ponechay y lychwy,
take w trhu nedelay krywdy,
bud / chudým milosrdný.
A nebyway vkrutny
tak budess bohu pryéný /

9.

(Pro)ty blyznie^v neswecz ffalessne,
nez wdycky mluw prawdu stateczne/
nevinu hled braniti,
hanby blyznie⁰ kryti,
yakžto sam sabie chcesz mieti /

10.

Nezaday domu blizni⁰ swe⁰,
ani czokoliwek ýt ye^o,
nez czo vzy / toczne",
teho wzdy zaday ye^v,
yakozto sobie same^v./

11.

Psanatt su nám tato prýkazaný,
pro nassých hrychuow zých pozná/ný,
Abychom se nauczili,
yakbychom czne predbohem zywi,
wzdyczky / byti ymeli. /

12.

Kryste racziž nám to^o dopomoczy,
genz sy ty nasz pmluwcze k otczy,/
bychom ho nehnewali,
yeho wuoli czynili,
A srdcze newihaneli / Am.

13.

Wssychni spolu zaspýwayme
a weyme° Krista zadayme/
ottcza vssechmohuczie⁰,
Att nám dá dúcha swe°
spomocný/ka naywyssyeho. Amen
1532

Sit nomen Domini benedictum Ex hoc núc et
usque in saeculum 1532.

(Text sa našiel v diec. knižnici v Spišskej Kapitule. Vydal ho Alojz Miš
vič vo Sborníku Matice slovenskej XVI—XVII, 431—5.)

² k *sobia* porov. dial. *s^hia*, seba; — ¹ *sabie* asi pisárskou chybou
miesto *sobie* — ¹³ *weyme*⁰, *ve jméno* alebo namiesto *weyme*“, *ve jménu*.

Michal Siládi a Václav Hadmázy.

(Zapísané r. 1560; vytlačené v Národných Zpiewankách.)

1.

O krásneg weci
Zpjwat vám budu,
By ste poslyšeli;
Čehož dobre wjm,
Že až posawád
To ste neslyšeli:
O krásneg panne
Tureckého cjsára,
Že se podiwjte.

2.

Gednoho času
Dwa mladj páni
Do wezenj wpadli,
W Konštantinopoli
Tureckému cjsari
Pod geho moc prišli
Protož gich cjsar
kázal posaditi
Do swogeg temnice.

3.

Ne welmi daleko
Od cjsarského domu
Ta temnice byla,
W kteréž ti dwa páni
Z uherskeg zeme
Byli we wezenj,
Gegich sú gména:
Siládi Michal
A Hadmázy Wáclaw.

4.

Gednoho času
Na Swatého Ďura
Spolu gsú sedéli
Siládi Michal,
Hadmázy Wáclaw,
Pres mrežku hledéli,
Welmi prepeknú
A žalostiwú
Notu sobe hrali.

5.

Welkým wzdychánjm
a narjkáńjm

Takto predpowjdal:

„O tegto chwjle
Na rok už Buh dá

Budeš Michal doma,
S otcem i s matku,
I s panj sestru
Budeš hodowati.”

6.

Práwe w tu chwjli
Cjsarská panna
Z okenka hledéla,
Na pekném paláci
W krásném okénku
Geho poslúchala;
Geg pekná krása
Pána Siládiho
Srdce obweselila.

7.

Cjsarská panna
Skryté w tu chwjli
K temnici bežela,
Presmutné srdce
Pánu Siládimu
Gest obweselila,
K njm prepeknú wec
Cjsarská panna
Tuto reč mluwila.

8.

„Gá w krátkém čase
A w krátké chwjli
Wás bych wypustila
Z otcowej temnice,

Z welikeg núze

Wás wyslobodila,
Gen mi slib ruku
Ty slawný wjtéz
Na swoge wjtéztwj.”

9.

Čjm to uslyšel
Wjtéz Siládi
Hned gegodpowedél:
„Len mne wyslobod
Na čest, na wjru,
Na moge wjtéztwj
Gá tebe wezmu
Cjsarská panna
Za prawú manželku.”

10.

Cjsarská panna
Hned s temničári
Tuto wéc zprawila,
Gich o pul noci
Gednoho času
Z temnice wywedla,
Cjsarská panna
šla mezi koné
A gim wybjrala.

11.

Cjsarská panna
Po zlateg šabli
Dala mladým pánom,
Lowás meštrowi
S gehu Lowásmi
Hlawy postjnali,
A osedlawše
Tri hlawné koné
Preč gsú pospjchali.

12.

Pristrogiwše se,
Zlatohlaw, šaty
 Krásné na se wzala,
Cjsarskú pannu
hned posadili

 Na gedného koňa,
Ostatnie (kone?)
Hned postjnali,
 Hnáty porúbali.

13.

Cjsari tureckému
Dworané gehu
 Hned mu powedéli:
Že mladj páni
Z temnice ušli,
 Preč gsú pospjchali,
Lowas meštrowi
S gehu Lowasmi
 Hlawy postjnali.

14.

Tam na tricátku
Gich gsú uzreli,
 Hned se gich zpýtali
Tých mladých pánuw
Uherských wjtézuw:
 Kamby pospjchali?
A oni rekli:
„K Uherskeg zemi
 Štéstj pokúšeti.“

15.

Welmi na náhle
A welmi rýchle
 Ten turecký Cjsar
Hnedky zawolal

Swogjch wogákuw
 A swogich wjtézuw,
Aby tých pánuw
 Dobrych junákuw
Swázaných priwedli.

16.

Po nich gsú také
Hnedky beželi
 Waidowé Turečtj,
Gich gsau zhánéli,
Na nich wolali
 Aby se poddali:
Ti mladj páni
Dobry Jonáci
 Málo na to dbali.

17.

Pred tjm pobehem
Anebo krikem
 Cjsarskú pannu
Z koňa sadili,
A gu (uwedli)
 Do gedneg Sihoti,
Nebo se báli,
Aby nepadla,
 (Preč gu) odeslali.

18.

Ti mladj páni
Kópie meli,
 S Turci se honili,
Siládi Michal,
Hadmázy Wáclaw
 Šablami zwrtali,
Tých peti Wagdúw,
Ostatnjch Turkúw
 Wšeckých postjnali.

33.

Hned na úswité
Až do poledne
S Turky se honili,
Mladj Jonáci
Uherštj wjtézi

Turkuw sú premohli,
Swú brannú rukú
Pres tureckau zem
Smele sú progeli.

20.

W husteg Sigoti
Ta krásná panna
Welmi narjkala,
S welkú žalostj
A s welkým krikem
Welmi litowala,
Swé krásné oči,
Swú prepeknú twár
Welmi uplakala.

21.

Zticha slowjčko
Mluwila k sobé
Tá prepekná panna:
„Željm se sama,
Ale wjc wjtézuw
Uherských Jonákúw,
Ti preukrutnj
Nešfastnj Turci
Gich sú postjnali.

22.

Gestli gá umrem
Kam se podégem
W tom pustém lese?
Kdo mne ochránj,

Nebo pochowá

W nešťastnú hodinu?
Ptactwo nebeské,
Zwer preukrutná
Ta mne požrjti má!

23.

Tých mladých pánftw
Pekných Junákuw
Uherských wjtézuw
W nebezpečenstwj
A smrt ukrutnú
Gá sem gich uwedla,
Ti preukrutnj
Nešfastnj Turci
Gich sú postjnali.

24.

„Mug Bože wečný
Pán všemohúcj
Rač mne uslyšeti!
I sama sebe,
I gegich duše
W ochranu porúčjm,
Tých mladých pánuw
Gegich dušičkám
Budiž milostiw sám.”

25.

Siládi Michal
Ten prepekný pán
To všeco poslúchal;
Geg narjkánj
I geg wzdychánj
Wšeckoon poslúchal;
Tú peknú pannu
Cjsarskú dcéru
Za ruku gi pogal.

33.

Hned bez meškánj
Siládi Michal
Na koňa gi wsadil,
S welkú radostj,
S welkú chytróstj
Preč sau pospjchali;
Siládi Michal,
Hadmázy Wáclaw
Šablami zwrtali.

27.

Když pricházeli
K Uherskeg zemi
Hnedky na chotárjch,
Hadmázy Wáclaw
Hned Siládimu
Počal gest mluwiti:
„Poďme se bjtí
O krásnau pannu
Kto si gi má wzjtí?“

28.

Hned odpowedél
Wjtéz Siládi
Hadmázy Wáclawu:
„Mug milý bratre
Nech gá gi wezmu,
Wšak ty máš swú ženu
Popreg že gi mné,
Nech gá gi wezmu
Za prawú manželku.“

29.

Hned promluwila

V Turolúckom kancionáli,
Liborčan, turolúcky rector, n;

Cjsarská panna
Ke dwoma rytjrum:
„Rozsekegte mne
Na drobné kusy
S wašimi šablami;
Nebo neslušj
Takowým wjtézum
O mne se sekati.“

30.

Nie gest nemeškal
Wjtéz Siládi
Šablu gest wytáhl.
Hned se potkali,
Harc učinili,
W sebe uderili;
Wjtéz Siládi
Hadmázy Wáclawu
Ruku úfal gemu.

31.

W tom gest Hadmázy
Prosbu učinil,
Na kolena klekl:
„Mug milý bratre,
Odpusf mi winu
Pro Boha té prosjm,
Búh mne potrestal
Pro mú nepravost
Pro mú nešlechethnost.“

32.

Nebo i gá... (zcházj).

ý r. 1684 písal a maľoval Ján
líme ešte tieto verše:

33.

Pro to, neb ga mam peknú manželku i dwuch mladých synow

Zustanze ty zdraw, mug mily bratre;

gdi s panem Bohém, Buh was požehneg, dobre se megte.

34.

Dwa mladí pani tak se rozešli, odpusstény wzali.

Wítez Siladi pogawsse pannu s ný se Gest sobassil

a swazek manželský wedle poradku dokonati račil.

35.

Roku tisycího a-petistého a ssedesateho

po Swatem Duchu ten prwný tyden do kronyky zepsal

geden mládenec (k swej weselosty sobe prospewoval.

Amen.

Lovás — maď. koniar; *mešter* — maď. majster; *vajda* — maď. vojvodca;
harc — maď. boj; *Sihot'* — maď. Sziget, zámok vŠomod'skej stolici.

Ján Sylván,

O márnosti swéta tohoto.

(1576.)

(Dané do Cithara Sanctorum.)

Slussjť na to každý čas mysliti,

co má potom budaucýho býti,

swétské utéssenj,

ustawičné nenj

Jakož mužem marnost swéta znáti,

na predesslých sobé příklad brátj,

kterak gich márnosti,

minulý w rýchlosti.

Lepssjť gest gisté dobré swédomj,

nežli rozkoss, swétské utéssenj,

kdož ho muž dogjiti,

muž wždy wessel býti.

Včič každý w čas Božj milosti,

proměň swug zlý žiwot w sslechetnosti,

neb zde kratochwjle

magj krátké cýle.

Aniž muž lepssj proména býti,
pokudž kdo muž na swété čas mjti,
včiň sprawedliwé,
Bohu, lidem, sobé.

Nemesskeg giž ani neprodljweg,
žef gest ráno na to nezpolihg,
někdy na uswjté
smrt téžká ssaužj té.

Vgjitif gest nelze tomu cýli,
bychom pak zde sto let žiwi byli,
musýme zemfjti,
porussenj wzýti.

Swét pomine y márnosti geho,
pospéss každý wen wygjtí z něho,
hledeg býtu swého
v Nebesých wéčného.

Slovenská legenda o sv. Jurajovi.

(Podľa zapísania od r. 1632.)

V majetku vel. p. Sam. Tomášika, seniora v Chyžnom v Gemeri, nachádza sa kniha, písaná r. 1632 veľmi usilovne od Daniela Kuška, obsahujúca spevy nábožné, a okrem toho dejepravnú pieseň o dobytí Jágru Turkami a legendu o sv. Jurajovi, ktorá tuto nasleduje.

1. Radost méjte slyšeti, vy přátelé milí,
O tom Božím rytíři a svatém muži.
Byl jest rodem z Kapaducije,
Odtud přišel do krajin Sirije.
2. Šiel jest vedie jednoho mésta velikého,
Kdežto bylo jazero jakžto more,
Tam jest bydlel ten drak škaredný,
Dýchajíc plamenem moril lidí.
3. Měšfané se sebrali, na tom jsau zústali,
Aby jeden každý z nich dávali

Na každý den ráno dvě ovce,
Tak drakový hněv ukrocujete.

4. Když pak ovece neměli, mnohý jsau hynauli,
Brány, bašty, ani zdi nedržely,
Když jest zlačenel ten drak škaredný,
Řičel jako lev hubice lidí.
5. Mésta toho král méšfanuv k sobé jest povolal,
Okem smutným na nich jest pohlídal,
Žalostivěj rady od nich ptal,
Kterak by jich ten drak nepohlal.
6. Sribra, zlata měli dost í všelikau maudrost,
Protož sobé nemohli s tím pomuc,
Museli jsau voliti sobé,
Dati ovci a človéka zadvuje(?).
7. V malém čase ztravil to ten drak škaredný,
Syny, cery a mnohé jiné lidi.
Těž vlastní dcéru krále samého
Méšfané popadli v hradé jeho.
8. Král ten pannu svau velmi jest miloval,
By mu jí nebrali, méšfanuv žádal.
Slibuje pul královstva dáti
By nezhylnula panna náhlau smrtí.
9. Radda tomu všecku podvolif nechtěla,
Rzkauce králi: „Tvé vlastní vypovéd(?)
Vydali jsme syny, cery své,
Vydejž dcerau svau draku k snídání!"
10. Král s královnau dcéry své jest velice plakal:
„Béda mné, dcerko má!" tak jest naríkal,
„Jak jest na tebe ta smrt přišla,
Jenž si ty muj rod množít méla!"
11. Král se k lidau obrátil, jich srdečné prosil,
Rzka: „Dajte mi týden neb některý den,
Bych mohol poplakat dcéry své,
Nenadálé její příhody zlé!"

12. Lid se nad nim slitoval, osem dni jemu dal,
Po ôsmich dnoch aby jim dcérku vydal,
Rzkauc králi: „Rač svau dcérku dáti,
Nebof jináč nemuže býti!"
13. Král rzekl ku panné: „Ponévadž mám vydati tebe,
Rozlaučení poslední dávám tobé."
Objiavši ji prítáhol k sobe
A rzka: „Žehnaj té Pán Buh z nebe!"
14. V tom kázal šatstvo drahé, zlatohlav priniesti,
A svau pannu bohate pripraviti,
Obliekli jí to šatstvo drahé,
Spomínajíc na syny, dcéry své.
15. Zavši pannu méšfané, z mésta ji vyvédli,
Král s královnau na ni z hradu hledéli,
Jakby ji ten drak mél pohltnauti,
Chtiec její skončení vidéli.
16. Svätý Jirik muž mladý a rytíf statečný,
Mél jest litost kralovné panny,
Krásného koné kázal obsedlati,
A kopijí pieostrú podati.
17. V náhle kuň osedlali, ostrú kopiji podali,
Vyšiel ven z mésta ku panné na pole,
Spatnl sobé pri ní místo,
Chtia se býti s tím drakem zajisté.
18. Panna k nému mluvila, aj ho prosila,
Rzka: „Jid preč, krasný mladenče ode mne,
Veliká jest toho draka moc,
Nemúžeš mné ani sobé zpomúc."
19. Svätý Jirik počal v tom pannu namlauvati,
By pohanskéj víry chtéla zanechati,
A vériti v Syna Božího,
Slibujíc spomúci ve jmenu jeho.
20. Hnedky panna pohanskéj víry zanechala,
A svätému Jiri mocné véfila,

- K Pánu Bohu plačíc vzdychala,
A svau duši jemu poručila.
21. V tom se ten drak pozdvihol jakožto veliký vul,
A panna hnedky hlasem zavolala.
„Bež ode mne! To jest ten drak,
Kterýž má pohltiti mne!"
22. Svätý Jirik uhlídal draka škaredného,
Rzekl ku panné: „Nebojim se já jeho,"
Svätým křížem se jest pfežehnal,
„Pomoz Kriste pro tvau víru i čest!"
23. Ten drak velmi škaredný na neho se oddal,
Hned ho svätý Jirik svým kopijí prohnal,
Udělal mu ránu velikau,
A zavolal na tu pannu péknau:
24. „Panna krásná, rač mi tvého pása podati,
Neb již nemuž ten drak vládnauti,
Zavážeš mu to hrdlo hrozné,
Tak obveseliš přáteli smutné."
25. Panna krásna s radostí pás jest odpásala
A Svätému Jirí podala;
On hned svázal hrdlo jeho,
A panna vedía do mésta toho.
26. Svätý Jirik napred šiel, a k lidu jest mluvil:
„Chtéte-li se pokrstiti, v Krista uvéřiti,
S jeho pomoci zabijem jeho,
Vytrhnú meč, zetném hlavu jeho."
27. Král s královnau i s lidem v Krista uvéřili,
A ve jmeno jeho se pokrstili,
Svätý Jirik rukau hlavu sfal,
A vesele chválau — — — —
28. Potom... toho draka z mésta vyvésti,

Ohném prudkým jest ten drak spálen,
Z toho Pán Buh budiž pochválen.

29. Požehnal Svätý Jirik krále, odtud se přeč bral,
 Prika(za)l, aby na chudé pamatoval,
 Služby Boží aby pilný byl,
 Slova Boží slyšel a kněží ctil.
30. Počet těch lidí, kterýž v Krista uverili,
 A ve jmenu jeho se pokrstili,
 Bylo jest mužów dwadcet tisíc,
 Žien i dětí bylo mnohem víc.
31. Svätý Jirik znamená Krista Spasitele,
 A drak satanáše zlého nepřítelē,
 Panna Svatau cirkev znamená,
 Kteráž jest drahau krvi vykauptená. Amen.

(J. Jireček, Světozor, příloha v Sloven. Novinám, roč. 1856, str. 105.)
 Trochu iné znenie má J. Kollár (Národné zpiewanky II, 455—7) od M. Holku. Uvedieme niektoré odchýlky:

1. Žádost m. Radost; — 6. Owci a čłowěka, dáwati to dwoge; — 7. W jiáhiém času . . . krále swého; — 8. Král ten pannu dcěru swú . . .; — 9. pri-wolit m. podvolit' . . ., Řkauc: „Králi! twé gest vlastnj wyrčenj; — 10. roz-množiti m. množit; — 12. Řkauc: „Králi . . .; — 13. Obgal gi milostive k sobe; — 14. pristrogiti m. pripraviti; — 15. Wzawše . . . Král s králownou ze zámku na ňu hleděli . . .; pozýtji m. pohlnauti; A kopigu ostrú w ruce dati; — 17. Opatrjce sobe mjsto prwé; — 21. „Běž mládenče rýchle ode mne, Tof gest ten drak, který má pozýtj mne!"; — 22. Hnedky swatým krjžem . . .; pro tvvá sláwu i čest; — 23. swau kopigj; pannu prepeknú; — 24. Zawážíž . . .; — 25. A panna ho wedla; — 26. S božj pomocj; wytrhna meč; — 25. A wesele čest, chwálu Bohu wzdal; — 28. Potom kázal toho draka z mesta wen wy-wezti, Tridcet párow wolow mélo co táhnúti; — 29. Slowo božj poslúchal, knéze ctil.

IV. ZO STAROČESKÝCH PAMIATOK.

DALIMILOVA KRONIKA.

1. Úvod.

Počína sé kronika česká.

I.

(M)nozí pověsti hledají,
 v tom múdré i dvorné činie,
 ale že své země netbají,
 tiem svůj rod sprostenstvím vinie.

5. Neb by sé do nich které cti nadieli,
své by země knihy jméli,
z nichž by svůj rod veš poznali,
odkud jsú prišli, vzedéli.
Jáz téch knih dávno hledaji
10. a veždy toho žádaji,
by sé v to někto múdry uvázal,
vše české skutky v jedno svázal.
A dotad sem toho žádal,
donid sem toho právě nezbadal,
15. ež v to sé nikte nechce odati;
proto sé v to dirb'u uvázati.

II.

- Ale véz, žef úsilno jest tuto kroniku psáti,
žeť dirb'u z rozličných jednu shledati.
Neb to zajisté povédé,
20. žeť nikdiež celé kroniky nevédé;
nebf jejé vši pisári nevelmi sú snažni byli,
proto sú jé mnoho opustili,
jedno o svém kraji, a jiného málo mluviece,
jiného mnoho opustiece,
25. (někde velmi krátiece)
a tiem pravý sled tratiece.
Nalez kroniku u knézé starého v Boleslavi,
ta všecy jiné oslávi,
ta mi jisté vlastinné boje zpravi,
30. mnoho neznámého vypravi.
Proto budeš-li Pražskou neb Břevnovskou kroniku čisti,
tiemto sé právě ujisti,
že na niej jest méné postaveno,
ale slov více mluveno.
35. Opatovická, ta často blúdi,
ač jú více mluví, však tebu slúdí.
Vyšehrazská, ta mi sé najméné sblúdila,
nejlepšíe na Boleslavi byla.

To račtež všickni véděti,
40. ež té chci sé podržěti.

Ale nalezneš-li kde co jinak, než tuto, mluveno,
věz, ež to jest mú volí neproméněno,
ale, jakžto jest tam postaveno,
takěžf jest i mnú ustaveno.

Rýmovaná Česká kronika, tzv. *Dalimila* vznikla medzi r. 1309—1314. Skladateľom bol asi kňaz šľachtického pôvodu. Bol značne vzdelaný a sčítaný. Jeho skladba bola najčítanejšou knihou z celej staročeskej literatúry. Poznáme 14 rukopisov. Najdôležitejší a najstarší je Cambridgeský rukopis, ktorý na podnet prof. M. Hattalu prepísal a vydal V. E. Mourek, *Kronika Dalimilova podľa rukopisu cambridgeského*, 2. vyd. v Prahe 1910. Do novej češtiny prepísal Jozef Flajšhans (Praha 1920).

¹ *povesti*, t. j. historické rozprávania; ² *dvorné činie* — dobre, pekne činia, robia; ³ *ale že své zeme netbaji* — lenže nedbajú o svoju zem, nečítajú o nej; ⁴ *tiem svůj rod sprostestvím vinie* — tým svoj rod, národ sprostotou vinia, obviňujú zo sprostosti, ako by bol sprostý; ⁵ *neb by sé ...nedieli* — keby sa nazdali, úfali; ⁷ *veš* — všetok, celý; ⁸ *odkud* — odkiaľ; ⁹ *jáz* — ja; i3_u *dotad* — *donid* — dotiaľ — dokiaľ; *právě* — jasne; ¹⁵ *ež* — že; ¹⁶ *dir'bu, dir'biti, drbiti, drbu* — musief; ¹⁷ *úsilno* — fažké; ¹⁹ *neb ...povědě* — lebo ... povedám, poviem; porov. stl. stč. *védě* — viem; ²⁰ *nevědě* — neviem; ²¹ *snažni* — usilovní; ²² *proto sú já mnoho opustili* — preto mnoho z nej (veľkej kroniky) vypustili, vynechali; ²³ *jedno* — len; ²⁴ *opustiece* — vynechávajúc; ²⁶ *sled* — poriadok; ²⁷ *nalez* — 1. os. sg. aoristu k *nalězi* — našiel som; *kroniku ... v Boleslavi* — Boleslavská kronika, možno prepracovaný rukopis Kosmovej Českej kroniky, skladateľom z tradície dopĺňanej. (Vid' M. Jejábek, *Dalimil a kronika Kosmova*, Čes. čas. hist. X, 1904, 276 a n.) ²⁸ *ta všěcky jiné oslavi* (aorist) — tá nad všetky iné vynikla; ²⁹ *vlastinné boje zpravi* (aorist) — o bojoch vlasti dala zprávu; ³⁰ *vypravi* — aorist, povedala; ³¹ *Pražskú neb Břevnovskú kroniku* — nevieme, o aké kroniky ide; boly to nejaké rukopisné kroniky v pražskej kapitule a v benediktínskom kláštore v Břevnove pri Prahe (založený r. 993); takéto — a ostatné tu spomínané iste boly —, lebo nemohol hovoriť nepravdu, keďže by ho boli mohli z nej usvedčiť (tak J. Šusta, *Dvé knihy čes. dějin*, II., 32. pozn.); ³² *právě* — dobre; ³⁵ *Opatovická* — t. j. kronika, je dnes neznáma; benediktínsky kláštor v Opatoviciach (vých. Čechy) bol založený v druhej polovici XII. stor. Jestvovanie Opatovickej kroniky sa vo vedeckej literatúre uznáva. ³⁶ *ač jú* (gen. duálu) *viace mluvi, však tebu slúdi* — ak aj viac hovorí ako ony dve (t. j. Pražská a Břevnovská), predsa ta oklame; porov. sloven. *lúdiť, zľúdiť, vylúdiť* a pod.; ³⁷ *Vyšehrazská* — Vyšehradská (v kapitulskej knižnici na Vyšehrade v Prahe), dnes neznáma; *sblúdila* — za. páčila, v inom rkp. slúbila; ³⁸ *najlepšie na Boleslavi byla* — najlepšia (kronika) v Boleslavi bola; ⁴⁰ *ež* — že; *podržěti* — pridržať; ⁴² *věz, ež to jest mú volí*

neproměněno — vedz, že to nie je mojou vôľou (naschvál) premenené; ⁴¹
staveno — položené, napísané; ⁴⁴ *takéžf*— tak iste; *ustaveno* — vložené.

II. O počátce našeho jazyka v Čechách.

- V sirbském jazyku jest země,
jěžto Charvaty jest jmé.
V téj zemi bieše lech,
jemužto jmé bieše Čech.
5. Ten mužobojstva sé dočini,
pro něž svú zemi provini.
Ten Čech méjěše bratrův šest,
pro něž méjěše moc i čest.
A ot nich mnoho čeledi,
10. juž jedné noci Čech osledi.
I vybra sé se vším z země,
jějž diechu Charvaty jmé.
I bra sé lesem do lesa,
dědky své na pleci nesa.
15. A když dlúho lesem jide,
k velikému hvozdu pfide.
Tu sé stešfe čeledi jeho.
Vece Čech: „Ach béda jest skutka mého,
že pro mé jste v téjto núzi,
20. a jsú pro mé vaši domové hustí luzi.“
I vece Čech k svému sboru:
„Podejdém pod tuto horu,
dětem, skotu odpočinem,
a snad sé tu s tuhú minem.“
25. Za jitra u pravé zoře,
by Čech sám sedmý na téj hore,
s niež všicku zemi ohleda,
a dále jim jíti neda,
řka: „Jmámy zemi po svéj vůli,
30. budú nám z té plny stoly,
zvěři, ptákuóv, ryb, včel dosti,
ot nepřátel tvrdá dosti.

- Jako by sé dnes na púšči stalo,
 kdež by jim nie nepfékázalo.
35. S té hory na zemi zřechu,
 proto téj hořé Říp převzděchu.
 Prvé chleba nemějěchu,
 maso a ryby jediechu.
 Prvé léto laz vzkopachu,
40. a druhé léto rádlem zorachu. .
 Ale že jich starosté Čech diechu,
 proň zemi Čechy vzděchu,
 Ti lidie velmi věrni biechu,
 vše sbožie obecno jmějěchu.
45. Komu sé co nedostanieše,
 u druha jako své jmějěše.
 Súdce i jednoho nemějěchu,
 nebo sobé nekradiechu.
 Pakli sé kdy stala která sváda,
50. u stařějšieho byla rada,
 aby právo učinili,
 pravému škody polepšili.
 Minu let tomu velmi mnoho,
 že sé držé ten lid obyčěje toho.

² V *sirbském jazyku jest země, jěžto Charvaty jest jmé* — v srbskom jazyku je zem, ktorej Chorváty je meno; myslí sa tu na dnešné Chorvátsko, zem v srbskom jazyku. Podľa Dalimila Srbi sa osadili pozdž mora v susedstve Grékov. V Dalimilovom prameni sa však azda myslelo na Polabských Srbov (M. Jefábek, Čes. čas. hist. X, 279). Šafárik a Palacký mysleli tu na Biele Chorvátsko v Haliči; ³ *bieše* — imperf., bol; *lech* — rad staročeskej šľachty; ⁵ *mužobojstva sé dočini* — aor., spáchal vraždu; ⁶ *provini* — aor., stratil; *"mějěše* — imperf., mal; ¹⁰ *juž* — ktorú; *osledi* — aor., shromaždil; ¹¹ *vybra sé* — aor., vybral sa; ¹² *jěž diechu Charvaty jmé* — ktorej hovorili Charváty, *jmé* — meno; ¹³ *i bra sé* — aor., a bral sa; ¹⁴ *dědky své na pleci nesa* — dedkov (sošky domácich bōžikov, ČČM 1861, 358) na pleciah nesúc; *pleci* je z pôvodného *plecú*; ¹⁵ *jide* — aor., šiel; ¹⁶ *pride* — aor., prišiel; *hvozď* — stará zarastená hora; ¹⁷ *stešfe* — aor., zatesknilo, zacnelo sa, k inf. *stesknúti*, aor., silný: *stesk, stešče*... 3. pl. *stesku*; je tu zmena *šč* v *št*; ¹⁸ *vece* — aor., povedal, k *věcěti*, aor. *věcěch* alebo *vecech*; patrí k *větiti*, stsl. *otvēštati* — odpovedať; sloven. *obecat* (pôvod: obvét-) tiež sem patrí; ²⁰ *vaši domové husti luzi* — vašimi domovami husté luhy, hory; ²² *podejdem* —

podídme; ²³ *skotu*. — statku; *odpočinem* — odpočinieme (s defmi a statkom); ²⁴ *s tuhú (sé) minem* — so smútkom (sa) minieme, túžby sa strasieme; ²⁵ *za jitra* — zrána; ²⁶ *by* — aor., bol; *sám sedmy* — siedmy, t. j. so šiestimi bratmi; ²⁷ *ohleda* — aor., obzrel; ²⁸ *neda* — aor., nedal; ²⁹ *jmány* — máme; ³² *ot neprátel tvrdá dosti* — proti nepriateľom pevná dosť; ³⁵ *zřechu* — aor., pozreli sa; ³⁶ *právzděchu*, aor. k *právzděti* — nazvať; skladateľ spojuje tu meno *Rip* so slovesom *zrieti* — zrieť, pravda, nesprávne; *Rip* sa spojuje s *nem. rif* — skala (Palacký); ³⁷ *prvé* — najprv, zpočiatku; takto sa hovorí aj dnes na záp. Slovensku; *nemejěchu* — imperf., nemali; ³⁸ *jediechu* — imperf., jedli; ³⁵ *laz* — pole doteraz neorané; *vzkopachu* — aor., skopali; ⁴⁰ *zorachu* — aor., zorali; ⁴¹ *ale že jich starosté Čech diechu*, imperf. k *dieti* — ale že ich starostu (náčelníka) Čechom volali; ⁴² *proň zemi Čechy vzděchu*, aor. *kvzdleti* — pre neho zem nazvaly Čechy; ⁴⁴ *vše sbožie obecno jmějěchu* — všetok majetok obecný, spoločný mali; *jmějěchu*, imperf. k *jměti* — má; ⁴⁵ *nedostanieše* — imperf., nedostávalo; ⁴⁶ *u druha* — u druhého; *jmějěše* — imperf., mal; ⁴⁷ *súdcé i jedného nemejěchu* — sudcu ani jedného nemali; len kvalitatívny zápor; ⁴⁸ *nekradiechu* — imperf., nekradli; ⁵⁰ *u starějšieho byla rada* — u staršieho, starostu bola porada, súd; ⁵² *pravěmu škody (genitiv) polepšili* — spravodlivému škodu napravili; ⁵³ *minu* — 3. sing. aor., minulo; ⁵⁴ *že sé drzé* — 3. sing. aor., že sa držal.

IV. O Libušinu proročtví.

Českí vладыkovia a zemani chcú mať mužského za vladára a pýtajú sa veštkyne Libuše, z ktorej krajiny si majú vziať vládcu.

Jim Libušé odpovede,
 f́kúc: „To vám beze Istí povédé,
 kak koli ste mé uhanili,
 když ste mé tak potupili.

5. Zlý člověk tu drbí býti,
 kterýž pro své dobré dá obci zlým toho užiti.

Obec jest každého ohrada,
 ktož ju tupí, minulaf jej rada.

Ztraté obci, neúfaj do hrada,

10. bez obcé pohyne všeliká sváda.

Ale jáz vám své škody nedám zlým užiti,
 chci vám beze Isti raditi.

Radější byste mohli mój súd trpěti,
 než sé drbíte "za kněz silného mužé jmieti.

15. Lehčejéf tepe dievčie ruka,
 ot mužské rány bývá veliká muka.

- Tu mné tehdy uvěříte,
 když svého knéze za železným stolcem jedúc uzrite.
 Bude-li nad vámi cizozemec vlásti,
 20. nemoci bude dlúho váš jazyk trvati.
 Túhaf jest každého mezi (smutnými) cizími,
 a smutný uteší sé mezi známými.
 Každý kralije prieteli svými,
 i jeden múdry nerad' sé s cizími.
25. Pojměj sobé lid jazyka svého,
 budef vždy hledati vašeho zlého.
 Na váš lid bude hledati viny
 a svým rozdělí vaše dédiny.
 Češte své, ač i krastavo,
30. nedaj v své cuzozemci, česká hlavo!
 Tomuf vy učí ženská hlava:
 kde jeden jazyk, tu jeho sláva."

¹ *odpovede* — aor., odpovedala; ² *to vám beze Isti povéde* — to vára úprimne poviem; ³ *kak koli* — hoci; *uhanili* — pohanili; ⁵ *drbi* — musí; ^e *pro své dobré dá obci zlým toho užiti* — pre svoje dobro (úžitok) urobí obci škodu; ⁸ *minulat' jej rada* — minula ho rada, zle si poradil; » *ztraté* (prieč.) *obci, neúfaj do hrada* — stratiac obec, nespoliehaj sa na hrad (lebo fa neochráni); ¹⁰ *bez obce pohyne* (inde: *dobude tebe*) *všeliká sváda* — bez obce premôže ťa každá zvada, spor; ¹¹ *jáz vám své škody nedám zlým užiti* — ja vám svoje škody neodplatím zlým, neurobím zlého; ¹² *beze Isti* — úprimne; ¹³ *máj súd* — moju vládu; ¹⁵ *lehčejiet' tepe* — ľahšie bije; ¹⁸ *knéz* — knieža; *za železným stolcem jedúc uzrite* — za železným stolom (pluhom) jest' uzriete; ¹⁹ *vlásti* — vládnúť; ²⁰ *nemoci bude dlúho váš jazyk trvati* — nebude môcť váš národ dlho trvať; ²¹ *túhaf jest* — je clivo, otupno, smutno; ²² *každý kralije...*, každý panuje nad, medzi...; ²⁴ *i jeden múdry nerad' sé* — ani jeden múdry (kvalitatívny zápor); *pojměj (pojmeť) sobé lid jazyka svého* — pojme k sebe ľud národa svojho; — ²⁸ *dédiny* — majetky (dedičné); ²⁹ *češte své* — češte svoje, starajte sa o svoje; *ač i krastavo* — hoci aj chrastavé, prašivé, nedokonalé; ³¹ *tomuf vyučí* — tomu vás ...; tvar vy podnes žije v sloven. nárečiach (Černová a inde).

XXIII. Od Bořivoje pírvého krěsfanského kniežete

Knéz Hostivit' potom snide,
 Bořivoj na otcov stolec vznide.

Tehdy Svätopluk u Morave králem bieše,
knéz český jemu slúžieše.

5. Jednu knéz Bořivoj (přijede) k královu dvoru,
král mu učini velikú vzdoru.
Káza jemu za stolem na zemi siesti,
a řka: „Slušie tobé to védéti (pôvodne: viesti),
ež ti neslušie pohanu
10. za roveň býti kíésfanu,
séd se psy tof jest tvé právo,
ne kniežé, ale nemúdrá hlavo,
že netbáš na tvorcé svého,
maje za buoh výra ušatého".
15. Knéz, to uslyšav, sé zapole,
a jakž brzo by po stole,
prosi křista Bořivoj ot Svatopluka, krále moravského,
a ot Mytudéje, arcibuskupa velehradského.
Ten arcibiskup Rusín bieše,
20. mšu svú slovinský slúžieše.
Ten Velehradé krstil Čecha prvního,
Bořivoje, knézé českého.
Léta ot narozenie syna božieho
po osmi let po devietidcát čtvrtého.
25. Když knéz Bořivoj tak stav svůj sméni,
svét potupiv, v svatost sé proméni.
Almužny veliké činiechu
a domy božie staviechu.
Prvý kostel v Hradci postaví,
30. svätému Klimentu jej oslávi.
Druhý sväté Márie na Prazé,
ot velikých vrat inhed na dvořé.
(Knéz první Kain v Čechách jmé sobe jmél,
jenž náprvní mši v Čechách pěl.)

Odborzywogye pryweho krzyestanskeho knyazyete.

Knyez hostywyt potom snyde —:
borzywoy naotczow stolecz wzynde —:

- tehdy swatopluk vmorawye kralem byesse.:
- knyez czesky gemu sluzyesse —:
5. Gyednu knyez borzywoy kkralowu dworu —*
kral mu vczyiny welyku wzdorú —
kaza gyemu zastolem nazemy syesty —
arzka slussye tobye to wyedyety —
czty neslussye pohanu —
 10. za rowen byty krzyestanu —
syed sepsy tot yest twe prawo —
ne knyезye ale nemúdra hlawo —
ze netbass natworczye sweho —
magye zabuoh wyra ussateho —
 15. knyez to uslyssaw sye zapole —
ayakz brzo by postole —
prosy krzysta borzywoy — otswatopluca krale morawského —
aot mytudyegyе arczybuskupa — welehradskeho —
ten arczybyskup rusyn byesse—
 20. mssyу swu slowynsky sluzyesse —
ten welehradye krzstyl czescha prweho —
borzywogye knyезye czeskeho —
Leta otnarozenyе syna bozyeho —
poosmy let podewyetydczat cztwrteho —
 25. kdyz knyez borzywoy tak staw swoy smyeny
swyет potupyw wswatost sye promyeny —
almužny welyke czynyechu —
a domy bozye stawyechu —
prwy kostel whradczy postawy —
 30. swatemu klymentu gyey oslawy —
druhy swate marzye naprazye.:
- otwelykych wrat ynhed nadworzye —:

¹ *Knéz* — knieža; *snide* — aor., umrel; ²*vznide* — aor., vzišiel; ³ *bieše*, imperf., bol; ⁴ *knéz český jemu slúžieše* — (imperf.), knieža české jemu slúžilo; ⁵ *jedná* — nč. jednou, raz; ⁶ *učini* — aor., učinil, urobil; *vzdoru* — potupu; ⁷ *káza* — aor., kázal; *siesti* — sadnúť (si), sedieť; ¹⁵ *sé zapole* — aor., sa začervenal, k *zapoleti* — zapáliť; ¹⁶ *a jakž brzo by* (aor.: bolo) *po stole*

* Vynechané sloveso.

— a len čo bolo po obede; ¹⁷ *prosi* (aor.) *křista* — prosil o krst; ¹⁸ Podľa M. Jefábka (Čes. čas. hist. X, 1904, 412) Velehrad a všetko, čo s ním súvisí, je asi v súvislosti s nejakou neskorou cyrilometodejskou legendou. Velehrad uvádza aj Přibík Pulkava z Radenína vo svojej Kronike českej (druhá pol. XIV, stor.); ¹⁹ *Rusín bieše* (imperf.) — Rusínom bol; to je omyl, vyplývajúci asi z toho, že Dalimil nepoznal Bulharsko, kým o Rusku predsa len dačo vedel (Jefábek, tamže. 412 pozn.); ²⁰ niektoré rkp.: *slovensky*, jeden *rusky*, ²¹ *Velehradé* — na Velehrade, bezpredložkový lokál, ktorý je v starej slovančine obvyklý, napr. *Novégorodé* — v Novgorode; ²⁴ bolo to v r. 870—875? asi 874; ²⁵ *sméni* — aor., premenil; ²⁶ v *svatost sé proméni* — (aor.), na svätého sa premenil; ²⁷ *činiechu* — imperf., činili; ²⁸ *a domy božie staviachu* — (imperf.), dnes by sme povedali: a chrámy Pána stavali: ²⁹ v *Hradci* - Levý Hradec; *postavi* — aor., postavil; ³⁰ *oslávi* — aor., zasvätil; úctu k sv. Klimentovi doniesol si Borivoj so Svätoplukovho dvora. Sv. Kliment bol tretím nástupcom sv. Petra. Jeho pozostatky našiel Cyril v Chersone a cez V. Moravu ich preniesol do Ríma. U nás sú kostoly sv. Klimenta v Močenku (z Mučeník) pri Nitre, vo V. Kýri tiež pri Nitre, v Kostolci pod Ostrihomom, dva byly na vých. Slovensku atď.: ³² *inhd* — ihneď.

XXIV. Od Svatopluka, moravského krále.

Tuto mušu do Moravské kroniky málo zajíti,
abych mohl k svéj cti i řeči sličné přijíti.

Kako jest korona z Moravy vyšla,
povédé-f, kako jest ta země k Čechám přišla.

5. Král moravský ciesařovu sestru za sebú méjěše,
těj velmi násilen bieše.

A proto naň ciesař jide,
a král moravský s ciesařem u boj vnide.

Po hriechu tu král boj ztrati,

10. žalostivé sé do Velehrada vráti.

Ciesař za ním do země pojide,
král hanbu u púšči vnide,
řka: „Raději chci konvršem býti,
než králem a s nepřátely sé nebiti.“

15. Proto v lesé pfebýváše

a za obyčej s pústenničky motyku kopáše.

Po sedmi let král s dlúhú bradu

jede před ciesařovu radu,

(i) je sé na ciesařé žalovati,

20. fka: „Kniežata račte poslúchati:
Mú mi zemi otjal bez práva
a má žena jest v jeho dvofé ješče zdráva."
Ciesaf téj reči je sé smieti,
čož mnich mluvieše, je sé prieti.
25. Mnich tako počé mluviti,
toho chce svým mečem dolíčiti.
Kniežata mnicha neznajéchu,
a však jemu povédéchu:
„Když si smél tu féč na ciesaré mluviti,
30. musíš toho sám svým mečem dolíčiti."
Mnich téj féči počé prositi roka,
ciesaf naň vyvrzé svého soka.
Pojide ciesafón sok v krajšu a zpievaje
a na mnicha nie netbaje.
35. Mnich, dosáh meče sédacieho,
prété soku ščit i jej samého.
Ciesaf, pozvav mnicha do svého dvoru,
jide jemu u pokoru.
Kráľ Svätopluk da sé kráľu poznati,
40. ciesaf je sé ve všiem znáti.
Vráti jemu zemu i kráľovstvie
i da Moravé vše svobodenstvie.
A čož by mohl uherské zemé dobyti,
da jemu moc k svéj zemi osobiti.
45. Vkrátcé kráľu Svätoplukovi žena snide
a kráľ vojensky na Uhry jide.
Uhři krále tu pobichu
a mnoho mu ľudí zbichu.
Kráľ, pozvav knézé českého,
50. před ciesafem postúpi jemu kráľovstvie svého.
Opét jeho Uhři pobichu
a Moravan mnoho zbichu.
Tiem sé počé kráľ velmi stydėti
a hanbú nesmé k svým (nesmé) jeti.
- 55.1 jede tajné na púšči

i by do své smrti v tom hůšču.
I dnes na tom městé černí mniešie péjú,
klášteru v Uhřiech Zabor déjú.

odswatopluka morawskeho krale

- Tuto mussyu domorawske kronyky malo zagyty —
abych mohl kswey czty yrzyeczy slycznye przygyty
kako yest korona zmorawy wysla
powiedyet kako yest ta zemye k czecham przysla -
5. kral morawsky czyesarzowu sestru zasebu myegyesse
tey welmy nasylen byesse —:
aproto nan czyesarz gyde —:
a kral morawsky sczyesarzem vboy wnyde —:
pohrzyechu tu kral boy ztraty —:
10. zalostywyte sye dowelehrada wraty —:
czyesarz zany m dozemye pogyde —:
kral hanbu vpusczy wnyde —:
rzka —: radyegy chczy conurssem byty —:
nez krale m — asneprzately sye nebyty —:
15. p(ro)to wlesse przyebywasse —:
a zaobczyey spustennyczky motyku kopasse —:
posedmy let kral sdluhu bradu —:
gyede przyedczyesarzowu radu.:
gye sye naczyesarzye zalowaty — :
20. rzka knyezata raczte posluchaty —:
mu my zemi otyal bezprawa —
ama zena gyest wgyeho dworzye yesczie zdrawa -
czyesarz tyey rzyeczy gye sye smyety —
czoz mnych — mluwyesse gye sye przyety —.
25. mnych tako poczye mluwyty —
toho chce swym meczem dolyczyty —
knyezata mnych neznagyechu —
awssak gemu powyedyechu —
kdyz sy smyel — tu rzyecz naczyesarzye mluwyty
30. musyss toho sam swy(m) meczem dolyczyty —
mnych tey rzyeczy poczye prosyty roka —

- czyesarz nan wyrzye sweho soka —
 pogyde czyesarzow sok wkraysu azpyewagye —
 a namnycha nycz netbagye —
35. mnych dosah meczye syedaczyeho —
 przyetye soku styt ygey samého —
 czyesarz pozwaw mnycha dosweho dworu —
 gyde gemu upokoru —
 kral swatopluk dasye kralyu poznaty —
40. czyesarz gye sye wewssyem znaty —
 wraty gemu zemyu ykralowstwie —
 yda morawye wsse swobodenstwyie —
 aczozby mohl uherske zemye dobyty —
 da gemu mocz kswey zemy osobyty —
45. wkraczye kralyu swatoplukowy — zena snyde —
 — akral woygensky na uhry gyde —
 vhrzy krale tu pobychu —
 amnoho mu lyudy zbychu —
 kral pozwaw knyeczye czeskeho —
50. przyedczyesarzem postupy yemu kralowstwyie sweho —
 opyet jeho vhrzy pobychu —
 amorawan mnoho zbychu —
 tyem sye poczye kral welmy stydyety —
 a hanbu nesmye kswym nesmye gyety —
55. ygyedye taynye napusczy —
 yby doswe smrty wtom husczyu —
 ydnes natom myestyie czerny mnyessye pyegy —
 klasteru wuhrzyech zabor dyegy —

Od Svätopluka — o Svätoplukovi; ¹ *mušu* — musím; do *Moravské kroniky* — nevieme teraz o nej nič; tu platí to isté, čo sme povedali o ostatných; ² *sličné* — slušné; ³ *kako* — ako; *korona* — koruna; ⁴ *povedé-f* — poviem, 1. os. sing. prés.; ⁵ *ciesarovu* — dnes čes. cisárovu, sloven. cisárovu s *-i* z češtiny, ale zato priezvisko je *Ciesar-*, ⁵ *za sebú méjéše* miesto *jméjéše* (impetf.) — za ženu mal; ⁶ *těj velmi násilen bieše* (imperf.) — k tej veľmi ukrutný bol; ⁷ *a proto naň ciesaf jide* (aor.), — a preto naň, proti nemu cisár šiel; ⁸ *u boj vnide* (aor.) — v boj, do boja vošiel; v pred pernými spoluhláskami sa vokalizuje, mení v samohlásku *u*; tento zjav je všeobecný v srbochorv. a slovinskom jazyku; v srbch. sa predložka v aj píše ako u, kým v slovin. sa píše v a vyslovuje u; ⁹ *po hriechu tu král boj ztrati* (aor.) — žiaľbohu tu

kráľ boj stratil; ¹⁰ *žalostive* — žalostne, žalostive; *vráti* — aor., vrátil; ¹¹ *pojide*-aor., vošiel; ¹² *kráľ hanbu u púšii* (v iných rkp. *u púšf*, *v púšť*, *do púšte*) *vnide* (aor.) — kráľ hanbou na púšť ušiel; ¹³ *konvršem* — frátrom, z lat. *conversus*; ¹⁵ *prébýváše* — imperf., prebýval; ¹⁶ *a za obyčejspústenničky* (nom. pústenníček) *motyku kopáše* (imperf.) — a obyčajne s pustovníkmi motykou kopal; ¹⁷ *po sedmi let* — po siedmich rokoch; ¹⁸ *jede* — aor., išiel; ¹⁹ *je sé*, aor. *k jéti, jmu* — jal sa, začal; ²¹ *mú mi zemi otjal bez práva* — moju zem mi odňal bez práva; ²³ *je sé* (aor.) *smieti* — začal sa smiať; ²⁴ *což mnich mluvieše* (imperf.) *je sépřieti* — čo mních hovoril, začal popierať; ²⁵ *počé* — aor., počal; ²⁶ *toho chce svým mečem doličiti* — to chce svojim mečom dosvedčiť; ²⁷ *neznajéchu* — imperf., nepoznali; ²⁸ *povédéchu* — aor., povedali; ²⁹ *když si smél* — keď si sa opovážil; ³⁰ *doličiti* — dosvedčiť; ³¹ *mnich téj réči počé* (aor.) *prosiiti roka* — mních na tú reč začal prosiť o lehotu; ³² *ciesar naň vyvrže* (aor.) *svého soka* — cisár dal mu za seba poslať, ustanoviť soka, súpera; ³³ *pojide* (aor.) *ciesarov sok v krajšu a zpievaje* (priech. prít.) — vošiel cisárov sok, súper na zápasisko spievajúc; v iných textoch: v *okol*, ohradené miesto, na ktorom sa odbavovali sedania (súdne súboje); ³⁴ *netbaje* — priech. prít., nedbajúc; ³⁵ *mnich dosáh* (prieča. min.) *mečé sédacieho* — mních uchopiac sa meča súbojového; inokedy: *sedalného*; ³⁶ *pfěte* (aor.) *soku ščit i jej samého* — preťal sokovi štít i jeho samého; ³⁸ *jide* (aor., išiel) *jemu u pokoru* — pokoril sa mu; ³⁹ *dá sé* — aor., dal sa; ⁴⁰ *ciesar je sé* (aor.) *ve všiem znáti* — cisár sa začal ku všetkému priznávať; ⁴¹ *vráti* — aor., vrátil; namiesto *zemu* býva aj *ženur*, ⁴² *i da* — aor., i dal; *vše svobodenství* — ak. plur. neutr., všetky slobody; ⁴⁴ *da* (aor.) *jemu moc k svéj zemi osobiti* — dal mu moc k svojej zemi privteliť; ⁴⁵ *vkrátce* — o krátky čas; *snide* — aor., sišla, umrela; ⁴⁶ *jide* — aor., išiel; ⁴⁷ *pobichu* — aor., pobili; ⁴⁸ *zbichu* — aor., zbili; ⁴⁹ *kráľ pozvav knézé českého* — kráľ pozvúc české knieža; ⁵⁰ *postúpi* — aor., postúpil; ⁵³ *tieni sé počé* (aor.) *kráľ velmi styděti* — preto sa počal kráľ veľmi hanbiť; ⁵⁴ *a hanbu nesmé* (aor.) *k svým jeti* — a od hanby sa neopovážil k svojim íst'; ⁵⁵ *i jéde* (aor.) *tajně na púšči* — a šiel tajne na púšť; ⁵⁶ *i by* (aor.) *do své smrti v tom húšču* — a bol do svojej smrti v tej húšťave; ⁵⁷ *černi mniešie pėjú* — čierni mnísi spievajú; *pėjú, pieti, pétí*, spievať, porov. dnes slovin. pojem, peti, rus. poju, pét'; ⁵⁸ *Zabor dějú* — Zábor (Zobor pri Nitre) hovoria, volajú; diem, dieš ..., dějú, dieti, hovoriť.

XXX. Ot sv. Václava smrti.

Bratr (Boleslav) jeho je sé jemu (Václavovi) záviděti,
i myslěše, kak by mohl zemu obdržěti.

Nemoha* mu jinak učiniti škody,
pozva jeho do Boleslavé na hody.

5. Křest svému synu zamysli,

* Napísané: nemohla Camb.

- maje velikú zlost na mysli.
 A když knéz Václav u brata přebýváše,
 jeden bohobojný* kuoň (osedlaný) jemu dáváše,
 fka: „Vskuočé na kuoň, zeň pryč v skófé,
10. dobydlíš sé u svého bratra hofé.
 Již té chce tvój bratr zabiti,
 by mohl sám kniežétem býti."
 K tomu jmu knéz odpovédé:
 „Tof jáz, báfo, dobré védé.
15. Z tvé viery děkuju tvéj milosti,
 ale juž sem byl živ přieliš mnoho.
 Pro Buoh nemohu nie trpéti,
 asa tu smrt p(ro) mého tvorcé chcú mile přijéli."
 „Vypjem čiešku tu na čest Michalu svátému,
20. by naše dušé přinesl královstviu nebeskému."
 A tu čiešu on mienieše,
 0 néjíž syn boží mluvieše:
 „Můžete-li z té čiešé píti,
 juž čas mné všu vypiti."
25. Řek to, počé odpuščenje bráti,
 fka: „Viec mi vás zde nevidáti."
 Vstav na modlitvy, k cérekvi dieše,
 a tu Boleslav (s) svými jeho stfězieše.
 Když knéz Václav uzfé bratra svého,
30. počé jemu děkovati z kvasu cného.
 Tehdy mu Boleslav vece,
 potrhna z nožnic svého mečé:
 „Báfo, jáz tobé vždy rád slúžu,
 nynie takto ti poslúžu.
35. Budef juž konec tvým féčem."
 I da jemu u vrch (Iba) mečem.
 Taká hrôza Boleslava podje,
 že jedva bratru kuožé doje.
 Však uté ucho svátému Václavovi,
40. a inhed meč výpade z ruky Boleslavovi.

* T. j. panoša.

Svätý kněz, vzem meč, počé mluviti,
fka: „Bratr, tof bych mohl odplatiti,
ale tolikof mi jest mój tvořec mil,
že bych tvé krve pro veš svět neprolil.“

45. Řka to, ten meč bratru vráti.

„Cos počal, rač dokonati.“

I kleče u cérekvi na prazé.

Boleslav sé k bratru přírazé,

je sé na ľudí volati,

50. by jej zabiti chtél, je sé žalovati.

Když u cérekve na prazé klečieše,

svú dušu Bohu porúčieše.

Kniežé a jeho bratřie přiskočichu,

tu svátú duši s télem rozdélichu.

55. To sé sta ot narozenie léta božieho

po devieti let po dvě dcát osmého.

¹ je sé — aor., jal sa, začal; ² *myslěše* — imperf., myslel; *kak* — ako; ⁵ *zamysli* — aor., vymyslel; ⁶ *maje* — priech., majúc; *zlost* — zlobu; ⁷ *kněz* — knieža; *prěbývāše* — imperf., prebýval, bol; ⁸ *bohobojný kuoň jemu dávāše* — imperf., osedlaného koňa mu dával; « *vskuočé* (priech.) *na kuoň, žeň pryč* v *skofé* — skočiac na koňa, uháňaj chytro preč; ¹⁰ *dobyliš sé* — stretneš sa; *hore* — bolesti (s b.); ¹³ *kněz* — knieža; *odpovédé* — aor., odpovedal; ¹⁴ *tot jáz, báfo, dobré védé* — to ja, bratku, dobre viem; *védé* — prez., viem; ¹⁵ *z tvé viery dékujú* — ďakujem tvojej láske; ¹⁶ *juž* — už; *přieliš* — príliš; ¹⁸ *asa* — aspoň; *pfijéti* — prijať; ¹⁹ *čiešku* — čašu, pohár; ²¹ *a tu čiešu on mienieše* — imperf., a tú čašu on myslel; ²² *o nějž* — o ktorej; *mluvieše* — imperf., hovoril; ²⁴ *všu* — celú; ²⁵ *rek* (priech.) *to, počé* (aor.) *odpuščenje bráti* — povediac to, začal sa lúčiť; ²⁶ *viac mi vás zde nevidali* — viac vás tu nebudem vidieť; ²⁷ *k cérekvi dieše* — imperf., do chrámu sa uberal; ²⁸ *střéžieše* — imperf., strežal; ²⁹ *kněz* — knieža; *uzřé* — aor., uzrel; ³⁰ *počé* — aor., počal; *cného* — čestného; ³¹ *vece* — aor., povedal; ³² *potřhna z nožnic* — vytasiac z pošvy; ³⁶ *i da* (aor.) *jemu u vrch (Iba) mečem* — i dal mu v temeno hlavy úder mečom; ³⁷ *podjë* — aor., pojala, schytila (hrôza); ³⁸ *že jedva bratru kuožé doje* — aor., že ledva brata do kože zaľal; ³⁹ *uté* — aor., uľal; ⁴⁰ *ihned* — ihneď; *vypade* — aor., vypadol; ⁴¹ *vzem (meč)* — priech., vezmúc (meč); *počé* — aor., počal; ⁴³ *ale tolikof mi jest mój tvořec mil* — ale tak mi je mój tvorca milý; ⁴⁴ *pro veš svět* — za celý svet; ⁴⁵ *vráti* — aor., vrátil; ⁴⁷ *i kleče u cérekvi na prazé* — a kľakol (aor.) pri kostole na prahu; ⁴⁸ *přirazé* — priech., pritlačiac sa; ⁴⁹ *je sé* — aor., začal; ⁵⁰ *by jej zabiti chtél* — ie by zabiť chcel; ⁵¹ *na prazé klečieše* — imperf., na prahu kľáčal; ⁵² *poru-*

čieše — imperf., poručil; ⁵³ *priskočichu* — aor., priskočili; ⁵⁴ *rozdllichu* — aor., rozdelili; ⁵⁵ *to sé sta* — aor., to sa stalo ...r. 928.

Z HRADECKÉHO RUKOPISU*

a) *Bájka.*

O liščé a o čbánu.

- Liška jednu béhajíci, vznesši jej na jeden bříezek
jéstí sobé hledajíci, i pusti jej dolóv opak,
ubéže do jednéh pústek, 30. fúk: Jázf tobé učini tak,
ano v nich jediný chrústek. vecé: pójdiž dolóv, čbáne;
5. Vecé: Povéz mi to, chrúste, těžeks mi nésti, mój pane!
čie jsú toto chyšé pusté? Čbán sé dolóv s hory pokoti,
On jėj tako odpovédé, liška sé, po ném bėžiec, upoti,
fka: Jázf sám nevédé; 35. vecé: Čbáne, pročbėžíšprudcé?
teprv sem jedno příšel sém, Présadíš mi skoro srdce.
10. nejmám nice činiti s tiem. A když čbán na rovni bieše,
Liška počé sé točiti, viac sé kotiti nemožieše.
by mohla co uhoniti; Vecé liška: Kde jdeš, čbáne,
točivši sé sémo i tam 40. zda-lis ustal, milý pane?
i ubéže k pustým kamnám; Pak-li nechceš se mnú jfti,
15. a když sé v niejtėjí vtoči, jáz chci tobé učiniti,
inhed v kamnách čbána zoči. že pójdeš se mnú bezdéky,
Vecé: Dobrý večer, čbáne! kdež sé nevrátiš na véky.
Kak sé jmáš, mój milý pane? 45. Privážavši čbán k uocasu,
Čbán liščé nice nevecé; vecé: Jáz té tam donesú,
20. a ona vzešši jej na plece, budeš úpiti na své hore,
potěšči sé s ním ven z pústek, plavaje jako pros(tf)éd mofé.
Tu jí potka onen chrústek, A když přibėže k studnici,
vecé: Liška, co to neseš, 50. bėda liščé hubenicí!
že nohami jedva pleteš? Mnieše oklamajíc čbána,
25. Ona vecé: Nesu čbána, nalif sé oblúdi sama.
mého milostného pána. Vecé: Čbáne, ké sé modlíš;
Zdáše sé jėj nésti težek, zlėhos úmysle, že tiem dlíš.

* Hradecký rukopis je pergamenový rukopisný sborník, obsahující rozličné staročeské skladby, nájdený J. Dobrovským v Hradci Králové. Bol majetkom Karia IV. Napísaný bol v polovici XIV. stor.

55. Ona, nie nepomeškavši,
 čbán k ocasu privážavši,
 vzleze vzhóru na ohlubnici
 i pusti čbána v studnici,
 vecé: Kdýž sé nechceš [modlili,]
60. jáz té musím utopiti.
 Čbán počé svrchu plavati,
 počé liška naň volati,
 rkúc: Čbáne, brzo viz o sobé,
 jížf jest velmi zle o tobé.
65. Razuf, pokor mi sé jedínú
 a otpustímf vši tvú vinu.
 Čbána* lzé mluviti nebieše,
 nebo z hlíny slepen bieše.
70. čbána u vodu vrazivší,
 vecé: Jížf sem dosti hovela tobé,
 cos uhonil, jměj to sobé!
 Čbán sé počé zalévati,
75. lišky k sobé potáhati.
- Liška sé počé ottáhati.
 Vecé liška: Ne tak, čbáne,
 jázf spileji, milý pane!
 Tehdy čbán počé bobtati,
 80. vody sé veň nalévati,
 hlúbe sé pohřízievati;
 liška počé vždy volati,
 íkúc: Bédá,co mi sé chce státi!
 Vecé: Milý čbáne, otpusf mi to
 85. a jáz tobé sľibuji to,
 žef nechci tobé škoditi,
 rač mé nebožku živiti.
 Ona toho féci netaže,
 až ji čbán k sobé přitaže;
 90. ona sé v studnici vrže,
 inhed ji čbán na dno vtrže;
 tu jěj neda viac vzniknúti,
 musí bezděky utonúti.
 Tak sé liška přémúdfila,
 95. svój život marné ztratila;
 ot čbána z hlíny slepeného
 zbyla liška života svého.

³ uběže — aor., vbehla; *pústky* — pusté, neobývané miesto, obydlie;
⁵ *vecé* — aor., povedala; ⁷ *odpovede* — aor., odpovedal; ⁸ *jdžtsám nevede-*
la sám neviem; *vede* — viem, je starý tvar prítomného času a to aj v starej
slovenčine; ⁹ *jedno* — len; ¹⁰ *nice* — nič; ¹¹ *počé sé* — aor., počala sa;
¹⁵ *niejstěj* — pec; *vtoči* — aor., otočila, obrátila; ¹⁶ *inhed* — hned; *zoči* — aor.,
zočila; *kak* — ako; ¹⁹ *nevecé* — aor., nepovedal; ²¹ *potěšči sé*, aor., k potěš-
čiti šé — vyvliecť, vyvliekla sa; ²⁷ *zdáše sé* — imperf., zdalo sa; *těžek* —
ťažký; ²⁹ *pusti* — aor., pustila; ³⁰ *učini* — učiním; ³³ *pokoti* — aor., skotú-
fal; ³⁴ *upoti* — aor., upotila; ³⁶ *présaditi* — strhať; ³⁷ *bieše* — imperf., bol;
³⁸ *kotiti* — kotúľať, porov. sloven. skotiť; *nemožieše* — imperf., nemohol;
³⁹ *kde jdeš* — kde ideš, kam ideš; dnes v čes. neobvyklé, v sloven. dodnes
a tak aj v srbeh.; ⁴³ *bezděky* — nedobrovoľne, proti vôli; *bez deky* je pô-
vodne ako sloven. bez vďaky; ⁴⁹ *přiběže* — aor., pribehla; ⁵⁰ *hubenicé* —
úbohá; ⁵¹ *mnieše* — imperf., nazdávala, domnievala sa; ⁵² *nalit* — náhle,
chyty; *sé oblúdi* — aor., oklamala sa; ⁵³ *ké sé modliš* — modli sa; *ké* —nč.

* Miesto: čbánu.

kéž, slov. nech, aby; ⁵⁷ *vzleze* — aor., vyliezla, vyškrabala sa; *ohlubnicé* — obruba okolo studne; ⁵⁸ *pusti* — aor., pustila; ⁶⁵ *razut* — radím; ⁶⁷ *čbána Izé mluviti nebieše* — imperf., (nebol) čbán nemohol hovoriť; ⁷⁸ *spileti* — žartovať, posmievať sa; ⁷⁹ *bobtati* — vlhkosťou sa naberať; ⁸¹ *hlúbe sé pohřižievati* — hlbšie sa pohružovať, topiť; ⁸⁸ *ona to réci netaže* — aor., ona to sotva povedala; sloveso; *netáhnúti*; ⁸⁹ *přitaže* — aor., pritiahol; ⁹⁰ *vrže* — aor., vrhla; ⁹¹ *vtrže* — aor., vtrhol; ⁹² *neda* (aor.) ... *vzniknutí* — nedal vyjsť hore.

Je to vynikajúca staročeská skladba. Podobnú bájku si rozprávajú Bielorusi, Ukrajinci a Albánci.

b) *Zo satír.*

Rézník.

- Rézník sé takto obchodí,
dobrým lidem často škodí:
když běží po vsi, volaje,
na prodajné bravy ptaje,
5. budef kupovati bravy,
chté z nich utěžéti ztravy.
Když ho uzri dobytčátko,
užésnef sé nebožátko,
neb jmá fézník rucé račiej:
10. když on dobytčátko zmácie,
nelzéf sé jmu popraviti,
musif vždy churavo býti.
A tu lib kup lib nekúpi,
jižf bez škody neotstúpi;
15. vždyf škodu učini tomu,
kdyštof bravy mácie komu.
Druhúf jmá nevéru v sobé,
tuf chci vypraviti tobé:
ktož dobytek na trh vodí,
20. sedlákóm rád na tom škodí,
budef s ním lidmé tržiti,
bráné každému kúpiti.
V to(m) mu činí mnoho núzé,
žef jemu vše kupcé zapúzie,
25. až utrží po svéj vůli,
jakšto jemu libo koli.

- Tretief jáz védé do ného:
 ktož masa kúpi u ného,
 že jmu prodáva kozinu
30. za najlepši skopcévinu,
 a častokrát býkovinu
 za najlepši hovédinu.
 Čtvrtéhof sé rád prijímá:
 kdyštof jest najvéčšie zima,
35. budef vodú oblévati
 maso, rožný rozpierati,
 aby jemu zmrzli v noci
 hovédina i ti skopci.
 Takf po jeho vôli bude:
40. tri čiesti jemu ho príbude;
 mnohof lidu oklamává,
 když on to maso prodáva.
 Takf jsú nevérní íézníci,
 horšíf jsú nežli véžníci.
45. Véžník nemôž tak zlý býti:
 když sé udá kde v dvór vníti,
 vždyf poščeká prvé na té,
 chté sé príhrabati k paté;
 a když jmáš dřevo pri sobé,
50. tuf sé nestane ničs tobé. ^
 Ale féžníka nezbudeš,
 když masa jeho kupuješ;
 musíš dobré chytrý býti,
 by ho mohl be(s) škody zbýti.
55. Protož jáz pravím féžníkóm,
 jich panošiem, jelitníkó(ny)m:
 což na lidech zle dobudú,
 že proto pekla nezbudú,
 ač sé toho neostavie
60. za svého života zdravie.

¹ *réžník* — mäsiar; *réžník sé takto obchodi* — takto vedie obchod;⁴ *pta/e*
 — pýtajúc; ⁶ *chté* — chcejúc; sloven. bolo *chfa*, ktoré sa užíva vo forme *sír*,

nárečové *chfa*, ako; *utěžéti* — získať, vyťažiť; ¹¹ *nelzét'* — nemožno; *popravili* — utraťiť, odpraviť; ¹³ *a tu lib kup lib nekúpi* — a tu alebo kúp, alebo nekúp; ¹⁶ *nevera* — nestatočnosť; ²¹ *lldmé* — klamné; ²² *bráne* — brániac; ²³ *núzé* — núdza, úzkosť, tieseň; ²⁴ *zapúzie* — zapúdzda, odpúdzda, odháňa; ²⁷ *védé* — viem; ³⁰ *skopcévina* — baranina; ³⁶ *rozpierati* — rozľahovať; ⁴⁰ *čiesti* — časti; ⁴³ *neverní* — nestatoční; ⁴⁴ *věžnik* — pes; ⁵⁰ *ničs* — nič; ⁵⁴ *zbýti* — zbaviť; ⁵⁶ *jelitnik* — robiaci alebo predávajúci jelitá; ⁵⁹ *neostaviti sé* — neprestať; porov. srbch. *ostaviti, nechať*.

Pekár.

- Pekár na duši nepomní;
riedky sé naň toho domní
jeho zlošťú, což jmá v sobé,
ježto jáz vyprávím tobé.
5. Když on chce chleba napéci,
takto bude žené féci:
Ženo, když pōjdeš na mésto,
dobudeš mi kvasnic v tésto,
ažď múky napytlji
10. a kvas v dieži príhotuji.
Tuf jmu žena kvasnic přimčé,
dobyvši jich pod kraj hrncé.
A když tésto upravichu,
hrnec kvasnic v né nalichu;
15. umiesivše, jidú k stolu,
chtiece obédvati spolu.
Žena, pomeškavši, vecé:
Muži, tésto kynúti nechce;
musí více kvasnic býti, .
20. tož bude tésto kynúti.
A když po kvasnicé běžé,
prinesši, i nali puol diežé.
Po obédé pec zapálichu,
k válení sé pripravichu.
25. Ona vecé: Muži, véz to,
když budeš váleti tésto,
by toho nezapomínal,
žes tri krošé za mieru dal;

- padesát koláčiev z toho
30. naváléš, nebudeť mnoho.
 Jmáš v tésťe kvasnic tretinu,
 tiem vybéfeš vši jistinu
 a jinéť v zisku ostane,
 čož koli potom ostane.
35. Když téch koláčiev napekú,
 hned je na mésto povlekú.
 Ktož přijde kupovať k němu,
 pekár bude íeci jemu:
 Podťte sém ke mne, ktož ráči,
40. zdef jsú najvéčší koláči;
 slaní, dobré upečení
 i na všem dobré udení.
 Desétkrát jím vrže vzhóru,
 fka: Viz, kakf jmá pečenú kóru!
45. A ktož téch koláčiev kúpi,
 každý na své hore vzúpí.
 Nejeden sprostný sedláček,
 kúpi za haléf koláček,
 nevéda jeho nevery;
50. uzri v něm pféhrozné diery,
 pfékroje jej na dvě čiesti,
 až by veň vložil tri pésti.
 Takf pekár sbožie dobývá,
 žef své koláčé nadýmá.
55. Véz to, pekári všeliký,
 že jmáš z toho hriech veliký,
 pro ty hubené kvasnicé
 jsi otlúčen božieho líce,
 Pak-li viec toho ostaneš,
60. tehdy sé jemu dostaneš,
 s nímž v nebesiech přébývaje
 budeš, sé věčné raduje.

¹ *napomtii* — nemyslí; mnieti, mňu; ⁹ *napytlovati* — napodsievaf; *přimié*
 — aor. k *přimknúti*, pristrčila; ¹³ *upravichu* — aor., upravili; ¹⁴ *nalieha* —

aor., naliali; ¹⁷ *vecé* — aor., povedala; ¹⁸ *kynúti* — kysnúť; ²¹ *béžé* — aor., bežala; ²² *nali* — aor., naliala; ²³ *zapálichu* — aor., zapálili; ²⁴ *připravichu* — aor., pripravili; ²⁸ *krošé* — groše; ³⁵ *napekú* — aor., napiekli; ³⁶ *povlekú* — aor., odvliekli, odniesli; ⁴³ *vrze* — aor., vrhol, hodil; ⁴⁹ *nevera* — nestaťnosť, nepoctivosť; ⁵⁷ *hubený* — biedny, chatrný; ⁵⁹ *ostati* — opustiť, nechať.

c) *Z legendy o sv. Prokopovi.*

(Úlomky.)

Pôvod a mladosť.

1. Slyšte starí i vy, deti,
co jáz vám chci povédéti
o dědicévi slovenském,
čiž **O** Prokopovi svatém,
5. jenž sé jest v Čechách narodil,
svój zákon dobré rozplodil,
zákon svätý věrné plnil
8. a veliké divy činil.
29. Svätý Prokop jest slovenského roda,
30. nedaleko ot Českého Broda.
Tu ves dobré Buoh rozplodil,
v niejž sé ten svätý urodil.
A však dobré povédéti sméji:
téj vsi jmé Chotúň déjí,
35. v niejžto bydléše starý kmet.
Ten sobé jmieše mnoho let;
svú ženu šlechtnú jmieše,
s nížto manželstvo držieše,
přátel ni prvých ni posledních,
40. ale v sboží vše prostrédních.
Jako Šalamún žádáše,
tak sé tém manželom stáše.
Tito sé Boha bojéchu
a správné vždy živi bychu.
45. Prokop od dětinstvie svého
by chování velmi čsného,
po Bozé tvorci túžieše,

- svétskú slávu potupieše;
poče sé čsnostmi tŕpytėti,
50. veliké přédnosti jmieti
mezi spoluvéky svými.
Obcováše nrawy čsnými,
veždy sé Boha bojéše,
svoje roditele ctieše;
55. rozkoši miesta nedáše,
veždy u pokore stáše;
a jak zriet' na jeho téle,
tak bieš' sbožný v mysli cele.
Vidúce to roditeli,
60. jakého synáčka jméli,
vzachu mezi sobú radu,
chtiec jej sláti k Vyšehradu,
k mistru na slovo vzatému,
by jej učil ctení všemu,
65. kdež slavné učenie bieše,
v slovenském jazycé ktvieše.
Tu Prokop v učení lóné
čítal vždy s snahu v zákoné;
a kehdy tu v krátkém časé
70. tomu písmu nauči sé.

Sv. Prokop opátom.

549. Knéz Břécislav, jeho syn, vsta
550. čiž na stolec svého otcé,
i by knézem českým v tom rocé.
Ten Boha velmi milováše
a svého otcé skutkov následováše.
Když jemu co povédéchu,
555. ježto ot jeho otcé védéchu,
To přévelmi rád slyšieše
a pro jeho duši mile plnieše.
A když to dobré uzféchu,
o svatém Prokopu jemu povédéchu,

- 560- fúk: Kniežé, rač to védéti,
co chci tobé o ném povédéti.
Bylf najprvo pústenníkem,
potom byl tvého otcé zpovédníkem;
a jest ti muž svätých činov
565. a činiť přémnoho divóv.
Mnohof jest tvój otec jemu sliboval,
až jemu i klášter délal,
po hriechu zatíem sé rozstonal
a pro smrt jeho nedokonal.
570. Rád tomu knéz Břécislav bieše,
což o svatém Prokopé slyšieše.
V div sé množí vzradovachu,
najlepší sé v hromadu sebrachu,
s nimiž sé počé knéz tázati,
575. chté svého otcé zádušie skonati,
fka jim: Páni, raďte mné k tomu,
abych pomohl svätého Prokopa domu.
Rád bych učinil tu sňatek,
neb jest mého otcé počátek.
580. V hromadu sé páni sebrachu,
tu radu knézi Břécislavovi dachu:
dokonaj svého otcé zádušie,
tof tobé najlépe slušie.
Knéz to velmi rád učini,
585. svého otcé žádost splni.
Dojev svätého Prokopa rúče
a v modlitvu sé jemu poručé,
zpoviedav sé, počé jej otcem zváti
a fka: Otče svätý, rač mé znáti!
590. Sbožie i svobodstvie vám dávaji,
opatstvie vám potvrzují,
tobé jim býti kazují.
Svätý Prokop mezi všémi stoje
a vládanie toho sé boje,
595. počé knézé pro Buoh prositi,

- aby jeho ráčil zbaviti,
rka: Vidíte mé nedôstojného,
pro Buoh volte mezi sobú jiného!
Nedôstojen sem břémene toho,
600. volte seho nebo onoho.
To i jiné s nimi mluvieše,
opatem nikakž býti nechtieše.
Ale vešken sňatek i súdie
i všelicí dobfí lidie
605. prosbu k nému učinichu,
a jedva na ném obdržéchu,
že nad tím svátým manstýfem
vzvolichu jej čsným pastýfem.
Bíécislav, ten knéz český,
610. a Severus, biskup moravský,
hospodáfem jeho potvrdichu,
k tomu opatem svétichu,
v jehožto viec svatém tele
614. duch svátý piébýval cele.

**Sv. Prokop predpovedá osud
sázavského kláštora a umiera.**

761. Již ot narozenie syna božieho
po tisúci po padesát léta čtvrtého
takého byl šlechtenstvie,
že jemu Buoh zjevil proročstvie:
765. svú smrt přéd dvěma dnoma védél,
tu svýma přieleloma povédél,
Vitošovi, sestřenci svému,
a Jimramovi, bratfci druhému.
Téma k sobé přijíti kázal
770. a porád jima vše ukázal
a fka: Synové moji milí,
vy jste se mnú ot mladosti byli;
choval sem vás ot počátka,
jako slepicé svá kurátka.

775. Tretí den andélské poslánie,
to slovo božie zvéstovanie,
vecé, mnéf jest s tohoto světa sníti!
Véztež, co sé vám stane po méj smrti,
to vám porád vše zjevují
780. a Bohu vás poručíji;
nebo množí na vás kročie,
že vy ottadto vysočie.
A takto sé potom stane:
jiné kniežé po BFécislavovi vstane,
785. tomu bude jméno Zbyhnév,
ten ukáže nad vámi svůj hnév.
Uposlúchaje lestných lidí,
ottavadto vás vypudí,
i dá pak to miesto Němcóm,
790. otkads jiným cuzozemcóm;
a vy, nejmajíc kde býti,
musíte do jiné země jíti.
Tam prébudete šest rokóv,
až Buoh umení téch sokóv,
795. ježto budú na vy sočiti,
796. neb která krivdu činiti.
817. A kehdyž téch šest let mine,
knéz Zbyhnév nemilostivý zhyne,
a potom bude knéz Vratislav,
820. ten bude na buožie slúhy laskav.
Ten sé k tomu klášteru obráti
a vás se vši čští navráti;
a taký pokoj Buoh vám učiní,
viec budete jmieti i po vás jiní.
825. A když jima to vše povédé,
již na smrtněj posteli sedé,
kakž kolivék mdle dycháše,
proti dáblu dva dni bojováše,
prosé za vše své milé syny,
830. aby Bóh spustil jich viny,

- i za jiné, ktož budú jeho slúhy,
aby byli zbaveni túhy,
v kteréj koli núzi jsúce,
k nemu nábožné volajíce.
835. Budú tebe, Bože, prositi,
rač je v jich prosbe uslyšeti.
To sé dějéše po kumpleté,
pozva sobé jiné bratříe,
potvrde jich v dobréj vieře,
840. aby stáli vždy v tej mieré.
Dav jim milé požehnáníe
i vzé ot nich otpuščeníe;
uzfév svätého anděla,
844. pusti duši z svätého těla.
857. Ot narozenie syna božieho
po tisúci let po pécícát pátého
sšel svätý Prokop s tohoto svéta,
860. jenž byl české země osveta;
z nepokojného sboru
jide do věčného dvoru.
K jeho pohřebi pozvachu českého
biskupa, Severa pražského.
865. Ten dôstojné, jakž jest bylo,
866. schová v zemi sväté tělo.

Vitoš opátom sázavského kláštorá.

927. Bratříe po svatém Prokopé ostavše
a svého milého otcé v zemi schovavše,
sšedše sé všichni v hromadu,
930. vzéchu mezi sobú radu.
Volichu opatem knézé Vitošé.
Ten bieše pfietel své duše;
to bieše člověk beze všie zlosti,
muž múdry, plný milosti.
935. To byl sestřénc Prokopa svätého,
života velmi šlechtného;

- ale ot toho sé vzdalováše,
 nechté opatem býti, otmluvováše.
 Bratřie jeho nezbavichu,
940. biskupa pražského poprosichu,
 aby ho potvrdil v ópatství
 a přisvětil k dóstojenství.
 Biskup by velmi rád tomu,
 svétiv, posla jej do svátého domu.
945. By z ného opat k Bohu umný
 a k hospodárstvu rozumný;
 vzrůstu človék šlechetného,
948. nepřiel tel príebytka svétského.

Vyhnanie slovienskych mníchov a ich odchod do Uhorska.

959. Umré knéz Břécislav milostivý,
 by knézem Zbyhnév nelaskavý.
 Ten toho kláštera nemilováše,
 nebo mnohých sokov poslúcháše.
 Ti jemu nevérné sočiechu
 a takto knézi mluviechu:
965. Knieže, jsúf zde kacís Slovéné,
 jmajíf kakos písmo jiné,
 činief proročstvie přémnoho.
 Knieže, nepřépúščěj jim toho!
 Slúžief slovenským hlaholem,
970. stojéce přéd božím stolem.
 Véz, ež kaciefskyf sé obchodie,
 žef zde takú službu plodie.
 To i jiné na knézé Vitošé mluviechu
 a na všé bratří, ježto s ním biechu;
975. tak je velmi opsovachu,
 až je ottud i vyhnachu.
 Vitoš opat s bratří sé shlučé,
 svátému sé Prokopu poručé,
 i jide do uherského kraje

980. a velikú žalost jmaje.
 Tehdy to miesto dachu jiným Němcóm,
 otkuds kakýms cuzozemciem.
 Ti Němci latiníci biechu
984. a rádi tu přebývati chtiechu.

Vitoš sa vracia z Uhorska.

1093. Po ném by knézem českým Vratislav.
 Ten bieše na chudé lidi laskav.
1095. Na(d) divy počé ten klášter milovati
 a snažné jemu pomáhati.
 Káza knézé Vitošé s bratří naléztí,
 chté jej v opatstvie uvésti.
 A když sé z Uher bratřie přibrachu,
1100. v opatstvie jej uvedechu.
 Opét jmiechu plno všeho dobrého
 skrzé pomoc Prokopa svátého.
 Knéz Vratislav jej miloval,
 dédin i sbožie jemu mnoho dal.
1105. Svátý Prokop, jakož jim sľiboval,
 před Bohém dobrý pokoj obdržal,
 aby jméli pri tom času,
 i potom, i také ktož nynie jsú.
 Toho pokoje ješče užívají,
 1110. kteří sé k jeho milostí utiekají.
 Takof sé jest jisté stalo,
1112. svátého Prokopa proročstvie sé naplnilo.

³ slovenský — slovanský; ⁴ iž — totiž; ⁶ zákon — rehoľa; ³⁴ Choceň;
³⁵ bydtěše — imperf., býval; kmet — starec; ³⁷ jmieše — imperf., mal; ³⁸ dr-
 žieše — imperf., držal; ⁴¹ žádáše — imperf., žiadal; ⁴² stáše — imperf., stalo;
⁴³ bojěchu — imperf., báli; ⁴⁴ bychu — aor., boli; ⁴⁶ by — aor., bol; ⁴⁷ tvo-
 rec — stvoriteľ; ⁴⁸ túžieše — imperf., túžil; ⁴⁹ počé sé — aor., počal sa; ⁵¹ spo-
 lavék — vrstovník; ⁵² obcováše — imperf., obcovaľ; ⁵³ bojěše
 sé — imperf., bál sa; ⁵⁴ rodíteli — rodičia; ⁵⁵ ctiěše — imperf., ctil; ⁵⁶ nedáše —
 imperf., nedal; ⁵⁷ stáše — imperf., stál; ⁵⁸ bieše — imperf., bol; ⁵⁹ vzachu —
 aor., vzali; ⁶⁰ vřachu radu — poradili sa; ⁶¹ sláti — poslať; ⁶² k Vyšehradu — do
 benediktínskeho kláštoru na Vyšehrade v Prahe; ⁶³ kvieše — imperf., skvelo;
⁶⁴ kehdy — keď; ⁶⁵ nauči sé — aor., naučil sa;

⁵⁴⁹ *kněz* — knieža; *vsta* — aor., vstal, postavil sa; ⁵⁵² *milováše* — imperf., miloval; ⁵⁵³ *následováše* — imperf., nasledoval; *povéděchu... věděchu* — aor., povedali... vedeli; ⁵⁵⁶ *slyšieše* — imperf., počúval; ⁵⁵⁸ *uzřěchu* — aor., uzreli; ⁵⁶² *pústennik* — pustovník; ⁵⁶⁸ *po hriechu* — bohužiaľ; ⁵⁷⁰ *bieše* — imperf., bol; ⁵⁷² *v div* — na počudovanie, neobyčajne; *vzradovachu sé* — aor., zaradovali sa; ⁵⁸⁰ *v hromadu sé sebrachu* — aor., shromaždili sa; ⁵⁸¹ *dachu* — aor., dali; ⁵⁸² *zádušie* — poručenie; ⁵⁸⁴ *učini* — aor., urobil; ⁵⁸⁵ *splni* — aor., splnil; ⁵⁸⁶ *dojev sv. Prokopa rúče* — dojdúc k sv. P. chytro; ⁵⁹² *kazuji, kazovati* — prikazujem; ⁵⁹⁴ *vládanie* — panovanie, vládnutie; ⁶⁰⁰ *seho* — tohto; ^{601—602} *mluvieše... nechtieše* — imperf., hovoril... nechcel; ⁶⁰³ *sňatek* — sbor, shromaždenie; ^{605—606} *učinichu... obdržěchu* — aor., urobili... obdržali; ⁶⁰⁷ *manstýr* — monastier, kláštor; ⁶⁰⁸ *vzvolichu* — aor., vyvolili; ⁶¹¹ *potvrđichu* — aor., potvrdili; ⁶¹² *světichu* — aor., vysvätili; ⁷⁶⁶ *svýma priateloma* — duál; ⁷⁶⁸ *Jimram* — Emerám; ⁷⁷⁷ *vecé* — aor., povedal; ⁷⁷⁸ *věztež* — vedzte; ⁷⁷⁹ *zjevuji* — zjavujem; ⁷⁸² *že vy ottadto vysocie* — že vás odiaľto vyštvú; ⁷⁹³ 1056—1061; ⁷⁹⁴ *umeni* — zmenši; *sok* — nepriateľ; ⁷⁹⁵ *na vás* — proti vám; *sočiti* — štvaf; ⁸²⁵ *povédě* — aor., povedal; ⁸²⁶ *sedé* — aor., sedel; ^{827—828} *dycháše... bojováše* — imperf., dýchal... bojoval; ⁸³² *tuha* — smútok, zármutok; ⁸³⁷ *kump-let* — completorium, posledná večerná modlitba v breviári; ⁸³⁸ *pozva* — aor., pozval; ⁸⁴² *vzé* — vezmúc, prijímúc; ⁸⁴⁴ *pusti* — aor., pustil, vypustil; ⁸⁶⁰ *osvěta* — svetlo; ⁸⁶² *jide* — aor., odišiel; ⁸⁶⁶ *schová* — aor., pochoval; ⁹³⁰ *vzěcfm* — aor.) ... radu, poradili sa; ⁹³¹ *volichu* — aor., vyvolili; ^{937—938} *vzďalováše sé... otmluváše* — imperf., odďaloval sa... odvrával; ^{939—940} *nezbavichu... poprosichu* — aor., nezbavili... poprosili; ⁹⁴³ *by* — aor., bol; ⁹⁴⁴ *posla* (aor.) *jej* — poslal ho; ⁹⁵⁹ *umré* — aor., umrel; ⁹⁶⁵ *kacis* — nejakí; ⁹⁶⁶ *kakos* — nejaké; ⁹⁶⁸ *prěpušćěti* — dovolif; ⁹⁶⁹ *hlahol* — reč, nárečie; ⁹⁷¹ *ež* — že; *obchodie sé* — chovajú sa; ⁹⁷² *plodie* — konajú; ⁹⁷⁴ *biechu* — imperf., boli; ⁹⁷⁵ *opsovachu* — aor., opsovali, pohanili; ⁹⁷⁶ *vyhnachu* — aor., vyhnali; ⁹⁷⁷ *shluie sé* — shromaždiac sa; ⁹⁷⁸ *poručé* — porúčajú; ⁹⁷⁹ *do uherského kraje* — asi na Vyšehrad neďaleko Ostrihomu; ⁹⁸¹ *dachu* — aor., dali; ⁹⁸³ *biechu* — imperf., boli; ⁹⁸⁴ *chtiechu* — imperf., chceli; ¹⁰⁹⁷ *káza* — aor., kázal; ¹⁰⁹⁹ *pribrachu* — aor., prišli; ¹¹⁰⁰ *uvedechu* — aor., uviedli; ¹¹⁰¹ *jmiechu* — imperf., mali, mávali.

Spor duše s tělem.

(Okolo r. 1330.)

Slyš, jakž bylo někdy vzácno,
nie by nebylo pracno
čisti ot Boha mocného
4. moci i ot Syna jeho,

5. ot Svätého Ducha čina,
tri — jednoho Hospodina.
Množí sé v *sem* svété chválé,
radše bud' sé v Kristu chválé!
a jakž toho nie netbají,
10. slyš každý, což poviedajú!
Tohof mi je veľmi omén;
smrt ny skrotí, na to zpomeň!
Množí na to nie netbají,
svéta více poslúchajú".
15. Prav diáblu o náboženství,
etnému mnichu o *malženství*,
rci smilnému: „Stój v čistotěľ,
spieš jej zahubiš v životé.
Rci muži, by tenko práda
20. byl jako z ženského fáda,
by prádl ustavičné niti,
viz, kterak móż k tomu příti!
Veď oslicú na úzkú břev,
než přévedeš, spadneš s nie dřév.
25. Polož svini zafier, zlato,
s druhé strany kydni mláto:
spieše sé mláta přichvátí,
nemôž drahých věcí znáti.
Těž jakž kremeň na bystřeni,
30. o němž prudká voda chřeni,
tepef veň ve dne i v noci,
však ho proto nerozmočí,
dřév sé jho chýle přichvátí
pod nuž kremeň krásu tratí.
35. Téchže příkladov ukrácú,
na svůj úmysl sé *na*řácú.
Jest-li kto smrti bezpečen,
zde na svété dlúhověčen,
ten netbaj na *se skládanie*,
40. ani ber smrti pokánie.

41. Pakli smrti s črtem píle
ostfiehá sé člověk míle,
ot prva světa počátka
Adam, Eva, prvnie matka,
45. dodnes liidé, kam sé dělí?:
smrtíi všickni pryč prospéli.
Slyš to starý jako mladý
by poslúchal této vády.
S svú dušu vadí telo,
50. dušii pféhádati chtélo,
proto dušé k Bohu vzdychá,
neb jú silná strast upíchá:
zбудúc světa v hoří býti.
Proto by chtéla přijíti
55. k milosti Boha pravého,
Jezu Krista nebeského.
Télo sé proti ní zpierá,
proto dušé slz utierá,
radiec télu na pokánie;
60. a telo sé tomu zbránie:
„Božiemu! *náporád* býti,
proto nechcú smutno *nýti*.
Ty plač, dokud tobé lúbo,
mnéf jest plakánie *neliibo*;
já sé chcú vesele mieti,
ty se mnú, ač budeš chtieti."

(Pokračuje ďalej po riadok 644.)

Máme tu reštauráciu pôvodného textu od Romana Jakobsona a Stanislava Petíru. Slová kurzívou tlačené v rukopise chýbajú. Reflex *u (ú)* po mäkkosti neoznačuje sa tu ako inokedy: *u (ú)* ani *iu*, ale *ú (u)*. Jakobson pokladá toto *ú* za hlásku obdobnú nemeckému *u*, ale možno o niečo bližšie k *u*.

¹ *vzácnó* — príjemné, milé; ^{3 4 5} *ot* — o; ⁷ *sem* — tomto (tomto je v rukopise); ⁸ *bud'sé chvále* — chváľ sa; rukopis má: radéjše sš v Jezu Kristu chvalme; ⁹ *A jakž* — ale pretože; *poviedajii* — 1. sg., povedám; ¹¹ *mén* — miera; *omén* primerane—; ¹² *ny* — nás, známe v okolí Ružomberka; ¹—¹² Skladateľ vyhlasuje, že by rád vykladal biblické témy, ale bude rozprávať o smrti, — je to včasné a jemu vraj veľmi primerané; *malženstv* — manželstvo, v ru-

kopise víťazství; ²² *pfiti* — prísf; ²³ *brev* — lávka; ²⁶ *kydni* — kydni, hod'; ²⁷ *spieše* — chytro; ²⁹ *bystrení*, inak v stč. nedoložené — bystrine; porov. ukraj. bystriň, -eňa alebo -eni, v tom istom význame; ³⁰ *o* — okolo; *chřeni* — rúti sa; inak v stč. nedoložené; porov. slovinský kreniti — nachyľovať, hnúť, rusky krenif — nakláňať; ³² *však* — ale predsa; ³³ *chýle* — krivo, šikmo, zboku; u Qebauera: „chýle(?) (subst.) — azda plieseň“; alebo pôvodne bolo *býlé?* ³⁴*krásu* - lesk, svetlosť; *Těchže*— týchto, takých; *navracii* — navrátiť, v rukopise wratym; ³⁹ *se skládanie* — toto rozprávanie; v rkp. toto pravenie; ⁴¹— ⁴² — ak sa však človek vie vyhnúť úsiliu smrti a čerta...; ⁶⁰ *a* — ale; *zbránie* — vzbraňuje; ⁶¹ *napořád* — v rkp. je napred; smysel je: božie predurčenie sa aj tak naplní; ⁶² *nýti* — v rkp. býti; ⁶⁴ *nelúbo* — v rkp. nemilo; ⁶⁶ *ač* — ak.

Podávame ako ukážku staročeskej duchovnej poézie.

(R. Jakobson, *Spor duše s tělem*, Praha 1927.)

V. UKÁŽKY STAROSLOVIENSKÝCH HLAHOLSKÝCH A CYRILSKÝCH TEXTOV.

(Podľa vydání Vajsa, Kurza, Weingarta a Romanského.)

Ukážka hlaholského písma.

Z Kijevských listov 2^v (modlitba 7., 8. a 9.)

o4>8 e«íotoa c F V ^ c & t y I

\ • i t ' ^ f a o 4* T É ? a f § • ..

f c q s J i ' s r s s ^ v a ^

W t a t d f e • * K a t e ^ p j b g

^ A i e i ú V - i ^ o l o - C ^
: V A * >>(í ^ ^ ^ (j W W S t f c f t ')

• ~ : v \ P ' ^ X f c . f l . C n ^

t Kódex Asseraanihp (podľa vyd. Vajsa a Kurza, str. 82).
j J^Hl^CM. k i - hf.

A ^oft• o ^^ v.
b i * ? *

tibetp «or>rm <fbj
9N4oe«<ro.«s rro zP*B IPih<a

^ V'''
f3

Ä haanofiiY^w^tC *§>

>h lä o p i R k Aoftot^poflBÔ *>«0
ň • QHBf'moa

ASW^H' 'K8P+ÍWP9

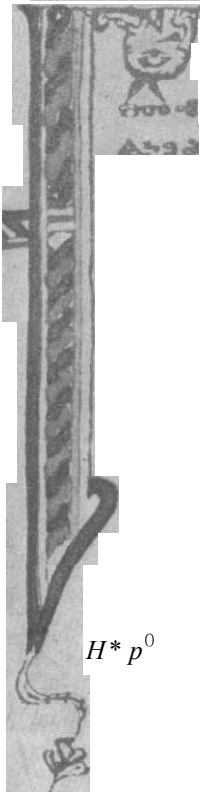
f e « - ^ i f t a v í H a * 00

<apdf>.l a w m a t i n j j B M

rifcatPA^srwweujR.

-JO» «S8»» 3 <ih»» Q

«»e Á <8W«jp

tr©3. ÍS*-? S A J -

ui
M'

* 4 2 * '
fT

H* p⁰

I t f A ' Z A Olf.

u

Assemaniho evanjeliár.

Na začiatku bolo slovo...

(Ján, I. kap.; prvé slová staroslovienskeho písomníctva.)

т	1	н
8Kd	W	HO

1. HcKOll K k CACKO • H . CACKO Kk Šä • H Kfv fili CACKO • 2. CH K'E
IICKOllH oý Kd • 3. KKCK T-kiWh KKHIII • H K8/KII8FO Ilij8CO>K8 H8
k'khet'k • 6/kf I'KICTK : 4. **Kk** TOIW'K ŽKIKOT'k **K'E • h** JKIKOTTI K '**k**
CKIVT'K IAKAVK • 5. H CK'k K'K TKAlk CK'KITITV CÄ • H TKAD KIO
tie ÓK/fT 6. Kld M A KK IIOCKAdllK Ó Kd • II A:Ä 6M0y HÖdllK • 7. CK
lipiAP-^{KK} CKK-k,VKT8tt-CKCTIKO ꞑ< CKK*_k,TjTÉAKCTIKO|8T'k ó CK'kTIi
jy,A KCH K'p'k . (HM) . ST K 8A\0y • 8. H8 K'b T('K) CK'k t'h CKKÍ-
i8T8AKCTIKOyt'TK O CK^T-k • 9. Ek QR-fETTv HCTIIKH (KII . l(žK)8 IipO-
ck-fellITd(8t)'k K KckKOFO -IAKd H,V,^IIITdtdO K'k AM p'k • 10. **k'k** AM p 'k
K'Y **h** AI,TK T 'k A'K KKÍ • H K8CK AM p 'k 6l*0 I18 IIOSII. I . I . KK CKOM
IipHHV,8 I CKCH 8FO I18 Iipll/fETT\ • 12. 8AIKOHÍ8 H'k MplIMITV I, Y, >CTk
HAVK OKAdCTK • IA,\,OA'K KÍKÍ8A\ K) KKTII • KlpOHA>|IIHA'K KK HMA
8FO • 13. ŽK8 I18 0 KpKKH III i MOIIOI IIAKTCKCKII/fi • III \$ I10-
JIOIH A\žKKCKKH • IIK S Kd pO,\,IIIA CA • 14. H CACKO MATIIK
KKHCITK • il KKC8AI CA K'IKII : H KIV,KX<A'K CAdK 8FO • CAdKA
4KO HIIO'l/i,\,lrO O Oí'k' • HClIAKIIK KAdIQV,'kIH H HCTI(IIK I
15. HOdlK C KKkV, k >T6AKCTIKO'6TK 0 I18AVK H K KTK Kd IAM i-CK
i; k (e)ro>K8 p'**k'k** rpwtA'ki no a\ k)il'k np-k^**k avkúioia. kki •**
4KO MpKKkll A'8H8 k'E • 16. II 4 HCMd'kl6IIHk (SIO A'KI KCI lipilÁ-
COV k LAdIOA,'kTK K'k3 GAdl'O^'ktk • 17. IIKO AOC8ÓA'K BdkOllk
Adll'k k KICTK . KAdl'OA'kTK H HCTIId • HOJfOMi kKICTK • •

Ježiš sa zjavuje apoštolom.

(Ján, XX. kap.)

19. G^IJII ii03A"K TK AKMK KIV éA^{1m11} CAEOT K • H ^K-KpeMTv
3dTKOp6HOAWK • H4,65X6 K-bdjfA 0^461111^1 61*0 CKKIvPdIII 3d CTpdW^K
HIÍ>AeHCKTv • llpHJ,6 HCTv H CTd 110 Cp-fcA"K 01f^16HIKk CKOH:(lv • H
l'Ad HMTv Mlp"K KJiU'H - 20. H C6 pHKK IIOKd3d HM'K pAH"K H IOS-fc
H p6Kpd CKO"K • KTV3APdA<"KdIII/ft >K6 CA oyi6HHII,H KIA^KTnlIje řd •
21. p6>16 >K6 HMTv lIdKTVH Mlpiv KdAĪh • "kKO JK6 IOCTvAd MA ÓU,k •
H d3lv CAIAIi K'KH • 22. H C6 p6KTv A^V"^^ H HMTv • llpHHM-fcT<
AjfTv ÍTív • 23. H HMK/KH 5lI0yCTIT6 rp-byTvI JImOyCTATk C/Ā
HAWTv KO v H HMTvMTv/K6 AP^{'K)K1T8} AP^{'K>K,Ā,L+K} CA HMTv
24. •0'OMd[AwD] ŽK6 eA'HTv 5 ÓKOIÓ Hd A6CAT6 HdpiU,d6MTvH KAI3H6II,lv
HP. B'k **toi,' dk** HIMI erA^d "P'A^ hč • 25. rAdiiiA 6M©y aP^V^{5,1"}
0^161011^1 • KIA'bX'C'Mli **rd'**. ÓITv **WK** p6'16 j||J6 H6 KIPKA<Y> Hd **fIAKoy**
61*0 • -k3K'KI rKOSA'HHTvIbĀ • H KTVaOWA lip-KCTd M06Ī0 KTV -fc3KY>
rR03A'HH<1vMv • H KTVaOJKM: MOIĀ K'K pfiBpd éĪO 118 HMA>
R-kp'KI • 26. H 110 ÓCMI A6HK lIdK'kl **G-fd**pV. ©yi|6HHHH 61*0 H '0'OAVd
CK IIMI - lipiAe >K6 HCTv ĀKKpSMTv 3dTEOpeilOMTv • H CTd 110 cp-kA"fc
HMTv II IĀđ HM HdKTVj AUPTv KdAWTv • 27. 110 TOM JK6 l*Āđ •>VAWk
llpIIIzCI lip-KCTTv TKOH ckMO H KH/KATv p,KII,-fc MOH • H lipiH6CI
pAvKAv TKOI/K- H KTVaOHCH KTV p6Kpd Moii • H 116 K,*A' [H6]II6K-kp6HTv
ITv K-kp6HTv • 28. VVTvK'kljldKTV 5K6 OOMd p6<16 6M0W' • ITv MOH
EĪÍ MOH • 29. Iii 6AWOW* HCTv • "kKO KIA"fcKTV AWA K"kpOKd • KAd>K6III
116 BIA'kETvIIIII H B-kpOBdUHIH • 30. AWĪOđ >K6 3lldAW6llfc CTvTKOpl
HCTv lip-kAK 0I^M6IIIKTVl CKOHMI • "kjKe 116 CAITTv IIICdHd KTV KMIIIđW"K
CIX"H • 31. Gl >K6 IIICdHd KTVHIIIA • AJ K-fcp:* HM6 • "kKO HCTv 6CT K
j"K CHTv KíKIi • H A^d K"kpOW'IĀIIIH • ŽKIKOT K-fcmvĪlvI HmdT6 K'K HM
éro • • —

Zografské evanjelium.

Narodenie Pána a Ježišova mladost.

(Lukáš, II. kap.)

I. KhlCT-h Wfi Kli AM!" TKI • Í3HA6 IIOK6A-kiltfe • ÔI'K Kecapa
äk-hro^cTa • naiiHcaTH kkc^ BkceAen.KMf- 2. ce Han'cdHHe ktu -
KAaA<*UIIO cVpHcAFv • KpHHK<• 3. t HA"bajfA KCH KOKKA® • Ha-
n'caTH CA K'K CBOI rpaA"K • 4. BK3HA6 >k« t ocHjiiiv • ôx-h IMAHABIA •
rpa^a nasapeTKCKA- k-k ti«A^{ew}> Sh "PM"¹¹ a^k k . Iwe M<>PHa6Tj>
CA KHTKAeM-k • sa H6 K-bäüü OFK A ^ ^ V Í OTMCTBH-FC ' ,
5. nancaTH CM ck A'apHew. • OEp^ienAiiK eMoy >K6H0b; • CAIIIT^w.
nenpasA'KHOM; • 6. BKICT-K we éA>> K-KICTB TO- . ÍCHA-KHHHIA CA
AKHK6 POAHTH 61 • 7. I POA^H CH"H CBOI LIP'KB-KHKTLH • L HOBHT-K
i • I noa>KH i K Ti -kertejfk • sa ne ne B-fc lwa M-fcTd OBH-rkAMia-
8. I B-táX'/Ti liaCTTviph RTV T01/KA6 CTpajKHt'fc BKAAUITB • í Cxp-fe-
r*>tuTe CTPAJK-ii molu t k Hy, • é CTAAb CBOČMK • 9. I ce ahrtK
nNK CTa KK HH"K • I CAaBa ri'fk OCH!?' MI • I CUFOE-fctIIA CA CTpa'\OMk
B6AK6MK. 10. I p6M6 íMTV atiA'K • H6 BOITÍ CA • C6 BO KAaA<@-
R-bcTKOyHj; BdaK paAOCTK B6AKIA» • "fejKe K^AÍTK B CkA\K A»A^{hMK}
II. ÍIKO POAH CA KAM"K • A^{K-ÍKCK} ČÍRK • D-KFI ÉCT-K J^K FK • B K RPAa"FC
AAB-B • 12. t ce BAA\K SNA^ENKE • ÔBPAUITETE MA4AKIKU,K MOBHT-K •
ASHÁLIITK B'K "BCAE^K • 13. t B'H HESDÖLLA B-KICTTI CK ATIAOMK •
M-KMOJKLICTKO KOI MBCKTIYH • JFEAAAWTHJFH BA- T rAbMIITHJfk
14. GAABA B'K K'KIIIIKHIIJ'K BV • L IU 36MH MHPt» • BK MÍI,-K;FK
BAarcBOAciHe • 15. IETIKT-K -fcKo ÔTHA-K OTK HH^K ATIAH HA
HEO • I mII,H • naCT-Kipti • p-KUIA AP@V^{rk} KII AP@V^v ' "P'FCíA'fe'w'K
OYEO A^ KHTILFEEMD • L KHAHM-K rA'K CK B KIK-KLIH • íJK6 řÍ c-KKasa
HAAVK • 16. I NPHA<*I HOA^HR-KUIE CA • ! OSP-FETA MAPHW, WE L och<D>a •
t A'AaAKHKU,K AeJKAUJTK BfV • fecAeX'K • 17. BHA"KR"KME JK6 CKKaaiiIA
Ô L'A-k • fÄäil'feMK • IAV-K • 18. I KCH CA KIUIABKlie I AHKHUIA CA
ÔTK ÍVUHTvI"K OTK IUCT'KlpK KK HHVEK 19. MapH'k >k6 CKBAW-

Kázeň , 0 hore.
(Mat., ¹ . kap.)

»pbj|KRi> ꞤC NAj^AU K3H
TOj)> • L KO CKÇ ljjH
CIKI HUA K7> rēMoy oyic
NHH cro • 2 L OIKp3i> **OCIA**
dob ovmaēic tA rAA:
3 **Eaakcnh** NHDJH AX^{OML} " "6K0
T^Z CCTE UO HCKÓ 4 **EAA**
ÍKCH **IAHLJICH** • **UKO TH** oy
TUUAIt C A : 5 **EAKCH** KÚOTBUJ •
IKO TM NACAUAIE **3MÄR** •
6 **EAKCH** AA **HBUH L JA**
HÁLÍIH **m2-AW** **JAH** '
IKO TM HACIATIE CA ' 7 **EAKC**
(H MKOCHI • **IKO TH Ó**
mhabbh e^a^tt, : 8 **eaikc**
HH **HCH** G7> **ALMb** • **IKO TH**
EA OY3kj)AT'e¹ 9 **EAKCH** Cj
MHpftlJTHI • **UKO TH** **CHC** **EKIH**
NAK<RT> CA 10 **EAKCH** 13fk
HANH ljj>K'6AÍH C^A" ' **IKO TU** ⁵
CCT7 **UCIRO** **HECKOI** I **EAKC**
HH **CIC** **GAA** r**CHOCAT** **RM**> •
I **HJA<HST**> **Kil** • I **JCKST** •
KbCÍCI 3>A& 'M, **NA** B7) • **AI<Kp**
LUC **Mb** **fAAH** 12 **PAA** °Y^{HTf} CA

1 **KCCAHIC** CA • **UKO** **M13AA** **RA**
HIA **MQA** **CCTi** **HA** **HCCCC**fi !
TMÍ) **EO** **B7**HMUJA **ijjWk7** •
ÍK **E-EUA** ljj)t;>>Aí **BACZ**> 13 **Kil**
CCT **CO** A **K** **3CMH** • **AlITC** **ÍK** **CO**
Ab **(BVECTI** • **IMb** **COAH7**, **CA** •
HH **KCOMy** **ÍK** **E^A^Tt** **K** **Z** **TO**
MOV • **A*** **ICinAHA** **E>A<T2**>
K7H • **L** **rCHJACMA** **IK7I** • **3AH**
J4 **Kfi** **CCT** **CKEIE** **MJOV** . **HC**
MOKCT **TFAA'E** **OIK>7>IH** **CA** **K(Í>**)
XY ^{ro}**r**⁶¹ **C10W1** , 15 **HH** **R2KÍMÍi**;
TCKITHA**B**NHKA • I **MOCTARÁ**;
i>T> cro **noAt** **cn>AOMb** •
N> **NA** **CKBULIB**NHVE • I **CRUM**
T7 **KICBMÉ** **L** **ÍK** **Rt** **WAMNÉ**
CfiTt • 16 **TAKO** **AA** **N<OCRU**[IH]
THÍÍ **CA** **CKUTt** **CAUB** **ijBA7**> **HW** •
AA **OY3bj**ATt **A"e***A **BAWA** **A°K**>A15:^{5fn}
I **ljJOCAABAR** (UA **EAlit**cro I
Íkb **CCT7** **HA** **HE**(Í> 17 **Hc** **MNHIC**
UKO **nfHA**^ **p30fHT7**, **3AKONA** •
AH **ijjOpOk** **HC** **ijjHA**Í> **ÍA30**)HT7,
Nii **ICÍATI**HHÍ • 18 **AMH** • **AMH** •
TAKR **KAM**. **A<A** ^{f*}**U** **HjKI**

Mariánske evanjelium.

Ježiš vzkriesil Lazára.

(Ján, XI. kap.)

1. B-fe >K6 6AHH14 EOAA Ad3dpk. OT'k BHTdHHHA l'pdA'kiv¹ Md-
pHHHd. I MdpTTM CeCTp-hj tA. 2. E'č >K6 MdpH"K H0Md3dK1HHH/-fe
řd MVpOIA. I OTKp-KUIH HOSlí KAdChI/ CKMH. BIA5K6 KpdTpTi
dd(3d)pK GOA*KDU16. / 3. noc-KRTDCTE >K6 cecTp-B ETO K-H HEMOY-
I-AIA/IHTH. íH ce eTOWE AIOKHIIIH EOAHTTI. 4. CA KIIMK-K JKB HČ
peM6. CH EOA-FCSHK / H-fccT"K K"K C"Kmp"KTH H"K O CadK^K BJKIH. /
HPOCAdKHT'k CA CH'K EWIH . 5. AIO/BA*kdlIj6 ŽK6 HC MdpTA H C6-
CTPA EBFT H Ad3dp*K. 6. er\4,d >KE oycA-HIUIA -fcKo EOAHT"K. T-NRAD
JK6 np-FES-KICTTI Hd H6Mk/JK6 EFC M-KCT-FC A"K^{KD} AK"H. 7. 110 TOMK/
>K6 E Ad CYM6HHKOM-H. IA^MTI BTV IW/A«IA ndKTil. 8. IÄdIIIA
OYHENHHH e/ro . IEKLFH-FC HCKddJFA T6E6/ KdM6HH6Mk 110-
BHTH HI0A6H. I fldKTil/ AH HA6WH TDMO. 9. OTTvBivlITd HC. H6
\k/B"K AH Hd A6CAT6 ROAHH"FC 6CT6 B'K A^{K11}H •/ diITB KTO JFO-
AHT"K KTI A^{HHE} 1,6 NOT-KKUÉ/T-K CA. "FEKO CK^TTI MHPd C6rO
RHAHT-K ./10. dUJTe AH KTO JFOAHTTI HOWTHMV. MOTTI/KHET-k CA.
"FKO H-fccT-k CK-fcTd O H6Mk. / 11. CH p6H6 H HO C6Mk rAd HM"K.
Ad3dp"K / AP^V^{1*11} HDUEK OYCKNE. ^{H+K} ^HAA A> K11/3E0Y>KA^ H.
12. p-KLLA >K6 OlM6HHU,HHH] ERO./ íH diITB OifCkIie cficH-k EA-
A6TK. 13. IC/ WE pene o CKmpKIH ero. oih ŽK6 MMEFC/UJA
•fcKo o oyc-kneiHH c-kHd RÁET-k. 14. T-k/RAD pene hatv hč HE
OEHHOYBÁ CA. Ad/Sdp-K OYMKP-FCT'K. 15. H PDAO^IA CA BdCTV PD/AH.
Ad B"fePA HM6T6 -FEKO 116 E-FCPI TOY. H'K/ HA"FCMK K"K H6M0\\
16. p6M6 >K6 TOMd HdpH/^d6M-K) EAHB6U,k. K TI OlfBIIHKOMIv/
IA"KAvk H MKI A^D OyMkpeM-K Ck IHH/Mk 17. HpHUeAK >K6 HC
Křv KHTdHHIÁ/ OEp"řeT6 H M6T'KpH A^{KI,H} wí,<e HMAUITTI BK TpO-
E"K. 18. E'k >K6 BHTdHHfē BAH3"K HMD. "FKO II ATk Hd A^{fIC/řIte}
CTd/AHH. 19. I MkhOSH OTTv H»A6H E-fcdlf A/ lpHIIIvAH Křv MdpT'k
H MdpHH. A» ©y/T-kuATTil-H O EpdTp-fe 610.

Savvina kniha (evanjeliár.)
O robotnikoch vo vinici. Zvestovanie.
(Matúš, XX. kap., Lukáš, I. kap.)

/V'fē rtiapTd Ä /v'iK'k eád w M<\ rAd P.

PeM6 íii . FlpHTTiMÄ CHM> . M. XX. 1 HIOACKKHO éCTTi Il,pČTRO HKCKOé .
MAKOy . H/K6 H3HA6 3d STpd . IldÄT'k A,-fc/\aT«rtK KH-
iiorpdAoy cK^éMoy- 2 c-kK-feí'dK-k we n-fen* no cpeKpkíiHKoy. na
BHHorpdA'K nOckdd Á. 3 H HUI'KAH . Kk F ROAH'K^) KHA"fe
HH-kl Hd TpkJKHLJIH CTOÄIIIA . IipdSH'kl . 4 **h tfm-k** pfi'ih . HA^TH
h k'lj kv KHHorpdA'k MOI . H **é>k6** K^A^tIv HpdKkAd A^MTi KdiWk .
5 **ô h h** >K6 HA^ . IldK'hI **jk6** HUITiA'^ Kk S **h** Kk T . IOAHH* .
CTKOpH TdKOJKA® 6 **h** K"K éAHII*Mf» >k6 Hd A ® ^™ HUIka"11
ÔKp-bte ap^v,r^h,* ctoaljja npdSH'ki . **h** rAd **hmí mto ctoith** .
CKA6 KCK AH'1* npdSHH . 7 **h** rrtdlIIA éAMty . HKO HHKTOK6 HdCk
H6 HdÄT-k . Fd'd HAIk HA^TB **h** KU K"K RHHorpdA'H <WOI . H **é>K6**
KAAfiT'k U/feHd **npHIM6T6** . 8 **K6M6p8** JK6 K'KIK'kiHK' . FÄD FaHTi
K"K npHCTdKkHHKoy KHIIIOIpdAd . IipH3OKH **a'f<»<»ra** . **H a^atí**
HMIv MkSA^ . HMKH-k ÔT"K HIOCA-fcAkHHIXTi . A® "PKKTUJK . 9 HpH-
HIKA^JKSH (sic!) >K6 K'k Hd AP-C^TH IOAHHÄ . HpHÁIIIA 110
Il'fcHA30\ . 10 MphUI'ka^{-4Uie} I npkK-feé Mkh-fejfa CH KAUIIi IipHÄ . . .
11.151 / H A'ICTk **»D»** Fk I'k Hp-bTO\k AÄ<» é"® • / L. I. 33 H Luk
KkHpHT"K CA K"K HIdKOKdH Kk KI'fK'k . H UpCTKHIO éro HR KA-
A6T"K KOIiku,d. 34 pHMB >K6 MdpHId K"K drd'o\-. KdKO K^AHTTv CH
Miffe HA6 MAJKd 116 3HdbK . 35 H ÔT-kK-fcAdKk drd'k pfiil« HI . AÍP'
CT"kl HdHA6T-k Hd TA . H Chrd K'kIIIIkIliaro ódiiIHT-k TA . T-fc.WJKH
H é>K6 pOAHIIH CTO HdPHMHT-k CA . cTí'k K>KHI . 36 H CH HrtHcd-
K«Ak AJKHKd TK0I3 . H Td SdMATTv Č7Ik K'k CTdpOCTH CKOHI . H CH
S. HCT-k éI . HdPHII,dHM-fc IIHIMOa'kBH . 37 UKO HH H3HKMO-
JKHTTv ÔT-k Kd KkCdKtv T/I'iti .

Sinajský žaltár — Psalterium Sinaiticum.

(Žalm 102.)

1. BACH AWB FK: " KKCK KKH^TP-KHKA MOH IMU CTOS
ero 2. BACH AWS WO-FC FK: [H KK] H HE ZJR KIK<IH KKCKJFK R-K^A^"-
aHei ero «- >- 3. OivkiiawMUTaro RKck ee^AKOIKHK-K TKok:
HCH-KRTÍSI*LJIA KKCIM TKOIA 4. H^KDKA-KLAILIARO OTK HCTK-
A-bHk-b JKHKOT-H TKOI: Ukli-KHAbKlJiarO TbA MHAOCTKIA KAPOTA-
MI :<-«- 5. HCRMIVH-BIAINIARO KAdrhiMH riojfoxK TKOM»: OKIIOKHTK
CbÄ kKO Op-KA-k WHOCT-K TKOK «- >- 6. TKOpbÄ MHAOCTlvIIIIAv
FÍ: H C^A-KKÄ KKC-FEM-H OKIA'MTJlHWK: I_ I- 7. G'KKA/,a HATI
CKObft iwOC-feti . K>: GhOM^K ÍHÄeKOíWK JfOTkIIKk TKok: i- 8. lll6ApT»
MIAOCTIK-H Fk TpTihkAIK^K: H lipkMIAOCTIKTi: i- i_ 9. He 4.0
KONkna riporirkKaeT'K CIM: HI KK K-fcK-k KpažKKAoytíT-K: •- «-
10. He 110 K6^aK0lIk6M-k liaiIIIM-K: ChTKOpIA-K fiCTTI HdM*K: HI MO
rp-k^OM-K liaiUIM-k KK^A^CTTI HaM-h :•• t- 11. 'iiKO MO K KICOT-fc
IIKIEKH OT-K ^TRp-KA^Ti BCTTV FK MHAOCTTI CKOIAI lia
KOI/ftlJIIIIflv Cbft 6'0: <- 12. 6AK A^*⁵¹¹⁶ OT-KCTObftT-h KKCTOI,!
OT K 3anaA'h: Oi/'AJ'iirt h ECTTI OT-K iiac-K KFI^aKOHhkk nauia:<-
13. 'liKOWe ANHAO^eT-K OTI^K Ch'hI: IIOMIAO^BTIi PK KOIAI|IIA^
ci/« HÍo: 14. UKO TTI MOZ,Ha CO^TIA^'^ HdUje: IIOMIAIIA
•kKo np'KCTK ecM K: ; •- i- i- 15. HÄK-k kKO Tpaia A^K e_-l_*e:
JIKO HK-kTTv TAKO OT'KL^KKTBT'K i_ i- 16. liKO AjČ» "PA^A^TTI
KK II6M-K: H H6 KAA^{6T'h}: H ílO^HdeTTI K*K TOMOf MkcTd
cKoero: i_ i_ 17. íHHAOCT-K we rSk OT-K K-bKa: I a® K-fcKa
na KOBAlIIHJFK ČIA 8ro: •• I- 18. H npaKKAa (e)ro N(a^ ciiojf-K ČHK K:
XPAHBFTIJIHX^K ^AK-FETTI ERO: H HOMKHMUIIIJFK ^AIIOK-KA' «R® TKo-
piTi ^w I- 19. FC^HÍ) HČI ©YROTOKA np-bcTOA-K CKOH: H upectKie «ro
KKCBIVM OKAaAa^{6T^}: 20. BÄrTS Fk SKCI đifAi ero: GHA-KIIII
KpHsiIOCTKW, TKOpbÄll6 CAOKO 6'0: OvCATiIIlJaTI rAaCK CAOK6C-K
«ro: <- <- •-

Kijevské listy.

(Modlitba 8-12.)

UM IPÍ; HA KKCPA AMIL KL
U'O AUTA ÓEIAMIU

I>7 I*t TKAJÚ. CKOitÑ EC
M.MI MOMIAORA - I 110 nit
K I, CKOCMI, . II3K0AI KA
IIA7.TIITI CIA CAIIACMMT. j)A
,\,I 'I^OK I;II,CKA . I K?C\O
T'IIKA IIAWA OV"TKj>I,,\,I t> >
A^H'I; IIAMII;- I MUAOCTIIIift
TKOCKK Mj>OCKI;TI M7.II I FMK I

NAA'A 01 IAATAIh >

I>AI3A MACA Giti/V n MjOCI
MA TIA. I MOAITF./fñ IIAIIII
OVCA7.IIIII . OVM'AKAHHC
(K'A)MI.MCMA ,yi;A7, CI,0I\7> .
I K> ANL'7.KI, ,\|0I> C> TC
K I; MfIMOCIM A . I'IJI, I-

I IP'KÓAHIPÍ; kvii.UAI :

t ICUCCI.CK7.IIIA TKOIA CIA7.II
II'OCII.17, I M0AIM7. . ,\A CA
K/.IMIILMIMI TKOIMI .

incipiunt orationes cotti-
dianae Gregorii papae

Deus qui creaturae tuae mi-
sereri potius eligis quam irasci,
cordis nostri infirma considera,
et tuae nos gratia pietatis inlu-
stra, per.

Super oblatam

Adesto nobis quaesumus do-
mine, et preces nostras benignus
exaudi, ut quod fiducia non ha-
bet meritorum, placationis obTi-
neat liostiaruín, per.

Ud aeternae Deus. Maiestatem
tuam suppliciter deprecantes, ut
opein tuam petentibus dignanter
impendas, et desiderantibus be-

CT0IN7.H c7itk0j)UJl N7>H i l
K'KHbNM; TROF. ÍK1AA*
<M7> H\M7> MIAOCTI
KbHO ;)<Mh l'Mfc. HXLUIMb · IMh

110 KÄ Ctf

riJOCIM7. ti/N n mam/.•

A* CKIATÍ.I TKOI E7>CftvV>

njMAKRUF A'f'OIHI

Am> o'illucih-s TKocro.

I E*(>». TEOT E 7. MC> Ai> K>

^Af^tTIFL'. l'ML MMIIIMt. IICM

< Mbll'fc- E- 0 T0Mb3€>

rijWCIM/, TI/,\ KL«M0f'7.I Et

MLirti L^e. iij)i3hj)i n\ MO

MTBíK IIMIIÍR · I KMIÍf.

TJJLMfL t'UI-K OHKTI · tÍKS

MTiH COvmtATTi lyfc<2>H HMDI

MI . A^ MliVOCTItiR TKOí

HV i;3E2vEI mím : IMb HMUI

uignus tribuas profutura, per
Christuin.

Ad complendum

Praesta quaesumus domine, ut
sancta tua nos expient, dignos-
que semper sui perceptione per-
ficiant, per.

Item alia missa

Quaesumus omnipotens Deus,
preces nostras respjce, et tuae
super nos uiscera pietatis impen-
de, ut qui e* nostra culpa affli-
gimur, ex tua pietate misericor-
diter liberemur, per.

Pražské zlomky hlaholské.

II. B.

1. OT RpmiO^eS-KH OTTvpHNOy . H3d
2. 0H-kiVWK lloali 0W.VWKHKTV TBOH lip"fe-
3. 3p"fc : W KOAHKd Krtdrd H6I10M1»-
4. H-k TKcfc >K6 SecjKdrTtIHd-fc KO-
5. rt-fe CKrtHidT-K Tbft d Toro N6-
6. iV\^fcpH06 ,W(rt)HrtOCp'hAH¹ fipOHOK'fe-
7. CTT» Cbft H K6rtH-k M(A)Hí\OCTH²
8. ÍAd/KtfNIM : TíIdCK : Ř
9. AP^BJ P<>AH dAdM-H pd'fc KTVICTTI
10. HcertTk >K6 KpHJKTI-
11. HTviWK pdSGOHNHs'h H Kíl pdH
12. *KT»C«A'He im OKT»KOKTiKoy-*
13. IJÍf. sanoR-ki np-keTe^iiH C-R-
14. TKUp-Kiiidro H **A** Apeyr'hH nponbÄ-
15. T-K CWl Kd Tl/fl HCIIOK-kAJIIfi Tdfoft-
16. u,dro cwi **NOMWIMH MMI** cncfi **ER^J**
17. lipHAfillIH **11,-kcdp-kth ck*8 :**
18. TKOp-KUD 3dKOH«V OT-K 0\M«HHKd
19. Koynmiid npdKKA"Mi<>ro³ H
20. -fcK* K63dK0I'KMhKK H IIHAd-
21. TOKH IU eOW-AHIIIMH HOCTdKH-
22. IId K-KI'fhWU,e pdCIÍKIIH **MMLHTI-**
23. H©y» MdCKHII,-KIId'fO CH-k B"K MOy-
24. **cttvhhh mth >kf lpdk-ha'kíhowoy.**

O B S A H

* Predslov	3
I. Zprávy o starých Slovanoch a Slovákoch	5
Prokop Cezarenský	5
Maurikios (Strategikon)	6
Z Leonovej Taktiky	9
O Pribinovi a Koceľovi	10
Rastislav a Svätopluk podľa Fuldských letopisov	19
Zo Životov Konštantína a Metoda	31
List Jána VIII. Svätoplukovi z júna 880	39
O Metodovi, Svätoplukovi a Bořivojovi (podľa Kristiána)	42
Slovieni pozdĺž Dunaja, ich pokrstenie a vpád Maďarov (podľa Nestora)	48
Poloha Moravy	50
Svätoplukove prúty	51
O Svätoplukovej smrti (Kosmas)	53
O Svätoplukovi, Metodovi a Bořivojovi (podľa Pulkavu)	54
Starí Slovania a Svätopluk podľa arabských a perzských prameňov	57
Život Naumov	61
Obrana slovienskeho písma	64
Legenda o sv. Svoradovi (Andrejovi) a Beňadikovi	65
II. Ukážky zo starej slovienečiny	69
III. Staré slovenské jazykové pamiatky	80
a) Osobné a miestne mená	80
b) Súvislé texty, listy a zápisy	102
c) Iné súvislé pamiatky.	132
Zo Žilinskej knihy	132
Kázeň zo Spišskej Kapituly z r. 1479—1480	138
Veršované Desatoro z r. 1532	141
Michal Siládi a Václav Hadmázy	144
Ján Sylván	149
Slovenská legenda o sv. Jurajovi	150
IV. Zo staročeských pamiatok.	
Dalimitova kronika	154
Z Hradeckého rukopisu	170
Spor duše s tělem	184
V. Ukážky staroslovienskych hlaholských a cyrilských textov	189

UNIV. PROF. DR. JÁN STANISLAV

PO STOPÁCH PREDKOV

Obálku navrhol

A. MÜLLER

Vydalo

ŠTÁTNE NAKLADATEESTVO V BRATISLAVE R. 1948

Tlačil

Kníhtlačiarsky úč. spolok v Turč. Sv. Martine

/

Ckm. 2101

Po Kčs 50'